

**TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNDEN EMEKLİ ASKERİ
PERSONELİN EMEKLİLİK SONRASI TOPLUMSALLAŞMA
SÜRECİ**

Tamer ÜĞLÜ
201154102

DOKTORA TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Doktora Programı
Danışman: Prof. Dr. Özgür SARI

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eylül, 2024

**TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNDEN EMEKLİ ASKERİ
PERSONELİN EMEKLİLİK SONRASI TOPLUMSALLAŞMA
SÜRECİ**

Tamer ÜĞLÜ

201154102

ORCID: 0000-0003-2406-9590

DOKTORA TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Doktora Programı

Danışman: Prof. Dr. Özgür SARI

İstanbul

T.C. Maltepe Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Eylül, 2024

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

TAMER ÜĞLÜ'ın "Türk Silahlı Kuvvetlerinden Emekli Askeri Personelin Emeklilik Sonrası Toplumsallaşma Süreci " başlıklı tezi 26.09.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezi oy birliğiyle/oy çokluğuyla, başarılı/başarısız olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Prof.Dr.Özgür SARI (Danışman) Sinop Üniversitesi	
Üye	Prof.Dr.Nurgün OKTİK Maltepe Üniversitesi	
Üye	Doç. Dr. Orhan BİNGÖL Sinop Üniversitesi	
Üye	Dr.Öğr.Üyesi Ferhat DEĞER Üniversitesi	
Üye	Dr.Öğr.Üyesi Ceren ALKAN ÜSTÜN Maltepe Üniversitesi	

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

TEŞEKKÜR

Tez süresince her zaman desteğini üzerimde hissettiğim, değerli bilgi ve zamanını benimle paylaşan, her konuda yaşamıma değerli katkıları olduğuna inandığım ve kendisiyle çalışmaktan onur duyduğum sevgili hocam sayın Prof. Dr. Özgür SARI 'ya çok teşekkür ederim.

Bilgi ve birikimlerini benimle paylaşan ve her zaman örnek aldığım değerli hocalarım Prof. Dr. Nurgün OKTİK ve Dr. Öğr. Üyesi Ferhat DEĞER'e, teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca her zaman görüşleri ve eleştirileri ile tezime katkı sunan, kendilerini tanımaktan gurur duyduğum Prof. Dr. Güncel ÖNKAL, Doç. Dr. Berfin VARİŞLİ ve Dr. Öğr. Üyesi Ozan EREN'e teşekkür ederim.

Bu tezin ilerleme sürecinde derinlemesine görüşmelerime katılan ve tanımaktan büyük onur duyduğum değerli Komutanlarıma ve silah arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ve doktora sürecim boyunca desteğini esirgemeyen ve her koşulda yanımda olan eşim Burcu BaşpınarÜğlü ve oğlum Kerem Berke'ye minnettarım, iyi ki varsınız.

Tamer ÜĞLÜ

Eylül, 2024

ÖZET

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNDEN EMEKLİ ASKERİ PERSONELİN EMEKLİLİK SONRASI TOPLUMSALLAŞMA SÜRECİ

Tamer Üğlü

Doktora Tezi

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Doktora Programı

Danışman: Prof. Dr. Özgür Sarı

Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2024

Emeklilik, çalışma hayatının sona ermesi ve bireylerin toplumsal rollerini değiştirmesi anlamına gelir. Yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi faktörler emeklilik sürecini etkiler. Emeklilik planlaması önemlidir çünkü köklü bir değişim getirir ve bireylerin toplumsal statülerini, ilişkilerini ve günlük rutinlerini değiştirir. Emeklilik sonrası toplumsallaşma süreci bireylerin kimliklerinin nasıl şekillendiğini anlamak için önemlidir. Bu çalışmada da emeklilik sonrası bireyin toplumsallaşma sürecinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır olup; inceleme Türk askeri personeli özelinde gerçekleştirilmiştir. Amaç doğrultusunda Türk Silahlı Kuvvetlerinin temel kuvvet yapısını oluşturan Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığında çeşitli kademelerde görev alarak emekli olmuş subay, astsubay ve uzman çavuşların sosyalleşme (sosyalizasyon) süreçleri, sivil yaşama geçişlerinde karşılaştıkları problemleri, asker ve sivil hayattaki kabul sorunlarını, askeri hayatta elde etmiş oldukları deneyimlerin sivil hayatta uygulama safhalarını, yaşadıkları sivil hayata dönüşüm süreci içerisinde aileleri ve arkadaş çevreleri ile olan ilişkiler nitel araştırma tekniklerinden görüşme tekniği ile anlaşılmasına çalışılmış ve veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Ayrıca bu çalışmada hiyerarşik düzeyde farklı askeri rütbelere haiz olan personelin sivil hayata uyumlarında yaşadıkları özgür deneyimler ve ikinci meslek hayatlarında karşılaştıkları güçlükler, alışmış oldukları hiyerarşik yapıdan kopuşun getirdiği olumlu-olumsuz etkiler birlikte incelenmiştir. Araştırmanın niteliksel kısmını oluşturan örneklem TSK'ne bağlı Kuvvet Komutanlıkları gözetilmeksizin (20 kişi) emekli subay, (20 kişi) emekli astsubay ve (10

kişi) emekli uzman jandarma /uzman çavuş /uzman erbaş ile toplamda (50 kişi) emekli rütbeli personel ile yapılmıştır. Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı bünyesinde faaliyet gösteren fakülte ve meslek yüksekokulları mezunu subay, astsubay ve uzman çavuşlar ile çeşitli fakültelerin dört yıllık programlarını bitirerek sivilden subay ve astsubay olmaya hak kazanan rütbeli personel ile İstanbul, Ankara, İzmir, Balıkesir, Kocaeli, Kayseri gibi büyük şehirlerde derinlemesine görüşme şeklinde yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre Türk Silahlı Kuvvetlerinden emekli olan personelin mesleğe başlamadan önceki sosyal konumları ve fikir yapıları ile mesleğe başladıkları konum ve fikir yapıları arasında önemli farklılıklar gözlenirken; meslekte çalıştıkları süreç ile emeklilik sonrası süreçte çok dramatik bir farklılık bulunmamaktadır. Bu bağlamda askerliğin bireyin yaşamında kalıcı izler bırakması söz konusudur ve askeri personelin gündelik pratiklerindebu izlerin pozitif etkileri oldukları söylenebilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Askeri personel, Askeri yaşam, Çalışma hayatı, Emeklilik, Sosyalleşme

ABSTRACT

POST-RETIREMENT SOCIALIZATION PROCESS OF RETIRED MILITARY PERSONNEL FROM THE TURKISH ARMED FORCES

Tamer Üglü

PhD Thesis

Department of Sociology

Sociology Doctorate Program

Thesis Advisor: Prof. Dr. Özgür Sarı

Maltepe University Graduate School, 2024

Retirement means the end of working life and individuals changing their social roles. Factors such as age, gender and education level affect the retirement process. Retirement planning is important because it brings radical change and alters individuals' social status, relationships and daily routines. The post-retirement socialization process is important for understanding how individuals' identities are shaped. This study aims to evaluate the socialization process of the individual after retirement; This view was carried out specifically for Turkish military personnel. For this purpose, the socialization processes of retired officers, petty officer and specialist sergeants who served at various levels in the Land Forces Command, Air Forces Command, Naval Forces Command, Gendarmerie General Command and Coast Guard Command, which constitute the basic force structure of the Turkish Armed Forces, and the experiences they faced during their transition to civilian life. Their problems, acceptance problems in military and civilian life, the application phases of the experiences they gained in military life in civilian life, the relationships with their families and friends during the process of their transformation to civilian life were tried to be understood with the interview technique, one of the qualitative research methods, and the data were subjected to descriptive analysis. In addition, in this study, the free experiences of personnel with different hierarchical military ranks in their adaptation to civilian life, the difficulties they encountered in their second career lives, and the positive and negative effects of breaking away from the hierarchical structure they were accustomed to were examined together. The sample, which constitutes the qualitative part of the research, is planned to be conducted with (20

people) retired officers, (20 people) retired sergeant major and (10 people) retired master sergeants, and a total of (50 people) retired rank personnel, regardless of the Force Command affiliated to the Turkish Armed Forces. Officers, petty officers and specialized sergeants who graduated from faculties and vocational schools operating within the Land Forces Command, Naval Forces Command, Air Forces Command, Gendarmerie General Command and Coast Guard Command, and high-ranking civilian personnel who have completed the four-year programs of various faculties and become officer and sergeantmajor. It was conducted in the form of in-depth interviews in big cities such as Istanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Kayseri.

According to the results obtained, while there are significant differences between the social positions and mindsets of the retired personnel from the Turkish Armed Forces before they started their profession and the positions and mind sets they started their profession with, there is no dramatic difference between the process they work in the profession and the process after retirement. In this context, military service leave permanent marks on the individual's life and it can be said that these marks have positive effects on the Daily practices of military personnel.

Keywords: Military personnel, Military life, Working life, Retirement, Socialization

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR.....	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1 Problem.....	1
1.2 Amaç.....	3
1.3 Önem.....	4
1.4 Varsayımlar.....	5
1.5 Sınırlıklar	6
1.6 Tanımlar.....	7
2. SOSYAL KURAMDA EMEKLİLİK VE SOSYALLEŞME SÜREÇLERİ.....	10
2.1 Emeklilik, Habitus ve Bourdieu	10
2.2 Sosyalleşme Kavramı	20
2.2.1 Sosyalleşme süreçleri.....	29
2.2.1.1 Özdeşleşme	30
2.2.1.2 Boyun eğme (itaat).....	32
2.2.1.3 İçselleştirme (benimseme)	33
2.2.2 Sosyalleşme sürecinde aracı kurumlar	34
2.2.2.1 Aile.....	35
2.2.2.2 Okul	37
2.2.2.3 Akran ve arkadaş grupları.....	38
2.2.2.4 Kitlel iletişim araçları	40
2.2.3 Sosyalleşme türleri.....	42
2.2.3.1 Birincil (asli) sosyalleşme.....	42

2.2.3.2 İkincil (tali) sosyalleşme	43
3. YÖNTEM	46
3.1 Araştırma Modeli	46
3.2 Evren ve Örneklem	46
3.3 Veri Toplama Aracı	48
3.4 Verilerin Toplanması	48
3.5 Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	49
3.6 Pilot Çalışma	49
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	50
4.1 Bulgular	50
4.1.1 Çalışmanın temaları	50
4.1.2 Askeri yaşam öncesi deneyimler	50
4.1.2.1 Sivil yaşam deneyimleri	52
4.1.2.2 Asker ve askerlik kavramına yönelik düşünceler	54
4.1.2.3 Askerlik mesleğine kabul edilmenin etkileri	59
4.1.2.4 Askerlik mesleği ve aile ilişkileri	62
4.1.2.5 Askerlik mesleği ve okul ilişkileri	64
4.1.3 Askeri yaşama dair deneyimler	67
4.1.3.1 Askeri yaşamla birlikte değişen durumlar	68
4.1.3.2 Askerlik mesleği hakkında hissedilenler	71
4.1.3.3 Askerlik mesleğinin kişiye kattığı alışkanlıklar	75
4.1.3.4 Askerlik sürecinde aile ilişkileri	81
4.1.3.5 Askerlik sürecinde sivil kişilerle olan ilişkiler	85
4.1.4 Askeri yaşam sonrası deneyimler	89
4.1.4.1 Askeri yaşam sonrası askerlik mesleğine karşı hissedilenler	90
4.1.4.2 Sivil yaşama geçiş kararını etkileyen faktörler	93
4.1.4.3 Sivil yaşama geçiş ile birlikte karşılaşılan zorluklar	95
4.1.4.4 Askeri yaşam sonrası devam eden alışkanlıklar	99
4.1.4.5 Sivil yaşamın kişiye kattığı olumlu etkiler	104
4.1.4.6 Askeri yaşam sonrası aile ilişkileri	107
4.1.4.7 Askeri yaşamın iş yaşamına etkileri	110
4.1.4.8 Emeklilik sonrası asker arkadaşlarla ilişkiler	113

4.1.4.9	Sivil yaşamda dostluk ilişkileri.....	114
4.1.5	İlişkisel analizler	117
4.2	Tartışma	118
5.	SONUÇ ve ÖNERİLER	143
	KAYNAKÇA.....	152
	EKLER.....	169
	Ek-1 Derinlemesine Görüşme Formu	169
	Ek-2 Etik Kurul Kararı	172
	Ek-3: “Türk Silahlı Kuvvetlerinden Emekli Askeri Personelin Emeklilik Sonrası Toplumsallaşma Süreci” Başlıklı Tez Çalışması Derinlemesine Görüşme Katılımcı Listesi.....	173
	ÖZ GEÇMİŞ	178

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Temalar Gösterimi.....	50
Şekil 2. Askeri Yaşam Öncesi Deneyimler Teması Hiyerarşik Kod-Bölümler Modeli.	51
Şekil 3. Katılımcılara Göre Askeri Yaşam Öncesi Deneyimler	66
Şekil 4. Askeri Yaşama Dair Deneyimler Teması Hiyerarşik Kod-Bölümler Modeli ...	67
Şekil 5. Katılımcılara Göre Askeri Yaşama Dair Deneyimler	88
Şekil 6. Askeri Yaşam Sonrası Deneyimler Teması Hiyerarşik Kod-Bölümler Modeli	89
Şekil 7. Katılımcılara Göre Askeri Yaşam Sonrası Deneyimler	116
Şekil 8. Kod Bulutu	117
Şekil 9. Kod Haritası	118

.

KISALTMALAR

Dz. H. O.	: Deniz Harp Okulu
Dz. K. K.	: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
EMUJAD	: Emekli Uzman Jandarmalar Derneği
EMUZDER	: Emekli Uzmanlar Derneği
Hv. H. O.	: Hava Harp Okulu
Hv. K. K.	: Hava Kuvvetleri Komutanlığı
J. Gen. K.lığı	: Jandarma Genel Komutanlığı
JSGA	: Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
K. H. O	: Kara Harp Okulu
K. K. K.	: Kara Kuvvetleri Komutanlığı
MSB	: Millî Savunma Bakanlığı
MSÜ	: Milli Savunma Üniversitesi
NATO	: North Atlantic Treaty Organization [Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü]
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TESUD	: Türkiye Emekli Subaylar Derneği
TEMAD	: Türkiye Emekli Astsubaylar Derneği

1. GİRİŞ

1.1 Problem

Sosyoloji toplumsal değişme süreci içerisinde toplumsal sorunları anlama ve açıklama çabası olarak ortaya çıkmış, Batı toplumunu diğer toplumlar karşısında konumlandırmaya çalışmakla birlikte modern toplumun değişim dinamiklerini anlamaya yönelik bilimsel bir sürece hizmet etmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra daha çok mikro alanlara yoğunlaşan sosyoloji, toplumun daha alt düzeylerinde gerek kurumsal gerek ise bireyler düzeyinde ortaya çıkan sorunları anlama ve açıklama yoluna girmiş, gündelik hayatta insan ilişkilerinde tutum ve davranış kalıplarının nedenlerini açıklamaya çalışmıştır (Durango ve ark., 2022, s. 492).

Emeklilik, bireyin çalışma hayatındaki sosyal statüsünün sona ermesi ve bunun yerine yeni sosyal rollerin devreye girmesidir. Bu süreçte birey, iş yaşamında sahip olduğu sosyal ilişkiler ağını büyük ölçüde kaybeder ve bu da toplumsal izolasyon riskini artırmaktadır. Ancak emeklilik aynı zamanda bireye, daha önce iş yaşamının baskıları nedeniyle yeterince vakit ayıramadığı aile, arkadaşlar ve hobiler gibi alanlara yönelme fırsatı da sunması bakımından sosyolojik olarak kendi içerisinde karmaşık dinamikleri bulundurmaktadır (Larson ve ark., 2016, s. 81).

Bu noktada da değişen rollerle birlikte ortaya insan davranışlarını incelemek için yaygın olarak kullanılan rol teorisi çıkmaktadır ve teori, genellikle işten emekliliğe geçişi tanımlamak için kullanılmıştır. Rol teorisine göre emeklilik sürecinde yaşanan sosyalleşme ve toplumsallaşma süreci, rol geçişlerinden önce meydana gelen süreç olup, bireylerin yeni rol için normları öğrenmelerine yardımcı olarak bu geçişe yardımcı olur. Aslında emeklilikle birlikte bireyde ortaya çıkan temel sorun emeklilik planlamasının olmamasıdır. Çünkü büyük yaşam geçişleri için plan yapmayan bireyler rol değişikliklerine uyum sağlamada daha az başarılı olma eğilimini doğurmaktadır (Brown ve ark., 2018, s. 217).

Emekliliğin kavramsallaştırılma ve deneyimlenme şekli üzerindeki araştırmalar devam etmektedir. Emeklilik genellikle yaşam döngüsünün normal bir parçası olarak görülse de

aynı zamanda potansiyel olarak yaşamı değiştiren bir sürecidir. Günümüzde artık emekliliğe giden standart yollar değil, daha çok çeşitli ve karmaşık modeller de incelenmektedir (Farklı meslek grupları, gelir grupları, sosyal imknlar) (Saad, 2016, s. 162).

Bu değişen kapsamla birlikte karşılık gelen mesajlar genç yetişkinlere de ulaşmakta ve onların emeklilik anlayışlarını şekillendirmektedir. Yapılan emeklilik çalışmaları da göstermektedir ki hangi meslek grubunda olunursa olunsun günümüzde bireyler emekliliği işyerinden tamamen ve kalıcı olarak ayrılmaktan başka bir şey olarak konumlandırıran, sosyal süreci derinden etkileyen yeni gerçeklerle karşı karşıya kalıyor. Yani, artık işgücünden geleneksel tek seferlik, kalıcı ıkışlar kuraldan çok istisna olmaya devam ediyor (Powers ve Myers, 2017, s. 413).

Bugünün ve geleceğin emeklileri farklı ekonomik ve sosyal gerçekliklerle karşı karşıya kalacakları için eski nesil kuşaklardan gelen sosyalleşme mesajlarını sorunsallaştırmak gerekli görülmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası meydana gelen siyasi dönüşümle birlikte yaşanan yeni burjuvazinin oluşumu, ulus-devlet süreci, modern askerliğe geçiş, savaşın mahiyetinin değişerek savaşın daha teknolojik hale gelmesi ve endüstrileşmesi gibi konular sosyolojinin bir alt dalı olarak askeri sosyolojinin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuş ve ilk olarak Amerikan sosyolojisinde ilgi duyulmaya başlanmıştır (Crabb ve Segal, 2020, s. 4).

Askeri sosyoloji başlangıçta ordu kurumu içerisinde moral ve motivasyon sorunları, orduya uyum sorunlar, subay er arasındaki iletişim ve liderlik sorunları gibi doğrudan ordu içerisindeki meselelere odaklanmış daha sonra ordu ve siyaset ilişkilerine yönelerek sivil-asker konuları üzerinde yapılan çalışmalara yönelen bir alan olarak ortaya çıkmıştır (Caforio ve Nuciari, 2006, s. 65). Bu nedenle gerek Dünya genelinde gerekse ülkemizde oldukça yeni olan bu alan üzerinde askeri sosyoloji konularında yapılan çalışmalar diğer çalışmalara göre daha azdır. Ülkemizde de benzer durumda bu alanda yapılan çalışmalara baktığımızda oldukça az sayıda yazılı eserle karşılaştığımız görülmektedir.

“Türk Silahlı Kuvvetlerinden Emekli Askeri Personelin Emeklilik Sonrası Toplumsallaşma Süreci” adlı bu çalışmada TSK’dan emekli çeşitli kuvvet sınıflarına mensup subay, astsubay ve uzman çavuş personelinin zorunlu hizmet sürelerinden önce ayrılmalarında gündelik hayatta karşılaştıkları sorunları, asker-sivil ilişkilerini, katı kuralları olan disipliner bir ortamdan ayrılmaları sebebiyle sivil hayatlarında ve iş yaşamında karşılaştıkları güçlükleri, sivil bireylerle yaşanan iletişim güçlüğü ve problemlerin nedenleri, sivil hayatta kabul süreçleri ve en önemlisi aile bireyleri ile birlikte toplumsallaşma süreçleri ele alınmıştır. Bu konular ışığında karşılaşılan sorunlara ne gibi çözümler geliştirdikleri ve sivil hayata dair sosyalizasyon sorununu nasıl aşmaya çalıştıkları tezin temel konusunu oluşturmaktadır. Bildiğimiz üzere sonraki süreçte Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı İçişleri Bakanlığına bağlanmış olup askeri personelin emeklilik süreçleri dâhilindeki konuları dikkate alınmıştır.

Bu çalışmanın kavramsal yapısı genel hatlarıyla askerlik mesleğinin sosyalleşme (sosyalizasyon), sosyalleşme süreçleri, Bourdieu’nün sermaye, alan ve habitus kavramlarından meydana gelmektedir. Çalışmada emeklilik sonrası bireyin yeniden sosyalleşmesi askeri personelin örneklem olarak alınması üzerinden değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme için de çalışmada çeşitli kuvvet sınıflarından emekli olmuş 20 subay, 20 astsubay ve 10 uzman çavuş personeli ile yaygın olarak kullanılan niteliksel araştırma tekniklerinden derinlemesine görüşme tekniği gerçekleştirilmiş olup; askeri psrsonelin toplumsal alana kabulü için yeniden sosyalleşme çabaları ele alınacaktır.

1.2 Amaç

Emeklilik sonrasında ise sosyalleşme süreci bireylerin emeklilik döneminde toplumsal rollerinin ve kimliklerinin nasıl yeniden şekillendiğinin anlaşılması bakımından önemli bir araştırma konusudur. Bu çalışmada da Türk Silahlı Kuvvetlerinden emekli askeri personelin emeklilik sonrası yeniden sosyalleşme sürecinin değerlendirilmesi amaçlanmış olup; inceleme Türk askeri personeli özelinde gerçekleştirilmiştir.

Amaç doğrultusunda Türk Silahlı Kuvvetlerinin temel kuvvet yapısını oluşturan Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığında çeşitli kademelerde

görev olarak emekli olmuş subay, astsubay ve uzman çavuşların sosyalleşme süreçleri, sivil yaşama geçişlerinde karşılaştıkları problemleri, asker ve sivil hayattaki kabul sorunlarını, askeri hayatta elde etmiş oldukları deneyimlerin sivil hayatta uygulama safhalarını, yaşadıkları sivil hayata dönüşüm süreci içerisinde aileleri ve arkadaş çevreleri ile olan ilişkileri açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın diğer amacını isehiyerarşik düzeyde farklı askeri rütbelere haiz olan personelin sivil hayata uyumlarında yaşadıkları özgür deneyimler ve ikinci meslek hayatlarında karşılaştıkları güçlükler, alışmış oldukları hiyerarşik yapıdan kopuşun getirdiği olumlu-olumsuz etkilerin incelenmesi oluşturmaktadır.

1.3 Önem

Emeklilik sonrası sosyalleşme sürecinin incelenmesi, bireylerin bu yeni döneme nasıl uyum sağladıklarını ve toplumsal ilişkilerini nasıl yeniden yapılandırıdıklarını anlamaya yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin emeklilik sonrası sosyalleşme süreçleri, yeni sosyal ağların kurulması, mevcut ilişkilerin sürdürülmesi ve toplumsal katılımın devam ettirilmesi gibi faktörlerle değerlendirilmektedir.

Sosyolojik açıdan emeklilik döneminde bireylerin toplumsal anlamda kendilerini yeniden tanımlama süreçleri, sosyal kimliklerini koruma ve geliştirme çabaları ile bu dönemde karşılaştıkları toplumsal beklentiler incelenerek, bireylerin yaşam kalitesi ve toplumsal uyumlarının artırılması hedeflenmektedir. Bu süreç, bireylerin toplumsal bağlarını güçlendirme, yalnızlık ve sosyal izolasyon gibi olumsuz durumlarla başa çıkma stratejileri geliştirme ve yeni toplumsal rolleri benimseme kapasiteleri üzerine odaklanmaktadır. Emeklilik sonrası sosyalleşme sürecinin başarılı bir şekilde yönetilmesi, bireylerin hem psikolojik hem de sosyal anlamda daha tatmin edici bir emeklilik dönemi geçirmelerine olanak tanır. Bu nedenle, bu sürecin değerlendirilmesi, toplumsal politikaların geliştirilmesinde ve bireylerin emeklilik dönemine uyum sağlamalarına yönelik destek mekanizmalarının oluşturulmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Bu çalışma Türk Silahlı Kuvvetlerinin çeşitli komuta kademelerinden emekli olmuş rütbeli personelin yeniden sosyalleşmesüreci konusunda inceleme yapılması ve emeklilik

sonrası hakkında örneklem açısından bilgi sunmaktadır. Araştırmacı tarafından ilişkin literatür incelendiğinde spesifik olarak emeklilik sürecindeki rütbeli Türk askeri personelinin yeniden sosyalleşme süreci konusunda yapılmış az sayıda bilimsel bir araştırmaya rastlanılmıştır ve bu da çalışmanın özgün yönünü ön plana çıkarmaktadır.

Bu çalışmada Bourdieu'nün sermaye türlerinin askeri yapıya uyumu ve alan kavramının rütbeli bireyler açısından ordu sosyolojisindeki yeri de ortaya konmuştur. Ayrıca çalışmamızda subay, astsubay ve uzman çavuş (uzman erbaş) olarak alanda söz sahibi rütbeli personelin erken dönemde askeri yapıdan sivil yapıya geçişleri, sosyalleşme sürecinde yaşadıkları uyum sorunları, sivil yaşama geçerken aileleri ile birlikte yaşadıkları problemler, askeri otoriteden sivil otoriteye geçiş süreçlerinin araştırılmış olması ile alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4 Varsayımlar

Bu çalışmada belirlenen amaç ve yöntem doğrultusunda elde edilen sonuçlar yorumlanarak bir genellemeye varılmıştır. Toplumsal sistemin bir başarı unsuru olarak kabul gören askeri sistem içinde yetişen bireyler sosyal yaşamdan aldıkları pozitif enerjilerini iş yaşamına da yansıta bilmektedir. Bu durumda yaşadığımız toplumun örf ve adetleri önemli bir husus olarak karşımıza çıkmakta, askerlik görevi süresince yaşanan askerlik hatıraları kişiler nezdinde konunun hassasiyetini oluşturabilmektedir. Asker kişiler, sorumlu oldukları askeri yaşantı ve kanunlar tabiiyetine bağlı olduklarından meslek yaşamlarına sıkı sıkıya bağlı kalmaktadırlar. Katı bir hiyerarşik sisteme bağlı oluşları asker kişilerin mesleki konumlarını da belirleyebilmekte, görevlerin disipline oluşu ve taviz verilmeyen bir iş akışı nedeniyle bu kişilerin sevk ve idare anlayışlarını da olumlu yönden geliştirebilmektedir.

Zapturapt bir yaşamsal döngüye sahip asker kişilerin aile yapıları da aynı şekilde bu yaşam tarzına uyum sağlamakta, yarı asker kişiliğe bürünebilmekte ve sosyal yaşantılarında bu gerçeklik karşısında hareket edebilmektedirler. Asker aile yapısı bir bütün olarak ele alındığında gerek kendi öznel yaşamında gerekse sosyal yapı da disipliner yaşamı, çevresine uyarlamaktadır. Bu anlayışla asker bireylerin sivil yaşama erken geçiş süreçleri, karşılaşılan sorunlar ve sivil hayata uyum sağlamaları değerlendirilmiştir. Öte yandan bu çalışma konusu seçilirken, askerliğin doğası gereği

sahip olduğu çalışma yaşamı nedeniyle emeklilik döneminde en fazla zorlanan meslek gruplarından birisi olduğunun ortaya koyulacağı beklentisi ile yola çıkılmıştır. Hem askeri personelin toplumsal ihtiyaçlarının sosyolojik perspektifte ortaya konması, hem de alanyazındaki mevcut boşluğun bu sayede doldurulabileceği varsayılmıştır.

1.5 Sınırlıklar

Bu çalışmada emeklilik sonrası sosyalleşme süreci Türk Silahlı Kuvvetleri gibi çok geniş bir rütbeli personele sahip olması nedeniyle daha önceden TSK'dan emekli olmuş çeşitli kuvvet komutanlıkları bünyesinde görev almış subay, astsubay ve uzman çavuşlar üzerinden incelenmesi nedeniyle meslek kolları bakımından bir sınırlılık oluşturmaktadır. Bilindiği üzere Türk Silahlı Kuvvetleri yalnızca rütbeli personelden oluşmamakta aynı zamanda sivil memur ve daimî işçi kadrolarını da bünyesinde bulunduran çok çeşitli kadro unsurlarını da içinde barındırmaktadır. Ayrıca yapılacak olan tez konusunun araştırma alanını oluşturacak niteliksel çalışmada TSK'nın kuvvet Komutanlıkları olan Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı (İçişleri Bakanlığı) ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'nda (İçişleri Bakanlığı) her rütbeye haiz görev yapmış emekli rütbeli personelin askeri yaşamlarında elde edindikleri bilgi ve tecrübelerin sivil yaşama aktarmalarında yaşadıkları sorunlar şimdiki iş konumları nedeniyle devlet ahlakı ve güvenliği nedeniyle engel teşkil etmektedir.

TSK'dan ayrılmadan önce yapmış oldukları görevleri nedeniyle sivil yaşamla ilgili görüşmelerde istihbari olarak görüşmelerde aksaklıklar yaşanması olasılık dahilindedir. Günümüzün salgın koşullarında subay, astsubay ve uzman çavuşların yüz yüze görüşmelerden kaçınması, daha disiplinli yaklaşım sergilemelerinden ötürü görüşmelerde gizlilik esaslarına göre mülakat yapılması, görüşme yapılacak kişilerde güvenlik açıkları oluşturulabileceği değerlendirileceğinden ayrıntılı olarak kimlik bilgisinin alınmasının sorunsala dönüşeceği görüşmeler için bir başka sınırlılığı oluşturmaktadır. Bir diğer sınırlılık ise, askeri kişilikleri ile sivil kişilikleri arasında görevleri itibari ile birtakım siyasi görevler içinde olabilme ihtimalidir. Bu nedenle kendi siyasi kariyerini gözетerek bazı soruları cevaplamaktan kaçınmaları mümkündür.

Genel bir prensip olarak görüldüğü üzere askeri personelin yaşamları boyunca sahip oldukları bilgiler, tecrübeler, meslek ahlakları gereğince kendi aile üyelerine bu konularda sınırlı sayıda görüş sunmaları doğal olarak karşılanmaktadır. Çoğu NATO üyesi ülkelerde ve diğer ülkelerin ordu yapılanmalarına bakıldığında askeri aile üyelerinin eşleri ile ilgili mesleki konularda sınırlı sayıda bilgiye sahip oldukları, buna karşılık rütbeli eşlerinin meslekleri ile ilgili yapmış oldukları askeri görgü ve ahlak kurallarına uydukları, onlarla birlikte askeri tutum ve davranış altına girdikleri, birçoğunun askeri sorumluluk bölgelerinde eşleriyle birlikte sosyal yaşamlarını devam ettirdikleri bu nedenle yaşamlarının birçoğunu askeri kışla ve garnizonlarda bulunan mekânlarda sürdürmeleri nedeniyle askeri yaşam tarzına alışkın oldukları tespit edilmiştir. Ailede asker bireyin bulunmasının diğer aile bireylerini de doğal olarak o sosyal yaşamlarında etkilediği şimdiye kadar yapılan birçok yabancı alan çalışmasında görülmektedir.

1.6 Tanımlar

Emeklilik; bireyin iş dünyasından kopuşu ile başlayan ve sosyal sermayenin yaşamın çalışma sürecinden uzak kalınmasıyla değiştiği dönemdir (Kurtkapan, 2019, s. 73). Modern toplumda çalışanların emeklilik yaşamlarının düzenlenmesi, sağlık ve geçim ihtiyaçlarının karşılanması için kurumsal bir düzen oluşturulmuştur. Emeklilik, çalışma hayatından belirli bir süre sonra çekilerek gelir elde etme durumunu ifade eder. Devletler, emeklilik sisteminin temel unsurlarını belirler ve çalışanların haklarını korur. Emeklilik yaşının belirlenmesi, prim miktarının hesaplanması gibi konularda devletler etkin rol oynar. Dünya genelinde ve Türkiye’de demografik yapıda yaşlanma trendi gözlemlenmektedir. Bireylerin yaşlanma süreçleri farklılık gösterebilir ve emeklilik uygulamaları da bu farklılıklara göre çeşitlilik gösterebilir. Türkiye’de farklı emekli modelleri bulunmakla birlikte, devletin sosyal güvenlik politikaları çerçevesinde emeklilik düzenlemeleri yapılmaktadır. Bu nedenle, çalışanların emeklilik süreçlerini planlarken devlet politikalarını dikkate almaları önemlidir (Durmaz ve Canatan, 2024, s. 22).

Sosyalleşme; bireyin sosyal yaşam sisteminin üyesi olmasının sağlandığı bir süreçtir ve sosyalleşme vasıtasıyla birey medeni yaşamın içerisine girerek grup normlarına uyum sağlamaktadır (Koştaş, 1987, s. 329). Sosyalleşme kuramları incelendiğinde, her birinin süreci tam anlamıyla açıklayamadığı görülmektedir. İşlevselcilik ve çatışma kuramları,

sosyalleşmeyi deterministik bir süreç olarak ele almış ve bireyi ihmal etmiştir. Psikolojik kuramlar ise bireyi ön planda tutmuştur. Bu nedenle, sosyalleşme sürecinin anlaşılması için farklı disiplinlerin katkılarının bir araya getirilmesi gerekmektedir. Bu durum, sürecin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir (Kahya, 2013, s. 18).

Yeniden Sosyalleşme; bireylerin mevcut sosyal normlar, değerler ve davranış kalıplarını değiştirip, yenilerini öğrenme sürecidir. Bu süreçte, bireyler, geçmişte öğrendikleri sosyal rollerini ve davranışlarını terk ederler ve bu durum, eski değer ve normların yerine yeni sosyal normların kabul edilmesini gerektirir (Joksic ve Rajakovic, 2020, s. 44).

Yeniden sosyalleşme, birincil sosyalleşme sonrasında bireyin yaşamının ileri dönemlerinde gerçekleşen sosyal bir süreçtir. Bu süreçte birey genellikle toplumun veya özel grupların üyesi olarak sosyal ilişkilerini geliştirmektedir. Yeniden sosyalleşme sürecinde; tersine sosyalleşme, beklentisel sosyalleşme, siyasal sosyalleşme gibi alt türler yer almaktadır. Yeniden sosyalleşme, bireyin yaşamında önemli değişiklikler yaşadığı durumlarda gerçekleşir ve yeni durumuna uyum sağlamak için yeni sosyal ilişkiler kurmasını gerektirir. Yeniden sosyalleşme sürecinin içerisinde yer alan tersine sosyalleşme ise, bireyin mevcut toplumsal çevreyi etkileyerek değiştirmesi sürecidir. Özellikle dijital teknolojinin gelişmesi ile gençlerin yaşlıları etkilemesi şeklinde gerçekleşen tersine sosyalleşme artmıştır. Beklentisel sosyalleşme, bireyin mensubu olmak istediği sosyal grupların değerlerini benimsemesi şeklinde gerçekleşir. Ayrıca siyasal sosyalleşme, bireyin siyasi tutumların gelişmesi ve siyasal davranışlar edinmesiyle ilgilidir (Vatandaş, 2020, s. 820).

Habitusun Değişimi; Habitus, bireylerin sosyal dünyalarında nasıl hareket ettiklerini, düşündüklerini ve hissettiklerini belirleyen, genellikle bilinçsizce gelişen bir dizi yapılandırılmış eğilimler, eğilimlerdir ve değişimi bireylerin içselleştirilmiş davranış, düşünce ve algı kalıplarının (yani habituslarının) değişimidir (Silva, 2016, s. 78).

Habitus, bireyin davranışlarını ve kendi sınıfının davranış normlarına göre hareket eden tüm özellikleri, yani tüm özellikleri yöneten güçtür. Bütün bu tekniğin sabit ve değişken bir niteliği yoktur, toplumsal mekânda kendini belirleyen kısma, ürün olarak alanın yapısına ve üstüne göre yeniden kurgulanabilir, değiştirilebilir; Habitus'un bu yönünün bağlamı, toplumsal mekanların ve Habitus'un değişen doğasının yanı sıra toplumsal

hareketin sürekliliğinin de göstergesidir. Bourdieu da bu olguyu kültür tanımında kullanır: Habitus, aktif sosyal çevrelerin yarattığı sürekli değişen tutumlar (düşünceler, değerlendirmeler ve eylemler) sistemi olarak tanımlanabilir, eserlerin ve sunumların yaratılması ve yaratılmasının amacı budur (Yücadağ, 2016, s. 156).

Toplumsallaşma; bireyin kişilik kazanarak belli bir toplumsal çevreye hazırlanması, toplumla bütünleşmesi süreci, sosyalleşmesidir (Altunay, 2015, s. 415). Toplumsallaşma, bireyin toplumun inançlarını, değerlerini ve davranışlarını öğrenmesiyle başlar ve sosyo-kültürel kişilik kazanımıyla devam eder. Birey, toplumun davranış kurallarına uymak zorundadır yoksa dışlanır. Toplumsallaşma, toplum ve birey arasında karşılıklı etkileşim ve değişim sürecidir. Bu süreçte toplum kültürünü aktarırken, bireyler de bu baskıya tepki vererek sosyalleşir. Toplumsallaşma, bireyin grubun değerlerini, normlarını edindiği süreci ifade eder ve bireyin kişiliğinin oluşmasını sağlar. Toplumsallaşma, bireyin hayatının temelini oluşturur ve sosyal hayatın devamlılığını sağlar (Nalbant, 2016, s. 44).

2. SOSYAL KURAMDA EMEKLİLİK VE SOSYALLEŞME SÜREÇLERİ

Bu bölümde emeklilik ve sosyalleşme kavramlarının açıklamalarına yer verilerek teorik bir çerçevenin çizilmesi sağlanmıştır.

2.1 Emeklilik, Habitus ve Bourdieu

Mesleki açıdan değerlendirildiğinde tarihsel süreç içerisinde oluşmuş en köklü mesleklerden biri olarak Askerlik mesleği göze çarpmaktadır. Toplumsal düzenin sağlanması ve sürdürülebilmesi, insanların ilişkisel birlikteliklerinin uyum içinde devam edebilmesi için gerekli olan güvenlik ihtiyacının karşılanabilmesi amacıyla askerlik mesleği oluşmuştur (Gade, 1991, s. 189).

Küçük toplulukların birbiriyle mücadeleleri sonunda toprak kazanmaları ve bu toplulukların birleşmeleri sonucu oluşan devlet, sosyal yaşamda düzenin sağlanması, ekonomik, siyasi, kültürel değişimlerin gelişmesi ve sürdürülebilmesi için bu yapılanma içerisinde ordu teşkilatının kurulmasını sağlamıştır. Daha ilk dönemlerden itibaren toprak sınırlarının korunması ve genişletilmesi amacıyla kurulan devletlerin ordu yapılanmaları toplumsal gelişim ile birlikte değişim göstermiş, her devlet kendi yaşam tarzlarına uygun ordu düzeni kurmaya çalışmıştır (Obraztsov, 2019, s. 132).

Devletlerin ortaya çıkışı, devletin kuruluş amacının belirlenmesi, ordu yapılanmasının düzeni, ordunun örgütsel faaliyetleri devlet içinde ordu ile birlikte bütünlüklü olarak esas alınmıştır. Devlet içerisinde siyasal ve askeri yapıların oluşması ile birlikte meydana gelen toplumsal gelişme, beraberinde sosyal yaşam içerisindeki bireylerin sınıfsal konumlar almasına neden olmuştur (Carreiras ve ark., 2017, s. 1035).

Genel olarak Fransız devrimiyle gelişen sosyal yapıdaki değişim ve gelişme ile birlikte ordu yapılanmalarında da gözle görülür ve önemli derecede değişimler yaşanmaya başlamıştır. Toplumsal kaynaklarda meydana gelen değişim rüzgarları askeri kaynak ihtiyaçlarının da gereksinime olan ihtiyacı artırmıştır. Savaşlar artık eski düzenini kaybetmiş, gönüllük esasına dayalı askeri anlayış yerini zorunlu olmayı gerektiren askeri

anlayışa dönüştürmüştür. On dokuzuncu yüzyıl öncesi aristokratlar ve paralı askerlerden olan ordu yapılanmaları daimî bir ordu teşkilatlanmasını yansıtmamaktadır. Savaş anlamı genel olarak aristokrat sınıf için toplumda yer edinebilme, konum sağlama çabası olarak görülürken, yurtları belli olmayan ve savaşıarak para kazanma hayalleri olan paralı askerler için ise vatandaşlığa geçiş yolu olarak kabul edilmiştir (Huntington, 2007, s. 22-23).

Her meslek grubunda olduğu gibi askerlik mesleğinde de emeklilik süreci bireyin iş yaşamı ile olan bağlantısını kopararak yeni sosyal sürecini etkilemektedir. Üstelik askerlik gibi iş yaşamı sıkı sıkıya katı kurallarla çevrelenmiş mesleklerde emeklilik sürecinin etkileri daha çarpıcı olabilmektedir. İş yaşamındaki katı normlarla birlikte ortaya çıkan yapının getirdiği sosyal roller, bireylerin kimlik oluşumunda ve toplumsal ilişkilerinde derin etkiler bırakmaktadır.

Askeri yaşam, bireylerin hem fiziksel hem de zihinsel olarak yoğun bir çalışma temposuna uyum sağlamalarını gerektirdiği sosyal olarak üstlendikleri roller ve kimlikleri de bu bağlamda şekillenmektedir. Emeklilik, bu bireyler için yalnızca işten ayrılmayı değil, aynı zamanda bir yaşam biçiminden, belirli bir toplumsal statüden ve toplumun önde gelen koruyucu rollerinden çekilmeyi de ifade eder. Bu süreç, askeri görev süresince içselleştirilen değerlerin ve normların yeniden değerlendirilmesini ve bireyin toplumsal kimliğinin baştan inşa etmesi gerektiği zorluğunu ortaya çıkarır.

Emekli bir askerin disiplin sürecinden çıkıp yaşadığı dönüşüm, bireyin toplumsal kimliğinde önemli bir değişim yaratması nedeniyle de bazı durumlarda yeniden sosyalleşme sürecini zorlaştırabilmektedir. Ayrıca, askeri görevlerin çoğunlukla diğer yaş gruplarına göre daha erken yaşta sonlanması ve zorunlu emeklilik süreçleri, bireylerin sivil yaşama geçişinin hızlı olmasını gerektirip emeklilik sonrası dönemde yaşanan sosyal izolasyon riskini artırabilmektedir. Bu süreçte bireyler, sivil yaşamın taleplerine de uyum sağlamakta zorlanmaktadır ve askeri yaşamın sağladığı sosyal destek ağlarından mahrum kalabilirler. Emekli askerler bu nedenle süreç içerisinde meslek hayatlarında kurdukları güçlü sosyal bağları sürdürebilmek için yeni sosyal ağlar ve gruplar arayışına girerler (Durmaz ve Canatan, 2024, s. 23).

Askeri personelin askeriyedeki mesleki yaşamı, “askerliğe geçiş, askerlik hizmeti ve askerlik sonrasına geçiş” aşamalarından meydana gelmektedir. Askeri geçişin ilk adımı kişisel, kültürel ve geçiş faktörleriyle karakterize edilmektedir. Geçişini değerlendiren son adım ise geçişe ilişkin sonuçları göstermektedir. Sonuçların önceliği iş, aile, sağlık, kamusal yaşam ve toplumdur. Askeri habitus kimliği ile sivil habitus kimliği arasındaki yakınlaşma düzeyi, askerlerin askerlik sonrası sivil hayata adaptasyon habituslarını belirlemektedir. Habitusların uyumu sivil hayata geçişini kolaylaştırırken, uyumsuzluk ise psikolojik ve sosyolojik sorunlara yol açabilmektedir. Silahlı kuvvetlerden ayrılan personelin askerlikten sivil hayata geçişine ilişkin araştırmalarda bazı teorik yaklaşımlar bulunmaktadır (Yıldız ve Başpınar, 2022, s. 273).

Pedlar ve ark. (2019, s. 32), askeri-sivil geçiş teorileri ve çerçevelerini inceledikleri çalışmalarında, bazı ülkelerin Birinci Dünya Savaşı’nda yaşananları gördükten sonra İkinci Dünya Savaşı sonrasında sivil hayata dönen askerlere destek sağlama ihtiyacı duyduklarını ve bunun için de amacıyla “*yeniden yerleşim yardım ve hizmetleri, sağlık, rehabilitasyon, istihdam, barınma, eğitim ve finans*” alanlarında destek sağladıklarını bildirmektedirler. Yine kendi kaynaklarına dayanarak askeri kimlik ve kültürden yeni bir kimliğe ve yapılandırılmamış kültüre geçiş yapmak üzere olan personelin yeniden entegrasyon ve uyum süreci için asker-sivil geçiş kursları düzenlendiğini belirtmektedirler.

Sosyolojik perspektifte emeklilik, bireyin yeniden sosyalleşmesi sürecini içermektedir. Bu süreç, bireyin yeni yaşam koşullarına ve rollerine adapte olmasını ve toplumsal ağlarını yeniden kurmasını gerektirir. Emeklilik sonrası dönemde, bireyler genellikle yeni sosyal gruplar ve topluluklarla etkileşime geçtikleri için sosyal kimliklerini yeniden tanımlamaları gerekmektedir. Bu süreçte bireylerin toplumsal rollerini yeniden müzakere etmeleri, toplumsal normlara ve beklentilere uyum sağlamaları önemlidir (Zechner, 2017, s. 576).

Emeklilik aynı zamanda toplumsal bir olgudur; toplumlar emeklilik sürecini düzenleyen çeşitli politikalar ve kurumlar oluşturmuştur. Bu politikalar, emeklilik yaşını belirleme, emekli maaşı sağlama ve emeklilerin refahını destekleme gibi alanlarda rol oynamaktadır. Emeklilik politikaları, bireyin emeklilik sonrası yaşam kalitesini doğrudan etkileyen önemli sosyo-ekonomik düzenlemeleri içerir. Ayrıca emeklilik toplumdaki farklı sınıflar,

cinsiyetler ve etnik gruplar üzerinde farklı cereyan etmesi nedeniyle toplumsal eşitsizliklere yol açabilmektedir. Emeklilik, bireyin hayatındaki radikal bir değişim dönemini temsil ederken, aynı zamanda toplumsal yapıların ve normların bir yansımasıdır. Bu süreçte bireyler, toplumsal rollerini yeniden tanımlarken, aynı zamanda toplumun onlara biçtiği yeni rolleri de kabul etmek durumundadırlar (Jones ve ark., 2010, s. 109).

Kuramını yapısal inşacılık üzerine kuran Bourdieu'nün sosyolojisinde bireylerin öznel anlamlarını göz ardı eden tüm teorilerden bir kopuş söz konusudur. Bourdieu sosyolojiye kattığı kuramların dışında sosyologlara da yeni görevler tanımlamıştır. Bourdieu çalışmalarında sosyolojiye ve sosyoloğa “*görünenin dışında görünmez olanı görmek*”, düşünülmeden kabul edilen her şeyin açığa çıkarılmasını vazife olarak yüklemektedir. Bourdieu araştırma metodolojisini de bunun üzerine kurar ve “katılımcı nesneleştirme” olarak isimlendirir. Bourdieu'ye göre sosyolog ve sosyoloji bir misyon sahibidir (Pendlebury, 2019, s. 33-34).

Bourdieu'nün birçok eserinde yapı-fail ilişkisinin özel bir ilgiye dönüştüğü görülmekle birlikte Bourdieu habitus ve alan arasındaki ilişkiyle yakından ilgilidir. Bourdieu'nün temel amaçlarından biri nesnellik ve öznellik arasındaki karşıtlığı aşmaktır. Bourdieu burada Ferdinand de Saussure, Levi-Strauss ve yapısal Marxistlerin faili göz ardı eden nesnel yapılar konusuna vurgularından ziyade faili bu yapıları inşa eden araçlar olarak gören bir yapısalcı anlayışı savunur (Ritzer, 2011, s. 394).

Ferdinand de Saussure yapısalcılığın kurucu ismi ve dilbilimci olarak dili; kurallar tarafından kontrol edilen göstergelerin sistemi olarak ifade etmektedir. Yapı ve ilişkiler üzerine odaklanan yapısalcı yaklaşım, bilindiği üzere kültürel ve toplumsal fenomenlerin maddi unsurlar olmaktan ziyade anlama işaret eden nesne ve olayları belirtir (Cevizci, 2012, s. 455). En sade şekliyle toplumu bireyin üzerinde gören yapısalcı yaklaşıma göre dil kavramı, önceden var olan bir bütünün parçalarının bir araya getirilmesi ile oluşmaktan ziyade yapısal bir bütündür. Levi-Strauss ise bu noktada Saussurecü dil yaklaşımını antropolojide kullanarak ikili karşıtlıklara vurgu yapar (Mutlu, 2008, s. 305).

Bourdieu sosyolojik durum ve koşulların tarihi geçmişinin mutlaka incelenmesi gerektiğini savunur. Bu sayede kuramların daha net anlaşılabilceğini; kavramlara ait

olguların pratiğe dökülmeden genellenemeyeceğini düşünür. Bireylerin toplumda yetkinlikleri ve sezgilerine güvenerek hareket ettiklerini vurgular. Bourdieu toplumsal yapı ve birey etkileşimine odaklanarak bir olayı araştırarak olan kişinin incelediği olayla ilgili tarihi süreci daha iyi yorumlayacağını, kendisini de olay örgüsüne dahil edebileceğini, olayı sürekli geriye doğru incelemesini ve bu sayede olguyu analiz edebileceğini öne sürer. Bu onun düşünömsel sosyolojisinin genel mantığını oluşturur (Cooper ve ark.,2017, s. 58).

Ekonomik sermaye, finansal kaynakları; değeri paraya ölçölebilen şeyleri ifade etmektedir. Bourdieu’de ekonomik sermaye kişilerin sahip olduğu gelir – mal – mülk ilişkisini tanımlamakla birlikte ekonomik olan ekonomik olmayan bileşenlerle de ilişki içerisindedir. Bu anlamda Marks’ınmülkiyet sahipliğini ifade eden burjuva sınıfı kavramı Bourdieu’de sınıfı açıklamak için yeterli değildir. Bunun yanında diğeri sermaye türlerini de dikkate almak gerekir. (Suğur ve Baran, 2017).

Költörel sermayenin üç temel ögesi üzerinde duran Bourdieu költörel sermayeyi, bilgi ve beceriler olarak tasvir ettiğı “içselleştirilmiş halde”, tablo, kitap, sözlük gibi pek çok örneğı verilebilecek költörel emtialar gibi “nesneleştirilmiş halde” ve eğitim ile kazanılmış kişisel unvanlar gibi “kurumsallaştırılmış halde” bulunabileceğini belirtir (Jourdain ve Naulın, 2020, s. 107).

Sosyal sermaye, kısaca bireyin toplumsal yaşamında biriktirdiğı diğeri bireylerin tümüdür. Bir anlamda tanıdıklar ağıdır. Bireyler ilişkide bulundukları diğeri bireylerin iktisadi ve költörel sermayeleri oranında toplumsal bir sermayeye sahip varlıklar olarak görölür. Bireyin toplumsal ilişkiler bağı ne kadar geniş ve kuvvetli olursa toplum içinde ilişkide bulunduğı kimselere karşı bir o kadar getirisi daha yüksek olacaktır (Jourdain ve Naulın, 2020, s. 107).

Költörel sermaye Bourdieu’ye göre toplumsal yaşamın her alanında kendisini hissettirir. Költörel sermaye birey tarafından daha ilk zamanlarda ailesinden miras alınmıştır. Daha sonra görmüş olduğı eğitim kalitesinin düzeyi ile birlikte bireyler kendilerini toplumsal yaşama daha iyi hazırlamakta ve önlerine gelen gelecek fırsatlarını diğeri bireylere nazaran daha iyi değerlendirebilmektedirler. Bu nokta da ise toplumsal eşitsizlik kendini iyiden iyiye hissettirebilmektedir (Swartz, 2018, s. 110-112).

Kültürel sermaye, bireylerin kültürel beğenilerinin ve tercihlerini içine alan, eğitim durumlarını ele alan, sanat dallarını içine alan her şeydir. Başka bir deyişle, kültürel sermaye bireyin entelektüel birikimidir. Eğitim, kültürel sermayenin oluşmasındaki en büyük nedenlerinden biridir. Kültürel sermaye bireyler üzerinde “*bedenselleşmiş*”, “*nesneleşmiş*”, “*kurumsallaşmış*” olmak üzere üç şekilde var olmaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2007).

Bedenselleşen kültürel sermaye, dış durumların içselleştirilip benimsenmesidir. Örneğin; bireylerin çok küçük yaşlardan içinde doğdukları dili konuşmayı öğrenmiş olması. Nesneleşmiş kültürel sermaye, bireyin ürettiği kitap, heykel, müzik gibi özel yetenek gerektiren nesneler biçiminde açıklanmaktadır. Nesneleşmiş kültürel sermaye, rahatlıkla ekonomik sermayeye dönüşebilen bir sermaye türüdür (dededen kalan bir antika saat koleksiyonu gibi). Kurumsallaşmış kültürel sermaye ise, toplumda var olan eşitsizlikleri ve hiyerarşiyi oluşturur. Örneğin, ekonomik sermayesi yüksek olan ailelerin çocuklarını pahalı okullarda eğitim almasını sağlaması buna bir örnek teşkil eder. Simgesel sermaye, bireylerin gözünde başka tür sermaye türlerine dönüşebilen bir sermayedir (Bourdieu ve Ayrım, 2015, s. 11).

Bourdieu’ye göre toplumsal eyleycilerin kurum içinde ve yaşadıkları mekanlardaki konumları edindikleri yatkınlıklar arasındaki ilişkilere bağlıdır. Kültürel sermaye resmi olarak okullarda öğretilen eğitim sayesinde kazanılırken aynı zamanda bireyin içinde bulunduğu aile üyelerince miras yolu ile de kazanılabilir. Tüm bu kültürel sermayeye sahip olmak için edinilen bilgiler aynı zamanda bireylerin sosyalleşme süreçlerini oluşturur (Çeğin, 2018, s. 415-416).

Sermaye kavramını ve toplumda var olan mücadeleleri sadece ekonomik olarak açıklamaya çalışmak Bourdieu için yetersizdir. Bu yönüyle Bourdieu Marx’tan uzaklaşmaktadır. Ona göre toplumsal eşitsizliklere neden olan ekonomik sermaye dışında başka sermaye türleri de vardır. Bourdieu’ye göre bu sermayelerin tümü üzerinde etkili olan sermaye türü ise “*devlet sermayesidir*” (Bourdieu ve Wacquant, 2007, s. 101).

Devlet sermayesi üzerinden değerlendirildiğinde, TSK personelinin rütbe haiz konumları ve aldıkları veya alacakları rütbe derecelerinin bağlı oldukları Kuvvet Komutanlıklarına bağlı eğitim ve öğretim akademileri, askeri okullar, kışlalar, yurtiçi ve yurtdışı kurslarda

gördükleri akademik eğitimlerle belirlendiği görülmektedir. Dünyanın sayılı ordularında görülen bu askeri hiyerarşi bireylerin almış oldukları akademik eğitimlerinin bir sonucu olup sınırları ve ölçüleri yasalarla hem sınırlandırılmış ve hem genişletilmiştir (Lee ve ark., 2019, s. 1470). Örneğin, Harp Akademisi diploması bir simgesel sermayedir; Işıklar Askeri Lisesi diploması bireylerin gözünde kültürel ve ekonomik sermayeye dönüşebilmektedir.

Devlet sermayesi ise, iktidar alanını güçlendiren bir sermaye türüdür. Devlet sermayesine sahip olan bir birey, diğer sermayeleri yönlendirme ve dönüştürme kapasitesine sahiptir. TSK'da Kara Kuvvetleri Komutanlığı yapmış olmak buna örnek gösterilebilir. Bir bireyin Kuvvet Komutanlığı dönemi geçse bile devlet sermayesi bir kez kazanılmıştır ve etkisi ömür boyu sürecektir. Tüm sermaye türleri, alanda bireylerin mücadelelerinde bir kazanç sağlamaktadır. Sermaye türleri, toplumda eşit dağılmadığı için eşitsizliklere neden olur. Bir bireyin belli sermaye türlerine sahip olması alandaki mücadeleyi hem kazanma nedeni hem de kaybetme nedeni olabilmektedir (Hahné, 2012, s. 162).

Simgesel şiddet kavramı Bourdieu tarafından geliştirilen bir kavramdır ve fiziksel güç kullanılmadan, toplumsal normlar, değerler ve semboller aracılığıyla uygulanan şiddet biçimini ifade eder. *“Simgesel şiddet, mümkün olan en basit şekilde ifade edersek, bir toplum üzerinde kendi suç ortaklığıyla uygulanan şiddet biçimidir”* (Bourdieu ve Wacquant, 2007, s. 166). İktidar gücüne sahip olan gruplar, iktidarını sürdürmek ve güçlendirmek için fiziksel güç unsurlarını kullanıp toplum üzerinde bir baskı uygulayabilir.

İktidar simgesel şiddeti birtakım görsellerle, simgelerle, kullandığı dil ve ürettiği söylemler ile gerçekleştirir. Böylece dilin kullanımında, iktidar dili hâkim dil durumuna gelmektedir. Simgesel iktidarın, simgesel şiddetini bireyler içselleştirdiği için bir anlamda suç ortaklığına neden olunmaktadır. İktidar ve tahakküm unsurları ise hemen hemen tüm dünya düzeni içerisinde devletlerin küresel tehdit adı altında yaklaşımda bulunmaları sebebiyle devlet- asker siyaseti ile son derece iç içedir, iktidar gücünü elinde bulunduran grup ya da bireyler bu mitleri etkin bir şekilde kullanırken, sosyolog da hiçbir zaman iktidarın tahakkümüne girmeyip nesnelliğini korumalıdır (Quinlan, 2021, s. 193).

Oyun sonucunda elde edilecek faydanın sağlanması için edinilmiş olan davranış kalıpları ile ortaya çıkan sonuca göre bireylerin gösterdikleri tepkiler bireyler üzerinde habitus olarak da adlandırılan bir yatkınlıklar bütünü oluşmasına neden olur. Oyuncunun alana çıkabilmesi için elinde oyunda kullanabileceği minimum bir sermayeye sahip olması kaçınılmazdır. Alanda söz sahibi olabilmeleri oyuncuların sermayeleri ölçüsünde gerçekleşir. Habitus sayesinde kişiler toplumsal yaşamda karşılaştıkları durumlara karşı çeşitli çözümler geliştirecek eylemlere yönelir bu şekilde, kişilerin oynadığı oyunu hissetmesi sağlanır. Bourdieu genel anlamda sosyal mücadele, yeniden üretme, toplumun hâkim öğeleri ve toplumsal aşamalar konusunda çalışmalar yapmış ve bunları çözümleme yoluna gitmiştir (Laanepere ve Kasearu, 2021, s. 694).

Sürekli değişen ve dönüşen bir dünyada sosyolog kendisinin bakış açısını dönüştüremez ise gelişen dünyayı yorumlayamayacak, toplumun gerçeklerini açıklamada yetersiz kalacaktır. “Bourdieu’nün gözünde sosyoloğun görevi, toplumsal dünyayı doğal olmaktan ve kader olmaktan çıkarmak, yani iktidarın kullanılmasını örten tahakkümü sürdüren mitleri yıkmaktır” (Bourdieu ve Wacquant, 2007, s. 43).

Bourdieu’nün sosyolojisinin metodolojisi, sosyal bilimlerde var olan çatışmayı aşmaya çalışır. Bourdieu için, her teorinin ve kavramın farklı alanlarda ve farklı olaylar karşısında açıklayıcılığı değişmektedir. Bourdieu, yapılacak bir araştırmada araştırması yapılacak konunun her zaman tarihsel geçmişinin bilinmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Araştırmacı da araştırmasında tüm birikimini, o ana kadar öğrendiği her şeyi kullanmalıdır (Bourdieu, 2003).

Pratiği olmayan bir teori soyut olarak kalır, açıklanamaz ve gerçeklikten uzaklaşır. “Bourdieu’nun pratik anlayışı, deneyim ile kültürel bilinçdışının incelikli bir kaynaşmasıdır” (Bryan ve Elliott, 2017, s. 458). “*Habitus, eyleycilerin çok çeşitli durumlarla başa çıkmasını sağlayan bir strateji üretme ilkesidir*” (Bourdieu ve Wacquant, 2007, s. 29).

Habitus tam olarak bireysel değildir, tam olarak davranışları da bütünüyle belirlemez. Bu yönüyle habitus, yaratıcı bir işleve sahiptir fakat bu işlevi yapının belirlediği sınırlar içinde yapmaktadır. Habitus bu anlamda yapılandırıcı bir mekanizma olup dış yapıların içselleştirilmesinin bir ürünüdür. Habitusun içselleştirilmesi dönüşümünün zorluğunu

ifade etse de Bourdieu bu dönüşümün imkânsız olmadığını fakat zor olduğunu ifade etmektedir (Bourdieu ve Wacquant, 2007, s. 126).

Habitus bireylerin gündelik hayatlarındaki pratiklerinde sıkça başvurulmaktadır. Habitus, alanlarda şekillenmekte olup, insan bedenine dönüşmüş toplumsallık olarak adlandırılabilir. Habitus, bireyin sürekli olarak gündelik hayatta karşılaştığı yeni deneyimlerle başa çıkmak için kullandığı yatkınlıklar sistemidir. Habitus, toplumun yeniden üretiminde etkili mekanizmadır. Yapı, bireylerin sergiledikleri pratikler ile tekrar inşa edilir ve bireylerin toplumsal pratikleri ile yapı sürekli inşa halindedir. Aile yapıları, ailelerin sosyal statüleri, ekonomik ve kültürel sermayeleri habitusların oluşumunda etkili olup aynı zamanda habituslar toplumsal ayrışmaya ve eşitsizliklere de neden olmaktadır (Kuzmics, 2009, s. 297).

Askeri hiyerarşide farklı seviyelere sahip olan bir astsubay ve subayın ilgilendiği sosyal aktiviteler arasındaki farklılık kültürel sermaye farklılıklarına örnek teşkil eder. Burada aynı askeri yapı ve kurum içerisinde çalışan rütbeli personelin karşılaştıkları olaylara ilişkin mesleki tecrübelerini kendi habituslarında içselleştirerek farklı tepkiler verdikleri görülmektedir. (Doğanay, 2016, s. 37)

Habituslar bireylerin toplumsal yaşam içerisinde izledikleri hedefler doğrultusunda değişiklik gösterebilir. Aynı yaşamsal koşullara ve sosyoekonomik pozisyona sahip eyleyicilerin genel olarak aynı habituslara sahip olarak değerlendirilebilirler. Asker habitusu, burjuva habitusu gibi örnekler verilebilir. Ancak her ne kadar bireyler toplumsal yaşam koşullarında hedeflerini kendileri belirleseler de konumlandırılmış oldukları sosyoekonomik koşullarda köklü bir değişiklik olmadığı sürece sosyal çevrelerinden edindikleri eğilimleri muhafaza etmeye yatkındırlar (Jourdain ve Naulin, 2020, s. 43).

Bourdieu için “yatkınlık” kavramı yapı ve eğilime işaret eder. Habitus, sosyalleşme süreci içerisinde eyleyenlerin konumları gereğince üstlendikleri eylemin yapısal sınırlarını belirleyerek, faillerin toplumsal yaşam sürecinde neyi “makul” neyi “mantıksız” olarak gördükleri yargısını ortaya çıkarır (Swartz, 2018, s. 147-148).

Alan, çatışma ve rekabetin yaşandığı yerdir, bireyler hiyerarşi kurma mücadelesinde mücadele içindedir (Bourdieu ve Wacquant, 2007: 26). Askeri, hukuk, tıp, sanat, siyaset,

sanayi gibi alanlar uzmanlık gerektiren bilgi alanlarıdır. Alanlarda habituslarından yardım alan bireyler, mücadelelerinde sermayelerini kullanmaktadırlar. Birey alandaki oyunu oynamaya değer bulursa bu “*illusio*”, bireylerin oyundaki bahislerine olan inancı ise “*doxa*”dır (Bourdieu ve Wacquant, 2007: 82).

Alanlarda sermayelerin dönüşümü mümkündür. Örneğin, Bir subayın devre arkadaşına göre sınavda başarı göstererek NATO karargâhına görevlendirilmesi askeri alanında ekonomik sermaye elde etmesi yanında kültürel sermaye kazanmasını da beraberinde getirmektedir. Bourdieu’ye göre sosyal uzam kendi içinde birçok farklı toplumsal alanı barındırır. Toplumsal yaşamın temel belirleyicileri olan bu alanlar arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri ortaya çıkarmak Bourdieu’nün alan kuramına olan vurgusunu ifade etmekle birlikte askeri alan, siyasi, sanat, eğitim gibi birçok toplumsal alandan söz edilebilir (Jourdain ve Naulin, 2020, s. 122).

İş bölümü temelinde artan toplumsal yaşamın karmaşık süreci sonucu oluşan farklı alanlar kendi içerisinde özerk bir yapı oluşturur. Her alanın kendi içerisindeki amacının sonucu oluşan bu özerklik alanına tabi olan bireyler alan içindeki kurallara, alanın amacına uygun davranışlar göstermeye ve alanın gerektirdiği sermayeye sahip olmak için birbirleriyle kıyasıya mücadele içerisine girmişlerdir. Örnek vermek gerekirse, askeri alan içerisinde mücadele eden bireyler askerlik mesleğinin getirdiği kurumsal unvanlara (subay, astsubay, uzman çavuş vs) ulaşabilmek adına birbirleriyle kıyasıya mücadele halindedirler (Jourdain ve Naulin, 2020, s. 123).

Ancak bu sürecin sonlanmasıyla başlayan emeklilik süreci, bireylerin toplumsal yaşamındaki önemli bir dönüm noktasıdır ve bu süreç, Bourdieu’nün habitus kavramıyla ilişkilendirildiğinde, bireyin toplumsal yapıya uyum sürecinde yaşadığı dönüşümleri anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır (Młóznia, 2016).

Habitus, yukarıda da değinildiği üzere bireyin sosyal çevresiyle etkileşime girerek edindiği kalıcı eğilimler, düşünce biçimleri ve davranış kalıplarını ifade eder. Bourdieu’nün bu kavramı, bireylerin sosyal sınıf, eğitim ve yaşam deneyimlerine dayalı olarak geliştirdiği bilinçdışı bir rehber olarak tanımlanır. Bu çerçevede emeklilik, bireyin yaşamındaki sosyal, ekonomik ve kültürel sermayelerin yeniden yapılandığı bir süreçtir.

Emeklilik süreci, bireyin habitusunun, toplumsal rollerinin ve günlük yaşam pratiklerinin önemli ölçüde değiştiği bir dönemdir. Bu süreç, bireyin uzun yıllar boyunca benimsediği iş yaşamının ve ona bağlı sosyal rollerin sona ermesiyle, yeni bir habitusun gelişimine olanak sağlar. Özellikle, bireylerin iş yaşamında edindikleri pratik bilgi ve alışkanlıklar, emeklilikle birlikte yeniden değerlendirilir ve dönüştürülür (Newman ve ark., 2013, s. 463).

Bourdieu'ye göre, habitus, bireyin toplumsal sınıfına ve yaşam koşullarına göre şekillendiğinden, emeklilik, bireyin toplumsal sınıfının gerektirdiği yeni pratiklerle uyumlu bir habitus geliştirmesini gerektirir. Bu bağlamda, emeklilik süreci, bireylerin hem toplumsal hem de kişisel kimliklerinde önemli bir değişim yaşadıkları bir dönem olarak karşımıza çıkar. Bireyler, iş yaşamının getirdiği sosyal statüden, emekli bireylerin toplumda sahip olduğu farklı bir statüye geçiş yaparken, bu yeni duruma uyum sağlamak için mevcut habituslarını yeniden yapılandırmak zorunda kalırlar ve süreç içerisinde bireyler toplumsal normlar ve değerlerle yeniden uyum sağlamaya çabalarlar. Aynı zamanda, emeklilik sonrası bireyler, iş yaşamında sahip oldukları sosyal sermayeyi kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar (Parnaby ve Weston, 2020, s. 229).

Bu nedenle emeklilik süreciyle birlikte artık rolün etiyolojisi, bireyin habitusunun baskın eylemsizliğinde bulunabilmektedir. Dolayısıyla, alanın nesnel yapısı değişmeye başlasa ve aşamalı yeniden kalibrasyonlar gerçekleşse bile, habitusun ataleti tanıdık duyguları, düşünce kalıplarını ve davranışları üretmeye devam etmekte; özellikle de rol sonrası alanın nesnel mantığı en azından bir miktar aynı kalırsa bireyin role özgü alışkanlığının özne mantığıyla uyumlu hale gelmeye çalışmaktadır (Kim ve Moen, 2002, s. 219).

2.2 Sosyalleşme Kavramı

Sosyalleşme ise bireylerin başkalarıyla etkileşimde bulunma, sosyal bağlar kurma ve bu bağları sürdürme sürecidir ve bireyler arası ilişkiler ile sosyal etkinlikler aracılığıyla gerçekleşen bu süreç bir grubun veya toplumun parçası olmanın sosyal yönlerine odaklanmaktadır (Chen ve ark., 2015, s. 452).

Sosyalleşme bireylerin birbirlerini karşılıklı olarak etkilemeleri sonucu oluşan, tek yönlü bir öğrenme sürecinden oluşmayan, bireyler arası ilişkiler sonucunda zaman içinde

gelişen, bireylerin yaşamları boyunca sonlandıramadıkları davranış kalıplarını öğrenme süreci olan toplumsallaşma sosyal bilimlerin temel konularının başında gelmektedir (Crisogen, 2016, s. 4).

Bireyler kendi iradeleri dışında tercihlerinin sonucunda belirleyemedikleri sosyal ve fiziki mekânda dünyaya gelmişlerdir. Birey ait olduğu toplumda gelişim sürecini sürdürürken bulunduğu topluma ait olan birçok norm ve değerlerle karşılaşmaktadır. Doğumla birlikte ait olduğu coğrafyada bir kimlik edinen insan o medeniyete ait toplumun birer ferdi haline gelmektedir (Kim ve Choi, 2003, s. 22).

Çocukluk döneminden yetişkinlik dönemine kadar geçen süreç içerisinde biyolojik olarak benzer, fiziksel olarak farklı özelliklere sahip olan birey bulunduğu toplumdaki normlar ve değerler ölçüsünde toplumun diğer bireyleriyle ortak amaçlar etrafında birleşir, onlarla iletişim ve etkileşime geçerek bir sosyalleşme süreci içerisine girmektedir.

Temel sosyalleşme olarak adlandırılan bu süreç çocuğun uyumlu fiziksel ve zihinsel gelişimi için gereklidir ve çocuğun ilk 7-8 yılında genellikle aile (ebeveynler) tarafından karşılanmaktadır. Birincil sosyalleşme, erken yaşlarda kişinin bilgisel ve duygusal bagajı olan davranış kurallarının, normların ve değerlerin öğrenilmesini içermektedir (Crisogen, 2016, s. 331).

Herhangi bir insan topluluğuyla ilişkili olarak bireysel bir biyolojik ilişki, birincil sosyalleşmeyle birlikte ilk statü ve sosyal kimliğin kazanılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, birincil sosyalleşme bireysel insanlaşmayla eşdeğerdir. Çocuklukta ve ailede birincil sosyalleşme en iyi şekilde sağlanmaktadır. Bu, temel değerlerin öğretilmesi, eğitim ve dil yoluyla çocukların gerçek sosyal insanlara dönüşme sürecidir. Birincil sosyalleşme, diğer sosyalleşme biçimlerinden farklı olarak, ikincil ve sürekli, duygusal tarafsızlığa odaklanan, derin bir duygusal karaktere sahip bir süreçtir (Kim ve Choi, 2003, s. 21).

Kısaca sosyalleşme içinde bulunulan toplumun normlarının ve değerlerinin öğrenilmesi, insanların birbirleriyle etkileşim süreçlerine vurgu yapan sosyolojik bir kavramdır. Toplumsal yaşamda ilk olarak aileleriyle iletişime giren birey, daha sonraları arkadaş

grupları, okul, kitle iletişim araçları, ikincil gruplar vs. etkenlerle birlikte daha kompleks bir yapıda toplumsallaşma süreci içerisine dahil olabilmektedir (Darmon, 2023, s. 20).

İnsan sosyal hayattaki pek çok değişiklikle kendi gelişimini tamamlamaya çalışırken kimliğini de yeniden oluşturur. İnsan, birey olarak yaşadığı toplumda toplumsal faaliyetleri aynı zamanda toplumsal yaşamın aktörü olarak da bütünleştirmeye çalışır. Sosyalleşme, toplumsal değerlerin hayata kazandırılması ve aynı zamanda bu değerlerin gelecek nesillere aktarılmasının önemli bir boyutudur. Topluluk, birçok insandan oluşan bir topluluğu bir arada tutan bir dizi organizasyon ve ilişkidir (Williams, 2012, s. 353).

Sosyal bir varlık olarak dünyaya gelen insanlar, diğer insanlarla etkileşimde bulunma ve hayatlarını şekillendirme sürecinde, toplumsal bir yapı içerisinde ortak değerler etrafında birleştiren temel ilkeler arasında toplum bilinci yer almaktadır. Doğumda sosyalleşme aşamalarını geçiren bir kişi, aile, yakın çevre, seminerler, kitlesel etkinlikler gibi sosyalleşmeyi etkileyen faktörlerle bu sürece dahil olabilmektedir. Günümüz sosyal bilim çalışmalarında oldukça fazla kullanılmaya başlayan bir terim olarak sosyalleşme kavramı İngilizce “*socialization*” kelimesinden çevrilmiştir (Martin, 2007, s. 42).

Literatürde sıklıkla toplumsallaşma, sosyalizasyon veya sosyalleşme terimlerinin aynı anlama gelecek şekilde kullanıldığı görülmektedir. İnsanlar toplumsal yaşam içinde birbirleriyle sürekli iletişim ve etkileşim halinde bulunmakla birlikte toplumsal bir varlıktır. Bu özelliği insanı diğer canlılardan ayıran temel bir niteliktir. Bireyin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi amacıyla sosyal çevresi ile olan etkileşime girmesi, çok sayıda farklı alt kültürlerden gelen insanların ortak bir kültürü paylaşması ve bu süreç içerisinde birden çok insanın toplumsal birlikteliği meydana getirmesi çeşitli davranış kalıplarının kabulü ile gerçekleşir. Sosyal bir varlık olarak birey yaşamı boyunca sürekli olarak değişimlere maruz kalabilmektedir (Fichter, 2009, s. 26-27).

Biyolojik doğumla birlikte insan sosyal bir varlık olarak gelişim gösterir. Doğumun ilk anlarından itibaren ait olduğu topluma bağımlı birey olarak çevresini fiziksel nesnelerle tanımaya ve algılamaya çalışır. Bu süreç içerisinde içinde bulunduğu toplumun birer bireyi olarak diğer bireylerle iletişime girme, onlarla paylaşımda bulunma ve etkileşim kurma çabasıdadır (Kınsün, 2016, s. 210-225).

İnsanlar kendi aralarında bölündüklerinde bu gruplar toplum haline gelir. Farklı grupların birbirleri ile sosyal ilişkileri sonucunda da ortak çıkar ve düşünceler çerçevesinde birbiri ile ilişki kuran insan grupları insan toplumunun temelini oluşturur (Guhin ve ark., 2021, s. 111).

İnsan bir grup içinde sosyal bir varlık olarak doğar ve bu grubun değerlerinin, geleneklerinin taşıyıcısı olur. Uzun bir süre boyunca bu grupta öğrendiği davranış kalıpları şeklinde biyolojik gelişimini geliştirmeye ve olgunlaştırmaya çalışan kişi, hayatında değerlerin ve toplumsal normların etkisine maruz kalmaktadır. Bireyin günlük hayata hazırlanması için öğrendikleri bu davranış kalıpları zamanla değişmekte ve gelişmektedir (Gecas, 2017, s. 172).

İnsanın ele alındığı toplum bilim yaklaşımlarında toplumsallaşma en temel konuların başında gelmektedir. Sosyalleşme kavramı ile ilgili toplumsal bilime özgü çok çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Bu nedenle sosyalleşme kavramının tek taraflı bir açık tanımı bulunmayıp çok farklı boyutlarını ele alan tanımlamaların yapıldığı görülmektedir (Gökçe, 2013).

Sosyal bilim olan sosyoloji, antropoloji, psikoloji başta olmak üzere birçok akademik branşta toplumsallaşma kuramı, önemini korumakla birlikte çeşitli kuramcılar tarafından farklı şekillerde açıklanmıştır. Kuramın öncü isimlerinden biri olarak sayılabilecek Giddens'a göre toplumsallaşma, bebeğin ait olduğu topluma uygun bir şekilde kültürel değerleri öğrenmesi, yeteneklerini bu doğrultuda sürdürmesi ve toplumun bilgili bir ferdi haline dönüşmesi olarak tanımlanmaktadır (Giddens, 2008, s. 201).

Sosyalleşme, insanın doğumu ile ait olduğu aile ilişkisi içerisinde, akrabaları ile olan ilişkilerinde, yakın çevresi ile etkileşiminde, gelişimini sürdürdüğü ulus içerisinde kent ve mahallesinin bir üyesi olduğunu öğrenmesidir (Kağıtçıbaşı, 2012, s. 359).

İnsan yalnızca bir biyolojik varlık olmayıp, ait olduğu toplumsal öğelerinde birer üyesidir. Bu anlamda insan, toplumsal kuralların işleyişini, toplumda bulunan değer ve inançları benimsemesini, yaşadığı toplumda kendisine verilen rolleri iyi öğrenmesi gerekmektedir.

Kısaca özetleyecek olursak sosyalleşme, ferдин kişiliğini kazanması sürecinde ait olduğu toplumsal çevreye adaptasyonunun sağlanması, yaşadığı toplumsal çevreye hazır hale getirilmesi, toplumla bütünleşmesi olarak ifade edilir (Ozankaya, 1995, s. 137).

FSosyalleşme ile birlikte bireye toplum tarafından üye olma imkânı sağlanmakta, bu üyeliğe kabul için bazı davranış kalıplarına uyması, toplumsal ilişkilerde kazanması gereken rolleri öğrenmesi, bireye sosyal bir varlık olduğu bilinci aşılamaktadır (Yayla, 2008, s. 216-217).

Sosyalleşme, kişinin hayatı boyunca gelişiminin devam etmesini, ilişkilerinde toplumun değer yargılarına uymayı sağlayan davranışların içselleşmesine olanak sağlayan ve kişinin toplumsal etkileşimle birlikte diğer insanlarla birlikte bağ kurarak mesleki kişilik gelişimine de katkı sunan bir olgudur (Mackintosh, 2006, s. 954).

Maccoby'e göre sosyalizasyon süreci bireyin hayatı sürecinde devam eden, yaşadığı toplum içinde bir takım toplumsal değerleri içeren öğelerden meydana gelmektedir. Sosyalizasyonun bireyi yaşam sürecince etkileyen değişimleri ritüeller olarak adlandırdığı bir takım toplumsal adetler, çeşitlilik göstermeyen alışkanlıklar olarak belirlediği rutinler, etkileşim ve modelleme şeklinde 4 temel kategoride toplamıştır (Maccoby, 2015, s. 10-35).

Aslında sosyal öğrenme davranışlarının birey için yoğunluklu olarak çocukluk döneminde yaşadığı bilinmektedir. Toplumsal yapı içerisinde var olan kültürel öğeler, normlar ve tutumlar en çok bu dönemde öğrenilmektedir. Çocuk bireyler bu davranış kalıplarını çoğunlukla bu dönemlerde içselleştirmekte olmaları dolayısıyla sosyal öğrenme neticesinde olumlu sayılacak davranışların yanında olumsuz davranışları da öğrenebileceklerdir. Topluma uygun olmayan bir davranışın içselleştirilmesi, madde bağımlılığı, suç işlemeye meyilli olma hali, kızgınlık, toplum tarafından kabul görmeyen gelenek ve alışkanlıkların sürdürülmeye çalışılması olumsuz davranışlara birer örnek olarak gösterilebilir. Sosyal ortamda bireylerin çocukluk dönemlerinde edinecekleri olumlu davranışların eğitim yoluyla sağlanması önem arz etmektedir. Toplumsallaşma sürecine bu açıdan bakıldığında bireyin hayatı boyunca elde edeceği bu öğrenme davranışlarını olumlu yönde etkilemesini sağlayacak ve olumlu yönde istendik bir davranışa neden olacak eğitim sisteminin oluşturulması ve sürdürülmeye çalışılması

toplumsallaşma açısından en önemli konuların başında gelmektedir (Senemoğlu, 2001, s. 41-42).

İnsanoğlu yaşamı boyunca bireysel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kendi gibi olan diğer bireylerle davranışlarını kontrol altına alabilecek örgütlü bir ilişki içerisine girmiştir. Bu örgütlü davranış kalıplarının diğer bireylerle olan ilişkisinin uyum düzeyi hem ihtiyaçların karşılanmasını bakımından hem de örgütün başarısının devamı açısından son derece önemlidir. Bireyleri bir arada tutan uyum davranışlarının sergilenmesi, dayanışmanın sağlanması ve etkileşimin sürdürülebilmesi süreci sosyalizasyon olarak ifade edilmektedir (Kaplan ve Çetinkaya, 2014, s. 122).

Sosyalleşme kişinin, toplum içinde egemen olan norm ve değerleri kendi davranışları ölçüsünde içselleştirmesidir. Toplumun beklentilerini karşılamaya hazır olan bireyin toplumun kurallarına uyması, toplumun istediği şekilde davranış kalıpları geliştirmesi ve toplumun birer ferdi olarak toplumsal yaşama uyum sağlama süreci olarak değerlendirilir (Tatar ve Tatar, 2014, s. 148-149).

İnsanların hayata toplumun bir üyesi olarak başlaması ve kendilerini o toplumun bir üyesi olarak görmek istemeleri yaşadıkları toplumun birtakım kurallarını benimsemeleri ve o kurallara ortak hareket edebilmeleri ilme mümkün olabilmektedir. Toplumsal kuralları kendisiyle özdeşleştirebilen ve kuralları içselleştirip davranışlarına yansıtabilen bireyler, toplumsal rollerini de kabul etmiş sayılırlar. Kısaca, toplumsal rolleri üstlenme işi ile neticelenen öğrenme süreci toplumsallaşma olarak kavramlaştırılır (Aydın, 2005, s. 33-35).

Sosyalleşme kavramı bilindiği üzere biyolojik unsurlarla ilişkilendirildiği kadar sosyolojik unsurlarla da ilişkilendirilmiştir. Sosyalizasyon hem biyolojik hem de sosyolojik bir bağıntı içerisinde bireyin içinde bulunduğu toplumsal alanda bireylerin kişisel ve bilişsel gelişimlerinin yanında ahlaki ve cinsel gelişimlerini de sağlayan bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (Macionis, 2013, s. 11-13).

Yönetimsel alan araştırmacılarının önemli isimlerinden bir olarak görülen Schein (1975) toplumsallaşma kavramını yeni üye olarak örgütsel bir topluluğa katılmış bireylerin,

örgüt tarafından kabul edilmiş normların kabulü sürecindeki temel değerleri, davranış kalıplarını ve tutumları uygulama sürecidir (Kartal, 2005, s. 101-102).

Toplumsal bilimde toplumsallaşma terimini ilk kullanan bilim adamı Durkheim olmuştur. Sosyalleşme kavramını açıklarken eğitim olgusu üzerinden değerlendirmede bulunmuş ve eğitimin kuşaktan kuşağa aktarımı yoluyla bireyleri toplumsallaştırdığını açıklamıştır (Ulubey, 2008).

Durkheim eğitimi, yetişkin kuşakların yetişmekte olan kuşakları sosyalleştirmesi, toplumsal hayata alıştırmayı, ruhsal, zihni ve ahlaki yönden yetiştirmesi olarak kabul etmişti. O, eğitimi “metotlu sosyalleşme (Socializationmethodique)” olarak ifade etmiştir. Toplum içinde bilinçsiz, plansız ve kendiliğinden yapılan sosyalleşme de metotsuz sosyalleşmedir. Kişi eğer içinde yaşadığı sosyal kültürel kural ve değerleri iyice benimser, kendi şahsiyet yapısını onun üzerine kurar, kendi iç kontrol mekanizmaları ile toplumsal kontrol mekanizmalarını aynileştirirse buna içleştirme, özleştirme (İnternalisation, Verinnerlichung) denilmektedir (Ergün, 1994, s. 37).

Simmel “*The Problem of Sociology*” isimli çalışmasında toplumsallaşma kavramını sosyolojik tanımla kullanan ilk bilim insanıdır. Bu çalışmasında literatüre dahil ettiği toplumsallaşma sürecini grup oluşumu aşamasında ele almış, insanın toplumsal evriminde bireysel gelişim süreçlerine daha az yer vermiştir. Simmel toplumsallaşma ile ilgili olarak sosyal grupların meydana gelme süreci ile bu grupların birlik olma şekillerini incelemiştir. Bu görüşler aynı zamanda Simmel’in toplum anlayışının yansımalarıdır. Ona göre toplum, içerisinde bulunan aile, din, okul gibi kurumlar ile birbiriyle sürekli etkileşim halinde bulunarak karşılıklı ilişki kurabilen bireylerden meydana gelir (Simmel, 1909, s.289-320).

Sosyalizasyon genel olarak bir grup davranışı içerisinde bulunan toplumsal örgüt içinde belirlenmektedir. Kişiler ait oldukları toplum içinde sosyalizasyon sürecine dahil olurlar. Bu sosyalizasyon süreci içinde kişiler toplumsal örüntüler tarafından kuşatılmış bir takım davranış kalıplarını öğrenirler. Sosyalleşme bireylere toplumsal mevki edinmelerini sağlayacak davranış kalıpları sunmamaktadır. Kişilere toplumsal mevki tayin etme onların kişisel yetenekleri ve kabiliyetleri sonucu ortaya çıkmaktadır (Simmel, 2009, s. 43-45).

Piaget'e göre kişiler yalnızca biyolojik doğumla birlikte toplumsallaşma sürecine katılmazlar aynı zamanda yaşadıkları toplumsal mekândan başka bir toplumsal mekâna geçtiklerinde de sosyalleşme sürecine dahil olurlar. Böylece başka bir gruba geçiş süreci yeni bir sosyalleşme sürecini işaret etmektedir. Toplumsal bir grup üyeliğinin içinden farklı bir toplumsal grup üyeliğine geçiş sürecini toplum çapında bir sosyalizasyon olarak görülür (Cooley ve ark., 2010, s. 16).

Her birey kendilerine ait toplumsal bir kültürün temel öğeleridirler. Bu kültürün devamı için o kültür içinde bulunan bireylerin toplumsal değer ve gelenekleri birbirlerine etkileşim yoluyla aktarmaları gerekir. Bu nedenle o toplumda yaşayan bireylerin toplum içinde sahip olacağı roller kültürün devamı için önem arz etmektedir. Toplum içinde gerçekleşen toplumsal ilişkiler sayesinde bireyler toplumda bir kimlik inşası gerçekleştirirler. Kimlik inşasını tamamlayamamış bireylerin toplumsal yaşamlarını sürdürmeleri ve davranışlarını içselleştirmeleri oldukça zordur. Bireyin toplumsal alanda kimlik edinebilmesi ve diğer bireylerle iletişim ve etkileşime girme çabası toplumsallaşma olarak ifade edilebilir (Martin, 2007, s. 5-6).

Biyolojik büyüme ile başlayan sosyalleşme süreci bireylerin tüm yaşam süreçleri boyunca devam eden bir olgudur. Bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinde ortaya çıkan bir değişimin göstergesi haline gelen, toplumsal yapının gelişimine de katkı sunan toplumsallaşma düzeyleri her bir birey için farklı olabilmektedir. Toplumsal yaşamın devamını sağlayan bir takım toplumsal normların içselleştirilmesi ancak bireylerin belli bir yaş olgunluğuna ulaşmaları ile mümkün olabilmektedir (Bilgin, 2009, s. 67-69).

Sosyalleşme olgusu ile ilgili sosyal bilim alanları içinde yapılan kavramsal açıklamalara bakıldığında kültürlenme (enculturation) olarak kavrama adını veren Antropoloji sosyalleşmenin nesiller boyunca diğer kültürlerle aktarılmış olduğunu ve kültürler arası yayılma gösterdiğini açıklamıştır. Psikoloji bilimi ise sosyalleşmenin kültürler arası geçiş sürecinden daha çok bireyde bilişsel gelişimini konu edinmiştir. Kişilerin bulundukları toplumda rol ve statülerini belirlemeye yarayan sosyalleşme ile benlik oluşumu sürecindeki sosyalleşme kavramları sosyolojik açıdan iki farklı yönde tanımlanmaya

çalışılmaktadır. Kişisel gelişim ve benlik ile ilgili çalışmalar sosyalleşme konusunun başat öğelerini oluşturur (Gecas, 2000, s. 2855-6).

Sosyalleşme öyle ki bir yaşam boyu toplumun üyesi olan bireylerce içselleştirilerek sürdürülür. Birey toplumun üyesi olma kazanımına, topluma ait olan normları kabul etmesi, toplumun değerlerini benimsemesi, toplumun inançlarına saygı duymasını öğrenmesi gibi çeşitli davranış kalıplarını öğrenerek içselleştirmesi sonucu ulaşır. Bu yaşamsal döngü, kişinin doğum anından başlar hayatının sona erdirmesine kadar devam eder (Akın, 2011, s. 140.).

Bu anlamda toplumsal ilişkileri belirleyen normların ve değerlerin içselleştirilmesi, o toplumun kültür yapısının da içselleştirilmesi anlamına gelmektedir. Toplamlar varlıklarını kültürel öğelerle devam ettirirken toplumsallaşma kültürün aktarılmasında hayati öneme sahiptir. Toplumsal hayatın hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşaması gibi topluma henüz katılmış bireylerde sosyalleşme ile birlikte toplumun birer üyesi haline gelirler (Türkkahraman, 2000, s. 16-18).

Toplumsal yaşama daha ilk adımlarını atan birey toplumsallaşma olgusunu ilk olarak ailede yaşamaya ve öğrenmeye başlar. Geçen zaman içinde bulunduğu çevreyi tanımaya başlar, etrafındaki insanları keşfetmeye başlayarak onların dilini öğrenir, ait olduğu toplumun yaşam biçimini, yemek alışkanlıklarını, gelenek ve göreneklerini öğrenerek kültürel değerlerini özümsemiş olur. Birey bu aşamalardan geçerken aynı zamanda aidiyet duygusunu geliştirmiş ve kimlik kazanmıştır. Bu bakımdan sosyalleşme insanlar için aynı zaman da “biz” duygusunun kazanımı için önemli bir etkindir (Akın, 2013, s. 17-18).

Yeniden sosyalleşme genel olarak eski öğretilerin ve davranış kalıplarının izole edilerek yeni ortamdaki toplumsal normların kabul edilmesi sürecidir. Tam gözetim toplulukları olarak ifade edilen askeri yapılar, dini tapınaklar vs. alanlarda eskiden öğrenilmiş olan davranışsal normlar yerini kurum normlarına bırakır. Askeri kuruma giren bireyler eski kimliklerini terk ederek “asker” kimliği edinmek üzere yeniden sosyalleşme sürecine dahil olurlar. Askeri kimliğin gerektirdiği şekilde eğitime tabi tutularak kurum kuralları ve yapılandırılmış programlar sayesinde yeni bir toplumsal yaşam inşa etmektedirler (Cox, 2015, s. 98-99).

2.2.1 Sosyalleşme süreçleri

Sosyal bilimler alan araştırmalarına bakıldığında sosyalleşme süreçlerinden farklı anlamlara gelecek şekilde tanımlar yapıldığı görülmektedir. Alana özgü araştırma yapıldığında taklit, itaat, özdeşleşme ve içselleştirme şeklinde toplumsallaşma süreçleri bulunmaktadır (Bugental ve Grusec, 2006, s. 375).

Genel olarak sosyal bilim alanında psikoloji, antropoloji ve sosyoloji gibi disiplinlerde 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan toplumsallaşma kavramı, psikoloji alanında bilişsel ve duygusal gelişim üzerinde, antropoloji alanında sahip olunan kültürlerin çevre kültürlerine aktarılması ve sosyoloji alanında ise bireylerin yaşadığı çevresel koşullara ve bireysel birlikteliklere bağlı olarak gelişen kültürel mekanlarına uyum sağlama süreci olarak açıklanmıştır (Coştu, 2009, s. 119-120).

Sosyalleşme kavramı, örgütsel kültürlerin farklı yapı ve işlevlere sahip olduğunu göstermektedir. Örgüt içindeki strateji, amaç ve politikalar bireylere öğretilerek benimsenir. Bireyler, görev ve sorumluluklarını öğrenmek için iletişim yoluyla etkileşimde bulunur ve iş yapma becerilerini geliştirir. Örgütsel sosyalizasyon, bireysel çabalara ek olarak kurumsal yapı ve iletişim kanallarının açık olmasını gerektirir (Biber ve Ertürk, 2013, s. 181-182).

Yüzeysel olarak incelendiğinde, örgütün edindiği kültürün, içinde yer alınan üst sistemin hâkim kültürüyle büyük benzerlik gösterdiği, ayrıntıya inildiğinde ise, kendine has özellikler taşıdığı, her örgütsel yapıda kültürün farklı özellikleri, boyutları, işlevleri olabildiği görülmektedir. Diğer yandan örgüte her yeni katılanın bu farklılıkları hemen algılayıp içselleştiremeyeceği, bu kültürü edinmesinin belli bir süreç ve çaba gerektirdiğini göz önünde bulundurmak gerekir. Örgütsel sosyalleşme olarak kabul edilen bu süreç içerisinde örgüte yeni katılan birey, öncelikle örgütün amaçlarını, bu amaçlara ulaşmak için benimsenmiş olan politika, strateji ve tekniklerle birlikte kendi görev ve yükümlülüklerini öğrenir (Kuczynski ve ark.,2014, s. 139).

Örgütsel sosyalleşme, bireyin iletişim, ilişki geliştirme ve öğrenme çabalarıyla elde ettiği bir kazanımdır. Bireyin bu süreci başarılı bir şekilde tamamlaması için sadece kendi çabaları yeterli değildir, kurumsal destek de gereklidir. Durkheim'e göre, toplumun

bireyin gelişimine etkisi, bireyin kişiliğinin oluşumunda önemlidir. Kişilik, sosyal çevreyle ilişkilendirilerek içselleştirilmiş toplumsal disiplin ile oluşturulur (Hunter, 2013, s. 58-63).

Sosyal bilimlerde çeşitli isimlerle adlandırılan toplumsallaşma süreçleri aşağıda alt başlıklar halinde incelenmiştir.

2.2.1.1 Özdeşleşme

İlk kez Freud tarafından ortaya atılan özdeşleşme kavramı kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerinde kurulan duygusal bağ şeklinde tarif edilmiştir. Akademik yazında birçok kez tanımı yapılmış özdeşleşme Koçel'e göre kişinin kendisini ait olduğu sosyal grupta bulunan diğer bireylerle benzeştirmesi, kişilerde meydana gelen değişim durumlarının kendisi üzerinde de meydana geldiğini hissetmesi durumudur (Koçel'den Akt. Taştan, 2020, s. 10).

Yaşamsal döngü içerisinde bireyler yaşadıkları örgüt içinde daha önceleri sıkça ilişki kurmadıkları bazı kimseler ile aralarında beklenmedik şekilde bağ kurabilmektedir. Böyle bir paradoks durum içinde doğrudan ona benzediğini, onun gibi davranışlar sergilediğini düşünen birey zaman içinde kendisini de örgüt içindeki o birey gibi düşünür. Fertlerin kendisine yakın gibi gördükleri kişi kaynağına benzeme çabası özdeşleşme olarak ifade edilir. Öğrenmeye ve taklit etmeye hazır halde bulunan bireyler, ilişkilerinde kendisini özdeşleştirdiği kaynağın iletilerine daha hızlı etki ve tepki verir, olumlu olan davranışı kabul ederler (Usal ve Kuşluyan, 2000).

Özdeşleşme kavramı, kişinin diğer gruplar veya kişilerle iletişime girme isteğini ifade eder. Bu kavram, spesifik bir gruba üyelik kazanma veya belli bir bireyin fikirlerini kabul etme isteğiyle açıklanabilir. Uyma davranışı, uyan kişinin gruba veya bireye değer atfetmesiyle devam eder ve bu sayede dinamik bir şekilde kendini gösterir. Bu süreçte, bireyler kendilerini değer verdikleri kişilere benzedikleri hissine kapılırlar (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2019, s. 94-95).

Özdeşleşmede esas olan toplum içinde farklı özelliklere sahip bireylere uyma davranışı gösterilmesidir. Uyma davranışının ortaya çıkışı için örgüt içinden seçilecek bir düşünceye bireye çekicilik kazandıracak bir değer bulunması gerekmektedir. Bireyler

için kabul görecek toplumsal farklılığın tespit edilmesi veya benzerlerinden ayırt edilecek oranda bir örgüt fikri uyma davranışını beraberinde getirecektir. Değeri önem arz eden ve fark edilen örgüte katılım uyma davranışının devamına yol açmaktadır. Uyma davranışına neden olan asıl unsur bireylerden ziyade çevresel kaynakların gücü ile orantılıdır. İnsanlar her daim varlığına önem verdikleri bireylere benzeme çabasına girmişlerdir (Türküm, 2007, s. 173-174).

Bu hususta vatani görevini yapmak üzere kışlaya gelen bir birey buradaki işleyiş düzeni, işin gereklilikleri, görevin niteliği vb. konularla ilgili olarak özdeşleşebilmektedir. Özdeşleşme bireylerin örgütleriyle ya da başka alanlarla (diğer bireylerle, aile, gruplar, topluluklar vb.) kendilerini ifade ettikleri bir süreçtir. Başka alanların daha az yer kaplayan bir kısmını da değerler, hedefler, amaçlar, bilgi ve aktiviteler oluşturur. Yani bir birey aynı anda birçok hedefle kendini özdeşleştirebilir. Mesela hem kendini çalıştığı şirketle özdeşleştirirken hem de yaşadığı şehirle özdeşleşmiş olabilir, ek olarak belirli bir parti mensubu olarak da özdeşleşmeyi deneyimliyor olabilmektedir (Crisogen, 2016, s. 4).

Bireyin özdeşleme süreciyle birlikte öğrendiği davranış kalıpları, örgüte ait davranış kurallarına uyma zorunluluğu nedeniyle gerçekleşmektedir. Bu süreç, bireyin istenilen davranışları yerine getirmesi ve uzun süreli bir öğrenme süreci olmasıyla önemlidir. Bireyin etkileşim halinde bulunduğu grubun toplumsal yapı içerisindeki konumu ne kadar güçlü olursa bireyin kendi kimliği de o kadar güçlü olabilmektedir. Kendine güven duygusu gelişen bireyler diğer gruplara karşı kendilerini daha güvenli hissetmektedirler. Kolektif ilişkilerde ortaya çıkan “biz” kavramı sosyal grupların birbirleriyle rekabet ortamı kurması halinde özel gruplarda davranış değişikliğine yol açar (Schnapper, 2005, s. 151-153).

Statü, kişilere toplum tarafından verilmiş bir konumlandırma ögesi olması yanında aynı zamanda grup yapısına bağlı olarak değişkenlik gösteren anlam ve değerlendirmelerdir. Kişiler arası farklılaşmaya dayalı olarak ortaya çıkan statü şekilleri bireylerin birden fazla konum elde etmelerine de olanak vermektedir. Örneğin asker olmak doğuştan edinilmiş bir statü olmaktan ziyade sonradan kazanılmış statüdür. Bu kişiler aynı zaman da bir baba ya da anne olmanın yanında öğrenci olan bir birey konumunda da olabilmektedir (Güler, 2021, s. 145-146).

Bireyler arası ilişkiler statik bir durum olmaktan ziyade eylemsel ve zaman bağılı olarak yapılandırılan anlam süreçleridir. İnsanların etkileşim süreçleri tarihsel alışkanlıklara dayandırılabilir. Bireyler sürekli olarak proaktif fiiller halinde uyum davranışı sergilerler. Alışla gelmiş davranışı devam ettirme sosyal kurallar sebebiyle değil içinde bulunulan durumun davranışsal akışını sürdürmek ve sosyal düzeninin temini için gereklidir. Bireyler arası etkileşim özdeşleşmeyi de beraberinde getirir (Hurwitz, 2016, s. 195-198).

2.2.1.2 Boyun eğme (itaat)

Toplumda kanaat önderliği bulunan kişilere, toplumsal konumu nedeniyle ön plana çıkmış rastgele bir bireye, toplumun genel ilke ve kurallarına, toplumsal temayüllere, toplumsal kararlara vb. itaat etme, bu kararları sorgulamadan uyma davranışının gerçekleştirilmesidir. Birey tarafından kabul gören bu davranışın nedeni bu toplumsal normların üstünlüğü, gücü ve kontrolün bu yolla sağlanması gösterilebilir (Van de Walle, 2008, s. 39).

Toplumsal normlar yazılı olarak kabul edilebileceği gibi gücü oluşturan egemen güç müşterek değerlerden de oluşabilir. Toplum genel geçer olarak kabul ettiği bu güç unsurlarına karşı koyan bireyler yaşadığı örgüt tarafından dışlanabilir ve üye kabul edilmeyebilirler. Baskın öğeler karşısında üyeliğe kabul edilmeme korkusu yaşayan, dışlanmayı kabul etmeyen bireyler itaat davranışını sergiler (Usal ve Kuşluyan, 2000).

Bireylerin toplumda kabul görmesi için kurallara uygun davranmaları gerekmektedir. Bu şekilde toplumsal dışlanma riski ile karşılaşmazken; kurallara uymayanlar dışlanabilmekte ve yıkıcı sonuçlarla karşılaşabilmektedirler (Bordens ve Horowitz, 2001).

Uyma davranışı grup üyeliğinden kaynaklanır ve örgüt içinde sosyal kontrolle gerçekleşir. Grup normlarına uyum sağlamak için bireylerin kurallara uyması beklenir. İtaat ise otorite figüründen gelen emre zorunlu olarak uyum göstermeyi ifade eder (Franzoi, 2000, s. 272).

Korkuya dayanan, zorlama davranışı gibi algılanan boyun eğme (itaat) davranışı bireyler arası ilişkilerde birey açısından olumsuz, kabul edilmeyen bir davranış gibi gözükse de bazı durumlar karşısında aslında bireylere yarar sağlayan bir davranış örneği olarak

görülebılır. Kişilerce uyma davranışının kabul edilmemesi neticesinde elde edilecek ceza, tenkit ve uyarı gibi mesleki yaptırımlar, itaati kabul eden kişilerce fayda, terfi, rütbe, kademe ilerlemesi gibi bazı mesleki başarıyı da beraberinde getirecektir (Usal ve Kuşluvan, 2000).

İtaat, günlük hayatta karşılaştığımız olaylarda her daim görülebilir. Bir olay veya durum karşısında boyun eğme davranışı sergileyen bireylerle karşılanacağı gibi olay sonucuna etki eden bireyin daha otoriter davrandığı gözlenmektedir. Boyun eğmede bazı kişilerin gücü elinde bulundurması, yönetimde söz sahibi olması, topluma etken olacak davranışları sergilemesinden dolayı otorite sahibi kabul edilmektedir. Bu nedenle çocukluktan başlayıp otoriter çevre baskısına maruz kalan bireylerin daha çok uyma davranışı sergiledikleri, daha disiplinli tutum içinde bulundukları bilinmektedir. Yaşamsal düzenin devamı için itaat davranışı değişen durumlara göre mecburi olarak yapılması gereken davranış olarak görülmektedir (Aydın, 2004, s. 261-277).

Sosyal örgüt normlarına uymak, tepkilerin başkaları tarafından uyarı veya kabul edilme şeklinde karşılanması açısından önemlidir. Yaptırım korkusuyla bireyler örgüt kurallarına uyar ve itaat etmek zorunda kalır (Dursun ve ark., 2021, s. 47-50).

2.2.1.3 İçselleştirme (benimseme)

Bireyler toplumun kültürel öğelerine, sosyo-ekonomik yapısına ve normlarına bağlı olarak yaşamlarını şekillendirirler. Toplumun değerlerine inandıkları için uyma davranışı sergilerler ve gruplarıyla özdeşleşerek toplumsallaşırlar (Meissner, 1998).

Gündelik yaşam içinde kişilerin herhangi bir özne veya nesneye karşı tutumları değişebilmekte bu nedenle davranışlarında da değişim yaşanabilmektedir. Tutum değişimine uğrayan bireyin özdeşleşme düzeyi ilişki kurduğu bireyler veya içinde bulunduğu küme değerini devam ettirdiği sürece özdeşleşme davranışı da devam eder. Yeni tutumunda istediği deneyimi ve kazancı sağlayamaya üye içinde bulunduğu durumdan tutum değiştirerek eski tutumuna geri dönebilir. Aslında içselleştirme sahip olunan tutumun değişim sürecini bildirir (Kağıtçıbaşı, 2012, s. 179-181).

Bu açıdan bakıldığında aslında kişilerin uyma davranışı sergilemesinin özünde toplumsal amaca inanmak, toplumsal değerleri doğru olduğunu bilerek anlamlandırmak vardır.

Bireylerin iç dünyasının farkına varması, bilinç düzeyi, yeteneklerini keşfetme ve davranışı diğer öğelerden ayırt ederek bağımsızlığı kabul ediş içselleştirmenin ortak çabasını oluşturur. İçselleştirme davranışını kabul eden birey ait olduğu grubun diğer bireylerinin kontrol mekanizmalarına, onay ve ceza yargılarına gereksinim duymadan uyma davranışını devam ettirebilmektedir (Türküm, 2007).

Birey düşüncesini ve uyma davranışını harekete geçiren önemli etmenlerden biri içgüdü “*Trieb*” olarak karşımıza çıkar. Kişisel psikolojide psiko-fizyolojik ve içgüdü arasında bağlamsal ilişki mevcuttur. Bireyler arasında sembollerle iletişim kurma insanların aynı türden içgüdülere sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. İnsan ihtiyaçları ve doyumu semboller vasıtasıyla ortaya çıkarılırken, gerçekte içgüdüler tarafından harekete geçirilirler. Sosyal hayat daha geniş uzamda ölçülen, değişime açık, devingen, uyuma açık toplumsal bir içgüdü halidir. İzlenimler, içgüdüler, ortak düşüncenin oluşumu sosyal bütünleşmeyi beraberinde getirmektedir. Bu nitelikler bireysel bütünlükten yola çıkarak yani bireyleri bir arada tutan düşünme ve eyleme geçme, toplumsal bütünlüğü meydana getirmektedir (Mauss, 2005, s. 390-420).

Sosyalleşme, birey davranışlarının uyumu sonuç bireyin karşı gruba katılımını gerekli kılmakla birlikte aynı zamanda asimilasyonla paralel bir olgu taşımaktadır. Sosyal alışkanlık farklı bireylerin toplumsal düzen amacıyla birlikteliklerini sürdürmesi, aralarındaki ilişki düzeyinde tek düzen bir davranış sergilemeleridir. Bağdaşlığın korunabilmesi için bireylerin birbirlerinin davranışlarına duyarlılık göstermesi beklenir. Davranışa uyum gösterme kişinin kabul sürecindeki homojen grup üyeliği için gereklidir (Park ve Burgess, 2017, s. 17-23).

Toplumsal düzenin sağlanmasında birey davranışlarının önemi büyüktür. Toplumsal normların geçerli ve uygulanabilir olabilmesi için üyelerin uygun davranışlar sergilemeleri gerekmektedir. Bireylerin toplumsal kuralları içselleştirmesi toplumsal birlikteliğin temelini oluşturmaktadır.

2.2.2 Sosyalleşme sürecinde aracı kurumlar

Sosyalleşme sürecinde aracı kurumlar, bireylerin toplumun normları, değerleri ve kültürel pratikleriyle tanışmasına ve bu değerleri içselleştirmesine yardımcı olan kurumlardır. Bu

kurumlar, bireyleri sosyal dünyaya hazırlayan ve onları toplumsal rollerini yerine getirebilecek şekilde eğiten önemli araçlardır. Aracı kurumlar genellikle aile, okul, dini kurumlar, medya ve arkadaşlık grupları gibi çeşitli yapılar ve kuruluşlardan oluşur. Bu kurumlar, bireylere sosyal beceriler kazandırırken aynı zamanda toplumsal normları ve değerleri öğretirler (Berns, 2015, s. 77).

Örneğin, aile, bireyin ilk toplumsal deneyimlerini yaşadığı ve temel değerleri öğrendiği bir aracı kurumdur. Aile, bireye sevgi, saygı, sorumluluk gibi değerleri aşılar ve toplumda nasıl davranması gerektiği konusunda rehberlik eder. Okul da sosyalleşme sürecinde önemli bir rol oynar. Okul, öğrencilere akademik bilgilerin yanı sıra sosyal beceriler ve toplumsal normlar hakkında da eğitim verir. Öğrenciler, okulda arkadaşlarıyla etkileşime girerek sosyal ilişkiler kurmayı ve iş birliği yapmayı öğrenirler (Dursunoğlu ve Kömür, 2018, s. 411).

Dini kurumlar da sosyalleşme sürecinde etkili olabilir. Din, bireylere ahlaki değerleri, sorumlulukları ve toplumla olan ilişkilerini düzenleyen kuralları öğretir. Bu şekilde dini kurumlar, bireyin toplumla uyumlu bir şekilde yaşamasına yardımcı olabilir. Medya da modern toplumlarda önemli bir aracı kurumdur. Medya, bireylere toplumsal olaylar hakkında bilgi verirken aynı zamanda kültürel normları ve değerleri de yansıtır. Bu nedenle, medya tüketimi bireylerin toplumsal değerleri ve normları anlamalarına ve içselleştirmelerine katkıda bulunabilir (Portes, 2006, s. 248).

Aracı kurumlar, bireylerin toplumsal kimliklerini oluşturmalarına ve toplumun bir parçası olarak kabul edilmelerine yardımcı olur. Bu kurumlar, bireylerin toplumla bütünleşmelerini ve toplumsal rollerini benimsemelerini sağlarlar. Dolayısıyla, aracı kurumlar toplumsallaşma sürecinde önemli bir rol oynarlar ve bireylerin toplumla uyumlu bir şekilde yaşamalarına katkıda bulunurlar. Aşağıda alt başlıklar halinde aracı kurumlar irdelenmiştir (Solmaz, 2017, s. 54).

2.2.2.1 Aile

Sosyal bilim araştırmalarında özellikle sosyolojik alanda aile bireyler için sosyalleşmenin ilk olarak başladığı, en küçük toplumsal kurum olarak kabul görmüştür. Ailenin içinde bulunduğu toplum bizlere o toplumun anlaşılabilmesi için az da olsa referans bilgileri

verir. Aile bireylerinin toplumun diğer bireyleriyle ilişki süreçleri, çevre unsurlarıyla olan etkileşimleri, ailenin bir üyesi olarak doğan ve yetişen bireyler için örnek davranışlar setini oluşturur. Ebeveynlerden alınan davranış kalıpları taklit yolu ile öğrenme başta olmak üzere bireylerce içselleştirilerek toplumsal süreç içinde gelişir (Kır, 2006, s. 390).

İçinde yaşadığı toplumsal kültürü ve iyi birey olma ideallerini ilk kez çocuğa aktaran, çocuğun yaşamsal faaliyetinde ilk olan okulu aile bu süreç içerisinde başat bir rol oynamaktadır. Çocuğun bulunduğu çevreyi tanınması, algılamasında ebeveyn rolü yadsınamaz bir gerçekliktir. Ebeveynler ise aldıkları kültürel öğeleri ve eğitimleri ile çocukların ilk öğretmenleri konumundadır (Akın, 2013, s. 107-110).

Biyolojik doğum sonrasında ilk sosyal etkileşim aileyi içerir. Aile, bireyin topluma uyum sağlamasını, cinsel kimlik oluşumunu ve iletişim becerilerini öğretir. Temel ihtiyaçların karşılandığı, kültürel değerlerin aktarıldığı ilk sosyal kurumdur. Aile yapısı zamanla değişebilir ve otorite grupları içinde güç kontrolü sağlar. Her toplumsal değişimde yaşanan gelişmelere bağlı olarak aile kurumu da zaman içinde kendi sistemi içinde birtakım değişikliklere maruz kalabilmektedir. Genel olarak aile birlikteliği olarak algılanan neslin devamı için gerekli yakın ilişkide olma durumu, her toplumda görülen ilişkiler ağını oluşturur. Kendi içinde otorite grupları vardır, güç kontrolü ebeveynler üzerinde olup bu kişiler sosyalleşme sürecinde otokontrol mekanizması olarak görülür (Çakmak, 2012, s. 37).

Çocukların ilk sosyalleşme sürecinin başlangıcını oluşturan aile yapısının psikososyal sağlığı, bireyler üzerinde oldukça etkin bir önem arz etmektedir. Yeterli bir sosyalleşme eğitimini aile içerisinde edinen birey, yetişkin toplumsallaşma sürecini aile içerisinde belli bir olgunluk düzeyine çıkararak dışa dönük gelişimini olumlu yönde devam ettirebilmektedir. Bütünlüğünü koruyan ailelerde yetişen çocukların sosyalleşme düzeyleri, parçalanmış ailelerde yetişen çocuklara oranla daha baskın görülmektedir (Aslan, 2019, s. 153-154).

Aile yaşantısı içinde kişisel ve bilişsel davranmayı öğrenen bireyler, dolaysız bir şekilde öğrendikleri bu davranışları kabul ediciler olarak sosyal örgütlerde kimlik edinme süreçlerinde kullanırlar. Aileden alınan bilgi diğer bireylere iletişim yoluyla yansıtılır. Toplumsal roller aileden alınan davranış biçimleriyle şekillendirilir. Aile bu anlamda

bireyin diğ er toplumsal gruplara geçişini sağlayan otorite rol indedir. Bireylerdeki sosyal beni ortaya  ıkar an, bireye sosyal örgüt içinde kimlik kazandıran, bireyi yaşadığı topluma uygun hale getirecek yetenek ve alışkanlıkları öğreten, sosyal uyumu kabule zorlayan birincil grup, aile olarak karşımıza çıkmaktadır (Kır, 2011, s. 388-390).

Paternal İktidar (babalık iktidarı) ilişkisine bakıldığında aile içerisinde yetkin bir şekilde gelişen çocukların bebek yaştaki gelişimlerine paralel olarak ebeveyn kontrolü altında özellikle babanın hükümdarlığı denetimine tabi yetiştikleri ancak yaş aldıkları sürece bu bağdan gittikçe ayrılmaya başladıkları kendi  zg r iradelerine büründükleri ayrı bir önem arz etmektedir (Locke, 2021, s. 206).

Ailenin sosyalleşme sürecindeki önemi, bireylerin sağlıklı bir şekilde topluma entegre olmaları ve sosyal rollerini başarılı bir şekilde yerine getirmeleri için gereklidir. Ailede öğrenilen davranışlar ve değerler, bireylerin ilerleyen yaşamlarında da etkili olabilir ve toplumsal normlara uyum sağlamalarına yardımcı olmaktadır. Ancak ailedeki sosyalleşme süreci her zaman olumlu sonuçlar doğurmaz. Aile içinde yaşanan olumsuz deneyimler, bireylerin sosyal gelişimini olumsuz etkileyebilir ve toplumla uyum sağlamalarını da zorlaştırabilir. Bu nedenle, ailenin sağlıklı bir toplumsallaşma süreci için destekleyici, sevgi dolu ve güvenli bir ortam sağlaması önemlidir (Atak, 2017, s. 166).

2.2.2.2 Okul

Bireyin yaşam boyu sosyalleşme sürecinde karşılaştığı bir diğ er toplumsal kurum ise okuldur. Ebeveyn takibi ve kontrolü sayesinde aile kurumunda sosyalleşmeye başlayan  ocuk, okulda otorite ilişkileri sayesinde hiyerarşık bir düzen ile karşılaşır. Yaşadığı toplumsal düzenin kültürel kodlarını ilk olarak aileden alan  ocuk, okul sürecinin başlaması ile birlikte sistem tarafından belirlenen okuldaki tutum ve davranışları ile ikincil sosyalleşme aşmasına katılmaktadır. Bu aşamada anne-baba egemen kontrolü, okul- ğretmen egemen kontrolüne geçmekte okulun daha sistemli olan kuralları içselleştirmeye çalışılmaktadır (Candan ve Işık, 2019, s. 571).

Aydınlanma dönemi ile birlikte sanayileşmenin getirdiğı değişimler, toplumun siyasi alanında da etkili olmuştur. Zorunlu eğitim ile bireyler arasındaki bağlar güçlenmiş ve toplumsal davranış kuralları öğretilmeye başlanmıştır ( ztan, 2009, s. 18-25).

Devletin bireyin sosyalleşmesinde önemli bir rolü olduğu görülmüş, okul bireylere toplumsal değerleri aşılama çalışmıştır. Okul, bireyin ilk resmi çalışma yaşamına girişidir ve farklı gruplarla etkileşime girmesiyle sosyalizasyon süreci devam eder (Marx, 2014, s. 94). Günümüzde okullar, bireylerin sosyalleşmesinde önemli bir rol oynamakta ve geleceğe yönelik umutlarını şekillendirmektedir (Giddens ve Sutton, 2018, s. 255-256).

Althusser'e göre devlet ideolojisinin en yaygın olduğu kurumların başında okul gelir. Okul, bireyleri ait oldukları egemen devlet anlayışına göre yönlendirir ve eğitir. Devlet, okulları denetim altında tutarak öğretimi kontrol edebilir. Hâkim ideoloji devlet eliyle bireylere baskın bir şekilde sunulur. Toplumsal uyum ve normların uygulanabilirliği için bireylerin davranışlarında yasalar hâkim unsurdur (Althusser, 2010, s. 179-185).

Okul aynı zamanda toplumsal normları ve değerleri öğretirken, öğrencilerin mesleki ve kişisel gelişimine katkıda bulunur. Ancak, okullar bazen toplumsal normları yanlış aktarabilir veya bireylerin özgürlüklerini kısıtlayabilir. Bu nedenle, okulların adil ve dengeli bir ortam sağlaması gereklidir (Cow, 2006, s. 316).

2.2.2.3 Akran ve arkadaş grupları

Okullaşma süreci ile birlikte oldukça önem kazanan ve bireylerde sosyalleşme aracı olarak görülen bir diğer öge arkadaş ve akran gruplarıdır. Okullaşma ile birlikte eğitim ve öğretime tabi olan birey, sosyal iletişimle birlikte sürekli arkadaş ve akran edinmekte, kendisine yeni grup üyelikleri sağlamaktadır. Her yeni tanışılan kişiler, birey için ayrı bir toplumsallaşma süreci oluşturmaktadır. Burada dikkat edilmesi en önemli hususların başında çevre şartlarına göre oluşturulmuş başkalarıyla iletişim ve etkileşim boyutu bireye parçası olduğunu düşündüğü toplumsal kültürü aşılmasıdır (Bukowski ve ark., 2015, s. 233).

Her türlü kendisine ait bir alt kültürden gelen bireylerin ebeveynlerinden almış oldukları normlar ve sosyal davranış kalıplarını birbirlerine transfer edişleri arkadaş grupları ve akran ilişkilerinde gerçekleşmektedir. Kendi davranışlarını arkadaş ilişkilerinden etkilenerik şekillendirmeye başlayan birey, aynı zamanda göstermiş olduğu davranış

kalıplarıyla da arkadaş gruplarını ve akranlarını etkilemektedir (Howes ve ark., 2013, s. 137).

Toplumsal birimler sürekli değişken yapıdadır. Toplumsal kurumların temsil ettikleri fonksiyonlar zaman içinde değişime maruz kalmaktadır. Hem yapı hem taşıdıkları işlevler nedeniyle başta aile olmak üzere okul, din, ordu gibi toplumsal birimlerin üstlendiği rol değişime bağlı olarak sürekli kendini güncellemekte, yapının değişimiyle birlikte farklı durumlara yol açtığı bilinmektedir. Örnek olarak arkadaş ve akran grupları arasında ruhsal bakımdan kendini iyi hissedenden birey karşılanmasında zorluk çektiği bir sorunu medya gibi farklı bir sosyal kurumdan çözebilmektedir. Günümüz dünyasında teknolojik yaşam koşullarının değişimi ile birlikte yeni toplumsal birimler oluşmuştur (Vatandaş, 2020, s. 816-818).

Akranlarla ilişki kurabilme ve onlarla iletişim becerisi gösterebilme davranışı bireyin ailesinden aldığı eğitimle beraber ruhsal durumu ile de yakın ilişkilidir. Aileden öğrenilen davranışlar, okulda edinilen bilgiler çocukların gelişiminde önemli rol alabilmektedir. Bunların yanında bireyin karakteri, kurduğu sosyal ilişki düzeyleri, sosyalleşme becerisi, çevreden aldığı olumlu ve olumsuz tepkiler toplumsallaşma sürecine etki eden diğer faktörleri oluşturmaktadır. Yaşadığı örgütte uyumlu davranış gösteren çocuklar diğer bireyler karşısında kendilerine daha çok güvenmekte ve kendisini destekleyici davranışlar sergilemektedirler. Benzer davranışları sergileyen grupta yer alan çocuklar çevreleriyle ilgili daha etkili iletişim becerisi gösterirken, güven eksikliği bulunan çocuklarda asosyal gelişim özellikleri gözlenmektedir. Çocukta ahlaki gelişim kendi akranlarıyla dayanışma içerisinde olma, kurallara itaat, durumlar karşısında kendini kontrol edebilme güdülerinin gelişmesi ile mümkün olabilmektedir (Coşgun, 2012, s. 3-5).

Toplumsal denetim aktörlerinden olan her bir askeri personelin birbirleriyle olan ilişki düzeyleri rol ilişkisine bağlıdır. Askeri örgütler işin türü nedeniyle birden fazla iş nedeniyle “çoklu bağ” ilişkisi ile birbirine bağlı bireyler arasında toplumsal kimlik inşa edilmiş kurumlar olup, akran grupları kendi aralarında aynı seviyede kişilerle sosyalleşebileceği gibi ast veya üst kişilerle de sosyalleşebilmektedirler (Goffman, 2017, s. 229-231).

2.2.2.4 Kitlesele iletişim araçları

Son yirmi yıl içinde hızla değişim gösteren teknolojik yenilikler toplumsal mekanlarda kitle iletişim araçlarının sayılarının artmasına neden olmuştur. Daha çok görsel ve işitsel olarak davranışlara yön veren bu araçlara karşılıklı içerik mesajları ile yapılan sohbet araçları da dahil edilmiş böylece iletişime farklı bir boyut getirilmiştir. Çoğu araştırma da kitle iletişim araçlarının bireylerin gelişim süreci üzerindeki etkileri, kültürel öğelerle bireylere taşınan davranış kalıplarının ne yönde aktarılacağı, sosyal tepkinin davranış üzerindeki etkileri gibi sorunsallar üzerinde durulmaktadır (Maguire ve Matthews, 2010, s. 409).

Eğitim aşamasıyla hem geçmiş hem de gelecek arasında bağlam kurabilen bireyler, edindikleri bilgi ve becerilerini yaşamsal faaliyetlerinde sosyalleşerek icra aşamasına geçerler. Geçmişin kültürel öğelerinin öğretiminde daha gelenekçi olan eğitim, kitle iletişim araçları ile aynı zamanda kullanıldığında daha dinamik bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Akay, 2006, s. 62).

Kitle iletişim araçları ile artık yerinde eğitim ve öğretim, stresten uzak bilgi paylaşımı, kişisel mesajlaşma gibi birçok yeni üretilmiş sosyalleşme vasıtaları kullanılabilir. Bunu yanında kültürel öğelerin taşınmasında elzem önemde olan eğitim, bu vasıtaların ortaya çıkışıyla elde edilen bilginin doğru veya yanlışlanabilirliğini sorgulama yoluna girmiştir. Kitle iletişim araçlarının yaşamsal mekâna hızla yayılımı aynı zamanda etkileşim düzeyi düşüklüğü nedeniyle birey üzerindeki sosyalleşmeyi ne yönde etkileyeceği sorusunu gündeme getirmektedir (Ünsal, 2015, s. 60-61).

İletişim çok boyutlu bir kavramdır. Alınan haber, bilgi, duygu ve düşüncenin aktarımının karşı tarafa iletilmesi süreci olan iletişim mesaj yoluyla da kişilerarası etkileşime konu olabilmektedir. Kişisel olan veya olmayan her türlü bilgi, düşünce, duygu, ses, görüntü karakterinin karşı alıcıya aktarılması sonucu bireyler arası sosyalleşme gerçekleşmektedir. İletişim bireyler arasındaki iş birliği ve anlaşma duygusunu geliştirerek paylaşım duygusuna neden olur. İletişim aşamaları gönderici olarak kaynak (mesajı ileten), gönderilen bildirim (ileti) ve mesajı alan (hedef kitle) şeklinde tabir edilir. Gönderilen mesajın içerdiği içeriğin ve anlamın dışında kullanılan araçlarda bir o kadar önem arz etmektedir (Türköz, 2016, s. 84).

Sembolik etkileşimcilik akımı düşünürü sayılan Goffman günlük yaşam, sözel olan ve olmayan iletişim üzerine odaklanır. Ona göre iletişim başlı başına bir ritüel olarak görünür. En önemli vurgusu dildir. İster sözel olsun ister olmasın sosyalizasyon sonucu edinilmiş etkileşimin, üyeleri tarafından günlük yaşamda sürekli canlandırıldığı üzerinde durmaktadır. Kişiler arası iletişim ön plandadır. Örgüt iletişimi ise örgüte ait amaçlar doğrultusunda çoğunlukla sosyal psikoloji konularına odaklanır. Kitle iletişim araçları olarak adlandırılan yüksek teknoloji, enformasyon veya bilgi çağı toplumu ise her yönüyle iletişimin unsurlarını taşıyan merkez konumdaki iletişim süreciyle ilgilenmektedir. Her türden basamaktaki iletişim seviyeleri, bireylerin toplumun devamını sağlayacak ve düzenini koruyacak şekilde sosyalleşmelerini geniş kitlelere aktarır (Dursunoğlu ve Kömür, 2018, s. 407-409).

Dil bireyler arasındaki iletişimin sağlanmasında kilit role sahiptir. Her türlü iletişim araçlarıyla yapılan ulaştırılmak istenen mesajın ana teması, bireylerde etki yaratabilecek dil seçimi ile mümkün olabilmektedir. Dili anlamlı ve etkili kullanabilme becerisi istenen mesajın ilgili yerlere ulaşımını daha da kolaylaştırmaktır. Günümüzde hayli hızlı yaşanan değişim süreci ile birlikte bireylerin fikirlerinde, duygu ve davranışlarında, değer yargılarında meydana gelen değişimler kitle iletişim araçlarında kullanılan sembolik öğelerle sağlanmaktadır (Akova, 2016, s. 299).

Medya aracılığıyla kullanılan sembolik dil ile toplum kurumları uyarılmakta, yaşanan toplum değişime hazır hale getirilmektedir. Toplumsal kültürün yaygınlaşmasında ana taşıyıcı olarak görülen kitle iletişim araçları ile kullanılan etkili sembollerle bireylerde etkileşime bağlı olarak gelişim ve değişim oluşması sağlanır. Bütün bu değişim sürecinde kullanılan sembolik dil, bireylerde toplumsal algının kurulmasına, haberleşmenin artmasına, diyalogun sıklıkla sürdürülmesi sonucu sosyalizasyona zemin hazırlamaktadır (Kırtepe, 2014, s. 240-243).

Kitle iletişim araçları aynı zamanda toplumsal değişim ve dönüşümü tetikleyebilir. Medya, toplumda gündem belirleyici bir rol oynar ve toplumsal konuları tartışmaya açar. Ancak, kitle iletişim araçlarının toplumsallaşma sürecinde olumsuz etkileri de olabilir. Özellikle çocuklar ve gençler için, medyanın yanlış bilgi veya olumsuz örnekler sunması, onların yanlış davranışları benimsemelerine neden olmaktadır (Uznienė, 2014, s. 233).

Ayrıca, medya, bazı toplumsal grupları aşağılayabilir veya ayrımcılığı teşvik edebilir. Bu bağlamda kitle iletişim araçları, toplumsallaşma sürecinde önemli bir rol oynar. Doğru kullanıldığında, medya bireylerin toplumla uyum içinde yaşamalarına ve toplumsal rollerini benimsemelerine yardımcı olabilir. Ancak, medyanın olumsuz etkilerinden korunmak için medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi önemlidir (Castells, 2007, s. 37).

2.2.3 Sosyalleşme türleri

2.2.3.1 Birincil (asli) sosyalleşme

Sosyalleşme süreci, bireylerin gelişim evreleri dikkate alınarak birinci ve ikinci evre olarak ele alındı. Bebeklik ve çocukluk dönemleri kültürel ve sosyal öğrenmenin etkisi altındadır. Birincil sosyalleşme genellikle aile tarafından gerçekleştirilir (Giddens, 2012, s. 204-205).

Bauman'a göre hızla değişen ve gelişim gösteren sosyal yaşamda birincil toplumsallaşmanın ilk olarak yaşandığı mekânlar aile ve hısımlar çevreleri olduğu belirtilmektedir. Bu alanlarda sosyalleşme bireyin kendisinin belirlemediği ve seçme özgürlüğünün çokça az olduğu mekânlarda gerçekleşir. Birincil toplumsallaşma da çok yakın mesafede karşılaşılan ilişki ve etkileşim halindeki bireyler mevcuttur. Bauman'a göre toplumsallaşma, özgürlük ve bağımlılık arasında kompleks bir yapıdadır (Bauman, 2010, s. 44-45).

Birincil Sosyalleşme (primarysocialization), bireylerin yaşama yeni başlangıçlarıyla gelişen çocukluk gelişim dönemleri ile gençlik dönemleri arasında kalan süreci ifade etmekle birlikte bireylerin aile yaşamı ile yaşadığı toplumsal çevre unsurları arasındaki ilişkinin yoğun olarak yaşandığı süreci ifade etmektedir. Asli (birincil) sosyalleşmenin ilk olarak yaşandığı yer olan aile kurumunda çocuğun kişiliğinin oluşmaya başlaması ve ilköğrenim süreçlerini burada alması bireylerin kimlik oluşumu açısından da ayrıca önem arz etmektedir (Yılmaz, 2013, s. 323-324).

Birincil sosyalizasyon, bireyin toplum içindeki yerini şekillendiren ailevi ve çevresel faktörlerin etkileşimini ifade eder. Çocuklar doğduklarında sosyal bir varlık olarak hayata

gelir ve kültürel öğelerle bağlantı kurarak sosyal gelişimlerini sürdürürler (Berger ve Luckmann, 2008, s. 189-191).

Asli sosyalleşme, kişilerin güçlü ilişkiler bağlamında yüz yüze etkileşime geçtikleri, özverinin egemen olduğu, geleneklere bağlı aile yapılarının sürdürülebildiği, grup üyeliğinin bireysellikten daha önemli olduğu, yakın aile üyeleri, arkadaşlıklar, sevgili birlikteliği gibi yakın ilişkide bulunulan gruplarda ön plana çıkan toplumsallaşma olarak kabul görmektedir. Bireyin sosyalleşmesinin ilk basamağını oluşturmaktadır. Birincil sosyalleşme de birey aynı zaman da yaşadığı topluma ilk adımlarını atmakta ve yaşadığı topluma hazırlanmaktadır. Bireylerin çocukluk dönemlerinde güçlü bir iletişim alışkanlığı oluşmasının en önemli aracı dil ile birlikte sosyal değerlerin aşılmasıdır (Higgins ve ark., 2010, s. 142).

Birincil sosyalleşme, ikincil sosyalleşmeye göre daha samimi, ilişkisel anlamda daha yakın birliktelikler, duygusal yoğunlukların daha çok yaşandığı, kişiselliğin daha ön planda olduğu aile, arkadaş ve akran grupları ile okul gibi belirli ve ayrıştırılmış daha az sayıdaki kişilerden oluşan topluluklarda görülmektedir. Birincil topluluklarda daha uzun süreli ilişkiler görülürken ikincil topluluklarda daha kısa süreli ve formel yapıda bir ilişki söz konusudur (Güleç, 2018, s. 112-114).

Park, insan doğasını temel alan incelemelerinde bireylerin içgüdüleri, sosyal yönelimleri, iletişim düzeyleri vb. konularda çalışmış ve insan doğası üzerine yoğunlaşmıştır. Bireylerin küçük gruplar da dahil olmak üzere birbirleri ile olan iletişim ve etkileşim düzeyleri, birbirleri ile sosyal temasları toplumu oluşturan öğelerdir. Bu temaslar sayesinde bireyler sosyalleşme sürecine dahil olurlar. Özellikle ebeveyn kontrolünde gerçekleşen samimi aile ilişkileri, akran ve yakın ilişkiler birincil teması oluştururken, birbirine mesafeli olarak gördüğü karmaşık sosyal ilişkileri ise ikincil temas olarak ifade etmektedir. Bireyler bu temas hallerinde birbirlerinin davranışlarından etkilenir ve onları etkilerler (Kızılcı, 2020, s. 185-190).

2.2.3.2 İkincil (tali) sosyalleşme

Bireyin ergenlik dönemi sonrası başladığı varsayılan sosyal davranış öğrenim süreci ikincil sosyalleşme olarak ifade edilir. Ailenin statüsü ve öğretisi ile beraber sosyalleşme

sürecine arkadaş, okul, kitle iletişim araçları gibi diğer başkaca toplumsal güçler eklemlenir ve birey davranışının gelişmesine katkıda bulunurlar. Yaşadığı toplumda kültürel değerleri ve normları öğrenmeye başlayan bireyler sürekli etkileşim halinde bulunarak eyleyenler kanalıyla sosyalleşirler (Giddens, Sosyoloji, 2012, s. 205).

Sosyalleşme her yönüyle durmaksızın devam eden bir süreci belirtir. Sadece çocukluk dönemiyle kazanılan ve öğrenilen davranış kalıpları bireylerin ilerleyen yaşamlarında karşılaştıkları olaylar ve durumlar neticesinde benlik dönüşümlerine de sahne olabilmektedir. Dış sosyal koşulların değişiminde karşılaşılan güçlükler nedeniyle ikincil sosyalleşmede de daha önce kazanılan davranışların “geçersizleşmesi” gibi bazı olumsuz tarafların da ortaya çıktığı ifade edilmiştir (Bauman, 2010, s. 45-46).

Bireyler farklı bir kültürel yapıya uyum sağlamakta zorluk çekebilirler. İkincil toplumsallaşma süreci, yaşam boyunca devam eden kurumlarla etkileşime girmeyi, yeni insanlarla ilişki kurmayı ve sosyal olarak sürekli gelişmeyi sağlar (Crisogen, 2016, s. 5).

Askeri kurumlar gibi kurumlarda çalışmaya başlayan bireyler, kurum içi kurallara uymak zorunda kalır ve sosyalizasyon sürecine tabi tutulurlar. Bireyler arası grup üyelikleri de sosyalleşme sürecinin bir parçasıdır ve geniş grup üyelikleri amaca yönelik sonuç alma konusunda daha başarılı olabilir. Kitle iletişim araçları da sosyalleşme faaliyetlerine katkı sağlar ve kişiler arası güçlü bağların oluşmasını destekler (Uysal, 2016, s. 53-54; Güven, 2017, s. 163-164).

Ast-üst ilişkilerinin kurallara tabi olarak yaşandığı askeri kurumlarda rütbeli personelin bir durum karşısında yapacağı doğru davranışı sosyalleşme sayesinde öngörülebilmektedir. İkincil sosyalleşme, birincil sosyalleşmede de gerekli öğretileri ve davranış kalıplarını az da olsa duygusal ve bilişsel ölçüde kendinde bağlar. Birinci sosyalleşme de “temel dünyanın” gerçekleri öğrenilirken ikincil sosyalleşme de kurum bazlı “alt dünyaların” iş bölümüne dayanan kısmi gerçeklikleri öğrenilmektedir. Burada asli sosyalleşme ile birlikte daha önce sosyal olmuş bireyi sosyalleşeceği nesnel dünyasına aktaran unsur tali sosyalizasyon sürecidir. Tali sosyalizasyonda temel esas daha önce mutlaka asli sosyalizasyonun gerçekleşmiş olmasıdır. Tali sosyalizasyonda birey, daha önce içselleştirilmiş ve hazır hale getirilmiş bir benlik halindedir (Richards ve ark., 2016, s. 72).

Sosyalleşmeyi sağlayacak unsur ile birey arasında duygusal bağ kurulması ikincil sosyalleşmede de önemli bir gerçekliktir. Bu sayede bireyler daha kolay şekilde sosyal düzene uyum gösterebilmektedirler. Özdeşleşme birey için sosyalleşme sürecinde duygusal bağın kurulmasında oldukça etkin hale gelmektedir. İkincil sosyalleşme sürecinde topluma adapte olma, kuralların özümsemesi, iletişimin etkin olarak sağlanması, gerçekliğin içselleştirilmesi hususlarında sosyalleştirici aktörlere büyük görevler düşmektedir (Nickerson, 2023, s. 21).

Sosyal ortamlar bireylerin organizasyon biçimlerine göre değişiklik gösterir. Temel öğeler cinsiyet, ırk, sınıf, ideolojiler gibi unsurlar sosyal ortamların çeşitliliğini oluşturur. Formel ve enformel sosyal ortamlar bireylerin iletişim ve etkileşim düzeylerine göre farklılık gösterir. Askeri ortamlar, kurallarla belirlenmiş formel sosyal ortamlar olarak örnek gösterilebilir (Layder, 2015, s. 257-258).

Sosyalizasyon kavramı, toplumun bireylere karşı eylemleri sonucunda nesnel ve öznel olarak tanımlanabilir. Sosyalleşme süreci, bireylerin toplumsal normlara uyum sağlamalarını ve toplumsal düzeni sürdürmelerini etkiler. Öznel sosyalizasyon ise bireylerin toplumsal rolleri benimsemeleri için gerçekleşen öğrenme sürecini ifade eder (Fichter, 2009).

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, evren ve örneklem (ya da araştırma grubu), veriler ve toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması bilgilerine yer verilmiştir.

3.1 Araştırma Modeli

Bu çalışmada niteliksel veri oluşturma tekniklerinden derinlemesine görüşme modeli kullanılmıştır. Araştırmanın ilk basamağında subay, astsubay ve uzman çavuşların ordudan ayrılmadan önceki mesleğe girişleri, mesleklerini icraları, meslek yaşamlarındaki sosyalleşme düzeyleri, mesleki yaşamda edinilen kazanımlar ile mesleki yaşamda karşılaşılan sorunlar ve bu sorunların sosyalleşme sürecine etkileri gibi alansal sorunlar ortaya konmuştur. Araştırmada nitel teknik kullanılmasının amacı TSK'da görev yapmış rütbeli personelin askeri ve sivil yaşam tarzlarının emeklilik sonrası sosyalleşmeye etkisi açısından problemi görmek ve araştırma konusunu detaylı bir şekilde ortaya koymaktır.

Nitel araştırmanın ikinci basamağını ise, TSK'dan emekli rütbeli personelin askerlik mesleği sonrası sivil yaşamlarında sosyalleşme süreçleri, askeri sosyalleşme ve sivil sosyalleşme aşamaları arasındaki farklar, asker kişilerin sivil yaşama dönüşleri ile birlikte yaşadıkları aile ilişkileri, sivil yaşamda karşılaştıkları toplumsal sorunlar ve nedenleri ile sivil hayata dönüşlerinde meslek seçimi konusundaki görüşleri ve deneyimleri, sivil bir toplumsal yaşama dönüşlerinde yaşadıkları sosyalleşme süreçlerindeki zorluklar ve başa çıkma yolları, asker kişilerin öznel deneyim ve tecrübeleri ışığında derinlemesine mülakat tekniğiyle açıklanmaya çalışılmıştır.

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul, Ankara, İzmir, Balıkesir, Kocaeli, Kayseri illeri oluşturmaktadır. Bu illerde ikamet eden rütbeli personelin sayıca çok olması, konuşlandırılmış askeri birliklerin çeşitlendirilmesi ile emekli personelin daha çok eğitim, iş imkânı gibi sosyal nedenlerle bu illeri tercih etmeleri nedeniyle Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığından emekliye sevk edilmiş subay,

astsubay ve uzman çavuşlar (uzman erbaşlar) oluşturmaktadır. Evrenin büyüklüğü değerlendirildiğinde bu illerin temel alınmasının nedeni Kuvvet sınıflandırmasına bağlı olarak konuşlandırılan askeri birliklerin çeşitli düzeylerde sayıca üstün bulunmasından kaynaklanmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetlerinden kendi isteğiyle veya çeşitli nedenlerle emekliye ayrılmış ve bu illerde ikamet eden subay, astsubay ve uzman çavuş personeli gerek kendi isteklerine bağlı olarak Türkiye Subaylar Derneği (TESUD), Türkiye Emekli Astsubaylar Derneği (TEMAD), Emekli Uzman Jandarmalar Derneği (EMUJAD) ile Emekli Uzmanlar Derneği (EMUZDER) bağlarını koparmamakta ve bu derneklerde maddi ve manevi anlamda yardım alabilmekte, etkileşimlerini üst düzeyde sürdürmektedirler. Ayrıca emekli TSK personelinin birçoğu bu illerde konuşlandırılmış bulunan birçok ordu evi, askeri gazino ve askeri sosyal dinlenme tesislerinden yararlanmaktadır.

Araştırmanın örneklemini İstanbul, Ankara, İzmir, Balıkesir, Kocaeli, Kayseri il merkezleri sınırları içinde yaşayan çeşitli nedenlerle TSK'dan çeşitli birlik ve seviyelerde emekliye sevk edilen subay, astsubay ve uzman çavuşlar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini yaş itibarıyla ve nasıp değerlendirmesi yapılarak oluşturulmuş 1970, 1980, 1990 ve 2000 yılları arası askeri okulu bitirerek mesleğe girmiş rütbeli personel olmasına özen gösterilmiştir.

Araştırmanın niteliksel kısmını oluşturan örneklem TSK'ne bağlı Kuvvet Komutanlıkları gözetilmeksizin (20 kişi) emekli subay, (20 kişi) emekli astsubay ve (10 kişi) emekli uzman çavuş (uzman erbaş) ile toplamda (50 kişi) emekli rütbeli personel ile yapılmıştır. Bilindiği üzere TSK'nın temel komuta kademesini oluşturan personel arasındaki gerek hiyerarşik yapı gerekse rütbe durumları çalışmada seçilen personelin sayısını belirlemiştir. Bu durumun belirlenmesindeki bir başka husus personelin farklı düzeylerdeki eğitim seviyeleridir. Kuvvet Komutanlıklarına bağlı fakülte ve meslek yüksekokulları mezunu subay, astsubay ve uzman çavuşlar ile çeşitli fakültelerin dört yıllık programlarını bitirerek sivilden subay ve astsubay olmaya hak kazanan asker kişiler ile derinlemesine görüşme şeklinde yapılmıştır.

Niteliksel olarak yapılan bu çalışmada belirlenecek emekli rütbeli personelin seçimi rastlantısal olmayan örneklem tekniğinden kartopu örneklem dikkate alınarak yapılmıştır. Bu örneklem türünde kaynak kişiden diğer kişilere ulaşılması söz konusudur. Yeni

kaynak kişilere doğru ilerledikçe başka kişilerin kaynak kişi olması muhtemeldir. Görüşme tekniği, araştıran kişinin alanın büyüklüğü ile ilgili olarak fazla bilgiye sahip olmadığına ilişkin durumlarda faydalı bir teknik olarak kullanılmaktadır (Kümbetoğlu, 2015, s. 99).

3.3 Veri Toplama Aracı

Çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılan “Görüşme Formu” (Ek-1), konuya ilişkin literatür taramasının gerçekleştirilmesinin ardından araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Oluşturulan form katılımcı kişilerin görüşlerine sunulurken onay alınması ile geçerlilik ve güvenilirlik sağlanmıştır.

3.4 Verilerin Toplanması

Nitel olarak gerçekleştirilecek araştırmada yüz yüze derinlemesine görüşme tekniği ile yaklaşık (20 kişi) emekli subay, (20 kişi) emekli astsubay ve (10 kişi) emekli uzman çavuş (uzman erbaş) yapılmıştır. Nitel araştırma için daha önce TSK’nin çeşitli rütbe ve kademelerinde görev yapmış, yaş haddinden emekliye sevk edilmiş veya çeşitli nedenlerle emekliye ayrılmış rütbeli personel arasında yapılmıştır.

Çalışmaya öncelikle TSK’nin temel plan ve prensipleri hususuna dikkat edilerek Türkiye’de daha önce alanla ilgili olarak yapılmış ve yayınlanmış olan sosyalleşme ve askerlik ile ilgili literatür çalışması yapılmış ve konu ile ilgili bölümlerden yararlanılmıştır. Daha sonra emeklilik sonrası rütbeli personelin sosyalleşme süreci ile ilgili sözlü kaynaklardan veri elde edilmiştir. Sözlü olarak yapılacak alan çalışmasıyla ilgili olarak “Derinlemesine Görüşme” tekniği ile açık uçlu sorulara yer verilerek bu sayede konu bütünlüğü ve konuya ilişkin verilerin elde edilmesi sağlanmıştır (Kümbetoğlu, 2015, s. 72). Askeri personele araştırma kapsamında toplamda 38 soru (8 demografik, 7 askeri yaşam öncesi, 12 askeri yaşama dair ve 11 sivil yaşama dair) yöneltilmiş olup, görüşmelerin yapıldığı tüm askeri personele aynı sorular yöneltilmiştir. Görüşmeler Mart-Haziran 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olup, süreçte görüşme sırasında ses kayıtları alınarak sonrasında kayıtlar araştırmacı tarafından çözümlenerek yazıya aktarılmıştır. Her bir görüşme yaklaşık 1 saat kadar sürmüştür. Yaşanılan süreçte ise herhangi bir güçlükle karşılaşmamıştır.

3.5 Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Çalışmada verilerin analizi, betimsel analiz tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Bu yaklaşımda amaç görüşme ve gözlem sonucu elde edilen verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulmasıdır. Veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılır, özetlenir ve yorumlanır. Bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurulur ve gerekirse olgular arasında karşılaştırmalar yapılmaktadır (Karataş, 2015, s. 65).

Araştırmada kullanılacak olan niteliksel teknikle Türk Silahlı Kuvvetlerinden yaş haddi ve çeşitli edenlerle emekliye ayrılmış subay, astsubay ve uzman çavuş (uzman erbaş) ile yapılan görüşmelerde alınan notlar kategorize edilerek kodlanmıştır. Katılımcıların ses kaydı alınmasına izin vermeleri durumunda ses kayıtları alınmış, katılımcıların istekleri doğrultusunda diğer araştırmalarda kullanılmak üzere deşifre edilmeleri sağlanmıştır.

Araştırmanın nitel çalışma olması nedeniyle görüşme formu hazırlanarak uygulanan derinlemesine mülakatlarda katılımcıların askeri personel olmaları nedeniyle görüşme formlarının hazırlanışına azami düzeyde önem verilmiştir. Yapılan görüşmelerde elde edilen veriler doğrultusunda araştırma konusu ile ilgili olan problemlere ilişkin öne çıkan temalar, tema analizi tekniği ile yorumlanmıştır.

3.6 Pilot Çalışma

Araştırmaya başlamadan önce TSK'dan emekliye ayrılmış subay, astsubay ve uzman çavuş (uzman erbaş) rütbelerine haiz kişilerle İstanbul, Ankara, İzmir, Balıkesir, Kocaeli, Kayseri il merkezlerinde yüz yüze bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Ayrıca rütbeli personelin aileleri ile de yüz yüze bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Burada bazı aileler ile de görüşülmesinin sebebi rütbeli personellerin emeklilik sonrası yaşadıkları sosyalleşme sürecinden ne kadar etkilendikleri konusunda bir ön fikir sahibi olmaktır.

Pilot çalışma ile görüşmenin süreci, zaman yönetimi, subay, astsubay ve uzman çavuşların asker yaşamlarında ve sivil dönüş yaşamlarında karşılaştıkları sosyalleşme konusuna olan tutumu ve sorulacak açık uçlu sorular test edilerek, diğer katılımcılarla yapılacak görüşmeler için eksiklikler tespit edilmiştir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

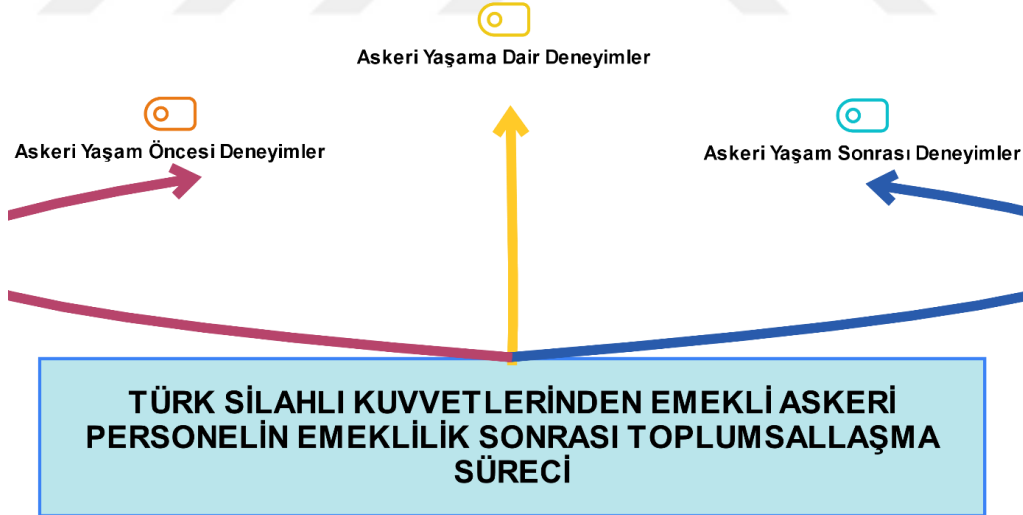
Bu bölümde, önce araştırmanın amaçlarını yansıtan belli başlıklar halinde, elde edilen bulgulara; sonra onların kümeler ve bütün halinde anlamlandırılmaya çalışıldığı yorumlarayer verilmiştir.

4.1 Bulgular

Araştırma problemlerine açıklık getirmesi adına yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular bu başlık altında sunulmuştur.

4.1.1 Çalışmanın temaları

Katılımcıların gizliliğini korumak amacıyla subaylar S1-S20, Astsubaylar AS1-AS20, Uzman/Erbaşlar UE1-UE10 şeklinde numaralandırılmıştır. Araştırma Şekil 1’de görüldüğü 1 tema altında toplanmıştır.

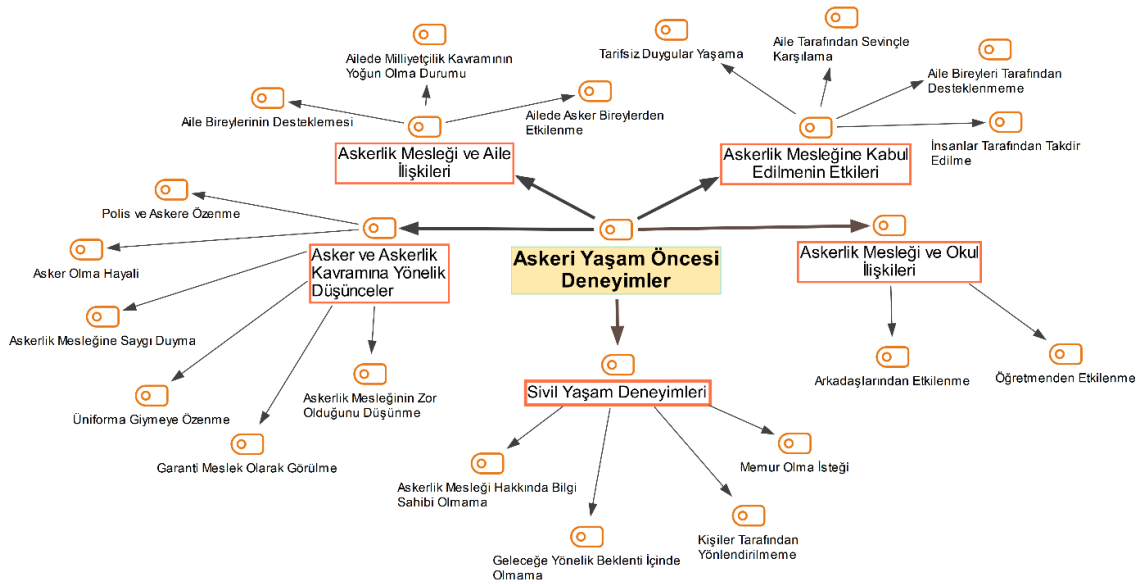

Şekil 1. Temalar Gösterimi

4.1.2 Askeri yaşam öncesi deneyimler

Araştırmanın ilk teması olan “Askeri Yaşam Öncesi Deneyimler” hiyerarşik kod bölümler modeli Şekil 2’de görülmektedir. Askeri Yaşam Öncesi Deneyimler teması 5

farklı kategori altında incelenmiştir. Bunlar; Sivil Yaşam Deneyimleri, Asker ve Askerlik Kavramına Yönelik Düşünceler, Askerlik Mesleğine Kabul Edilmenin Etkileri, Askerlik Mesleği ve Aile İlişkileri, Askerlik Mesleği ve Okul İlişkileridir. Bu temalar oluşturulurken, Robert Merton'un rol teorisi üzerinde durulmuştur. Merton'un rol teorisi, bireylerin toplumsal rollerini nasıl öğrendiği ve yerine getirdiği üzerinde durur. Askerlik mesleğine geçiş sürecinde bireyin sivil hayattaki sosyal rolü (örneğin, aile içindeki rolü ya da okul hayatındaki öğrenci rolü), askerlik mesleğindeki yeni sosyal rollerle çatışabilir. Asker, yeni bir rol üstlenirken, sivil yaşamdaki önceki rolleriyle bu yeni rol arasında bir denge kurmak zorundadır. Bu denge kurma sürecinde birey, aile ilişkileri, sosyal çevre ve askerlik mesleği arasındaki rollerin çatışmasını deneyimleyebilir. Ayrıca bu temaların temelinde Parsons'un Yapısal İşlevselcilik Kuramının yattığı da düşünülmektedir. Parsons'a göre toplum, bir dizi alt sistemin bir araya geldiği bir bütün olarak işler. Askerlik mesleği, bu toplumsal sistemin işleyişini sürdüren önemli bir alt sistemdir. Askeri kurumlar, toplumsal düzenin korunmasına hizmet eden işlevsel yapılardır. Birey, askerlik mesleğine adım attığında, toplumsal düzeni ve güvenliğini sağlama işlevini yerine getiren bir sistemin parçası haline gelir. Parsons'un kuramında askerlik, toplumsal bütünlüğü sağlama ve toplumun devamlılığını koruma işlevi görür. Bireyin sivil yaşamdan askeri sisteme geçişi, bu toplumsal işlevleri yerine getirebilmesi için gerekli bir adaptasyon sürecidir.

Şekil 2. Askeri Yaşam Öncesi Deneyimler Teması Hiyerarşik Kod-Bölümler Modeli

4.1.2.1 Sivil yaşam deneyimleri

Sivil Yaşam Deneyimleri kategorisi altında 4 kod oluşturulmuştur. Bunlar: Askerlik Mesleği Hakkında Bilgi Sahibi Olmama, Kişiler Tarafından Yönlendirilmeme, Geleceğe Yönelik Beklenti İçinde Olmama, Memur Olma İsteğidir.

Sivil Yaşam Deneyimleri kategorisinde katılımcılar Askerlik Mesleği Hakkında Bilgi Sahibi Olmama ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, askerlik mesleği hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS3, S3, UE1 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Askerliğin ne olduğunu bile bilmiyordum. Vatani savunan kişiler olarak aklımda kalırdı hep. Ancak askerliğin bir meslek olduğunu bile bilmiyordum. Bildiğim tek şey askere gidiliyordu vatani görev yapılıyordu ve tekrar dönülüyordu. Çünkü çevremde asker olan kimse yoktu. Okul derslerimizde tarihte yapılmış savaşlardaki kahramanlıkları, savaşları öğreniyordum. Ancak hiç askerliğe karşı bir sempati duymadım o zamanlar. Çocuk yaşlarımda savaşa hep karşıydım. Ortaokul kıllarımızda çevreden ne duyduysak o şekilde askeriye biliyordum (AS3) (Soru 2).

"Asker şahısla yaşamayı bırakın kimseyi görmezdim. Geriye baktığımda hiç anımsamıyorum. Daha önce bilgim olmayan bir konu. Rütbe bile bilmiyorum ki tek amacım bir meslek sahibi olabilmek." (S3) (Soru 3)

Hiç yaşamadım. Akrabalarım da ve ailemde asker şahıs yoktu. Mahallemizde bir rütbeli personel görmedim hiç. Büyüdüğüm yer Feke'nin ücra bir köşesindeydi. Az sayıda komşularımızla birlikte otururduk. O zamanlar herkes birbirini iyi tanıdığı için asker şahıs tanımadım ve duymadım da. İsterdim ama asker şahıs olsun, onunla birlikte vakit geçireyim belki çok daha başka düşüncelerim olabilirdi. Hiç değilse yönlendirirdi beni. O zamanlar askeri rütbelerin bile ne olduğunu bilmezdim (UE1) (Soru 4).

Sivil Yaşam Deneyimleri kategorisinde katılımcılar Kişiler Tarafından Yönlendirilmeme ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, askerlik mesleği hakkında kendisini

yönlendiren kişilerin olmadığını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S2, UE8 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Annem ve babam beni yeterince yönlendirmedeği için genelde kendi kararlarımı kendim alıyordum." (AS1) (Soru 5)

"İlk zamanlar hiç düşüncemde olmayan bir meslekti askerlik. Ben her zaman şuna inanıyorum, çevrenizde sizi birileri tarafından yönlendiren birileri olmayınca askerlik gibi spesifik mesleklere yönelemezsiniz" (S2)(Soru 5)

Hayır. Çevremde sadece birkaç okul arkadaşımın babası askerdi. Velileri okula çok gelirlerdi, öğretmenlerle sohbet ederlerdi, aile düzenlerine hep imrendim. Benim annem okula hiç gelemezdi mesela. Sizde kendi ailenizi görmek istiyorsunuz ama nafile. Ailem olsun çevremde olsun asker kişi hiç tanımadım. Beni yönlendirecek, motive edecek kimsem olmayınca kendimle ilgili her şeyi çevremdeki insanlar sayesinde elde ettim. Çoğunluk ne yapıyorsa onlara uyduk diyelim. (UE8)(Soru 5)

Sivil Yaşam Deneyimleri kategorisinde katılımcılar Geleceğe Yönelik Beklenti İçinde Olmama ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, geleceğe yönelik beklenti içinde olmadıklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS6, S1, UE6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Hayata karşı beklentim olmadan kendimce düşünceler halindeydim." (AS6)(Soru 3)

"Doğrusu pek bir beklenti içinde olmamıştım. Tamamen tesadüfler sonucu olaylar gelişti. Genel alanda şu olacağım, bu olacağım şeklinde planlar kurmadım." (S1)(Soru 2)

"Hayatı olurluna bırakan bir anlayıştaydım. Ne olmak istediğime dair bir beklenti içinde değildim. Ailevi şartlar nedeniyle başka işlerde çalışmak durumunda kalıyordum. O zamanki şartlar altında geleceğe dönük hedeflerim hiçbir zaman olmadı. Sadece ideallerim vardı onlarda yıllar geçtikçe hep farklılaştı." (UE6)(Soru 6)

Sivil Yaşam Deneyimleri kategorisinde katılımcılar Memur Olma İsteği ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, gelecekte memur olmak istediklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, UE10 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Hem kendinizi hem ailenizi düşündüğünüz için tek amacınız önce bir memur olabilmek.”
(AS1)(Soru 6)

Hayata çok başka gözlü bakıyordum. Çok hayallerim vardı. Aslında çok kısıtlı imkanlarla hayallere dalmakta başka oluyormuş. Memur olmak o zaman en büyük mesleğe sahip olabilmektir bizim için. Ailemizde hiç memur yoktu genelde bağ, bahçede çalışılırdı. Memur olmak bizim oralarda çok büyük karşılanırdı. Annem babam benim bir memur olmamı çok arzuluyorlardı. Memur olmak hayatını kurtarmak anlamındaydı. İki kız kardeşim daha vardı. Onlar öğretmen olmak isterken ben memur olmak istiyordum. Bizdeki memurluk devlete kapağı attı ne olursan ol.(UE10)(Soru 1)

4.1.2.2 Asker ve askerlik kavramına yönelik düşünceler

Asker ve Askerlik Kavramına Yönelik Düşünceler kategorisinde 6 kod oluşturulmuştur. Bunlar; Polis ve Askere Özenme, Asker Olma Hayali, Askerlik Mesleğine Saygı Duyma, Üniforma Giymeye Özenme, Askerlik Mesleğinin Zor Olduğunu Düşünme, Garanti Meslek Olarak Görülmedir.

Asker ve Askerlik Kavramına Yönelik Düşünceler kategorisinde katılımcılar Polis ve Askere Özenme ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar asker ve polisler özendiklerini bahsetmişlerdir. Konuyla ilgili AS2, S2, UE4 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“O zamanlarda okuldaki resmî törenlerde ve geçitler esnasında askeri rütbelileri görünce onlara çok imrenirdim.” (AS2)(Soru 2)

Eski mahallemizde otururken ne çevremizde ne de akrabalarımızda asker şahıs yoktu. Oturduğumuz yerden yeni mahallemize taşınınca üst kat komşumuz subay emekliydı. Bazen derslerde anlamadığım konular olduğunda yardım için onun yanına gitmeye başlamıştım. Özellikle bana matematik derslerinde

yardımcı olmaya başlamıştı. Sonraları mesleklerle ilgili konuşurken kendi mesleği ile ilgili anılarını anlatıyordu. Anlattığı anılar hem ilgimi çekmeye başladı hem de özenmeye başlamıştım. Emekli deniz subayı olduğu için yurt dışı deneyimlerini benimle paylaşırdı. Anlattıkları olaylardan etkilenmiş olacağım ki ben de subay olmaya heveslenmiştim. Bana her zaman görev yaptığı yerlerde çekirmiş olduğu resimleri gösterdikçe isteğim daha da arttı ve asker olmaya karar verdim. Doktorluk olmaz ise asker olmaya karar vermiştim. Nitekim doktorluğu kazanamadım ve asker oldum(...) (S2)(Soru 6)

Askerliğimi yapmış olmamın kararımnda etkisi büyük tabi. Askerliğimi yaparken aynı zamanda askerliğe karşı ilgim oluştu. Rütbeli personelleri görünce yaşayış şekilleri cazip geldi bana. Komutanlarımla olan ilişkilerimde her zaman iyi olduğu için birkaç Komutanımın tavsiyesiyle askerliği meslek olarak seçmeye karar verdim. (UE4)(Soru 3)

Asker ve Askerlik Kavramına Yönelik Düşünceler kategorisinde katılımcılar Asker Olma Hayali ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar asker olmanın hayalini kurduklarını bahsetmişlerdir. Konuyla ilgili AS1, S6, UE5 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“İçimde hep bir polis ya da asker olmak duygusu vardı” (AS1)(Soru 6)

Çocuk hayalimdi benim asker olmak. Hani derler ya asker olacağım ben diye. Aynen öyleydi benimkisi de. Amcam askerdı. Dedem askermiş. Annemin babası subaymış. Annemin yıllarca asker hikayeleri de çok etkili oldu benim üzerimde. Amcam askeri doktordu. Ailemizde kendisine çok hürmet edilirdi. Doktor unvanının yanında bir de subay unvanı var tabi. Ona o zamanlar bakışımız çok farklı. Özenme de var. Dedem de piyade subaydı. Ailemizde asker çok olunca bu alana bakışımız daha da arttı(...) (S6)(Soru 6)

Askerlik üzerine kurulu bir yaşamımız oldu. Komşu büyüklerimiz, dedelerimiz çokça askerlik anılarını anlatırlardı. Özellikle bizim oralarda göçmen çok fazla olduğu için çoğu savaş nedeniyle yerleşmişler. Çok eski mübadele zamanlarından gelenlerde olmuş. Anlatılan hikâyelerden o kadar çok etkilenirdim ki askerlik yapmış kadar olurdum. Gençliğinde vermiş olduğu

hevesle asker olmaya, o anlatılanlara ortak olmak istedim. Çok zor hayatta kalmanın ne demek olduğu anlatılırdı. Bu anlatılanlardan milliyetçilik duygularımız kabarırdı. Asker olmak hayalimdi aslında. (UE5)(Soru 4)

Asker ve Askerlik Kavramına Yönelik Düşünceler kategorisinde katılımcılar Askerlik Mesleğine Saygı Duyma ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar asker olmanın saygı gören bir meslek olduğunu bahsetmişlerdir. Konuyla ilgili AS4, S6, UE5 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Neden asker olmak istediğimi, askerlikten neden etkilendiğimi bilmiyorum. Beni asker olmaya iten sebebi bile aslında bilmiyorum, kader mi diyelim onu da pek kabul edemeyeceğim ama nedense hep bende bir saygı görülebilecek bir meslek olarak aklımda kaldığı için diyebiliriz.” (AS4)(Soru 6)

Ben asker çocuğuyum. Babam deniz subayıydı. Her zaman için beni asker olmam için telkin ederdi. Ben de elbette onun yaşamına, ahlakına, mesleğine sonsuz bir saygı duyardım. Babamdan aslında oldukça çekinirdim. Nedeni korkmak değil bu başka bir şey. Hayatta tek örnek aldığım kişi babamdı. O zamanlar babam evde sürekli kendini geliştirmek için ders çalışırdı. Aşırı derece de okumaya karşı bir hevesi vardı. Ben de yanında dura dura zannediyorum ona çektim. Arkadaşlarım gibi dışarıda vakit geçirmez derslerimle haşır neşir olurum. Babamın karakteri de aslında askerlik için çok uygundu. Sert bir mizacı vardı ama hiçbir zaman annemle atıştıklarını görmedim. Belki de tek çocuk olmamın da vermiş olduğu etkiyle bana karşı babamın aşırı ilgisi olduğunu biliyordum. Her hafta sonu keyifli vakitler geçirirdik(...) (S6)(Soru 3)

Askerlik üzerine kurulu bir yaşamımız oldu. Komşu büyüklerimiz, dedelerimiz çokça askerlik anılarını anlatırlardı. Özellikle bizim oralarda göçmen çok fazla olduğu için çoğu savaş nedeniyle yerleşmişler. Çok eski mübadele zamanlarından gelenlerde olmuş. Anlatılan hikâyelerden o kadar çok etkilenirdim ki askerlik yapmış kadar olurum. Gençliğinde vermiş olduğu hevesle asker olmaya, o anlatılanlara ortak olmak istedim. Çok zor hayatta kalmanın ne demek olduğu anlatılırdı. Bu anlatılanlardan milliyetçilik duygularımız kabarırdı. Asker olmak hayalimdi aslında. (UE5)(Soru 4)

Asker ve Askerlik Kavramına Yönelik Düşünceler kategorisinde katılımcılar Üniforma Giymeye Özenme ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar asker üniformasını giymeye özendiklerinden bahsetmişlerdir. Konuyla ilgili AS4, S5, UE3 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Ben çocukluktan itibaren her zaman asker olmak istemiştim. Daha doğrusu havacı olmayı çok istemiştim. Mavi üniformayı giymeyi çok arzu ediyordum.” (AS4)(Soru 3)

Babaannemin dedemin hatıralarından oldukça bahsetmesi bende askerlik mesleğine karşı ilginin oluşmasına neden olmuştur. Okul hayatımda bu anlatımların değişik versiyonlarını duyuyordum. Çoğu okuduğum kitapta kahramanlık hikayelerinden oldukça etkilenmişimdir. Biz asker bir millet olduğumuzdan kaynaklı diye düşünüyorum askere karşı hep farklı duygular beslemiştir. Ailemin de aynı çizgide olduğu düşüncesiyle askerlik her zaman saygı gösterilen bir meslekti. Dersimize bir dönem komutanlarda girmişti. Askerlik şubesinde çalıştıklarını anımsıyorum ama değişik rütbelerde derse giriyorlardı. Birisi yarbay rütbesinde diğeri üsteğmen rütbesinde değişik zamanlarda derslerimize girerlerdi. Üniformalarından oldukça etkilenirdim ve çok hoşuma giderdi. Son derece disiplinli insanla olarak gelirdi bana. Ders anlatımlarında bile bir farklılık olduğunu hissedirdim. Diğer öğretmenlerimizle onların ders anlatımları arasında fark vardı. Bunu hissettikçe askeriye olan bakışım daha çok özentili haline dönüştü. Onlar gibi olmayı çok istemiştim. (S5)(Soru 4)

“Bayrağımızı göndere çekerken askerler gibi olmaya özen gösterirdim. Askerlerin tören yürüyüşleri, üniformaları hep ilgimi çekerdi.” (UE3)(Soru 6)

Asker ve Askerlik Kavramına Yönelik Düşünceler kategorisinde katılımcılar Askerlik Mesleğinin Zor Olduğunu Düşünme ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar asker olmanın zorluklarından bahsetmişlerdir. Konuyla ilgili AS1, S5, UE2 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Asker olmak ya da askeri okulda eğitim alabileceğim hiç aklıma gelmezdi. Çünkü kazanamayacağımı düşünürdüm, askerlik bana hep zor bir meslek olarak gelirdi.”
(AS1)(Soru 6)

Tarifi çok zor bir mutluluk yaşadım. Herkes gibi benim de sınavı kazanabileceğime dair bir umudum yoktu. Kendimi biliyorum aslında çalışkan bir öğrenciydim, sınavı başarabilirdim fakat başka özelliklerinizin de mevcut olması gerekiyor. Mesela spor yapabilir olmanız gerekli, mülakatlarda diksiyonunuzun iyi olması gerekli. Asker olmak istemek tek başına bir kriter değil. O gün subay olan komşu ağabeyim tarafından ödül olarak akşam yemeğine götürülmüştüm. Hiç unutamadığım bir gündür. Artık aynı mesleğe sahip olmuştuk. Kendimi subay olarak görmüştüm ve bu benim için çok büyük bir gurur kaynağıydı. (S5)(Soru 7)

Okulda abileri polis ve asker olan arkadaşlarım vardı. Genelde abilerinden oldukça söz ederlerdi. Çoğu arkadaşımın polis olma düşüncesi vardı. Okulda iken askerlik bana hep zor gelmiştir. Asker herkes olamaz, kuvvetli ve idealist insanlar asker olur gibilerinden düşüncelerim vardı. Okul kitaplarından askerlik hakkında ne öğrendiysek onu bilirdim. Mahallemizde ve çevremizde çok asker şahıs yoktu. Çok az asker şahıs gördüğümünden benim yapabileceğim en son iş askerlik diye düşünürdüm. Biraz da özgürlüğüme düşkündüm aslında. Eve bile çok geç geldiğim zamanlarım çok olmuştur çünkü arkadaşlarımla vakit geçirmeyi daha çok severdim. (UE2)(Soru 6)

Asker ve Askerlik Kavramına Yönelik Düşünceler kategorisinde katılımcılar Garanti Meslek Olarak Görülme ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar askerlik mesleğini garanti meslek olarak gördüklerinden bahsetmişlerdir. Konuyla ilgili AS8, S6, UE1 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Garanti bir meslek olarak görüyorsunuz.”(AS8)(Soru 6)

O yaşlarda insan farklı düşünüyor. En nihayetinde öncelikli amacım iyi bir mesleğe sahip olabilmektir. Kendi ayaklarımın üzerinde durmasını her zaman istemişimdir. Çok genç yaşlarda bile hep ileriye düşünerek hareket etmeyi

severdim. Şimdilerde bile öyle mesela. İyi bir mesleğe sahip olmak düşüncesi beni askeri mesleğe iten sebeptir. Geleceği garanti altına almaktı kısaca. (S6)(Soru 6)

Bizim büyüklerimiz o zamanlar askere giderdi. Ancak ailemizde ya da çevremizde hiç asker olan şahıs görmemiştim. Okulda öğrendiklerim kadar bilirdim askerliği. O da genellikle savaş konuları ile ilgili derslerde öğrenirdim. O zaman tek düşüncem polis olmak ve bir mesleğe tutunabilmektir. Aile şartlarımdan ötürü buna mecburdum. Babam beni bir ara ekonomik şartlar nedeniyle okula da göndermek istememişti. Ancak annemin baskısıyla okulu tamamlayabildim. Çevremde her zaman askerliğe çok saygı çerçevesinde bakılmıştır. Askere gitmek ve gelmek bizim oralarda erkek olmanın en önemli adımı sayılır. Askerliğini yapmayan kız verilmezdi. Bir an önce vatani görevimi yapıp dönmeyi çok istiyordum. (UE1)(Soru 3)

4.1.2.3 Askerlik mesleğine kabul edilmenin etkileri

Askerlik Mesleğine Kabul Edilmenin Etkileri kategorisi altında 4 kod oluşturulmuştur. Bunlar; Tarifsiz Duygular Yaşama, Aile Tarafından Sevinçle Karşılama, İnsanlar Tarafından Takdir Edilme, Aile Bireyleri Tarafından Desteklenmemedir.

Askerlik Mesleğine Kabul Edilmenin Etkileri kategorisinde katılımcılar Tarifsiz Duygular Yaşama ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, karar sonucu tarifsiz duygular yaşadıklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1,S5,UE3 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

" Ben de askeri okula girmiş olmanın sevincini çok yaşadım. Herkes tarafından takdir görülmek elbette güzel bir duygu..." (AS1)(Soru 7)

Tarifi çok zor bir mutluluk yaşadım. Herkes gibi benim de sınavı kazanabileceğime dair bir umudum yoktu. Kendimi biliyorum aslında çalışkan bir öğrenciydim, sınavı başarabilirdim fakat başka özelliklerinizin de mevcut olması gerekiyor. Mesela spor yapabilir olmanız gerekli, mülakatlarda diksiyonunuzun iyi olması gerekli. Asker olmak istemek tek başına bir kriter değil. O gün subay olan komşu ağabeyim tarafından ödül olarak akşam

yemeğine götürülmüştüm. Hiç unutamadığım bir gündür. Artık aynı mesleğe sahip olmuştuk. Kendimi subay olarak görmüştüm ve bu benim için çok büyük bir gurur kaynağıydı. (S5)(Soru 7)

Çok büyük mutluluk yaşadım. Ailem benden daha çok sevindi diyebilirim. O zamanlarda eşimle flört halindeydik o aslında herkesten çok sevindi. Benim mesleğimin asker olacak olması onun içinde eşsiz bir duydu oldu. Zaten askere karşı ilgi ve merakı da vardı. Askerken hep komutanlarıma özenirken birden ben de onlar gibi üniforma giyecektim. Hayatta bazen tesadüflere inanılır derler. Benim asker olmamda aslında askeri yaşamda gördüğüm disiplin çok etkili oldu. Artık erlikten komutan olacak, rütbe takacak, saygın bir kuruma girecek, farklı yerlerde görev alacak olmamın verdiği keyfi yaşadım. Ailem ve kız arkadaşımın ailesi de okul kazanmama çok sevindiler. Babamın meslek sahibi ol demesi gerçekleşmişti. (UE3)(Soru 7)

Askerlik Mesleğine Kabul Edilmenin Etkileri kategorisinde katılımcılar Aile Tarafından Sevinçle Karşılama ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, karar sonucu aile tarafından sevinçle karşılandığını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS3,S12,UE4 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Bir anda onların da sevinç çığlıklarını duydum. Halbuki çok büyük tepkiyle karşılaşıcağımı sanırken onlarda benden çok sevincime ortak oldular. Babamın o ana kadar bana şimdiye dek o kadar sarıldığını ve beni öptüğünü hatırlamam..." (AS3)(Soru 7)

Benden çok ailemin hissettikleri var. Onlar daha çok sevindiler. Aslında bir nebze de çalışkanlığımı o zaman göstermiş oldum aileme ve çevreme. Askeri okul kazanmak hayal ötesi bir şeydi. Çok emek harmanız gerekir. Sırf ders kitapları vardı askeri okul sınavlarına hazırlanmak diye. Onlarla çalışmıştım. Emeliğimin karşılığını almıştım. Fen lisesi yerine askeri lise istedim ve kazandım. (S12)(Soru 7)

“Kazandığımı duyduğumda ilk ailemle konuştum ve benden daha çok sevindiklerini biliyorum. Özellikle annem ve ablamın sevinci beni geçti. Artık askeri personel olacağım için başka duygulara kapılmış hedeflerimi daha çok büyüttüm.” (UE4)(Soru 7)

Askerlik Mesleğine Kabul Edilmenin Etkileri kategorisinde katılımcılar İnsanlar Tarafından Takdir Edilme ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, karar sonucu insanlar tarafından takdir edildiklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1,S13,UE3 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Ben de askeri okula girmiş olmanın sevincini çok yaşadım. Herkes tarafından takdir görülmek elbette güzel bir duygu..." (AS1)(Soru 7)

Babam ve annem çok duygusallaşmışlardı. Dayımın oğlu gururluydu. Tabi ben herkesten çok daha heyecanlıydım. Daha önceleri de mahallemizden, komşularımızdan asker olanları duymuştuk. O bir hafta çok misafir karşıladık. Öyle ki evimize kimlerin gelip tebrik ettiklerini bile unuttum. Çok kalabalık olduğumuzu hatırlıyorum. Hayırlı olsuna gelenler bir hayli fazla oldu. (S13)(Soru 7)

Çok büyük mutluluk yaşadım. Ailem benden daha çok sevindi diyebilirim. O zamanlarda eşimle flört halindeydik o aslında herkesten çok sevindi. Benim mesleğimin asker olacak olması onun içinde eşsiz bir duydu oldu. Zaten askere karşı ilgi ve merakı da vardı. Askerken hep komutanlarıma özenirken birden ben de onlar gibi üniforma giyecektim. Hayatta bazen tesadüflere inanılır derler. Benim asker olmamda aslında askeri yaşamda gördüğüm disiplin çok etkili oldu. Artık erlikten komutan olacak, rütbe takacak, saygın bir kuruma girecek, farklı yerlerde görev alacak olmamın verdiği keyfi yaşadım. Ailem ve kız arkadaşımın ailesi de okul kazanmama çok sevindiler. Babamın meslek sahibi ol demesi gerçekleşmişti. (UE3)(Soru 7)

Askerlik Mesleğine Kabul Edilmenin Etkileri kategorisinde katılımcılar Aile Bireyleri Tarafından Desteklenmeme ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, karar sonucu aile bireyleri tarafından desteklenmediklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS6, S6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Ben mutlu oldum tabi ki, insan askeri sınavda belli aşamaları geçerek kazandığını duyduğunda çok seviniyor. Ancak ailenizden bir insanın bile size karşı çıkması, kazanma sevincinizin önüne geçebiliyor. Anneme o zamanlar çok kızmıştım, hatta benimle gurur duyması gerekirken neden asker olmamı istemiyor diye çok düşünmüştüm kendi kendime (AS6)(Soru 7).

"Ben kendim istedim. Annem babam bazı konularda daha farklı mesleklere yönelmemi istediler ancak ben kararlıydım..." (S6)(Soru 7)

4.1.2.4 Askerlik mesleği ve aile ilişkileri

Askerlik Mesleği ve Aile İlişkileri kategorisi altında 3 kod oluşturulmuştur. Bunlar; Ailede Asker Bireylerden Etkilenme, Aile Bireylerinin Desteklemesi, Ailede Milliyetçilik Kavramının Yoğun Olma Durumudur.

Askerlik Mesleği ve Aile İlişkileri kategorisinde katılımcılar Ailede Asker Bireylerden Etkilenme ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, ailede olan asker bireylerden etkilendiklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S4, UE5 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Ailemizde asker şahıs olarak teyzemin oğlu havacı astsubaydı. Sürekli bize gelir giderlerdi, çok sohbetler ederdik. Belki O'nun anlatılarından çok etkilenmiş olabilirim çünkü O asker yaşantısını anlattıkça çok ilginç gelirdi bana, yaşadığı olaylar beni heveslendirmiştir. Hep şakalaşırdık kendisiyle, "sen de asker olduğunda bu yaşadıklarımı sende yaşayacaksın" derdi. (AS1)(Soru 4)

Ben asker çocuğuyum. Babam deniz subayıydı. Her zaman için beni asker olmam için telkin ederdi. Ben de elbette onun yaşamına, ahlakına, mesleğine sonsuz bir saygı duyardım. Babamdan aslında oldukça çekinirdim. Nedeni korkmak değil bu başka bir şey. Hayatta tek örnek aldığım kişi babamdı. O zamanlar babam evde sürekli kendini geliştirmek için ders çalışırdı. Aşırı derece de okumaya karşı bir hevesi vardı. Ben de yanında dura dura zannediyorum ona çektim. Arkadaşlarım gibi dışarıda vakit geçirmez derslerimle haşır neşir olurum. Babamın karakteri de aslında askerlik için çok uygundu. Sert bir mizacı vardı ama hiçbir zaman annemle atıştıklarını görmedim. Belki de tek

çocuk olmamın da vermiş olduğu etkiyle bana karşı babamın aşırı ilgisi olduğunu biliyordum. Her hafta sonu keyifli vakitler geçirirdik... (S4)(Soru 4)

Edirne doğumluyum. Bizim memlekette genelde astsubay ve uzman çavuş çok çıkar. Trakyalı olduğumuz için askere karşı aşırı şekilde ilgimiz vardır. Benim birçok akrabam askeri personeldir ya da polistir. Kamuda çalışan fazla tanıdıklarımız var. Hal böyle olunca o zamanlar asker olmayı çok istiyordum. Çoğu arkadaşım gibi ben de askeri personel olmaya niyetliydik aslında. Bu okul zamanlarımızdan kalma bir düşünce. Asker olamasaydım polis olmayı denerdim. İlla bir şapka takma, üniforma giyme özlemim var (UE5)(Soru 4)

Askerlik Mesleği ve Aile İlişkileri kategorisinde katılımcılar Aile Bireylerinin Desteklemesi ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, aile bireylerinin askerlik mesleğini desteklediklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS12, S12, UE9 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Ailem de ve akrabalarımızın içerisinde tek asker kişi abimdi. Kuleli Askerî Lisesini bitirdi. Daha sonra Ankara’da Harp Okuluna girdi. İkinci sınıfta sağlık sebeplerinden ötürü ayrılmak zorunda kaldı. Ailem her zaman benim de abim gibi asker olmamı çok istediler.” (AS12)(Soru 4)

Benim beklentim yoktu. Ailemin beklentileri vardı. Tıp tercih edecektim. Babam bu arada emekli astsubay. Ankara’da mevki hastanesinde uzun süre görev yaptı. Mesleğini çok severdi. Tam bir asker diyebilirim. Ben babam kadar görevine bağlı, her yönden asker düşkünü bir kimse görmemişimdir herhâlde. Babam ileri görüşlülüğü yüksek bir kişiydi. Doktor olacağım dediğimde sen yapamazsın senin yerin askerlik dedi. Ve gerçekten de öyle oldu. (S12)(Soru 4)

Aslında en sıkıntılı durum kazanamasaydım bunu insanlara nasıl kabul ettirecektim. Komşularımızın çocuklarının çoğunluğu askeri okulu bir şekilde kazanmışlar, uzman olmuşlar, astsubay olmuşlar hatta subay olanlar bile olmuş. Ben kazanamasaydım ailemden sert tepkiler alabilirdim. Hava ve deniz sınavlarına girdim. Denizciliği kazandım. O zamanlar için biz askere gitmeden önce ailelerimiz tarafından kimlerle evleneceğimiz az çok kararlaştırılırdı. Ben

halakızı ile görüşüyordum. Askeri okulu kazanmama en sevinen hala tarafım oldu. Zaten halakızını da aldım, evlendim. (UE9)(Soru 4)

Askerlik Mesleği ve Aile İlişkileri kategorisinde katılımcılar Ailede Milliyetçilik Kavramının Yoğun Olma Durumu ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, aile içerisinde milliyetçi görüşlerin yoğun olduğunu belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Benim ailem de kendimi bildim bileli milliyetçi bir düşünce yapısına sahiptir”
(AS1)(Soru 3)

4.1.2.5 Askerlik mesleği ve okul ilişkileri

Askerlik Mesleği ve Okul İlişkileri kategorisi altında 2 kod oluşturulmuştur. Bunlar; Arkadaşlarından Etkilenme, Öğretmenden Etkilenmedir.

Askerlik Mesleği ve Okul İlişkileri kategorisinde katılımcılar Arkadaşlarından Etkilenme ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, askerlik mesleği seçiminde arkadaşlardan etkilendiklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS2, UE6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Komşumuzun oğlu ve aynı zamanda arkadaşım olan kişiyle sürekli askerlik sohbeti ederdik. Onun askeri okulda okuması çok hoşuma giderdi, biraz da gençliğin vermiş olduğu istekle sürekli askeri okulda yaşadıkları ile ilgili sorular sormaya başlamıştım.”
(AS2)(Soru 3)

Ben askeri okul sınavlarına girmeden önce bir arkadaşım askere gitmişti. Deneyimlerini ve tecrübelerini anlatmıştı. İstanbul’da Fenerbahçe Orduevinde askerliğini yapmış. Orada çok rahat ettiğini, rütbeli askerlerin yaşayışlarını, askerde kalabilmek için çok çaba sarf ettiğini anlatmıştı. Anlattıklarından ben de etkilenmiştim. Evimize yakın askerlik şubesine giderek mesleğe kabul için neler yapılması gerektiğine dair bilgiler aldım. Daha sonra uzman çavuşluk sınavına girdim. Afyon’u kazandım. Jandarma olarak mesleğe başladım. Arkadaşımla anlattığı askerlik anılarını beni oldukça etkilemişti. (UE6)(Soru 3)

Askerlik Mesleği ve Okul İlişkileri kategorisinde katılımcılar Öğretmenden Etkilenme ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, askerlik mesleği seçiminde arkadaşlardan etkilendiklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S20 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Asker olmak hiç aklıma gelmezdi. Ancak lise zamanlarında milli savunma derslerine giren bir hocam vardı, ondan çok etkilenmiştim.” (AS1)(Soru 3)

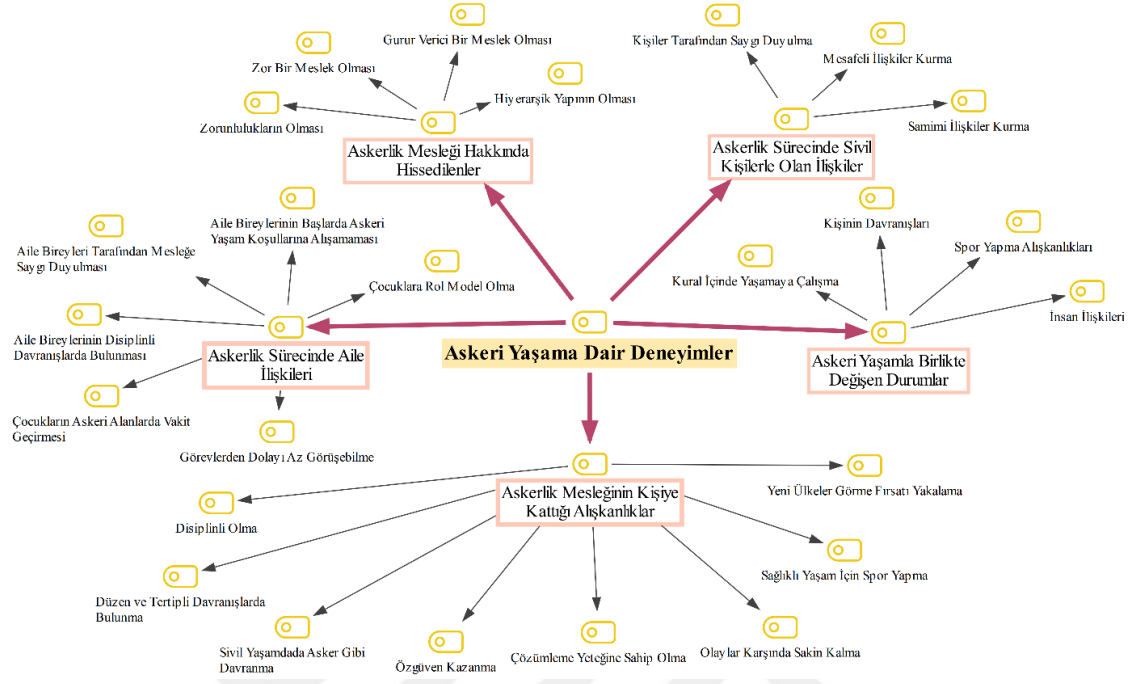
Benim için askerlik son derece güvenilir meslekti. Her ne zaman bir asker görsem kendimi hemen güvenli hissederdim. Daha sıkı, tertipli, saygılı insanlar olarak görürdüm. O zamanlar askerlik bir meslekten ziyade vatani görevini yerine getirme hizmeti olarak gelirdi benim aklıma. Okul yıllarımda elbette öğretmenlerimizden askerlik konusunda ne duyarsak onu bilirdik. Derslerimize bazen yarbay girerdi ve ders anlatışından, konuya hakimiyetinden ne kadar bilgili bir kişi diye düşünürdüm. Çok saygılı ve beyefendi bir öğretmenimizdi. İçeri girdiğinde hemen ayağa kalkardık ve benim çok hoşuma giderdi bu durum. Üniformasına her zaman hayranlık duymuşumdur. Benim için askerlik o zamanlar için sadece savaş mesleği idi. Yurt savunması yapan ve yurdumuzu koruyan kişilerdi. Yani olması gereken insanlardı. (S20)(Soru 3)

Kod Sistemi	Subay	Astsubay	Uzman/Erbaş	TOPLAM
Askeri Yaşam Öncesi Deneyimler				0
Sivil Yaşam Deneyimleri				0
Askerlik Mesleği Hakkında Bilgi Sahibi Olmama	7	14	3	24
Kişiler Tarafından Yönlendirilmeme	3	9	1	13
Geleceğe Yönelik Beklenti İçinde Olmama	6	5	2	13
Memur Olma İsteği		6	2	8
Asker ve Askerlik Kavramına Yönelik Düşünceler				0
Polis ve Askere Özenme	14	27	10	51
Asker Olma Hayali	9	28	4	41
Askerlik Mesleğine Saygı Duyma	16	19	5	40
Üniforma Giymeye Özenme	4	17	4	25
Askerlik Mesleğinin Zor Olduğunu Düşünme	3	11	2	16
Garantı Meslek Olarak Görülme	4	5	5	14
Askerlik Mesleğine Kabul Edilmenin Etkileri				0
Tarifsiz Duygular Yaşama	13	15	3	31
Aile Tarafından Sevinçle Karşılama	6	11	3	20
İnsanlar Tarafından Takdir Edilme	3	12	2	17
Aile Bireyleri Tarafından Desteklenmeme	2	6	1	9
Askerlik Mesleği ve Aile İlişkileri				0
Ailede Asker Bireylerden Etkilenme	25	16	1	42
Aile Bireylerinin Desteklemesi	25	6	9	40
Ailede Milliyetçilik Kavramının Yoğun Olma Durumu		14		14
Askerlik Mesleği ve Okul İlişkileri				0
Arkadaşlarından Etkilenme	7	15	3	25
Öğretmenlerden Etkilenme	6	14	1	21
Σ TOPLAM	153	250	61	464

Şekil 3. Katılımcılara Göre Askeri Yaşam Öncesi Deneyimler

Askeri Yaşam Öncesi Deneyimler teması katılımcılara göre incelenmiştir. Buna göre, Subay görüşleri ailede asker bireylerden etkilenme, aile bireylerinin desteklemesi Astsubay görüşleri polis ve askere özenme, asker olma hayali Uzman/Erbaş göre polis ve askere özenme, aile bireylerinin desteklemesi kodları üzerine yoğunlaşmıştır.

4.1.3 Askeri yaşama dair deneyimler

Şekil 4. Askeri Yaşama Dair Deneyimler Teması Hiyerarşik Kod-Bölümler Modeli

Araştırmanın ikinci teması olan “Askeri Yaşama Dair Deneyimler” hiyerarşik kod bölümler modeli Şekil 4’te görülmektedir. Askeri Yaşam Öncesi Deneyimler teması 5 farklı kategori altında incelenmiştir. Bunlar; Askeri Yaşamla Birlikte Değişen Durumlar, Askerlik Mesleği Hakkında Hissedilenler, Askerlik Mesleğinin Kişiyi Kattığı Alışkanlıklar, Askerlik Sürecinde Aile İlişkileri, Askerlik Sürecinde Sivil Kişilerle Olan İlişkilerdir. Bu temalar oluşturulurken ise daha çok ikincil sosyalleşme kuramı üzerinde durulmuştur. Birincil sosyalleşmenin ardından gelen bu süreç, bireyin toplumdaki daha karmaşık sosyal rollerle karşılaştığı ve kurumsal yapılar aracılığıyla yeni kimlikler geliştirdiği bir aşamayı ifade eder. Askerlik bu ikincil sosyalleşme aşamasının önemli bir parçasıdır. Birey, askerlik mesleği boyunca askeri kurallar, normlar ve ritüellerle yeni bir kimlik geliştirir. Askeri eğitim süreci, bireyin sivil hayattaki rollerinden sıyrılıp, askeri bir düzen içinde yeni bir sosyal kimlik kazanmasını sağlayan önemli bir sosyalleşme süreci olarak görülür. Ayrıca habitus ve alan teorisi de bu bölümdeki yanıtlarla ilişkilidir. Bourdieu’nün habitus kavramı, bireyin sosyal çevresinden edindiği değerler, tutumlar ve davranış kalıplarını ifade eder. Habitus, sivil yaşamda edinilen deneyimlerin, bireyin askerlik mesleğine nasıl uyum sağlayacağını belirleyen bir faktördür. Askeri alan

ise, belirli kurallar ve normlarla işleyen, hiyerarşik ve disipline edilmiş bir sosyal alan olarak tanımlanabilir. Sivil yaşamda bireylerin geliştirdiği habitus, bu yeni alanda sınanır ve bireyler, askerlik mesleğinin gerektirdiği yeni habitusa adapte olmak zorunda kalır. Ayrıca, bireyin sivil yaşamda kazandığı kültürel sermaye, askeri alan içinde nasıl pozisyon alacağını belirleyebilir.

4.1.3.1 Askeri yaşamla birlikte değişen durumlar

Askeri Yaşamla Birlikte Değişen Durumlar kategorisi altında 4 kod oluşturulmuştur. Bunlar: Kişinin Davranışları, Kural İçinde Yaşamaya Çalışma, İnsan İlişkileri, Spor Yapma Alışkanlıklarıdır.

Askeri Yaşamla Birlikte Değişen Durumlar kategorisinde katılımcılar Kişinin Davranışları ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, askerlik mesleği ile davranışlarının değiştiğini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS3, S3, UE1 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Sivil yaşamdan askeri yaşama geçtiğimde sivildeki tüm kişilik özelliklerimi kaybettim. Keyfi hareket etme alışkanlığımı terk ettim. Üniforma giymek ve onun ağırlığıyla hareket etmek bambaşka bir duygu.” (AS3)(Soru 9)

Askerlik yaşam şekli. Birtakım kuralları var, özellikleri çok, meşakkatli, insanımızca çok saygın görülen meslek. Zor işlerin mesleği. Her şey sevmekle başlar derler ya o cinsten. Önce mesleği seveceksiniz. Ben mesleğime girdiğimde ne olduğunu bile anlayamadım. Birden disiplin altına girdik. Görevlerimiz anlatıldı, mesleğe ilk adımlarımızın eğitimleri verildi. Sonra severek ve benimseyerek yapmaya başladık. Çok fazla şeyle karşılaştım askerlikte, bilgi ve görgüm arttı, çok kişi tanıdım. Benim yetişmiş olduğum çevreden dışarıya atıldım. Askerlik rahat karakteri olan insana zor. Önce kendime yetmeyi öğrendim meslekte. (S3)(Soru 8)

Bir kere kendimi daha tanımadığımı anladım. Aslında çok da kendimi geliştirici yönlerim varmış. Yapamam, bu iş bana zor gelebilir dediğim birçok konuyu yapabileceğimi anladım. Kendi gelişimimi askeri kurumda gerçekleştirdim. Daha önce yaşamadığım duyguları askeri ortamda yaşadım. Daha farklı

düşünebildim her konuda. Kendime olan saygım arttı. İnsanların içine çıktığımda bana olan saygı kendime olan saygımı da artırmış oldu. Hürmet gördükçe daha çok işime sahip çıktım ve insanlar tarafından asker olduğum için övülmek beni her konuda daha çok motive etti. Çoğu yönümü askerlik sayesinde keşfettim. (UE1)(Soru 9)

Askeri Yaşamla Birlikte Değişen Durumlar kategorisinde katılımcılar Kural İçinde Yaşamaya Çalışma ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, askerlik mesleği ile kural içinde yaşamaya çalıştıklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS2, S2, UE6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Askerlik mesleği tehlikeli ve bir o kadar da zorlu bir meslek olduğu için bu sürece kendinizi alıştırmanız ilk zamanlar hiç kolay olmuyor. Sivil yaşamdaki rahatlığınızı kaybediyorsunuz, bir anda tüm davranışlarınız askeri kurallara ve görgüye göre değişebiliyor. Bunu aşabilmek ilk zamanlar çok zor geliyor insana. Ancak zamanla bir bakıyorsunuz askerlik sizin için bir yaşam biçimi olmuş. (AS2)(Soru 8)

Öncelikle yaşamda sorumluluk sahibi oldum. Her tür yaşamsal faaliyetlerime dikkat etmeye başladım. Mesleğimin özelliğine uygun olarak hareket etmeye özen gösterdim. Askeri yaşamın kendine ait olan kurallarını yaşamıma uydurmaya çalıştım. Askeri kültür neyi gerektiriyorsa o kültürü öğrenmeye çalıştım. Daha disiplinli yaşamayı öğrendim. Sivil yaşamda herkesle görüşürken askeri yaşamla birlikte kendimi bu konuda kısıtlamaya başladım. Bu konuda çok titiz davranmaya özen gösterdim çünkü bulunduğum konum itibarıyla herkesle olan ilişkimde daha seviyeli olmaya başladım. (S2)(Soru 9)

Daha farklı bir karakterde insan olduğumu hissettim. Sivilde sorumluluk almayan bir yapım vardı. Davranışlarım daha serbestti. Sivildeki halimle askeri halim arasında çok fark oldu. Katı kuralları olan bir mesleğe girdiğimde davranışlarımın çoğu değişti. Aslında daha başka biri oluyorsunuz. Çevremdeki insanların çoğu oldukça değiştiğimi söylüyorlardı. Kendimde bu değişimin farkındaydım aslında. Sivilde çoğu yaptığım davranışlarımı askeri yaşamda yapmamaya başladım. Korkularımı bile bu meslekte yendim. (UE6)(Soru 9)

Askeri Yaşamla Birlikte Değişen Durumlar kategorisinde katılımcılar İnsan İlişkileri ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, askerlik mesleği ile insan ilişkilerinin değiştiğini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS11, S15, UE7 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

İnsanlarla konuşmaya ve görüşmeye başladım. Daha aktif bir insan oldum. Rütbe aldıkça hem kendimi geliştirdim hem daha çok tecrübe sahibi oldum. Üzerinize üniforma giydiğiniz de her şeyiniz değişiyor benimde öyle oldu. Mesleğim için insanı tam bir hayata hazırlama merkezi deri. (AS11)(Soru 9)

O kadar fazla ki hangisini sayayım. Sorumluk sahibi olmak, çalışma disiplini, tertip düzen, ahlaklı ve dürüst olmak vs. bu özellikler askerlik süresince benim yaşıtımında her zaman oldu. Sağlıklı bir yaşam sürdüm. Kişilerle olan ilişkilerime dikkat etmeyi öğrendim aslında bir anlamda yaşadığım olaylar sayesinde gizli bir psikolog dahi olabildim. Bunları başka hangi meslekte öğrenebilirdim bilmiyorum. (S15)(Soru 13)

Belki de sivil yaşamda ailemin yanında kalsaydım bu kadar imkânlara sahip olamayacaktım. Bir ok yerde görev aldım. Her görev yaptığım şehirde farklı türden insanlarla konuşma fırsatı yakaladım. İş disiplinim arttı. Yaptığım iş gereği farklı meslekten gelen erlerle sohbet etme imkânım oldu. Her yaşadığım şehirde yeni örf adetler öğrendim. Bu bile benim ufkumu açtı. İşime olan bağlılığım arttı askerlik sayesinde. Vatan görevi yapmak işimin ne kadar kutsal olduğunu gösterdi bana. Disiplinli yaşamak benim düzenimi olumlu yönde değiştirdi... (UE7)(Soru 13)

Askeri Yaşamla Birlikte Değişen Durumlar kategorisinde katılımcılar Spor Yapma Alışkanlıkları ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, askerlik mesleği ile insan ilişkilerinin değiştiğini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S6, UE4 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Başka bir meslekte olsaydım eğer belki bu kadar fazla spora olan alışkanlığım olmayabilecekti.” (AS1)(Soru 13)

Spor öncelikli alışkanlık. Bir de bir yerde çok fazla süre kalamama. Sürekli hareket halindeyimdir. Hareketli olmak benim çok hoşuma gidiyor. Mesela kültür fizik hareketleri oldukça sık yaparım. Yürüme alışkanlığım yaş haddi nedeniyle azaldı ancak hala kısa yollara vasıta kullanmam. Hep bir şeyle meşgul olma vazifem var şimdilerde. Eşimi de bu alışkanlığa alıştırdım aslında. Genelde ev dışında oldukça fazla gezebiliyoruz. (S6)(Soru 13)

Çalışma disiplini, kendine güven, herkesle ilişki kurabilme, kendi tabularımı yıkma, daha yönlü düşünebilme. Bunları askeri personelken yapmaya çalışıyordum alışıklığım bu yüzden aslında. Okul hayatımda çok da başarılı olduğum söylenemez ancak askeri kuruma dâhil olunca eğitimin ne kadar gerekli bir şey olduğunun farkına vardım. Çeşitli konularda kendimi geliştirme fırsatı yakaladım. Zamanı iyi değerlendirmeye alıştırdım kendimi. Çocuklarımı da bu konuda eğittim. Erken kalkmayı zihin sağlığı için yapıyorum, sporu vücut sağlığım için. Bunlar askeri alışkanlıklarım. Sivil yaşamda insanlar bunun için kurslara gidiyor. (UE4)(Soru 13)

4.1.3.2 Askerlik mesleği hakkında hissedilenler

Askerlik Mesleği Hakkında Hissedilenler kategorisi altında 4 kod oluşturulmuştur. Bunlar: Zorunlulukların Olması, Zor Bir Meslek Olması, Hiyerarşik Yapının Olması, Gurur Verici Bir Meslek Olmasıdır.

Askerlik Mesleği Hakkında Hissedilenler kategorisinde katılımcılar Zorunlulukların Olması ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar askerlik mesleğinde zorunlulukların olduğunu belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S1, UE6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“İlk zamanlarda uyum sorunu yaşıyorsunuz. Gerçekten askeri okulun kendi kuralları olduğu gibi askerlik mesleğinin de kendi içinde daha başka kuralları oluyor.” (AS1)(Soru 11)

Askerlik her şeyden önce çok kutsal bir meslek. Ekonomik şartlar gözetilerek ya da imkanlar düşünülerek yapılabilecek bir meslek olmadığını düşünüyorum. Her şeyden önce içinizde bir vatan sevgisi olacak. Ülkenizi seveceksiniz. Asker

olacak kişinin ayrı değerler taşıması lazım Askerliğin mental olan bir yönünün yanında bir de fiziki olan bir yönü var. Asker olmak istiyorum demek elbette çok önemli. Ama tek başına yeteli değil. Fiziki bütünlüğünüzün askeri yaşama uyması gerekir. Zihin yapınızın kuvvetli olması gerekir. Millet sevgisini konsantrasyonunuzla birleştirmeniz gerekiyor. Şöyle diyeyim her şeyden önce kendinizi asker olmaya hazır hissetmeniz gerekiyor. Kabul etmek başat husus. (S1)(Soru 8)

Çok dikkat gerektiren bir meslek. Ben jandarma olduğum için dikkatimi daha da yoğunlaştırarak yaptım. Her türlü olayla karşılaştım. Mesleğinizi severek yapıyorsanız her şeye daha çabuk alışıyorsunuz. Herkesin gözünde askere karşı bir değer var. Bu bilinçle görevimi ifa ettim. Askerlik diğer meslekler gibi hata kaldırmaz, her anınızda güvenliği elden bırakmamanız gerekiyor. Sorumluluk sahibi olmak gerekiyor. Kendine güven ve yapabileceklerinin bilincinde olmak öncelikli konu. Yapabilirim demekten çok kişiliğinizin bu mesleğe uyması gerekiyor. Benim hayatıma çok faydası oldu her şeyimi mesleğimin vermiş olduğu imkânlarla sağladım. Yaptığım işi hep başarı odaklı yaptım. Emir altına girmek, sorumluluk almak kolay değil. Her işin askerlik gibi kendine göre zorlukları var. (UE6)(Soru 11)

Askerlik Mesleği Hakkında Hissedilenler kategorisinde katılımcılar Zor Bir Meslek Olması ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar askerlik mesleğinin zor bir meslek olduğunu belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S5, UE7 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Bana göre gerçekten zor bir meslek. Çeşitli nedenlerle kendi isteğimle asker olmaya karar verdim. Ancak herkesin asker olabileceğini düşünmüyorum. Sadece askerlik mesleğini yapmak istemek, askeri okulda okumak istemek asker olabileceğiniz ya da askerlik mesleğini yapabileceğiniz anlamına gelmiyor.” (AS1)(Soru 9)

Bana göre çok meziyetli bir meslek. Hakikaten asker olmak bambaşka bir duygu. Her zaman bu düşünceyle hareket ederek görevlerimde başarılı olduğum kanaatindeyim. Üniforma giymek, ağırbaşlı olmak, asker olduğunun hissiyatında olarak kendini kontrol etmek, verilen görevleri aksatmamak ve işine

sahip çıkmak bana göre büyük erdemler. Dünyanın neresinde olsanız askerlik herkes tarafından çok başka karşılan bir meslektir. Burada yapılan işin disiplin gerektirmesi diğer bir özellik diye düşünüyorum. Herkesin bir misyonu var. Rütbeniz ve rütbenizin gerektirdiği pozisyon oldukça önemli. Her rütbe alışımda mesleğime olan özenim daha da değişti. Rütbem arttıkça sorumluluğumun da daha çok arttığını hissettim. Toplumumuz için askerlik peygamber ocağıdır. Askerlik oldukça fazla sorumluluk gerektiren bir meslek. Ben her zaman severek yaptığım bu meslekte hiç zorlanmadım. Yaşam biçimim hep bu meslek üzerine kuruldu. Yaşam felsefemde disiplin, emir komuta gibi kavramlar her zaman en başat özelliktedir. (S5)(Soru 9)

Askerlik oldukça zor bir meslek. Her konuda kendimi kontrol altına aldığım, her şeye titizlikle dikkat ettiğim bir meslek oldu. Yaşantımı tamamen askeri yaşama uydurdum. Görevlerimin çokluğu benim hayata daha farklı bakmama neden oldu. Herkesin asker olamayacağı düşüncesindeyim. Bir kere her duruma açık olmak zorundasınız. İyi kötü her şeyi görüyorsunuz askerlikte. Sıradan para kazanabileceğiniz bir yer değil askerlik. Emir var, emretmek var, disiplin var, esas duruş var. Gereğinden fazla rahatlığa alışmış bir insansanız askerlik yapmanız olanaksız. Çoğu şeyde n kendinizi kısıtlıyorsunuz. Çünkü yaptığınız iş askerlik her zaman sizden üst bir komutanınız var. Onun da kendi komutanı var. Herkes bir üstüne bağlı. Disiplin, tertip düzen, rütbe olmadan askerlik olmaz. Bunun için her isteyenin olamayacağı bir iş. Yapınız değişime açıksa yapabilirsiniz. (UE7)(Soru 8)

Askerlik Mesleği Hakkında Hissedilenler kategorisinde katılımcılar Hiyerarşik Yapının Olması ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar askerlik mesleğinde hiyerarşik düzenin olduğunu belirtmiştir. Konuyla ilgili AS3, S1, UE9 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Çoğu zaman kişiliğinizden ödün vermek zorunda kalıyorsunuz. Askerlik benim için yaşam oldu. O yaşamın büyüüne kapıldım. Her zaman kendimi aidiyet duygusu içinde ast üst yaşama adadım. Bunu herkes başaramaz, hiyerarşik düzen içinde yaşamak bambaşka bir duygu” (AS3)(Soru 14)

Askeri yaşam bana göre davranış kalıplarıyla ilgili. Sivil yaşamdan birden askeri yaşama geçiş elbette biraz zorluk yaşanmasına sebebiyet veriyor. Hiyerarşik bir mesleğimiz var. Bu meslekte belirli davranış kalıplarımız var. İlişkileri dengeleme söz konusu. Kendinden büyükleri ile ilişkileri düzenleme, kendi yaşlıları ile ilişkileri düzenleme ve kendinden alt gruptaki insanlarla ilişkileri düzenleme. Bunu ailelerinde aynı şekilde yapabilmesi önemli. Ailem bu konuda iyi bir süreç yönetti diye düşünüyorum. (S1)(Soru 11)

Benim severek yaptığım, ekmeğimi kazandığım bir iş. Yıllarca askeriyeden ekmek yedim. Benim fitratıma en uygun meslek. Ben bu işi yapıp zorlanan çok insan tanıdım. Tamam, askerlik başka mesleklere benzemiyor ama bence karakter uyumuyla çok ilgisi var bu mesleğin. Disiplin altına girmeye alışkınsanız bu meslek her yönden iyi. Ben çocukluktan beri emir altına girmiş bir insanım. Aile sözünü çok dinlerdim bu saygıdan ötürü kaynaklanıyor. Rahata alışkınsanız zaten bu mesleği yapamazsınız. Dünyanın her yerinde askerlik böyle. Emir olmadan askerlik olmaz. Üstlerimden emir alırdım, astlarıma emir verirdim. (UE9)(Soru 14)

Askerlik Mesleği Hakkında Hissedilenler kategorisinde katılımcılar Gurur Verici Bir Meslek Olması ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar askerlik mesleğinin gurur verici bir meslek olduğunu belirtmiştir. Konuyla ilgili AS17, S1 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Herkesin askerlik yapabileceğini ancak meslek olarak askerliğe elverişli olduğunu düşünmüyorum. Bana göre asker olmayı istemek ayrı bir şey askerliği bir yaşantı olarak kabul etmek çok ayrı bir şey. Vatani görevinizi yapabilirsiniz ancak asker kişi olmak, askeriyede görev yapmak, bu işten ekmek yemek hem farklı nitelikler gerektiriyor hem de meslek sevgisi kazanmanızı gerektiriyor. Disiplin sahibi ve sorumluluk almayı seven insanların yapabileceği onurlu ve gururlu bir meslek olarak görüyorum. (AS17)(Soru 14)

Askerlik her şeyden önce çok kutsal bir meslek. Ekonomik şartlar gözetilerek ya da imkanlar düşünülerek yapılabilecek bir meslek olmadığını düşünüyorum. Her şeyden önce içinizde bir vatan sevgisi olacak. Ülkenizi seveceksiniz. Asker

olacak kişinin ayrı değerler taşıması lazım Askerliğin mental olan bir yönünün yanında bir de fiziki olan bir yönü var. Asker olmak istiyorum demek elbette çok önemli. Ama tek başına yeteli değil. Fiziki bütünlüğünüzün askeri yaşama uyması gerekir. Zihin yapınızın kuvvetli olması gerekir. Millet sevgisini konsantrasyonunuzla birleştirmeniz gerekiyor. Şöyle diyeyim her şeyden önce kendinizi asker olmaya hazır hissetmeniz gerekiyor. Kabul etmek başat husus. (S1)(Soru 13)

4.1.3.3 Askerlik mesleğinin kişiye kattığı alışkanlıklar

Askerlik Mesleğinin Kişiye Kattığı Alışkanlıklar kategorisi altında 8 kod oluşturulmuştur. Bunlar; Disiplinli Olma, Düzen ve Tertipli Davranışlarda Bulunma, Çözümleme Yeteneğine Sahip Olma, Özgüven Kazanma, Sivil Yaşamda Asker Gibi Davranma, Olaylar Karşında Sakin Kalma, Sağlıklı Yaşam İçin Spor Yapma, Yeni Ülkeler Görme Fırsatı Yakalamadır.

Askerlik Mesleğinin Kişiye Kattığı Alışkanlıklar kategorisinde katılımcılar Disiplinli Olma ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar askerlik mesleğinin kişiye disiplinli olmayı öğrettiğini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S1, UE6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“İş disiplini, her şeyi kurallı bir şekilde yapmaya çalışmak, insan ilişkilerindeki güvenilirliğim, diğer insanlar tarafından takdir görülmek mesleğimin bana kazandırdığı alışkanlıklardır.” (AS1)(Soru 14)

Elbette ilk zamanlar ayrı bir dünyaya geldiğimi zannettim. Her şey bir anda değişti. Sivil yaşamdan daha kuralları baskın olan bir yaşama geçiyorsunuz. Sivil okuldan kalma tüm alışkanlıklar kaybolmuş. Askeri okulda temel eğitimleri almışız. Artık o misyonu üzerimizde taşıyoruz. Sıkı kurallara tabiiyetimiz var. Her yeni gün daha başka şeyler öğrenmeye başladım. Anladım ki askerlik sürekli kendini geliştirme ve yenileme mesleği. Yerinizde sayamazsınız. Her geçen duruma uyum sağlamalısınız. Kendimi sürekli yeniliyordum. Her aşama beni bir sonraki aşamaya hazırladı. Kendime yetmediğimi anladım. Sürekli gelişme

gösterdim, eğitim sürecimi hızlandırdım. Askeri yaşam hep daha fazlasını istedi. Gelişmemi ilerlememi sağladı. (S1)(Soru 14)

Birçok yönden olumlu katkısı oldu. Kendimi tanıma fırsatı buldum. Yapabileceklerimin farkına vardım. İleri görüşlülüğüm arttı. Daha disiplinli, tertipli bir insan haline geldim. Ayrıntılara dikkat etmeye başladım, en önemsiz görünen şeyleri bile kendi gözümde büyüttüm. Kendimi geliştirdim, eğitimimi tamamladım. Aslında rütbe aldıkça insan kendisini geliştirme ihtiyacı hissediyor. Yaptığım işte kendimi geliştirirdim. İşimle ilgili öğrenmediğim çok şey vardı bunları tamamlamaya özen gösterdim. Görgü ve terbiyemle benden daha ast olan arkadaşlarıma örnek olmaya çalıştım. Askerlik çok ama çok şey kazandırdı. (UE6)(Soru 14)

Askerlik Mesleğinin Kişiyi Kattığı Alışkanlıklar kategorisinde katılımcılar Düzen ve Tertipli Davranışlarda Bulunma ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar askerlik mesleğinin kişiyi tertipli olmayı öğrettiğini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS4, S4, UE2 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Benim her işte düzenli olmam yaptığım işimin özünden kaynaklanıyor diyebilirim. Aksayan işlerin olması benim yaşamımda ciddi sorunlar yaratabiliyor, her şeyi zamanında yapmak gibi bir düşünce bana askerlikten kalan miras gibi bir şey.” (AS4)(Soru 17)

Askeri yaşam bana çok alışkın kazandırdı. Kurallarla ve düzenle yaşamasını öğrendim. Bizim her yaptığımız iş aslında yönetmeliklerle bellidir. Ona göre davranırız, her insan gibi istediğimiz şekilde istediğimiz konuşmayı sergileyemeyiz. Mesela benim bu meslek alışkanlığım halen olmuş devam eder. Herkesle her konuda görüşmem ve görüşmemde. Her noktada harekelerime dikkat ederim. Emekli olmuş olsam da girdiğim ortamlarda esneklik göstermem söz konusu olamaz. Ben bu şekilde yetiştirildim ve buna göre eğitim aldım. Sonuçta asker bir kişiliğim var. (S4)(Soru 14)

Her şeye en baştan başladım diyebilirim. Her şey değişmeye başladı. En başta ekonomik özgürlüğümü elime aldım. Artık sabit bir işim olması nedeniyle hayata

daha başka bakmaya başladım. Her hareketime dikkat ettiğim bir meslek oldu askerlik. Üniforma giydiğim için her türlü davranışı sergileyemedim tabi ki. Burada bizim askeri eğitimde aldığımız ahlak ve görgü kurallarının da etkisi vardı tabi. Son derece düzenli bir insan olmuştum. Zamanı en iyi şekilde yönetmeye çalıştım. Özleme de dayandım acıya da dayanabilen bir insan oldum. Bambaşka bir insan vaziyetine soktu beni askeri yaşam. İyi ki sokmuş diyorum kendimin v yapabileceklerimin farkına vardım. Her günümü ayrı bir gururla geçirdim. (UE2)(Soru 14)

Askerlik Mesleğinin Kişiyeye Kattığı Alışkanlıklar kategorisinde katılımcılar Çözümleme Yeteneğine Sahip Olma ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar askerlik mesleğinin kişinin çözümleme yeteneğini geliştirdiğini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS20, S10, UE5 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Mesleğe iyi ki erken yaşlarda girmişim. Alışkanlıklarım çok fazla oldu. Rütbeli hayatım boyunca bir gün zorluk çektim yalan olur. Çünkü mesleğe askeri okul dahil çok erken yaşlarda başlıyorsunuz. Her olumsuz durumu olumlu duruma dönüştürmek gibi bir kabiliyetiniz oluyor. Zaman içinde her işi tıkr tıkr yerine getirebiliyorsunuz. (AS20)(Soru 13)

Her daim hazır olmak. Zor şartlara dayanmak bile alışkanlık. Şimdi insanlar hayatı idame kursları gibi doğa kursları, zorluklarla baş edebilme kursları gibi birtakım yerlere gidiyorlar. Biz bunları doğal yollardan öğrendik. Hem kendimize baktık hem kendi kontrolümüzü sağladık hem mahiyetimizdeki kişileri koruduk. Bunlar birtakım tecrübeler isteyen hususlar. Bunu da yaşayarak öğrendim. Zamana uyum göstermek, zamanı yaşamak, vakte riayet etmek önemli hususlarım oldu. Alternatifleri ortaya koymak gibi, en kötüye göre kendimizi hazırlamak gibi bir desturu seviyorum. (S10)(Soru 12)

Jandarma'da görev yatığım için çok sayıda olayla karşılaştım. Her biri ayrı bir tecrübe oldu. Sivil yaşamda oldukça fazla ve değişik türde olaylara şahit oldum. Bunların yaşanılması hayata karşı benim düşüncelerimi ve ufkumu da oldukça genişletti. İnsan daha farklı düşünebiliyor. Bu olaylarla kendinizi geliştiriyorsunuz. Karşılaştığım asayiş olayları benim farklı düşünmemi sağladı.

Olaylara karşı hep bir bakış açım daha çok gelişti. Suçlarla mücadelede öğrendiğiniz her durum her bilgi sizin insanlarla olan ilişkilerinizde daha detaycı anlayışa sahip olmanızı sağlıyor. Güven sorunu hiç yaşamadım ancak olaylar karşısında daha ayrıntılı düşünen birisi oldum. (UE5)(Soru 17)

Askerlik Mesleğinin Kişiyeye Kattığı Alışkanlıklar kategorisinde katılımcılar Özgüven Kazanma ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar askerlik mesleğinin kişiyeye özgüven kazandırdığını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS7, S6, UE10 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Kendimce büyük kararlar alabilmesini öğrendim mesela. Üstelik aldığım çoğu kararda pişman olmadığımı anladım, demek ne büyük kararlar alabilmeyi öğrenmişim bu meslekte. Askerlik severek yapılırsa gerçekten yaşamınıza çok şey katabiliyor.” (AS7)(Soru 14)

Askerlik mesleği eşittir saygınlık mesleğidir. İnsanlar size çok olumlu bakabiliyorlar. Bundan son derece keyif alıyordum. Bana artısı mesleğimin çok oldu. Hiç bilmediğim bir topluma girdiğim de bile o insanlarla çabuk kaynaşabiliyorum. Nedeni çok iyi diyalog kurmasını öğrendiğimdendir. Seminerler olsun, tatbikatlar olsun çok sayıda askeri personele hitap ettim. Her birinde kendimi daha sık eğitebiliyordum. Özgüven denilen şey bu. Kişilerle olan diyalogum gelişti. Askerlin, subayların, astsubayların sorunlarıyla ilgileniyorsun. Bu da sivil hayatta halen olmuş bana sosyal bir çevre sağlıyor. İlişki yönetimi bu... (S6)(Soru 14)

Kendimin farkına vardım, kişiliğim olgunlaştı. İş disiplini gelişti. Kendime daha fazla dikkat eder oldum. Çok fazla kişi tanıdım. Olaylara bakışım değişti. Daha geniş düşünebiliyorum artık. Çok sıradan şeylere bile takılmaya başladım. Düzensizliğe çok karşı çıkan biri oldum. Çok iyi insan tanıyabiliyorum artık tam bir gözlemci oldum. Ayrıntıcı adam oldum. Her konuyu enine boyuna düşünmeye başladım(...) (UE10)(Soru 14)

Askerlik Mesleğinin Kişiyeye Kattığı Alışkanlıklar kategorisinde katılımcılar Sivil Yaşamda da Asker Gibi Davranma ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar askerlik

mesleğinin kişiye sivil yaşamda da asker gibi olmayı öğrettiğini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S18, UE9 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Öyle zaman oluyor ki günlük yaşamınızda askeri ortamda devam ettirdiğiniz davranışlarınız gün içerisinde sivil yaşamda da devam ediyor. Hatta bu durumun siz bile farkına varamıyorsunuz. İstemedi de olsa askeri kurallar yaşamınızın bir parçası olabiliyor.” (AS1)(Soru 14)

Yaşadıkları tecrübeyi bilemem. Hepsinin kendince bir tecrübesi olmuştur. Uzun süre askeri lojmanlarda bulunduk. Sivil yerlerde de kaldık. Ancak hep asker olarak sürdürdüm yaşantımı. Komşuluk ilişkilerimde hep sınırlıydım. Eşim benim kadar değildi. Rahatça kişilerle konuşabilirdi ancak ben fazla samimiyete girmezdim. Çocuğumun sivil kişi olsun asker kişi olsun arkadaşlarıyla son derece yakın ilişkiler sürdüğünü biliyorum. Bana göre yaşanan tecrübeler onları daha fazla girişken kişiler haline getirdi(...) (S18)(Soru 16)

Az çok askerlik bilgim vardı. Asker kişilerin içinde büyüyünce biraz daha kıdemli oluyorsunuz. Askeri okulda bile hiç zorluk yaşamadım. Aşınaydım bazı şeylere ya da önceden bildiğim için bazı şeyleri zorluk çekmedim. Her yönümle değiştim. Huylarım değişti, konuşma şeklim değişti, giyim şeklim değişti. Herkese selam vermesini öğrendim. Üniformam üzerimdeyken üstlerime elle selam veriyordum bu alışkanlığım sivilde de sivil insanlara baş selamı vermekle devam etti. Bu benim askerliği ne kadar çok özümlediğimi gösteriyor. (UE9)(Soru 9)

Askerlik Mesleğinin Kişiye Kattığı Alışkanlıklar kategorisinde katılımcılar Olaylar Karşında Sakin Kalma ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar askerlik mesleğinin kişiye olayalar karşısında sakin olmayı öğrettiğini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS3, S18, UE6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Askeri yaşamın bana kattığı en önemli özellik sabırlı bir insan olmayı öğrendim. Hiyerarşik düze içinde çok kişiyle karşılaştım, çok yetenekli komutanlarımız oldu, onların sayesinde çok farklı iş disiplini kazandık. Her komutanın kendine

özgü bir çalışma disiplini vardı, bu disiplin içinde kendimi çok geliştirme fırsatım oldu. (AS3)(Soru 14)

Ben hep ağırbaşlı, sakin olmayı tercih ettim. Ben askerlik mesleğimde de sürekli kendimi yetiştirme derdine düşmüştüm. İhtisas subayı olmayı çok istedim. Bir branşım olmasını çok istedim. Yurtdışı görevlerde bulunmak istedim. O yüzden sivil hayatı daha başka kullanmaya çalıştım. Genelde eğitim amaçlı yararlandım. Dışarıdan kurslara gittim. Ama hep askerdim. Kendimi asker gibi gördüğüm için oralarda bile sorumluluklarımın bilinciyle hareket ettim. Kurs sonrası evime geldim pek eğlence hayatı bana uygun değil. (S18)(Soru 9)

Çalışma alışkanlığımı artırdım. Sivil yaşamda çalışmaya karşı bu kadar isteğim olmadı hiç. Okul derslerimde dahi çalışmanın bu kadar insana değer katacağını, insanın konumunu belirleyeceğini o zamanlar düşünememiştim. Mesleğe girdiğim andan itibaren çalışmanın ve kendini geliştirmenin ne kadar önemli olduğunu anladım. Üniversite okuyamadım ancak çalışırken okuyabildim. Çalışma alışkanlığının yanında askerlik bana ketum olmayı öğretti. Yerine göre konuşan bir insan haline geldim. Spor alışkanlığım, yeme içme alışkanlığım dahi askeri yaşamda daha farklı değişti. (U6)(Soru 14)

Askerlik Mesleğinin Kişiyeye Kattığı Alışkanlıklar kategorisinde katılımcılar Sağlıklı Yaşam İçin Spor Yapma ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar askerlik mesleğinin kişiyeye spor alışkanlığı kazandırdığını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S4 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Başka bir meslekte olsaydım eğer belki bu kadar fazla spora olan alışkanlığım olmayabilecekti.” (AS1)(Soru 14)

Çok erken yaşlarda askeri yaşama katıldığım için aslında çok şey öğrendim bu yaşamdan. Bana askeri yaşam bir okul oldu. Çocukluk yaşlarımdan itibaren disiplinli bir çalışma alışkanlığım oldu. Kendim için her zaman özgüvenim tam oldu. Analitik düşünme yönüm gelişti. Kendimi olumsuz durumlara karşı hazırlıklı hale getirmesini bildim. Sağlıklı yaşamayı kendime düstur edindim. Her zaman için ölçülü bir insan oldum. Hem yönetmeyi öğrendim hem de

yönetilmeyi öğrendim. Zamanın nasıl kontrol altına alınabileceğini öğrendim. Mesela kısa bir süre içinde bir durumun nasıl lehe çevrilebileceğini askeri yaşam içinde öğrenmiş oldum. (S4)(Soru 13)

Askerlik Mesleğinin Kişiyeye Kattığı Alışkanlıklar kategorisinde katılımcılar Yeni Ülkeler Görme Fırsatı Yakalama ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar askerlik mesleğinin kişiyeye farklı ülkeleri görme fırsatı verdiğini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS12 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Ben sivilde başka bir işte çalışmış olsam askeriye bana sunduğu fırsatlardan asla yararlanamazdım. Gemi personeli olduğum için yurtdışı deneyimlerim oldu. Gittiğim ülkelerde farklı kültürleri tanıma imkânım oldu.” (AS12)(Soru 11)

4.1.3.4 Askerlik sürecinde aile ilişkileri

Askerlik Sürecinde Aile İlişkileri kategorisi altında 6 kod oluşturulmuştur. Bunlar; Aile Bireyleri Tarafından Mesleğe Saygı Duyulması, Aile Bireylerinin Disiplinli Davranışlarda Bulunması, Çocuklara Rol Model Olma, Aile Bireylerinin Başlarda Askeri Yaşam Koşullarına Alışamaması, Görevlerden Dolayı Az Görüşebilme, Çocukların Askeri Alanlarda Vakit Geçirmesidir.

Askerlik Sürecinde Aile İlişkileri kategorisinde katılımcılar Aile Bireyleri Tarafından Mesleğe Saygı Duyulması ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar aile bireylerinin askerlik mesleğine saygı duyduklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS2, S5, UE10 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Eşimin ailesi zaten milliyetçi bir kökenden geliyor. Ben evlendiğimde de eşimin ailesi tarafından bana karşı herhangi bir olumsuz durumla karşılaşmadım. Çocuklar zaten askeri kuralları olan bir çevrede büyüdüler. Benim askeri personel olmamdan her zaman gurur duydular ve çocuklarım bunu her yerde övünerek anlattılar. Ailece askerlik mesleği bizim yaşam tarzı oldu (AS2)(Soru 15)

Eşim olsun çocuklarım olsun ve ben hiç zorluk yaşamadık diyebilirim. Bu kültür zaten sizi kendi içine dahil ediyor. Ben eşime hiçbir zaman bu kültürü anlatma

gereği duymadım. Askeri yaşamı eşim lojman hayatında zaten kendiliğinden öğrenmiş oldu. Orada bile bir disiplin ve düzen hakimdir. Mesela balkona herkes istediği şekilde çamaşır asamaz. Bu en basit örnek. Şimdilerde bu kültür sivil site yaşamlarında mevcut. İstedığınız şekilde site içerisinde evinizin balkonuna dahi cam taktıramıyorsunuz. İşte bu yüzden askeri kurallar bana göre daha ölçülü, olması gerekli olan şeyler. Eşim bu düzene çabuk ayabildi. Çocuklar zaten kendi içlerinde bile babalarının sahip olduğu rütbeyi biliyorlar. Ona göre hareket edebiliyorlar. Disiplinli bir yaşam tarzı herkes için gerekli diye düşünüyorum. (S5)(Soru 16)

Genelde onlarda benim tecrübeme ortak oldular. Her ne kadar benim davranışlarımı özümsemelerde bana ayak uydurmaya başladılar. Benimle birlikte ordu evleri, askeri gazinolar gezdiler. Orada onlara askeri yaşam büyük bir deneyim oldu. Orada çevredeki rütbelilerin davranışlarına bakarak hiyerarşi hakkında fikir sahibi oldular. Çok insanla görüştük, tanıştık. Hepsinden ayrı ayrı dersler çıkardılar. Eşim diğer rütbeli aileleriyle dostluğa dayalı ilişkiler kurdu. Askeri etkinlikler onların da görgüsünü artırdı. (UE10)(Soru 16)

Askerlik Sürecinde Aile İlişkileri kategorisinde katılımcılar Aile Bireylerinin Disiplinli Davranışlarda Bulunması ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar aile bireylerinin bu süreçte disiplinli davranışlarda bulunduğunu belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S11, UE9 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Eşim rütbeli personelin düzenlemiş olduğu tüm aktivitelere katılırdı ve zamanla kuralları kendince öğrenmeye ve uygulamaya başladı. Aile içi ve aile dışında hep bu kurallarla yaşamaya alıştık.” (AS1)(Soru 12)

Yarı bir asker gibi benimle birlikte dolaştılar. Ama hiç öf demediler. Alışkanlık vardı. Hatta uzun süre bir yerde kalamama alışkanlığı diyeyim. Bir süre sonra alışılıyor. Farklı insanlar görüyorsunuz. Eşim de çocuklarım da kurallara uyduk. Hepsi bizim içindi, rahat etmemiz içindi, yoksa düzensizlik olur, birlik olmaz. Eşit şekilde hiyerarşiyi sağlayamazsınız. Kurallar rahat etmemiz için var. Bazen derin düşünmek gerekiyor. (S11)(Soru 15)

Benimle birlikte onların da yaşamı da değişmişti. Erken kalkmalar, evin düzeni, temizliği eşim tarafından daha detaylı yapılmaya başlanmıştı. Eşim ayrıntılara dikkat eder oldu. Asker gecelerine katılırdık. Rütbeli eşleriyle çok samimi olurlardı. Gittiğimiz garnizonlar bizim için gurbet eli sayılmazdı hiç. Asker aileleri ile çömezliğimizi erken atardık, hemen kaynaşırdık, asker aileleri birbirlerine çok bağlıdır. Bu tür şeyler eşimin asker ortamına çabuk alışmasına neden olmuştur. (UE9)(Soru 16)

Askerlik Sürecinde Aile İlişkileri kategorisinde katılımcılar Çocuklara Rol Model Olma ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar bu süreçte davranışlarıyla çocuklarına rol model olduklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS10, S1, UE4 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Büyük oğlumun benim mesleğime karşı her zaman ilgili bir bakışı olmuştur. Benim görev yaptığım yıllarda her zaman beni ziyarete gelir, çalıştığım yerdeki arkadaşlarımla sohbet ederdi. Bana hep asker olmak istediğini söylerdi ve öyle de oldu. Şimdilerde teğmen olarak çok başarılı görevler ifa ettiğini düşünüyorum. (AS10)(Soru 16)

Ailede her şeyden önce bir asker baba rolü var. Rol modelinizle aile üyelerinize örnek oluşturunuz. Edinilen bu tecrübe de rol modeliniz size örnek teşkil ediyor. Onun davranışlarını, konuşmalarını, yapıp ettiklerini kendinize alıyorsunuz. Bu sayede tecrübe kazanıldığını düşünüyorum. Asker babanın davranış ve uyum konusundaki eylemleri aile bireylerini ister istemez etkiliyor. (S1)(Soru 15)

Çalışma disiplini, kendine güven, herkesle ilişki kurabilme, kendi tabularımı yıkma, daha yönlü düşünebilme. Bunları askeri personelken yapmaya çalışıyordum alışıklığım bu yüzden aslında. Okul hayatımda çok da başarılı olduğum söylenemez ancak askeri kuruma dâhil olunca eğitimin ne kadar gerekli bir şey olduğunun farkına vardım. Çeşitli konularda kendimi geliştirme fırsatı yakaladım. Zamanı iyi değerlendirmeye alıştırdım kendimi. Çocuklarımı da bu konuda eğittim. Erken kalkmayı zihin sağlığı için yapıyorum, sporu vücut

sağlığım için. Bunlar askeri alışkanlıklarım. Sivil yaşamda insanlar bunun için kurslara gidiyor(...) (UE4)(Soru 12)

Askerlik Sürecinde Aile İlişkileri kategorisinde katılımcılar Aile Bireylerinin Başlarda Askeri Yaşam Koşullarına Alışamaması ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar bu süreçte aile bireylerinin askeri düzene alışamadıklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S9 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Eşim çok zorlandı, ilk zamanlar bir türlü askerlik mesleğine alışamadı mesela.” (AS1)

Çocuklarım genelde biraz zorlandılar. Düşünün daha büyük bir şehir de eğitim alırken bir anda daha küçük bir şehire gidiyoruz. Burada her şey bir anda değişiyor. Arkadaş çevreniz, dostluklarınız değişiyor. Çocuklarımı hiç kendi bulunduğum yerin dışına eğitim almak için göndermek istemedim. Hep yanımda olsunlar istedim. Belki onların da kendine göre sebepleri olacaktır. Ama hiç yüzüme vurduklarına şahit olmadım(...) (S9)(Soru 12)

Askerlik Sürecinde Aile İlişkileri kategorisinde katılımcılar Görevlerden Dolayı Az Görüşebilme ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar bu süreçte aile bireylerinin askeri düzene alışamadıklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS3, S7 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Denizci astsubay olduğum için sürekli gemilerde bulunmak zorunda kaldım ailemle kısıtlı zaman aralığında görüşebiliyordum. Seyirler olduğunda ailemden oldukça uzak kalıyordum.” (AS3)(Soru 15)

Ailemden hep uzak bir yaşam sürecim oldu. Çocuklardan da uzaktım aslında. Ancak bu asker olduğum için ne benim için ne de onlar için sorun olmadı. Ya da alıştık diyelim. Kızım mesela ilk yaşlarında beni hiç görmedi. Bu eksiklik değil yaptığımız mesleğin gereği. Her yerde böyle asker askerdir. (S7)(Soru 16)

Askerlik Sürecinde Aile İlişkileri kategorisinde katılımcılar Çocukların Askeri Alanlarda Vakit Geçirmesi ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar bu süreçte çocukların askeri alanlarda zaman geçirdiklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS7, S18 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Askerliğin mantığını eşime anlata anlata bu mesleğin zorluğunu ve kendine göre kuralları olduğunu kabul ettirebildim. Zamanla eşim bile askerlik mesleğinin tüm kurallarını öğrenmiş oldu diyebilirim. Çocuklarım genelde askeri lojmanlarda oturdular, havacı astsubay olduğum için çok fazla tayin yeri görmedim. Genelde gittiğimiz yerlerde 8-10 sene kadar süre kalabildik. Bu süre zarfında askeri lojmanda hayatlarını sürdürdüler, diğer rütbeli arkadaşların çocuklarıyla ilişkiler kurdular, inanın bana sivil yaşamda olsaydım çocuklarımın bu kadar iyi dostluklar ve arkadaşlıklar edinebileceklerini düşünmüyorum. (AS7)(Soru 16)

Eşim ve çocuğum oldukça alışmışlardı askeriye. Uzun süreler lojmanlarda bulunduk. Oradaki komşuluk ilişkilerini yaşadılar. Çocuğum arkadaşları ile son derece uyumlu ilişkiler yaşadı. Asker çocukları ile daha iyi anlaştığını söylerdi bana mesela. Onlara kendini sivil arkadaşlarından daha yakın olduklarını söylerdi. Bilemiyorum herkesin iç dünyası. Ama yaşanan tecrübe bir hayli fazla. (S18)(Soru 12)

4.1.3.5 Askerlik sürecinde sivil kişilerle olan ilişkiler

Askerlik Sürecinde Sivil Kişilerle Olan İlişkiler kategorisi altında 3 kod oluşturulmuştur. Bunlar; Kişiler Tarafından Saygı Duyulma, Mesafeli İlişkiler Kurma, Samimi İlişkiler Kurmadır.

Askerlik Sürecinde Sivil Kişilerle Olan İlişkiler kategorisinde katılımcılar Kişiler Tarafından Saygı Duyulma ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar bu süreçte kendilerine saygı duyulduğunu belirtmiştir. Konuyla ilgili AS2, S6, UE10 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Gayet olumlu ilişkilerim olmuştur. Genelde üniforma ile işinize gidip geldiğiniz için dışarıdaki alışverişinizi, esnaf ziyaretlerinizi yine üniforma ile yapıyorsunuz. Halkımızın asker şahıslara hürmeti bir başkadır. Her gittiğim yerde hep saygı görmüşümdür. Dolayısıyla insanlar tarafından bu saygıyı görmek, karşı kişi ile olan münasebetinizin de samimi olmasına yol açıyor (AS2)(Soru 18)

Askerlik mesleği eşittir saygınlık mesleğidir. İnsanlar size çok olumlu bakabiliyorlar. Bundan son derece keyif alıyordum. Bana artısı mesleğimin çok oldu. Hiç bilmediğim bir topluma girdiğim de bile o insanlarla çabuk kaynaşabiliyorum. Nedeni çok iyi diyalog kurmasını öğrendiğimdendir. Seminerler olsun, tatbikatlar olsun çok sayıda askeri personele hitap ettim. Her birinde kendimi daha sık eğitebiliyordum. Özgüven denilen şey bu. Kişilerle olan diyalogum gelişti. Askerlin, subayların, astsubayların sorunlarıyla ilgileniyorsun. Bu da sivil hayatta halen olmuş bana sosyal bir çevre sağlıyor. İlişki yönetimi bu. (S6)(Soru 18)

Tek başıma olmamın etkisi fazla diye düşünüyorum. Konuşkan ve girişken bir yapım var. Sivil kişilerle çok görüştüklerim oldu. Resmi görevli bir kişi olmak sivilde size daha çok artı puan sağlıyor. Asker olduğum için güven kazanmak çok daha kolaydı. Gittiğim her görev yerinde çok yer değiştirdim. En fazla bir yıl oturduğum binayı hemen değiştiriyordum başka bir yere taşınıyordum. Komşularımın benim apartmana girişimle kendini daha güvende hissettiklerini çok kez kendilerinden işittim. Asker olmam kendimden ziyade başkalarına da güven veriyordu. Bu da zaten kişilerle ilişkilerime oldukça yansıyor. (UE10)(Soru 18)

Askerlik Sürecinde Sivil Kişilerle Olan İlişkiler kategorisinde katılımcılar Mesafeli İlişkiler Kurma ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar sivil kişilerle mesafeli ilişkiler kurduklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S11, UE7 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Her şeyden önce sivil insanlar sizin asker olduğunuzu bildikleri için size karşı başka davranabiliyorlar. Her ilişkinizde bir ağırlık hissediyorsunuz. İnsanlar sizinle görüşürken konuşmalarına daha dikkat edebiliyorlar. Sivil yaşamda yeni tanışmış olduğunuz insanlarla olan diyalogunuzda buna sıkça rastlayabiliyorsunuz. Daha sonra ilişkiniz daha samimi hale geliyor ama yine de ilişkinizde bir sınır olabiliyor, bu ilişkideki sınır benden mi kaynaklanıyor yoksa karşımdaki insandan mı kaynaklanıyor onu bilemiyorum tabi. Ancak her zaman askerlik mesleğiniz bilindiği için insanlarla aranızda az da olsa bir sınır olabiliyor. (AS1)(Soru 18)

Sivil kişilerle rütbemizin izin verdiği ölçüde görüşmelerim olurdu. Taşıdığınız bir üniformanın saygınlığı ve ağırlığı var. Herkesle her zaman etkileşim halinde olamıyoruz. Bir yere kadar izin olabilir. Benimle alakalı durum birazda. Normal kendimle ilgili kişisel iletişimimi üst düzeyde tutmuşumdur. Uzun süreli dostluklarımda evet. Ama kısa süreli ilişkilerim bir yere kadar. Mesela emekli olduğum zaman daha fazla kişiyle görüşebiliyorum. Kendimce sınırlı olduğum ilişkilerim de oldu. Dediğim gibi mesleğin. (S11)(Soru 18)

Her zaman sivillerle ilişkim iyi olmuştur. Meslek gereği çok fazla sivil insanla tanıştım. Ayağımda postal varken ilişki şeklimiz daha başka oluyordu tabi. Sivil halde görüştüğümüzde üniformalı görüşmelerimiz gibi olmuyordu hiçbir zaman. Daha serbest ilişki kurabiliyordum insanlarla. Ama üniforma üzerimde ise daha resmi görüşmeler gerçekleştirirdik. Konuştuğum insanlarda bunu gayet normal karşılarırdı. Asker kişiliğim her yerde devam etti. Kişilerle aramızda bir sınır sanki kendiliğinden oluşuyor. (UE7)(Soru 18)

Askerlik Sürecinde Sivil Kişilerle Olan İlişkiler kategorisinde katılımcılar Samimi İlişkiler Kurma ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar sivil kişilerle samimi ilişkiler kurduklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS2, S4 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Gayet olumlu ilişkilerim olmuştur. Genelde üniforma ile işinize gidip geldiğiniz için dışarıdaki alışverişinizi, esnaf ziyaretlerinizi yine üniforma ile yapıyorsunuz. Halkımızın asker şahıslara hürmeti bir başkadır. Her gittiğim yerde hep saygı görmüşümdür. Dolayısıyla insanlar tarafından bu saygıyı görmek, karşı kişi ile olan münasebetinizin de samimi olmasına yol açıyor. (AS2)(Soru 18)

Üniformalı ilişkilerim ve üniformasız ilişkilerim diye bir ayırıma gidebilirim burada. Şöyle ki üniformam üzerimde ise benim kişiliğim ne olursa olsun üniformanın ağırlığına ve saygısına istinaden elbette daha ağırbaşlı ve soğukkanlı olurdum. Sivilde en yakın arkadaşım dahi olsa üniformam üzerimdeyken onunla konuşma üslubum hep farklı olurdu. Ancak görev dışında üniformam üzerimde olmadığı durumlarda daha yumuşak ve biraz daha içli dışlı

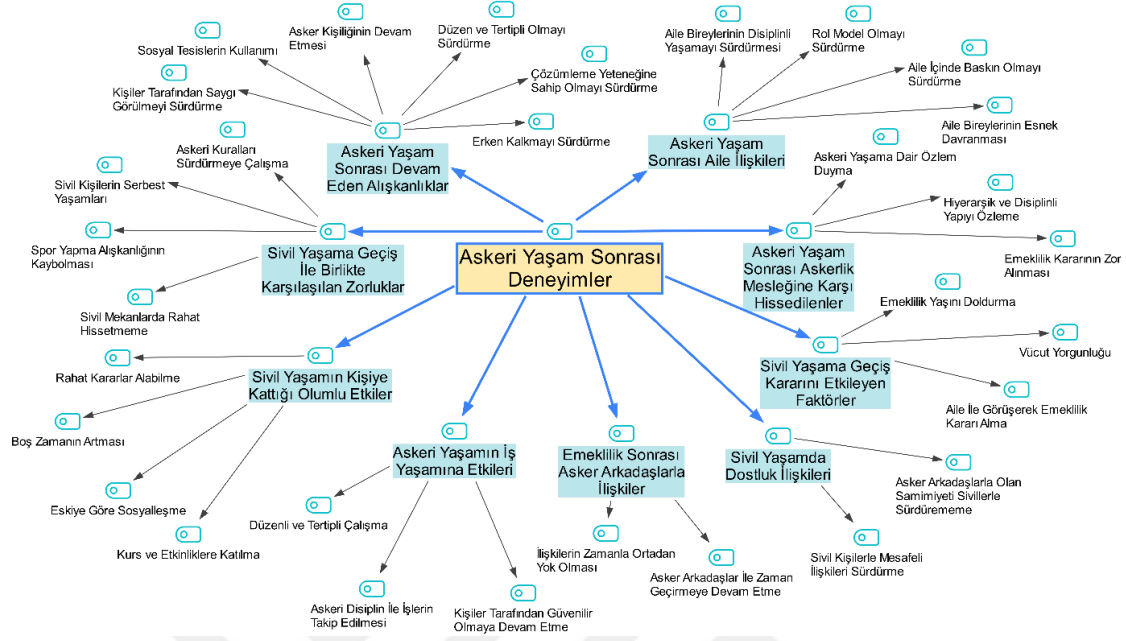
ilişkiler yaşadım. Bu üniformam üzerimde yokken lakayt davranırdım anlamına gelmiyor. Davranışlarımda daha esnek hal alırdım desem daha uygun olur. (S4)(Soru 18)

Kod Sistemi	Subay	Astsubay	Uzman/Erbaş	TOPLAM
Askeri Yaşama Dair Deneyimler				0
Askeri Yaşamla Birlikte Değişen Durumlar				0
Kişinin Davranışları	23	9	17	49
Kural İçinde Yaşamaya Çalışma	13	16	12	41
İnsan İlişkileri	2	8	4	14
Spor Yapma Alışkanlıkları	1	6	3	10
Askerlik Mesleği Hakkında Hissedilenler				0
Zorunlulukların Olması	21	36	6	63
Zor Bir Meslek Olması	18	35	5	58
Hiyerarşik Yapının Olması	11	22	2	35
Gurur Verici Bir Meslek Olması	8	13		21
Askerlik Mesleğinin Kişiyi Kattığı Alışkanlıklar				0
Disiplinli Olma	23	25	11	59
Düzen ve Tertipli Davranışlarda Bulunma	21	24	10	55
Çözümleme Yeteğine Sahip Olma	12	16	5	33
Özgüven Kazanma	11	9	11	31
Sivil Yaşamda Asker Gibi Davranma	5	18	1	24
Olaylar Karşında Sakın Kalmama	4	13	1	18
Sağlıklı Yaşam İçin Spor Yapma	1	10		11
Yeni Ülkeler Görme Fırsatı Yakalama	4	3		7
Askerlik Sürecinde Aile İlişkileri				0
Aile Bireyleri Tarafından Mesleğe Saygı Duyulması	42	26	14	82
Aile Bireylerinin Disiplinli Davranışlarda Bulunması	22	26	9	57
Çocuklara Rol Model Olma	5	27	9	41
Aile Bireylerinin Başlarda Askeri Yaşam Koşullarına Alışamaması	3	14	4	21
Görevlerden Dolayı Az Görüşebilme	6	7	4	17
Çocukların Askeri Alanlarda Vakit Geçirmesi	1	12		13
Askerlik Sürecinde Sivil Kişilerle Olan İlişkiler				0
Kişiler Tarafından Saygı Duyulma	5	27	6	38
Mesafeli İlişkiler Kurma	10	16	3	29
Samimi İlişkiler Kurma	6	7	3	16
TOPLAM	278	425	140	843

Şekil 5. Katılımcılara Göre Askeri Yaşama Dair Deneyimler

Askeri Yaşam Öncesi Deneyimler teması katılımcılara göre incelenmiştir. Buna göre, Subay görüşleri Aile Bireyleri Tarafından Mesleğe Saygı Duyulması, Kişinin Davranışları, Disiplinli Olma Astsubay görüşleri Zorunlulukların Olması, Zor Bir Meslek Olması, Uzman/Erbaş göre Kişinin Davranışları, Aile Bireyleri Tarafından Mesleğe Saygı Duyulması kodları üzerine yoğunlaşmıştır.

4.1.4 Askeri yaşam sonrası deneyimler

Şekil 6. Askeri Yaşam Sonrası Deneyimler Teması Hiyerarşik Kod-Bölümler Modeli

Araştırmamızın son teması olan “Askeri Yaşam Sonrası Deneyimler” hiyerarşik kod bölümler modeli Şekil 6’da görülmektedir. Askeri Yaşam Sonrası Deneyimler teması 9 farklı kategori altında incelenmiştir. Bunlar; Askeri Yaşam Sonrası Askerlik Mesleğine Karşı Hissedilenler, Sivil Yaşama Geçiş Kararını Etkileyen Faktörler, Sivil Yaşama Geçiş ile Birlikte Karşılaşılan Zorluklar, Askeri Yaşam Sonrası Devam Eden Alışkanlıklar, Sivil Yaşamın Kişiye Kattığı Olumlu Etkiler, Askeri Yaşam Sonrası Aile İlişkileri, Askeri Yaşamın İş Yaşamına Etkileri, Emeklilik Sonrası Asker Arkadaşlarla İlişkiler, Sivil Yaşamda Dostluk İlişkileridir. Bu temaların temelinde Parsons’un Yapısal İşlevselcilik Kuramının yattığı düşünülmektedir. Bu temmalar için geçiş kuramının ilişkilendirilmesi mümkündür. Askerlik sonrası sivil yaşama geçiş süreci, bireyin hayatında önemli bir değişim ve uyum sürecidir. Geçiş kuramı, bu tür köklü değişimlerin birey üzerinde nasıl etkiler yarattığını inceler. Askerlik gibi yoğun disiplinli ve kurallarla belirlenmiş bir meslekten daha esnek bir sivil hayata geçiş, psikolojik, sosyal ve kültürel açıdan zorluklar doğurabilir. Birey, askerlik sonrası sivil yaşama adapte olurken, askeri disiplin ve alışkanlıklardan sıyrılma, yeni kimlikler geliştirme ve sosyal rollere uyum sağlama gibi süreçlerden geçer. Öte yandan Henri Tajfel ve John Turner tarafından geliştirilen sosyal kimlik kuramına göre, bireyler, ait oldukları sosyal gruplar aracılığıyla kimliklerini

tanımlarlar. Askerlik, bireye güçlü bir grup kimliği kazandıran bir meslek olduğu için, birey askeri yaşamdan sivil hayata geçtiğinde bu kimlikte bir boşluk ya da değişim hissedebilir. Askerlik sonrası, eski asker arkadaşlarla devam eden ilişkiler ve yeni dostluklar, bireyin bu sosyal kimlik değişimini nasıl yönettiğini ve kendini yeni bir sosyal bağlama nasıl adapte ettiğini belirleyebilir.

4.1.4.1 Askeri yaşam sonrası askerlik mesleğine karşı hissedilenler

Askeri Yaşam Sonrası Askerlik Mesleğine Karşı Hissedilenler kategorisi altında 3 kod oluşturulmuştur. Bunlar: Askeri Yaşama Dair Özlem Duyma, Emeklilik Kararının Zor Alınması, Hiyerarşik ve Disiplinli Yapıyı Özlemedir.

Askeri Yaşam Sonrası Askerlik Mesleğine Karşı Hissedilenler kategorisinde katılımcılar Askeri Yaşama Dair Özlem Duyma ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, askerlik mesleği sonrası mesleğe karşı özlem duyduklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS3, S3, UE1 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Çok fazla özlüyorum. Gemi arkadaşlığı bana göre apayrı bir şey. Çalışma arkadaşlarımla kardeşten öte ilişkiler yaşadığım için bambaşka dostluk ilişkileri kurdum. Herkes kendi yapacağı göreve hâkim olduğu için dayanışmamız çok fazla oldu. Üstlük ve astlık ilişkisi zaten görev icabı olduğu için belli bir süre sonra hiyerarşik yapıyı da özlüyor oluyorsunuz. Sivilde bu hiyerarşik yapıyı oldukça özlüyorum. Sivil yaşamda başkalarının aynı yerde görev yapan arkadaşlarıyla olan iş ilişkilerini görüyorum ve oldukça üzülüyorum. (AS3)(Soru 19)

Sivile geçtim geçeli hep özlediğimi hissediyorum. Askeri yaşamda yapılacaklar belli yaptığımız işin kural ve kaideleri belli. Birçok hususa aşinalık var. Sivil yaşam daha dikkat gerektiriyor. Bana göre askeri yaşamdan daha ayrıntısız. Kural yok, kaide yok, emir komuta yok, disiplin almayan birçok kimse var ve bunlar ortak alanları kullanabiliyor. Durum böyle olunca anlamsız bir karmaşa oluyor. Yani nerden tehdit gelebilir belli değil. Benim gibi kurallara alışınca insan, kuralsız işler bana askeri yaşamı özletiyor. (S3)(Soru 19)

“Fazlasıyla. Askerlik bambaşka bir şey. Emir komuta zinciri içinde belli bir konumuz ve rütbeniz var. Her davranışınız belli kurallarla gerçekleşir. Arkadaşlarımı, komutanlarımı, astlarımı özledim zamanlar hayli fazla.” (UE1)(Soru 19)

Askeri Yaşam Sonrası Askerlik Mesleğine Karşı Hissedilenler kategorisinde katılımcılar Emeklilik Kararının Zor Alınması ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, emeklilik kararını zor aldıklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS7, S3, UE2 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Zor bir karar verdiğimi hatırlıyorum. Bir hafta kadar daha düşünmeye karar vermiştim ama iyice düşünerek, artılarını eksilerini kafamda tartarak meslekten ayrılmaya karar verdim. Düşünün kaç zamandır askerlik mesleği içindesiniz, diğer mesleklere benzemeyen bir mesleğiniz var ve ayrılmaya karar veriyorsunuz. İlk birkaç hafta keşke emekli olmasaydım gibilerinden düşüncelerim oldu ama. (AS7)(Soru 20)

En son sıram gelene kadar emeklilik dilekçesi vermedim. Emekli olmayı hiç düşünmedim. Her zaman son anıma kadar çalışmak istedim, personel olarak görev bilincine sahip olmak çok önemli. Emekliliği açıkçası kendime de yakıştırmadım hiçbir zaman. Askerlik yaşam şekli ben her konuda halimden memnundum. Çoğu arkadaşımın emeklilik öncesi hazırlıklara başladığını biliyorum diğer mesleklerde de böyle. Ben hiç olası taraflarını düşünmedim. Ailemin yaptığım iş konusunda söz sahibi olmalarına izin vermem. Zamanım dolduğu için emekliye ayrıldım(...) (S3)(Soru 20)

Eğitim nedeniyle alınan karar oldu. Eşimin ısrarı üzerine bırakmak zorunda kaldım. Kızım İzmir’de üniversite kazanınca çok düşündüm. Ancak tek başına kalamayacağına karar verince eşim devreye girdi. Beni ikna etti ve emekli olmaya karar verdim. Aslında çalışabilirdim ama olmadı. O günün şartları ve imkanları onu gerektirdi. Emekli olmak düşünmeden yaptığım bir hareket oldu. Buna kendimi hazırlamadan hayata geçirdiğim için emekli olunca kendimle çok kavga ettim aslında. Bir yerde dönüm noktası oldu benim için. Sıkı olan alışkanlıkları bir kenara bırakıp sivil yaşama dönmek. Hiç kolay olmadı. (UE2)(Soru 20)

Askeri Yaşam Sonrası Askerlik Mesleğine Karşı Hissedilenler kategorisinde katılımcılar Hiyerarşik ve Disiplinli Yapıyı Özleme ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, askerlik mesleği sonrası hiyerarşik yapıyı özlediklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS9, S2, UE1 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Özlemiyorum desem yalan söylemiş olurum. Elbette çoğu zaman yeri geliyor sivil yaşamda olumsuz bir durumla karşılaştığım da hemen keşke asker olsaydım bu işi çözerdim dediğim zamanlar çok oluyor. Bunu neye dayanarak söylüyorum bilmiyorum ama askeri ruh haliniz sizi her türlü sorunu çözmeye yardımcı oluyor. O katı kurallar ve disiplin dediğiniz yaşam biçimi öyle durumlarda aklınıza geldiğinizde sivil olduğunuza pişman olabiliyorsunuz. Ben bazen keşke şu durumda asker olsaydım dediğimi çok hatırlarım. Biriktirdiğiniz anılar elbette askeri yaşamı özlemenize neden oluyor(...) (AS9)(Soru 19)

Emekli olduğum günden bugüne daha çok özlüyorum. Aslında her zaman askeri yaşamın içindeyim diyebilirim. TESUD bağlantılı birçok arkadaşım ile görüşmelerimi sürdürüyorum. Askerlik mesleği bana göre yaşamın içinde. Yani bugün bir sivil iş yerinde de çalışsanız az da olsa orada da bir hiyerarşik yapılanma söz konusu. Tabi bizimki kadar çok sert bir organizasyon yapısına sahip değil. Ama bu her orduda bu şekilde yürüyor. Yaşamınızın birçoğunu askeri alanda geçiriyorsunuz artık karakterinizde bir şekilde bu yönde gelişiyor. Her durum karşısında farklı stratejiler geliştirmeye özen gösterirdim. Sürekli olarak iş yapma ve hareket halinde olduğum zamanlardı. Emekli olunca birden vücut hareket halinde olmayı kesti bence bu sebepten ötürü de tepki vermeye başladı. Yani hareketli yaşamdan hareketsiz yaşama geçiş yaptım aslında. Bu da benim yaşamıma monotonluğu getirdi. Halen olmuş kabul ettiğim bir durum olmadığını düşünüyorum(...) (S2)(Soru 19)

“Fazlasıyla. Askerlik bambaşka bir şey. Emir komuta zinciri içinde belli bir konumuz ve rütbeniz var. Her davranışınız belli kurallarla gerçekleşir. Arkadaşlarımı, komutanlarımı, astlarımı özledim zamanlar hayli fazla. Ben.” (UE1)(Soru 19)

4.1.4.2 Sivil yaşama geçiş kararını etkileyen faktörler

Sivil Yaşama Geçiş Kararını Etkileyen Faktörler kategorisi altında 3 kod oluşturulmuştur. Bunlar: Aile ile Görüşerek Emeklilik Kararı Alma, Emeklilik Yaşını Doldurma, Vücut Yorgunluğudur.

Sivil Yaşama Geçiş ile Birlikte Karşılaşılan Zorluklar kategorisinde katılımcılar Aile ile Görüşerek Emeklilik Kararı Alma ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, emeklilik kararını aile ile görüşerek aldıklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S13, UE4 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Benim sürem dolduğu için eşimle birlikte emekli olma kararı aldık. Belli bir müddet sonra askerlik mesleğini sürdürebilmek çok zor oluyor. Eşimle birlikte karar aldığım bu süreçte çocuklarında fikirlerini soruyorsunuz tabi. Ama gerçekten yaşamınızın çoğunu asker olarak geçirdikten sonra emekli olma kararını almak hem çok zor bir süreç hem çok duygusal bir süreç. (AS1)(Soru 20)

Sürem dolması neticesinde alınan bir karar oldu. Zaten emekli olacağımı da bekliyordum. Eşimin bu konuda talepleri de oldu. Oldukça fazla süre çalıştığımı inanıyorum. Yani diğer meslekler gibi kendi alabileceğim bir karar değil askerlikten emekli olmak. Bunun mevzuatı var, yönetmeliği var. Emeklilik benim elimde olan bir karar da değil aslında. (S13)(Soru 20)

Eşimle hemen hemen aynı döneme rast geldik emekli olma konusunda. İkimizde emekli olmaya karar verdik. Aileniz varsa tek başına karar alamıyorsunuz. Ama ben bunun zeminini hazırlamıştım. Emekli olma fikrine kendimi alıştırdım. Ben asker olduğum için birden sivil dönmeydim. Alışkanlıklarımdan vazgeçmek hiç kolay olmadı. Gördüğüm görgü ve kültür daha başka. Bir anda sivil girmek kolay değil, olmadı da zaten. Alışkanlıklarınız karakterinize işliyor. (UE4)(Soru 20)

Sivil Yaşama Geçiş ile Birlikte Karşılaşılan Zorluklar kategorisinde katılımcılar Emeklilik Yaşını Doldurma ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, emeklilik

kararını yaşını doldurdıkları için aldıklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS2, S9 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“İnsan belli bir yaşa geldiği zaman yaptığı işin gereklerini yeterince yerine getiremeyebiliyor, ben emekli olmak için normal süremi doldurmuştum, yaşımda geldiği için emekli olmaya karar verdim.” (AS2)(Soru 21)

Yeri geliyor zaman zaman arıyorum elbette. Yeri geliyor sadece yaşanmış bir olgu olarak bakıyorum olaya. Kısacası bu bende çok değişkenlik arz eden bir durum. Askerlik hassas meslek. Her ne kadar özlesem de yaşandı, süresi doldu ve bitti. Görevimi nizamiye kapısında bıraktım ve sivil yaşama döndüm... (S9)(Soru 22)

Sivil Yaşama Geçiş ile Birlikte Karşılaşılan Zorluklar kategorisinde katılımcılar Vücut Yorgunluğu ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, emeklilik kararını yoruldıkları için aldıklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS2, S12, UE3 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir;

İnsan belli bir yaşa geldiği zaman yaptığı işin gereklerini yeterince yerine getiremeyebiliyor, ben emekli olmak için normal süremi doldurmuştum, yaşımda geldiği için emekli olmaya karar verdim. Tek başına alabildiğiniz karar değil elbette eşimle birlikte aldığımız bir karar oldu. Askerlik mesleği kendisine ait kuralları olan çok özel bir meslek, sürekli zinde ve çevik olmanız gerekiyor. Bende ne kadar emekli olmak istemesem de belli bir yaştan sonra vücut yorgunluğu olabiliyor. Bu nedenle fiziki bir yorgunluk yaşadığımı hissedince ordudan emekli olmaya karar verdim ama inanın çok zor bir karar. (AS2)(Soru 21)

“Deneyim sahibi olmadım hiç. Askeriyeden emekli olduktan sonra çalışmak hiç aklıma gelmedi. Düşünmedim yani. Bana göre fazla çalıştım, çok emek verdim. Görevler yordu beni. Beni tatmin edici bir emekli maaşı alıyorum. Harici çalışmayı hiç düşünmedim(...)” (S12)(Soru 23)

Kendi isteğimle aldım. Son zamanlarda sağlık açısından kendimi iyi hissetmedim. Fiziksel yorgunluğumu gerekçe göstererek kendimce böyle bir

karar aldım. Askerlik bana göre belli bir yaşa gelince sürdürülemeyecek bir meslek. Her konuda yorulduğunuzu hissediyorsunuz. Alışkanlıklarınızdan vaz geçemeseniz de bir yerde kendinize dur demek zorunda kalıyorsunuz. Benim öyle oldu, yorgun olduğumu hissettiğim an emekli olmaya karar verdim. (UE3)(Soru 20)

4.1.4.3 Sivil yaşama geçiş ile birlikte karşılaşılan zorluklar

Sivil Yaşama Geçiş ile Birlikte Karşılaşılan Zorluklar kategorisi altında 4 kod oluşturulmuştur. Bunlar: Askeri Kuralları Sürdürmeye Çalışma, Sivil Kişilerin Serbest Yaşamları, Sivil Mekanlarda Rahat Hissetmeme, Spor Yapma Alışkanlığının Kaybolmasıdır.

Sivil Yaşama Geçiş ile Birlikte Karşılaşılan Zorluklar kategorisinde katılımcılar Askeri Kuralları Sürdürmeye Çalışma ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamda da askeri kuralları sürdürdüklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS2, S3, UE6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Disiplinli yaşamdan bir anda özgür yaşama geçiş hakikaten zor bir mesele. Yıllarca meslek icabı yaptığınız davranışları bir anda terk etmeye çalışmak kolay olmuyor, zaman alabiliyor(...)”(AS2)(Soru 21)

Bazen birkaç konuda kendi arkadaşlarımla anlaşmazlıklarım oluyor. Askeriyeden kalma bir huyum çabuk mesafe koyuyorum insanlara. Yeni kişiler tanıyorum bazen uzun süreli oluyor bazen kısa. Genelde eski devre arkadaşlarımla samimiyetim fazla. Onlarla iletişime girmeyi seviyorum. Ailem hep dışarıya daha açıktı. Çocuklarımla kimle görüştüklerini bilmiyorum mesela. Bu benim aslında oldukça çok canımı sıkan bir konu. Elbette kimseden benim gibi olmasını istemiyorum ama ebeveynler olarak kontrol etme ihtiyacı duyuyorum. Bu aslında ilişki yönetiminden ziyade ilişkiyi denetlemek anlamında sorgulanıyor. Çok sayıda kişi tanımakla sosyal olunacağını düşünmüyorum(...) (S3)(Soru 21)

Sivil iş yerlerinde zaman konusu en fazla eleştirdiğim konu. İşi yapan ile işi yapmayan arasında bir fark bulunmuyor. Aslında bu o işyerindeki hiyerarşik

düzeni bozar ve işler yürümez. Deneyimlerime dayanarak sivil iş yerlerinde bir denetim mekanizması yok. Görevler net değil. Herkes kendince bir iş yapmaya çalışıyor. Sıkı bir denetim ya da komuta olmayışı yapılan işlerin aksamasına ve personelin işe yeteri kadar değer vermediklerine neden oluyor. Bir düzen getirmek adına askeri kurumda gördüğüm kuralları az da olsa iş yerinde kullandım. Ve yaptığım iş düzeni benim yükselmeme neden oldu. (UE6)(Soru 24)

Sivil Yaşama Geçiş ile Birlikte Karşılaşılan Zorluklar kategorisinde katılımcılar Sivil Kişilerin Serbest Yaşamları ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil hayatta kişilerin rahat davranışlarından memnun olmadıklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS5, S4, UE6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Sivilde yaşadığım çevreden kaynaklı ilk zamanlar sorunlar yaşadım. Askerlikten kalma sivil yaşama bakışımla sivil yaşamda insanlara bakış açım çok değişti. Herkesle daha kolay ilişki kurmaya başladım. Ya da bana o şekilde geliyordu. Daha sonra insanlarla ilişki kuramadığımı anladım. Onların serbest yaşamların ayak uyduramadım. Çok rahat etmeleri benim disipliner tarzıma uymadı. Aslında iletişimde sorun yok ama davranışlarda bir değişim benim o insanlara olan bakış tarzımın tümüyle değişmesine neden oluyordu. (AS5)(Soru 24)

Zorluklardan ziyade sivil yaşamdaki düzensizliğe alışamadım desem daha doğru olur. Düşünün ki yaşamınızın askeri okul hayatınız dahil belli bir düzen içinde geçiyor. Birden sivil ortamın karmaşasında kendinizi buluyorsunuz. Her durumda disipline alışmış bir kimliğim var. Sivil yaşam bana göre daha kaotik bir durumda. Bu yaşamda disiplin almış bir birey olarak kendimi daha rahat düşünmeye alıştırmaya çalışıyorum. Tabi ne kadar başarılı olabiliyorum bilemem. Mesela yakınımındaki dostlarımın bile çoğu dikkatsiz olan yaşam şekilleri bile beni üzebiliyor. Çok dağınık bir yaşam alışkanlığına kim olsa dayanamıyorum. Kendimce dikkat ettiğim davranış kuralları varken ve görgü ahlak kaidelerine özen gösterirken bir başkasının rahat ve düşüncesiz davranışlarına katlanamıyorum. (S4)(Soru 21)

Sivil iş yerlerinde zaman konusu en fazla eleştirdiğim konu. İşi yapan ile işi yapmayan arasında bir fark bulunmuyor. Aslında bu o işyerindeki hiyerarşik düzeni bozar ve işler yürümez. Deneyimlerime dayanarak sivil iş yerlerinde bir denetim mekanizması yok. Görevler net değil. Herkes kendince bir iş yapmaya çalışıyor. Sıkı bir denetim ya da komuta olmayışı yapılan işlerin aksamasına ve personelin işe yeteri kadar değer vermediklerine neden oluyor. Bir düzen getirmek adına askeri kurumda gördüğüm kuralları az da olsa iş yerinde kullandım. Ve yaptığım iş düzeni benim yükselmeme neden oldu. (UE6)(Soru 24)

Sivil Yaşama Geçiş ile Birlikte Karşılaşılan Zorluklar kategorisinde katılımcılar Sivil Mekanlarda Rahat Hissetmeme ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil mekanlarda rahat edemediklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS3, S4, UE2 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Eşim ve kızım hiç zorluk yaşamadılar. Sivil yaşama onlar alışkınlardı. Ben biraz zorluk çekince onlarda benimle birlikte etkilendiler. Beni sürekli teselli etmeye çalıştılar. İlk zamanlar hiç dışarı çıkmak bile istemiyordum. Daha çok dinlenmek bahanesiyle sivil ortama girmek istemiyordum.”(AS3)(Soru 22)

Eşim ve ben genelde birlikte hareket etmeyi daha çok seviyoruz. Sanki onunla olduğumda kendimi daha sosyalleşmiş hissediyorum. Yalnızken ya da başka bir sivil arkadaşlarımla birlikte olduğumda her ne kadar rahat hareket edebilsem de kendimden ödün verdiğim konular çok oluyor. Sohbet şeklimizden tutun davranış şeklime kadar daha rahat hareket edebiliyorum. Ancak aslında bu yaşam bana ait değil. Rol yaptığımı inanıyorum. (S4)(Soru 25)

Hiç sivil yaşamda iş deneyimim olmadı. Çok teklif aldım ama çoğunu reddettim. Aslında emekliyim, gelirim var, çalışsam aileme daha çok ekonomik katkı sağlayabilirim ancak içimden gelmedi hiç çalışmak. Benim iş düzenime karışılacağından korktum aslında. Çok disipline edilmiş bir yaşamdan gelen birisi olarak ayak uyduramamaktan korktum. Gerçekten de öyle kuralı sevdiğim için insanlarla geçinememekten korktum. Herkeste sorumluluk bilinci

oluşmuyor, bazı insanlar çok rahata alışmış. O düzende ben yapamam...
(UE2)(Soru 21)

Sivil Yaşama Geçiş ile Birlikte Karşılaşılan Zorluklar kategorisinde katılımcılar Spor Yapma Alışkanlığının Kaybolması ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte spor yapma alışkanlıklarını kaybettiklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS7, S15, UE7 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Sadece askeri yaşamda alışkanlık haline getirdiğim spor işini yapmıyorum. Artık vücutta ağır spor işlerini kaldırmıyor zaten...” (AS7)(Soru 24)

İlk sivil yaşama geçişimde her şeyin bir anda değiştiğini gördüm. Erken kalkmak yoktu, spor yapmak yoktu, tertipli ve düzenli olmak yoktu, kılık kıyafete dikkat etmek yoktu, davranışlarınızı kontrol etmeniz gerektiğini unutmuştunuz. Oysaki ben bunların çoğunu askerlik yaşıntım boyunca yerine getirdim. Dünyanın her yerinde böyle ama askerlik. Bana göre çoğu rütbeli arkadaşım da benim gibi düşünüyordur diye tahmin ediyorum. Konuşma şekliniz bile değişebiliyor. Önceden daha keskin ifadeler ve söylemler yaparken bir anda daha yumuşak konuşmalar yaptığımı farkına vardım. Askeri yaşam sonrası kurallar olmadığı için sivil yaşam beni oldukça zorladı. Her sabah dikkatle okuduğum gazete alışkanlıklarımı kaybettim mesela. En başta kişisel gelişimimi durdurdum çünkü boşluk yaşadığımı düşünüyorum hayatta. Bir üst rütbe alma idealim kalmadı. İdealist insan olmakta bir yere kadar. İnsan ilişkilerinde özellikle hatalı davranışlar gördüğümde sessiz kalamıyorum, kendime göre müdahale etmeye kalktığımda çevremdeki insanların benden uzaklaştıklarını görüyorum. Benim ciddiyet ölçülerim sivillere göre daha başka tabi. Aslında uyum sağlamak zor oluyor(...) (S15)(Soru 24)

Askeri yaşamdayken eşimle kişisel sorunlarımız yüzünden ayrılmak zorunda kaldım. Evliliğimden çocuğumda olmadı. Belki çocuk olsaydı hayatımda her şey daha farklı olabilirdi. Sizi bağlayan bir şey olduğu zaman hayata bakışınızda değişiyor. Daha çok çaba sarf ediyorsunuz. Şu an da tek olmanın sıkıntılarını yaşıyorum. Bir anda sıkı bir disiplin altındayken boşluğa düştüm. Sizin bedeniniz aslında hiç bu kadar düzensiz yaşamaya alışkın değil. Sivilin getirmiş

olduğu anlayışla hareket ettiğim için kendimden oldukça fazla ödün veriyorum. Aslında burası benim dünyam değil. Askeriyede çalışmakla emekli olmak çok farklı. (UE7)(Soru 21)

4.1.4.4 Askeri yaşam sonrası devam eden alışkanlıklar

Askeri Yaşam Sonrası Devam Eden Alışkanlıklar kategorisi altında 6 kod oluşturulmuştur. Bunlar: Asker Kişiliğinin Devam Etmesi, Düzen ve Tertipli Olmayı Sürdürme, Sosyal Tesislerin Kullanımı, Çözümleme Yeteneğine Sahip Olmayı Sürdürme, Kişiler Tarafından Saygı Görülmeyi Sürdürme, Erken Kalkmayı Sürdürmedir.

Askeri Yaşam Sonrası Devam Eden Alışkanlıklar kategorisinde katılımcılar Asker Kişiliğinin Devam Etmesi ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte asker kişiliklerinin devam ettiklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S1, UE1 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Bir anda kurallardan, alışkanlıklarınızdan vazgeçiyorsunuz Zorlu bir askeri yaşamdan sivile bir anda girmek hiç kolay olmuyor. İlk zamanlarda çok büyük zorluklar çekebiliyorsunuz, bir anda kendinizi sivil yaşamda hissediyorsunuz. Askeri disiplinin size kazandırdığı alışkanlıklardan vazgeçmek bir anda mümkün olmuyor. İnsan ilişkilerinize bile yansıyor bu süreç. İnsanların size olan güveni her zaman devam ediyor ancak sizin asker kişiliğiniz hiç bitmiyor. Üniformayı çıkarsanız bile hala diğer insanların gözünde bir komutansınız. Askeri gelenekleri kendinizce sürdürmeye devam ediyorsunuz. (AS1)(Soru 24)

Benim emeklilik sonrası serbest avukatlık yapmam kişilerle olan ilişkilerimi daha da artırdı. Çok sayıda kişiyle görüşmeler yapıyorum. Sivil yaşamdaki iş hayatını görme fırsatı yakaladım. Sivil asker çalışma hayatını daha iyi analiz edebiliyorum. Daha fazla serbest yaşıyorum mesela. Ancak prensiplerimden taviz vermiyorum. Alışkanlıklarım devam ediyor. Sivil yaşam birçok konuda daha rahat hareket etmemi sağlıyor. İşime olan sadakatim aldığım eğitimden kaynaklı. Askeri bilgiyi ve terbiyeyi sivile yansıttığımda kendimi daha pozitif ve enerjik olmuş hissediyorum. (S1)(Soru 28)

Sivil yaşamın gereklerine alışmadım. Oldukça fazla rahatlık bana iyi gelmedi. Benim başta bünyem bazı şeylerin ters gittiğini bana bildirdi. Özgür hareket ettim ancak fazla özgür hareket bana iyi gelmedi. Kendimi daha disipline etmeye alışkanlık göstermişken birden serbest olmaya uyum gösteremedim. İlk zamanlar da çok bocaladığım olmuştur. Kendime her zaman sorduğum tek soru acaba halen asker miyim? Erken uyanmaya alışan ben ilk zamanlarda bile bu alışkanlığımı devam ettirdim. Bünye uzun zaman yapılan her şeye tepki veriyor bence. İstemeseniz de erken uyanıyorsunuz. Kıyafetim bile hep bir düzen içinde olduğu için düzensiz giyindiğimi hatırlamam. Sivil hayatta bu tür şeylere bakan bile yok ama ben alışkın değilim böyle şeylere. Bunlar benim yaşadığım zorluklarım. (UE1)(Soru 25)

Askeri Yaşam Sonrası Devam Eden Alışkanlıklar kategorisinde katılımcılar Düzen ve Tertipli Olmayı Sürdürme ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte düzenli olmayı sürdürdüklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS2, S2, UE10 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Erken kalkmak, hızlıca yemek yemek, işleri saatinde yapmak, tertip düzen bizim mesleğin olmazsa olmazları olarak düşünüyorum. Her şeyde zamanla yarışan bir yapım var. Her şeyi ince ayrıntısına kadar düşünmek gibi bir özelliğim var. Bunlar benim yaşantıma askerlik mesleği ile giren şeyler diye düşünüyorum. (AS2)(Soru 24)

Sivil yaşamda zorluk çekmedim. Sivil yaşamın daha esnek olduğunu zaten biliyordum. Yalnızca kendi karakterimi oluşturan hususlarda kendimle savaş verdim diyebilirim. Benim savaşım kendi huylarım ve alışkanlıklarım ile ilgiliydi. Belli bir süre sanki askeriyeden emekli olmamışım gibi hal ve hareketlerime dikkat kesilmiştim. Erken kalkmak, sabah yürüyüşlerine çıkmak, spor yapmak ve zinde kalmak alışkanlıklarım bir süre devam etti. Emeklilik sonrası kısa bir süre bu alışkanlıklarımı devam ettirdim. Her konuda düzene alıştığım için sivil yaşamdaki düzensizlikler benim de ilk zamanlarda zorluklar yaşamama neden oldu. (S2)(Soru 24)

Sürdürmeye çalışıyorum desem daha doğru olur. Kendimin iç huzuru için. Askeriyede her zaman yediğimden tutun içtiğim şeylere kadar hep dikkat ettim. Her sabah ailece kahvaltıyı birlikte yapma, akşamları birlikte sofraya oturma, birlikte aktiviteler yapma, birbirimizden habersiz asla iş yapmama alışkanlıklarımız hep benim görev bilincimden geldi. Eşimi ve çocuğumu ben alıştırdım. Emekli olmuşum ve çoğu yaptığımız şeyler devam ediyor. Kulağıma saç değdiği zaman hemen tıraşım geldiğini anlarım. Uzun saç bana oldukça rahatsızlık veriyor. Güneş gözlüğü pek takamıyorum mesela. Bana çok ağırlık veren bir eşya. Hiç komutalarımın yanında güneş gözlüğü takmadım saygıdan ötürü. Bu ufak görünen detayları bütüne vurduğunuzda aslında ne kadar disipline olmuş olduğunuzu anlıyorsunuz(...) (UE10)(Soru 24)

Askeri Yaşam Sonrası Devam Eden Alışkanlıklar kategorisinde katılımcılar Sosyal Tesislerin Kullanımı ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte askeri tesislerin kullanımına devam ettiklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S11, UE3 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Bazen ailemle birlikte bazen eşimle birlikte orduevi ve askeri kamplara gidiyoruz, genelde tatil seçeneklerimizi bu yönde değerlendiriyoruz(...)”(AS1)(Soru 29)

Çocuklar büyüdüler, her biri başka yerde. Çok kez olmasa bile eşimle Fenerbahçe Orduevine gidiyoruz. Ara sıra Kalender Orduevini kullanıyoruz. Genelde organizasyonlar olduğu zamanki yaz ayları daha yoğun olur o şekilde orduevine gidiyoruz. Dışardan bazen asker arkadaşlarım geldiğinde buluşma noktası olarak orduevine gidiyorum. İkinci evimiz bizim. Burada illa biriyle görüşmemize gerek kalmıyor, oranın ambiyansı bize iyi geliyor. (S11)(Soru 29)

Özel günlerde orduevlerine ve sosyal tesislere gidiyoruz. Askeri hastaneler bizim zamanımızda oldukça fazlaydı. Ailemizce askeri hastanelerden faydalanırdık. Muayenelerimizi hep asker hastanelerinde olurduk. Emekli olunca özel hastaneleri kullanmaya başladım. Şimdilerde her yerde özel hastaneler var. (UE3)(Soru 25)

Askeri Yaşam Sonrası Devam Eden Alışkanlıklar kategorisinde katılımcılar Çözümleme Yeteneğine Sahip Olmayı Sürdürme ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte çözümleme yeteneklerinin devam ettiğini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS14, S8, UE5 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Hayatımın her döneminde uyguladım diyebilirim. Yalnız sivil hayatta uygulamadım askeri yaşamda da uygulayabildim. Askerlik mesleği size her zaman her konuda bir tecrübe kazandırıyor. Bana çok kazandırdı mesela. Davranışlarımı kontrol etme tecrübesi kazandırdı. Her şeyi her yerde söylememe alışkanlığı kazandırdı. Her zaman stratejik kararlar almamda etkisi oldu. Daha ekonomik ve yerinde harcama alışkanlığı kazandım. Hiçbir zaman bir şeyin aşırısına kaçmadım. Tasarruflu olmayı öğrendim ve bunu hayatımın her anında uygulayabiliyorum. Artık bunlar benim içime sinmiş huylarım. Terk edemiyorum bu davranışlarımı ama bu özelliklerim bana çok iyi eliyor. (AS14)(Soru 28)

“Bu konu tecrübesine göre değişir. Hangi konuda bir tecrübe. Çoğu durum karşısında çok rahat uygulayabiliyorum. Yeni edindiğim tecrübelerim de oluyor. Hatta tecrübemin olmadığı konularda bile askeri düşünce tarzımla yeni tecrübeler üretebiliyorum. Duruma tepki verebiliyorum en azından.” (S8)(Soru 28)

“İş konusunda aldığım birçok bilgiyi sivil yaşamımda kullanabiliyorum. Çoğu arkadaşım da benim bilgilerimden yararlanabiliyorlar. Karşılıklı fikir alışverişinde bulunabiliyoruz. Benim deneyimlerim daha fazla. Kendimce ve ailemle ilgili olan sorunların çözümünde bu deneyimlerimi kullanabiliyorum. Çocuklarım ve eşim benim tecrübelerimden çok faydalanırlar...” (UE5)(Soru 23)

Askeri Yaşam Sonrası Devam Eden Alışkanlıklar kategorisinde katılımcılar Kişiler Tarafından Saygı Görülmeyi Sürdürme ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte saygı görülmeye devam ettiklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS14, S8, UE5 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Hayatımın her döneminde uyguladım diyebilirim. Yalnız sivil hayatta uygulamadım askeri yaşamda da uygulayabildim. Askerlik mesleği size her

zaman her konuda bir tecrübe kazandırıyor. Bana çok kazandırdı mesela. Davranışlarımı kontrol etme tecrübesi kazandırdı. Her şeyi her yerde söylememe alışkanlığı kazandırdı. Her zaman stratejik kararlar almamda etkisi oldu. Daha ekonomik ve yerinde harcama alışkanlığı kazandım. Hiçbir zaman bir şeyin aşırısına kaçmadım. Tasarruflu olmayı öğrendim ve bunu hayatımın her anında uygulayabiliyorum. Artık bunlar benim içime sinmiş huylarım. Terk edemiyorum bu davranışlarımı ama bu özelliklerim bana çok iyi eliyor. (AS14)(Soru 23)

“Bu konu tecrübesine göre değişir. Hangi konuda bir tecrübe. Çoğu durum karşısında çok rahat uygulayabiliyorum. Yeni edindiğim tecrübelerim de oluyor. Hatta tecrübemin olmadığı konularda bile askeri düşünce tarzımla yeni tecrübeler üretebiliyorum. Duruma tepki verebiliyorum en azından.”(S8)(Soru 23)

“İş konusunda aldığım birçok bilgiyi sivil yaşamımda kullanabiliyorum. Çoğu arkadaşım da benim bilgilerimden yararlanabiliyorlar. Karşılıklı fikir alışverişinde bulunabiliyoruz. Benim deneyimlerim daha fazla. Kendimce ve ailemle ilgili olan sorunların çözümünde bu deneyimlerimi kullanabiliyorum. Çocuklarım ve eşim benim tecrübelerimden çok faydalanırlar.”(UE5)(Soru 23)

Askeri Yaşam Sonrası Devam Eden Alışkanlıklar kategorisinde katılımcılar Erken Kalkmayı Sürdürme ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte erken kalkmaya devam ettiklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S2, UE2 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“En büyük alışkanlığım erken kalkmak diyebilirim. Ne zaman erken kalksam kendimi daha zinde hissedebiliyorum ne zaman geç kalksam o günü daha huzuruz geçirebiliyorum. Askeri yaşam bizim hayatımıza gerçekten köklü bir şekilde yerleşmiş.”(AS1)(Soru 23)

Sivil yaşamda zorluk çekmedim. Sivil yaşamın daha esnek olduğunu zaten biliyordum. Yalnızca kendi karakterimi oluşturan hususlarda kendimle savaş verdim diyebilirim. Benim savaşım kendi huylarım ve alışkanlıklarım ile ilgiliydi. Belli bir süre sanki askeriyeden emekli olmamışım gibi hal ve hareketlerime

dikkat kesilmiştim. Erken kalkmak, sabah yürüyüşlerine çıkmak, spor yapmak ve zinde kalmak alışkanlıklarım bir süre devam etti. Emeklilik sonrası kısa bir süre bu alışkanlıklarımı devam ettirdim. Her konuda düzene alıştığım için sivil yaşamdaki düzensizlikler benim de ilk zamanlarda zorluklar yaşamama neden oldu. (S2)(Soru 21)

Zorluk yaşamadım. Her şey eskisi gibi devam etti. Çalışırken neler yapıyorsam sivil hayata geçtiğimde de aynı şekilde devam ettim. Bana zor gelen şey yaşam biçimim değişti. Her sabah erken kalkmalarım devam etti ancak sağlık sorunlarım nedeniyle spor yapamaz oldum. Belimden ameliyat olmuşum. Tek başına yaşamamanın zorluğu vardı. Arkadaşlarım o dönemde çok yardımcı oldular. Bir süre çalışmadım daha sonra büfe açtım kendime. Bir şeylerle meşgul olmak istedim. Yalnızlık çok zor(...) (UE2)(Soru 21)

4.1.4.5 Sivil yaşamın kişiye kattığı olumlu etkiler

Sivil Yaşamın Kişiye Kattığı Olumlu Etkiler kategorisi altında 4 kod oluşturulmuştur. Bunlar: Rahat Kararlar Alabilme, Boş Zamanın Artması, Eskiye Göre Sosyalleşme, Kurs ve Etkinliklere Katılmadır.

Sivil Yaşamın Kişiye Kattığı Olumlu Etkiler kategorisinde katılımcılar Rahat Kararlar Alabilme ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte daha rahat kararlar aldıklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S3, UE4 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Sivil yaşamda elbette daha rahat kararlar alabiliyorsunuz.”(AS1)(Soru 27)

Birçok konuda kendimi daha zinde hissediyorum. Yani sorumluluk duygusu üzerimden kalktığı için her konuda bir rahatlamam söz konusu. Daha fazla özgür hareket etme imkânı sağladı. Rahat şekilde gezmelerimi yapabiliyorum. Bana olan en olumlu yönü daha çok seyahat özgürlüğü sağlaması. İstemsizce bir anda görmediğim yerlere gidip oraları gezebiliyorum. Olumsuz yönleri ise daha plansız yaşıyorum yani bir düzenim yok. Çok fazla serbest olmam beni ne yapmam gerektiği konusunda uyarıyor. Ben meslek halinde bu şekilde plansız yaşamadım, kendime göre çokça program yapardım(...) (S3)(Soru 27)

Alışkanlıklarım ölçüsünde devam ettiriyorum. Mesela bir sivil makama gittiğimde baş selamı veriyorum ister istemez. Bu alışkanlık olmuş. Başkasının yanında daha derli toplu durmaya özen gösteriyorum. Saygıyla alakalı bir durum. Hiyerarşiyi çok yoğun yaşadığımız için birçok davranışımı emekli olunca da devam ettiriyorum. Askerken sivil insanlarla olan ilişkilerimle şimdiki ilişkilerim arasında az da olsa fark olabiliyor. Şimdi daha girişkenim mesela. Bu girişkenlik biraz da güvenlik sorunundan kaynaklanıyor. Sivilde daha rahat konuşabiliyorum. (UE4)(Soru 27)

Sivil Yaşamın Kişiyeye Kattığı Olumlu Etkiler kategorisinde katılımcılar Boş Zamanın Artması ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte boş zamanlarının arttığını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS3, S4, UE6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Daha sade bir yaşamda olsa serbest zamanım daha çok. Özgürce hareket edebiliyorum.”(AS3)(Soru 27)

Sivil yaşamda daha fazla serbest zamanım olabiliyor. İstediğim şekilde daha özgürce hareket edebiliyorum. Sivil yaşamdan da keza birçok yeni şeyler öğrendim. Farklı kişiliklerde insanlar tanıdım. Farklı meslek grubundan birçok arkadaşlıklar edindim. Herkesten ve her şeyden öğrendiğim çok şey oldu. Kendime daha fazla vakit ayırarak çeşitli kurslara gittim. Şimdilerde ud çalıyorum. Bir müzik aleti çalabilmenin keyfine vardım. Sıklıkla orduvine gidiyorum. Çoğu zaman arkadaşım ile burada vakit geçiriyoruz. Daha önce gitmediğim yerlere gidebiliyorum. Müzelere gitme alışkanlığım oluştu. Daha çok tarihi müzelere giderek oradaki eşsiz havayı alabiliyorum. Sağlıklı yaşamın devamı için arada sırada arkadaşlarımla kaplıcaya gidiyoruz. Bunlar sivil yaşamın bana kazandırdığı olumlu yönler. (S4)(Soru 27)

“Özgürlük, serbestlik, daha çok zaman. Yeme ve içme alışkanlıklarım değişti.”(UE6)(Soru 27)

Sivil Yaşamın Kişiyeye Kattığı Olumlu Etkiler kategorisinde katılımcılar Eskiye Göre Sosyalleşme ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte boş

zamanlarının artmasıyla daha çok sosyalleştiklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS3, S20, UE2 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Emeklilik sonrası kendimi sosyalleştirme adına emlak işi yapmaya başladım. İlk başlarda kendim çalışırken yanıma benim gibi emekli askeri personel aldım. Ve birlikte uyumlu bir şekilde işimizi büyütebildik. Askeri tecrübeyi sivil yaşama anca uydurabilirsiniz. İş disiplininden tutun insanlarla diyalogunuza kadar her şey çok farklı. Katı kuralları sivil hayata uygularsanız müşteri kaybetmekten başka bir şey yapamazsınız. Çünkü hiyerarşik yaşam askeriye'nin içinde, dışarıdaki iş yaşamında hiyerarşi sadece rollerden ibaret. Görevde esnemeler olabiliyor. Biz arkadaşım ile beraber daha çok insanların bizim emekli askeri personel oluşumuzdan kaynaklanan güvenlerini kazandık(...) (AS3)(Soru 27)

Yeni yüzler, yeni insanlarla tanışma fırsatı yakaladım. Sivil insanlarla olan dostluklarında bir asker arkadaşlığı kadar içten ve samimi olduğunu deneyimledim. Daha serbest hareket etme alışkanlığı kazandım. Seyahat özgürlüğü diyelim ya da bizim tabirimizle garnizon dışına çıkarak daha önce görmediğim yerleri keşfetme fırsatı yakaladım. Birkaç kez yurtdışına gitmişliğim oldu. Bunlar sivil yaşamın bana kattığı olumlamalar..(S20)(Soru 30)

Daha rahatım demeyelim de daha fazla kendime zaman ayırabiliyorum aslında. Kendimle olmayı daha çok seviyorum. Doğayı çok severim, yeşili bol olan yerleri seviyorum. Fırsat buldukça köye gidiyorum eş dost ziyaretleri yapıyorum. Hiç kahvehaneye gitmiyorum öyle alışkanlığım yok. Kalabalık yerlere gitmeyi sevmiyorum. Bunlar benim yaşamıma kattığı olumlu şeyler. Artık daha serbest hareket edebiliyorum. Bir yerde sürekli kalmak ve aynı aktivitelerle vakit geçirmeyi sevmiyorum. Spor alışkanlığımı sivil yaşamda kaybettim. İçimden gelmiyor. Oysaki yaşamımın çoğu hareket halinde geçti. Bu durumlar da sivil yaşamdaki olumsuzluklarım. Mecburi olarak bir eğlenceye katılmak zorunda bırakılmakta hoşlanmadığım bir durum (UE2)(Soru 27)

Sivil Yaşamın Kişiyi Kattığı Olumlu Etkiler kategorisinde katılımcılar Kurs ve Etkinliklere Katılma ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte

boş zamanlarının artmasıyla daha çok etkinliklere katıldıklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS9, S4 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Sivil yaşamda da kişisel gelişim kurlarına gittim, birkaç sertifika aldım.”(AS9)(Soru 27)

Sivil yaşamda daha fazla serbest zamanım olabiliyor. İstediğim şekilde daha özgürce hareket edebiliyorum. Sivil yaşamdan da keza birçok yeni şeyler öğrendim. Farklı kişiliklerde insanlar tanıdım. Farklı meslek grubundan birçok arkadaşlıklar edindim. Herkesten ve her şeyden öğrendiğim çok şey oldu. Kendime daha fazla vakit ayırarak çeşitli kurslara gittim. Şimdilerde ud çalıyorum. Bir müzik aleti çalabilmenin keyfine vardım. Sıklıkla orduvine gidiyorum. Çoğu zaman arkadaşım ile burada vakit geçiriyoruz. Daha önce gitmediğim yerlere gidebiliyorum. Müzelere gitme alışkanlığım oluştu. Daha çok tarihi müzelere giderek oradaki eşsiz havayı alabiliyorum. Sağlıklı yaşamın devamı için arada sırada arkadaşlarımla kaplıcaya gidiyoruz. Bunlar sivil yaşamın bana kazandırdığı olumlu yönler(...) (S4)(Soru 27)

4.1.4.6 Askeri yaşam sonrası aile ilişkileri

Askeri Yaşam Sonrası Aile İlişkileri kategorisi altında 4 kod oluşturulmuştur. Bunlar: Aile Bireylerinin Disiplinli Yaşamayı Sürdürmesi, Aile İçinde Baskın Olmayı Sürdürme, Rol Model Olmayı Sürdürme, Aile Bireylerinin Esnek Davranmasıdır.

Askeri Yaşam Sonrası Aile İlişkileri kategorisinde katılımcılar Aile Bireylerinin Disiplinli Yaşamayı Sürdürmesi ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte aile bireylerinin disiplinli yaşamayı sürdürdüklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS8, S1, UE4 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Eşimin askeri hemşire olması, çocuklarımda da askeri kültürü öğrenmiş olmaları aramızdaki aile ilişkisinin olduğu gibi devam etmesine yol açtı. Bizim ailede bir değişim olduğunu düşünmüyorum. Herkes askeri ahlak ve görgüyü öğrenerek yaşadı.”(AS8)(Soru 22)

Bence gayet doğal bir şekilde hayat kaldığı yerden devam ediyor. Onlar her ne kadar askeri yaşamın içinden gelseler de sivil düşünceye, davranışa sahip

insanlar. Askerlik onların belirledikleri bir meslek değil, onlar seçmediler, ben seçtim. Dolayısıyla ben memnuniyet gösterdiysem inanıyorum onlarda memnuniyet gösterdiler. Askeri yaşamdan sivil yaşama geçişte bana göre sadece mekân değişti. Dostluk ilişkileri aynı şekilde devam ediyor..(S1)(Soru 22)

Ailemle olan askeri yaşamdaki ilişkilerimi sivil yaşamdaki ilişkilerimle devam ettiriyorum. Çocuklarım hep aynı yaklaşımla bana davranıyorlar. Bendeki değişimin farkında olsalar da hala beni komutan bir baba olarak görüyorlar. Onlara göre ben çok hala çok disiplin altına girmiş ve aile düzenine dikkat eden bir insanım. Eşim hala askeri yaşamımızdaki gibi topluca yemek yeme alışkanlığımızı sürdürür. Çocuklar evin dağınıklığına müsaade etmediğim için eşyaları kullanma konusunda daha titizdirler. Mesela yaşadıkları sorunlarını ilk olarak annelerine açarlar. Çözümü sağlanamayan konularda bana danışılır. Askeri yaşamda da bu şekildeydi.(UE4)(Soru 25)

Askeri Yaşam Sonrası Aile İlişkileri kategorisinde katılımcılar Aile İçinde Baskın Olmayı Sürdürme ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte aile içerisinde baskın olmayı sürdürdüklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S12, UE4 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Her karar da benim düşüncem bir adım daha önde diye düşünüyorum. Ailemizde bir hiyerarşi yok ama egemen düşünce benim düşüncem diye düşünüyorum.”(AS1)(Soru 26)

Serbest yaşamla özgür yaşamı karıştırmayacaksınız. Mesleğimi icra safhasında çoğu konuda kendimizi tutardık, kısıtlardık. Ben askerim kısıtlıyorum. Ancak eşim ve çocuklarımda kısıtlardı. Asker ailesiydi onlar. Onlarında sorumlulukları bir nebze olsun vardı. Onlar da aslında benim rütbemi taşıyorlardı. Falanca Komutanın eşi ve çocukları. Düzensiz olamazdık zaten olmadık. Alışkın değildik. Bir rütbeyi temsil etmek önemli. İstedikleri her şeyi her yerde yapamazlar. Bugün de öyleler. (S12)(Soru 23)

“Ailemle olan askeri yaşamdaki ilişkilerimi sivil yaşamdaki ilişkilerimle devam ettiriyorum. Çocuklarım hep aynı yaklaşımla bana davranıyorlar. Bendeki değişimin farkında olsalar da hala beni komutan bir baba olarak görüyorlar(...)”(UE4)(Soru 25)

Askeri Yaşam Sonrası Aile İlişkileri kategorisinde katılımcılar Rol Model Olmayı Sürdürme ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte aile içerisinde rol model olmayı sürdürdüklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS16, S16, UE10 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Mesela çocuklarım da benim askeri yaşamımda tecrübe ettiğim konularda kendilerine dersler çıkardılar. Olaylara karşı bakış açıları oldukça gelişti. Çocuklarımla hiç yalnız başlarına kaldıklarını, sıkıldıklarını ve hayattan zevk almadıklarını hiç görmedim. Her zaman ve her durumda olumsuz durumları aştıklarını müşahade edebiliyorum. (AS16)(Soru 22)

Emekli olunca hiçbir şey değişmedi ki aksine olumlu yönde gelişti. Uzaklıklar, mesafeler yakınlaştı. Kendi kendime olan disiplini katı disiplini kaybetmeye başladım. Daha serbest olmaya dikkat ediyorum. Ailemle ilgili olan bir değişimim yok. Askerden de sivilken de hep aynı seviyede tutuyoruz ilişkimizi. Onların gözünde her konuda bilgi sahibiyim. Çocuğum halen olmuş yaşamı konusunda benden icazet alır. Yani alacağı kararı bana danışır. Bilge baba rolüm devam ediyor. (S16)(Soru 25)

Zaman çok şeyi değiştiriyor ancak aile bağlarınız sıkı oldu mu önemi kalmıyor. Çocuğumun bana saygısı ilk günkü gibi devam ediyor. Bu alıştırmakla ilgili bir durum. Yani çocuğumu ben ilk zamanda bu şekilde alıştırdım. Çok disiplinli bir çocuk. Eşim de öyle. Benimle birlikte disiplin sahibi insanlar oldular. Şimdilerde her şeylerini kendileri yerine getiriyorlar. Benim hiç yardımım dokunmuyor. Bana bağlı insanlar değiller. Yarın bir gün ben aralarından ayrılısam çocuğum hayatta tek başına mücadele verebilecek seviyede. Aldığım tertip ve düzenli olmayı onlara da aşıladım(...).(UE10)(Soru 25)

Askeri Yaşam Sonrası Aile İlişkileri kategorisinde katılımcılar Aile Bireylerinin Esnek Davranması ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte aile bireylerinin daha rahat davrandıklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS5, S18, UE6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Aile bireylerimle olan ilişkilerimin değişmediğini düşünsem de zamanla değiştiği kanısına varıyorum. Nedeni çocuklar önceden benim düşüncelerimi dinlerdi, bana saygı gösterirlerdi. Ancak şimdiler de tüm kararlarını başka kişilerin vermiş olduğu kararlara önem göstererek yerine getiriyorlar. Eşinizle olan ilişkimin bile değiştiğini düşünüyorum. Yani kolay kolay sözümü dinletemiyorum benim hassas olduğum konularda bile beni dinlemeden hareket ettiğini görebiliyorum. Demek ki insan rütbeli personelken aile ilişkilerinde de o rütbesini sürdürebiliyormuş. Ama emekli olunca bir müddet daha siz komutansınız sonrasında o komutanlık bitiyor. (AS5)(Soru 25)

“Anlaşamadığımız konularda oluyor tabi. Serbest yaşama döndüğümüzde herkesin kişisel davrandığı kanısındayım(...)”.(S18)(Soru 25)

Aslında yaşadığımız kalıpların biraz dışına çıktık. Topluca hareket edemiyoruz artık. Herkes kendince bir yola girdi. Yaşadığımız ilişkide bir değişim gözlemlemedim ancak çocukların yaşayış şekli biraz değişti gibi. Daha fazla özgürlük altına girdiler. Eşim ve benim onların üzerindeki sorumluluklarımız kalktı sanki. Bu diğer ailelerde böyle zannediyorum. Eşimle benim kuralcı bir yapımız var. Evin içinde bunu sürdürüyoruz ama çocuklar şimdilerde çok kural dışında yaşıyorlar. Sözümün eskisi gibi geçtiğini sanmıyorum. Burada askeri yaşamdan kopuşunda etkisi olduğu kanısındayım. (UE6)(Soru 25)

4.1.4.7 Askeri yaşamın iş yaşamına etkileri

Askeri Yaşamın İş Yaşamına Etkileri kategorisi altında 3 kod oluşturulmuştur. Bunlar: Askeri Disiplin ile İşlerin Takip Edilmesi, Düzenli ve Tertipli Çalışma, Kişiler Tarafından Güvenilir Olmaya Devam Etmedir.

Askeri Yaşamın İş Yaşamına Etkileri kategorisinde katılımcılar Askeri Disiplin İle İşlerin Takip Edilmesi ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte yaptıkları işleri askeri disiplinle takip ettiklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS8, S9, UE9 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Herkesin kendince bir görev paylaşımı var, görev paylaşımın kontrol yetkisini bile kendimizce yapabiliyoruz. Her ne kadar serbest olsak da organizasyonda

getirilecek yiyecekler, içecekler, tüketim malzemelerinin her biri iş bölümü neticesinde yapılıyor. Bunlara uymak hem bizim kontrolümüzde hem de kendi denetimimizde. (AS8)(Soru 28)

Başarı merkezli odaklanma diyelim. İş de titiz olmaya özen gösteririm. Kendime hesap veririm. Her zaman o bildiğimiz beş n sorusunu kendime sorarım. Yeni bir iş alacaksam mesela önce hazırlık yaparım. Neden bu işi alıyorum gibilerinden kendime sorular sorarım. Yanımda çalıştırdığım arkadaşlarım da bu özelliklere sahip oldular. Zaten başarı kendiliğinde geliyor sonra. Disiplini işe uygulamak ama katı kurallı disiplini değil değer kurallı disiplini. (S9)(Soru 28)

Kontrollü bir çalışma disiplinine sahibim. Her şeyi en ince ayrıntısına kadar denetliyorum. Benim iş ahlakım bu yönde. Hizmet sektöründe çalıştığım için çalışanlarımızın kılık kıyafetine kadar kontrol ediyorum. Kişilerle olan münasebetlerine bakıyorum. İş disiplinini elden bırakmıyorum. Çalıştığım insanları yıldırmadan onları kontrol etmek bence iyi bir beceri. Ben askeri yaşamda bunu en iyi şekilde öğrendim. Bu becerimi her yerde kullanabiliyorum. Müşterilerle çok samimiyete girmiyorum ancak onlara davranış şeklim daha sınırlı. Sadece işimi yapmaya odaklanıyorum. İşimi yaptığımı görmeleri onlarla olan samimiyetimi daha çok artırıyor. Bu samimiyetim sözlerimden ziyade davranışlarımla alakalı. (UE9)(Soru 28)

Askeri Yaşamın İş Yaşamına Etkileri kategorisinde katılımcılar Düzenli ve Tertipli Çalışma ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte yaptıkları işlerde düzenli ve tertipli yaptıklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S2, UE9 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“İş yaşamımda sürekli planlı bir şekilde çalıştığım için çoğu kişi tarafından da takdirle karşılanıyorum.”(AS1)(Soru 28)

Şimdilerde gayrimenkul işi yapıyorum. Emekliliğimin ilk zamanları hiç çalışmadım. Askeri yaşam sonrası çalışmayı düşündüm ancak kendi devrelerimle bir grup oluştururuz birlikte bir iş yaparız diye düşüncemiz oluşmuştu. Daha sonra hayat şartları diyelim bu düşüncemizi hayata

geçiremedik. Herkes çeşitli illere dağıldı ve ben gayrimenkul işi yapmaya karar verdim. Önce bu konuda çeşitli kurslara giderek yetkinlik belgesi aldım. Daha sonraları gayrimenkul işine girdim. Bu işime öncelikle disiplin kattım. Disiplinli bir iş yaşamı olmadan başarıyı yakalamanız mümkün değil diye düşünüyorum. Birkaç kişi yanımda çalıştırıyorum ve onlar da benim gibi işlerinde çok titiz hareket etmeye başladılar. Ve hep birlikte başarıyı yakaladık. Tecrübe işinizi sevmenizin yanında iş ahlakı ve iş disipliniyle gelişen bir durum. Tecrübenize tecrübe katmak istiyorsanız çalışma disiplininiz olacak.(S2)(Soru 28)

Beni tanıyanlar için evet. Asker kişiliğimi hiç kaybetmedim. Bu benim tarzım aslında. Dış görünüşüme azami ölçüde dikkat ediyorum. İnsanların sizi ilk görüşlerinde onlardan iyi not almak önemli. Erken uyanıyorum, çok geç yatmamaya özen gösteririm. Her sabah düzenli kahvaltımı yaparım. Düzenli şekilde sakal tıraşımı olurum. Günlük yapacağım işleri not alırım. İlk işe gittiğim gün genel bir çevre düzeni kontrolü yaparım. Bunlar benim olmazsa olmazlarım. Bir çeşit denetim diyelim. Hem kendimi hem çalıştığım yeri denetliyorum.(UE9)(Soru 28)

Askeri Yaşamın İş Yaşamına Etkileri kategorisinde katılımcılar Kişiler Tarafından Güvenilir Olmaya Devam Etme ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte kişiler tarafından güven duyulmaya devam ettiklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS14, S5, UE1 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“İnsanların sizin asker emeklisi olmanız nedeniyle size olan saygıları da daha başka oluyor tabii..”(AS14)(Soru 28)

Her yere gidebiliyorum. İstedğim şekilde hareket edebiliyorum. Ama nereye kadar. Gezmek, eğlenmek sivil yaşamın olumlu yönleri. Seyahat özgürlüğüm var ancak benim her yere gitme gibi bir niyetim yok. Kahvehaneye gitmiyorum mesela. Bunlar benim kendi kurallarım. Kıyafet serbestliği var ancak söylediğim gibi her kıyafeti üzerime yakıştıramadığımdan giymiyorum. Kıyafet tertibine özen gösteriyorum. Aslında sivil yaşamın bana kattığı pek bir şey yok. Ancak benim duruşumla sivil yaşama kattığım çok şey var. Herkes tarafından bir yerlere çağırılmak, başkaları tarafından takdir görülmek güzel. Benim emekli bir

askeri personel olmam nedeniyle bana karşı duyulan güven hoşuma gidiyor. Serbest yaşam beni botanik konusuna yönlendirdi. Küçükte olsa küçük bir bahçemde bitkilerle uğraşıyorum. (S5)(Soru 27)

Gayet tabi uygulayabiliyorum. Özel bir şirkette güvenlik amiri olarak çalışıyorum. Çok sıkı bir iş disiplinemiz var. Buraya ilk başladığımda asker kökenli olmam amirlerim tarafından hep takdirle karşılandı. İşime dört elle sarıldım. Aslında işime hiyerarşiyi getirdim desem daha doğru olur. Güvenlik konusunda daha sıkı bir disiplin altına girdik. Askeri nöbet sisteminde yaşadığım tüm bilgilerimi özel güvenlik şirketine aktarma imkânımda oldu. Her nöbet yerine ikişerli personel koydum ve insan ilişkilerine önem verdim. İş disiplinine sürekli yöneticilerim tarafından övgüler alıyorum. Bunu askeri kurumumdan aldığım disipline. (UE1)(Soru 23)

4.1.4.8 Emeklilik sonrası asker arkadaşlarla ilişkiler

Emeklilik Sonrası Asker Arkadaşlarla İlişkiler kategorisi altında 2 kod oluşturulmuştur. Bunlar: Asker Arkadaşlar ile Zaman Geçirmeye Devam Etme, İlişkilerin Zamanla Ortadan Yok Olmasıdır.

Emeklilik Sonrası Asker Arkadaşlarla İlişkiler kategorisinde katılımcılar Asker Arkadaşlar ile Zaman Geçirmeye Devam Etme ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte asker arkadaşlarla ilişkilerini sürdürdüklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS1, S1, UE4 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Gerek askeri dostluklarım gerekse sivil dostluklarım askeri yaşamda da devam ediyor. Çoğu emekli asker arkadaşım ailece bir yerlere gidip hoşça vakitler geçirebiliyoruz.”
(AS1)(Soru 30)

Öyle ki mesleğe ilk başladığım yıllardan beri süre gelen dostlarımız var. Gerek ailece gerekse bireysel olarak çok fazla arkadaşım var. Görüştüğüm çoğu arkadaşım asker kökenli. Bunların yanında sivil kişilerde var tabi. Kendi akrabalarım, arkadaşlarım, askeri yaşamdan kalan sivil kişiler vs. Oldukça sağlam temeli olan ilişkiler kurdum. Birbirimize olan güvenimiz, saygımız hiç

eksilmedi. Emekli olduktan sonra bile etkileşim halindeyiz. Çoğu konuda halen birbirimize yardımcı olduğumuz çok konu var. Her zaman dayanışma halindeyiz...” (S1) (Soru 26)

Birçok arkadaşım ile görüşüyorum. Uzakta dahi olsalar görüşmelerimi kesmedim. Emekli arkadaşlarla görüşmek, onların sesini duymak, bazı konularda yardımlarını almak güzel bir duygu. Varlıklarını her daim hissediyorum. Çoğu başka konumlara geldiler, farklı işlerde çalışanlar oldu, kendine iş yeri açanlar oldu. Mesela bir yere giderken konuştuğum arkadaşım yolumun üzerindeyse ona uğramadan geçemiyorum. Bu diğerleri içinde böyle bana mutlaka uğrarlar. Silah arkadaşlığı, devrecilik apayrı bir duygu. (UE4)(Soru 26)

Emeklilik Sonrası Asker Arkadaşlarla İlişkiler kategorisinde katılımcılar İlişkilerin Zamanla Ortadan Yok Olması ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte asker arkadaşlarla ilişkilerinin zamanla ortadan kaybolduğunu belirtmiştir. Konuyla ilgili AS5 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Çok sık sürdüremiyorum. Kendi rütbeme yakın arkadaşlarımla ara sıra görüşebiliyorum. Eski günlerimizi yad edebiliyoruz. Ama askeri yaşamda astlarıma çok yardımcı olduğum, onların subaylığa geçirilmesinde yardım ettiğim birçok genç arkadaşım ile görüşemiyorum. Birkaç kez onları kendim aradım baktım onlar beni arayıp sormuyorlar ben de aramamaya başladım. Bana göre askeri yaşamdan ayrılır ayrılmanız çevrenizdeki insanlar gözünde komutanlığınız bitiyor. Benim gibi emekli olan diğer rütbeli arkadaşlarımdan da aynı serzenişleri duyuyorum ama. Demek ki sadece benim yaşadığım bir olay değil genelde yaşanan bir süreç olarak düşünüyorum(...) (AS5) (Soru 26)

4.1.4.9 Sivil yaşamda dostluk ilişkileri

Sivil Yaşamda Dostluk İlişkileri kategorisi altında 2 kod oluşturulmuştur. Bunlar Sivil Kişilerle Mesafeli İlişkileri Sürdürme, Asker Arkadaşlarla Olan Samimiyeti Sivillerle Sürdürememedir.

Sivil Yaşamda Dostluk İlişkileri kategorisinde katılımcılar Sivil Kişilerle Mesafeli İlişkileri Sürdürme ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla

birlikte sivil kişilerle mesafeli ilişkilerini sürdürdüklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili AS8, S5, UE1 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

Askeriyede emekli arkadaşlarımla dostluk ilişkilerim çok farklı sivil yaşamdaki dostluk ilişkilerim çok daha farklı. Hele ki emekli olduğum arkadaşım kendi devremse onunla ilişkim çok daha farklı. Devre bizde çok önemli kavram, askeri okuldan aynı dönemde mezun olduğumuzu gösteriyor. Aynı kaptan yediğimizi, aynı okul döneminde yaşadıklarımızı anlatıyor. Anısı, hatıraları elbette çok farklı oluyor. Ama yine de devreniz olsun olmasın emekli askeri personel demek benim için her zaman artı puan. Kuvvet sınıfı ayrımı yapmadan asker kişi benim dostluklarımda hep bir adım öndedir. Çünkü benim yaşadıklarımı, benim gördüklerimi, benim duygularımı daha iyi bilen sivil yaşamda başka kimse olamaz. Elbette çok samimi olduğum, dostluk ilişkilerimin çok sağlam olduğu insanlar çevremde var ama onlarla konuşma üslubum bile çok farklıdır. (AS8)(Soru 30)

Oldukça fazla dostluk ilişkileri kuruyorum. Her meslek türünden yeni arkadaşlıklar edindim. Askeri yaşamda oldukça sınırlı olan dostluk ilişkim emeklilik sonrası daha fazla oldu. Üniformanın saygınlığı karşısında herkesle dilediğim şekilde bir samimi ilişkim olmadı. Resmi ilişkileri daha çok yaşadım. Şimdilerde ise saygı temelli dostluk ilişkileri yaşıyorum. İnsanların benim konuşurken ki ciddi tavırları daha çok hoşuma gidiyor. Lakayt olan dostluk ilişkilerine oldukça kapalıyım Dürüstlük benim için çok önemli(...) (S5)(Soru 30)

Çoğu devrem gibi ben de asker arkadaşlarımı çok özleyorum. Onla kurduğum ilişkiler daha farklıydı sanki. Aramızda sonsuz bir saygı vardı. Kendi içimizde astlık üstlük nedir bilmezdik. Zaten hepimiz günlük askeri yaşantımızda işimiz icabı rütbe konumumuza göre iş yapıyorduk. Ancak sivil yaşamda askeri yaşam kadar içten ilişkiler yaşamıyorum. Çevremde çok fazla insan var ancak güven sorunu yaşıyorum aslında. Dediğim gibi emekli bir personel olarak bazı şeyleri daha ayrıntılı düşünebiliyorum. Ama sivil yaşamdaki çoğu kişide çok fazla samimiyeti göremiyorum(...) (UE1)(Soru 30)

Sivil Yaşamda Dostluk İlişkileri kategorisinde katılımcılar Asker Arkadaşlarla Olan Samimiyeti Sivillerle Sürdürememe ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, sivil yaşamla birlikte sivil kişilerle samimi olamadıklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili AS7, S2 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Sivil yaşamdaki dostluk ilişkilerim daha yüzeysel. Askeri yaşamdaki dostluk ilişkilerim daha sıkıydı..”(AS7)(Soru 30)

“Ben aslında sivil insanlarla bu ilişkiyi pek yakalayamıyorum desem yeridir. Düşünce boyutlarımız bazen çok farklı olabiliyor. Askeri boyutta düşünmek bana göre çok farklı(...).”(S2)(Soru 30)

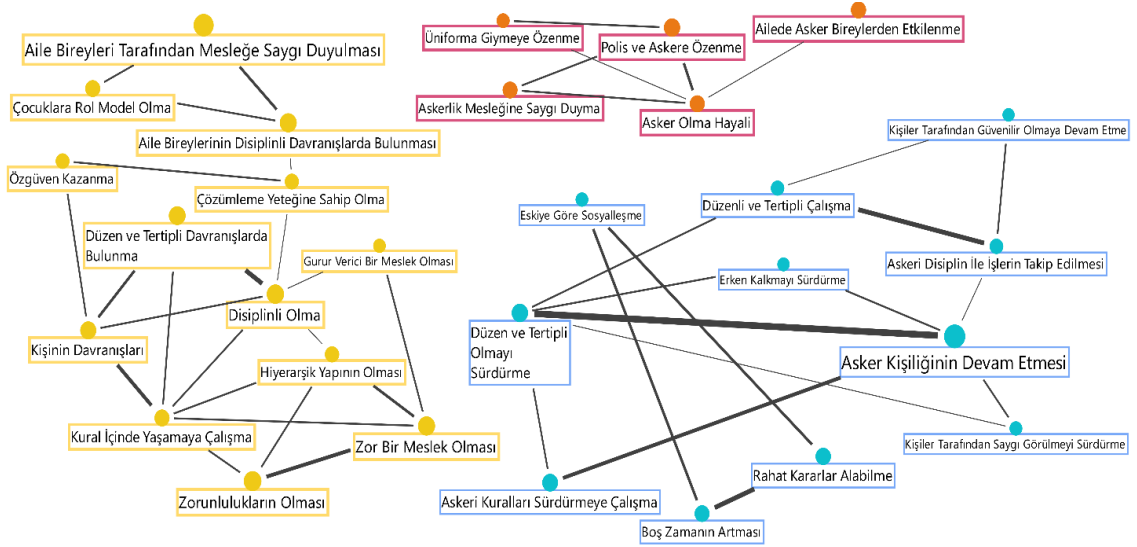
Kod Sistemi	Subay	Astsubay	Uzman/Erbaş	TOPLAM
Askeri Yaşam Sonrası Deneyimler				0
Askeri Yaşam Sonrası Askerlik Mesleğine Karşı Hissedilenler				0
Askeri Yaşama Dair Özlem Duyuma	12	8	7	27
Emeklilik Kararının Zor Alınması	1	13	1	15
Hiyerarşik ve Disiplinli Yapıyı Özleme	3	5	4	12
Sivil Yaşama Geçiş Kararını Etkileyen Faktörler				0
Aile ile Görüşerek Emeklilik Kararı Alma	6	10	4	20
Emeklilik Yaşını Doldurma	13	5		18
Vücut Yorgunluğu	1	6	2	9
Sivil Yaşama Geçiş ile Birlikte Karşılaşılan Zorluklar				0
Askeri Kuralları Sürdürmeye Çalışma	10	30	7	47
Sivil Kişilerin Serbest Yaşamaları	6	20	11	37
Sivil Mekanlarda Rahat Hissetmeme	3	12	3	18
Spor Yapma Alışkanlığının Kaybolması	3	5	2	10
Askeri Yaşam Sonrası Devam Eden Alışkanlıklar				0
Asker Kişiliğinin Devam Etmesi	30	39	22	91
Düzen ve Tertipli Olmayı Sürdürme	13	25	14	52
Sosyal Tesislerin Kullanımı	19	17	4	40
Çözümleme Yeteneğine Sahip Olmayı Sürdürme	11	11	4	26
Kişiler Tarafından Saygı Görülmeyi Sürdürme	6	8	8	22
Erken Kalkmayı Sürdürme	2	13	4	19
Sivil Yaşamın Kişiyi Kattığı Olumlu Etkiler				0
Rahat Kararlar Alabilme	17	23	4	44
Boş Zamanın Artması	20	14	6	40
Eskiye Göre Sosyalleşme	6	14	2	22
Kurs ve Etkinliklere Katılma	3	5	1	9
Askeri Yaşam Sonrası Aile İlişkileri				0
Aile Bireylerinin Disiplinli Yaşamayı Sürdürmesi	15	14	5	34
Aile İçinde Baskın Olmayı Sürdürme	3	7	5	15
Rol Model Olmayı Sürdürme	3	7	3	13
Aile Bireylerinin Esnek Davranması	1	6	2	9
Askeri Yaşamın İş Yaşamına Etkileri				0
Askeri Disiplin ile İşlerin Takip Edilmesi	7	13	10	30
Düzenli ve Tertipli Çalışma	7	13	8	28
Kişiler Tarafından Güvenilir Olmaya Devam Etme	2	11	4	17
Emeklilik Sonrası Asker Arkadaşlarla İlişkiler				0
Asker Arkadaşlar ile Zaman Geçirmeye Devam Etme	24	24	6	54
İlişkilerin Zamanla Ortadan Yok Olması	1	10	3	14
Sivil Yaşamda Dostluk İlişkileri				0
Sivil Kişilerle Mesafeli İlişkileri Sürdürme	3	18	1	22
Asker Arkadaşlarla Olan Samimiyeti Sivillerle Sürdürememe	4	15	2	21
TOPLAM	255	421	159	835

Şekil 7. Katılımcılara Göre Askeri Yaşam Sonrası Deneyimler

4.1.5 İlişkisel analizler

117

Şekil 9. Kod Haritası

Katılımcıların sıkça birlikte bahsettiği kodlar Şekil 9’da gösterilmektedir. Birlikte bahsedilen daha sık bahsedilen kodların ilişkisini yansıtabilecek şekilde çizgiler daha geniş gösterilmiştir. Düzenli ve tertipli olmayı sürdürme kodundan bahseden katılımcılar aynı zamanda düzenli ve tertipli çalışma, erken kalkmayı sürdürme, asker kişiliğinin devam etmesi, kişiler tarafından saygı görülme/sürdürme, askeri kuralları sürdürmeye çalışma kodlarından da bahsetmiştir.

4.2 Tartışma

Bu çalışmada Türk Silahlı Kuvvetlerinin temel kuvvet yapısını oluşturan Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığında çeşitli kademelerde görev alarak emekli olmuş subay, astsubay ve uzman çavuşların toplumsallaşma (sosyalizasyon) süreçleri, sivil yaşama geçişlerinde karşılaştıkları problemleri, asker ve sivil hayattaki kabul sorunlarını, askeri hayatta elde etmiş oldukları deneyimlerin sivil hayatta uygulama safhalarını, yaşadıkları sivil hayata dönüşüm süreci içerisinde aileleri ve arkadaş çevreleri ile olan ilişkilerini anlamak ve açıklamak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ise 20 emekli subay, 20 emekli astsubay ve 10 emekli uzman çavuş olmak üzere toplam 50 kişi ile saha araştırması gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada saha araştırması sonucunda elde edilen ilk bulgu emekli TSK personelinin emeklilikten sonra yaşam deneyimlerine dair üç temel temanın belirlenmesi olmuştur. Temalar; askeri yaşam öncesi deneyimler, askeri yaşama dair deneyimler ve askeri yaşam sonrası deneyimler olarak belirlenmiştir. Askeri personelde askeri yaşam öncesi deneyimler, genellikle kişinin askerlik hizmetine başlamadan önceki hayatında yaşadığı olaylar, edindiği beceriler ve sahip olduğu değerleri kapsamaktadır. Bu deneyimler, kişinin askeri hizmet sürecine nasıl hazırlandığını, askeri disiplin ve hiyerarşiyi nasıl algıladığını ve askeri kimlik oluşturmada nasıl etkili olduğunun bir işaretidir.

Askeri yaşam öncesi deneyimler, kişinin ailesinden aldığı eğitimden, okuduğu okullardan, iş hayatındaki deneyimlerinden ve sosyal çevresinden etkilenmektedir. Bu deneyimlerin kişinin liderlik, iletişim, disiplin, dayanıklılık gibi askerlikte önemli olan yetenekleri geliştirmesine katkıda bulunduğu düşünülmektedir (Kirchner,2018, s. 69).

Ayrıca, askeri yaşam öncesi deneyimler, kişinin askeri hizmet sırasında karşılaşılabileceği zorluklara nasıl tepki vereceğini ve askerlik sürecini nasıl değerlendireceğini de belirlemektedir. Bu nedenle, askeri personelin askeri yaşam öncesi deneyimleri, onların askeri hizmetlerindeki performansını ve uyumunu etkilediği çıkarımı yapılabilmektedir. Elde edilen bulgulara göre askeri yaşam öncesi deneyimler beş alt temada incelenmiştir. Bu temalar; sivil yaşam deneyimleri, asker ve askerlik kavramına yönelik düşünceler, askerlik mesleğine kabul edilmenin etkileri, askerlik mesleği ve aile ilişkileri ile son olarak askerlik mesleği ve okul ilişkileri olarak belirlenmiştir.

Sivil yaşam deneyimleri temasında da askerlik mesleği hakkında bilgi sahibi olmama, kişiler tarafından yönlendirilmeme, geleceğe yönelik beklenti içinde olmama, memur olma isteği olmak üzere dört tema belirlenmiştir.

Askerlik mesleği hakkında bilgi sahibi olmama durumu, bireyin askerlik öncesi sivil yaşamında maruz kaldığı sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlerle şekillenirken, askerlik mesleği hakkında sahip olmadığı bilgi de bu faktörlerle ilişkilendirilebilmektedir. Öncelikle, bireyin yetiştiği aile, çevre ve toplumun askerlik ve askeri meslek hakkındaki tutumu bu durumu etkilemektedir. Örneğin, askerlik mesleğine yönelik olumsuz bir algıya sahip olan bir toplumda, bireyin askerlik öncesi bu meslek hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması daha olasıdır.

Aynı şekilde, aile içinde askerlik mesleği hakkında konuşulmaması veya bu konuda bilgi verilmemesinin de bu durumu etkilediği düşünülebilmektedir. Sosyolojik olarak ekonomik faktörler de bu durumu etkileyen önemli bir faktördür. Ekonomik olarak dezavantajlı bir ortamda yetişen bireylerin, askerlik mesleği hakkında bilgi sahibi olmamaları daha olasıdır. Çünkü ekonomik zorluklar, genellikle bireyin askerlik öncesi deneyimlerini ve bilgi edinme imkanlarını sınırlamaktadır. Ayrıca, eğitim seviyesi ve sosyal çevre de bu durumu etkileyen diğer faktörlerdir. Düşük eğitim seviyesine sahip olan bireylerin ve bireyin sosyal çevresinde askerlikle ilgili yalnızca savaş gibi akla ilk gelen kavramların konuşulması veya bu konuda bilgi verilmemesi de bu durumu etkileyebilmektedir (Higate, 2001, s. 449).

Bu bağlamda askerlik öncesi sivil yaşam deneyimlerinden askerlik mesleği hakkında bilgi sahibi olmama durumu, bireyin yetiştiği sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitimsel faktörlerle şekillenen karmaşık bir sürecin sonucudur. Ayrıca Bourdieu'ya göre, sivil yaşam deneyimleri, kişinin sahip olduğu sosyal sermayeyi etkileyen önemli bir faktördür. Örneğin, eğitim seviyesi, meslek ve sosyal çevre gibi faktörler, kişinin sahip olduğu sosyal sermayeyi belirlerken, askerlik mesleği hakkında bilgi sahibi olmama durumunu da etkilemektedir. Ya da düşük eğitim seviyesine sahip olan bireylerin, askerlik mesleği hakkında bilgi sahibi olmamaları daha olasıdır (Pedlar ve ark., s. 22-24).

Ek olarak sosyal çevrenin askerlik mesleği hakkındaki tutumu da bu durumu etkilemektedir. Askerlik mesleği, bazı toplumlarda prestijli ve saygın bir meslek olarak görülürken, diğer toplumlarda ise daha az değer verilen bir meslek olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla, bireyin yaşadığı sosyal çevrenin askerlik mesleği hakkındaki tutumu, kişinin bu konudaki bilgi sahibi olma durumunu etkilediği araştırmamızda da elde edilen sonuçlarla pekiştirilmiştir.

Bir diğer tema olan kişiler tarafından yönlendirilmemeye ilişkin olarak öncelikle, bireyin yetiştiği aile, çevre ve toplumun askeri hizmet hakkındaki tutumu bu durumu etkiler. Askerliği olumsuz bir deneyim olarak gören toplumlarda, bireyin askerlik öncesi kişiler tarafından yönlendirilmeme durumuyla ilgili bilgi sahibi olmaması daha olasıdır. Aynı şekilde, aile içinde askerlik hizmeti hakkında konuşulmaması veya bu konuda bilgi verilmemesi de bu durumu etkileyebilir (Sampson ve Laub, 1996).

Janowitz'a göre, bireyin askerlik öncesi deneyimleri ve sivil yaşam deneyimleri, onun askerlik mesleğine yönlendirilme durumunu etkiler. Örneğin, bireyin yetiştiği aile, çevre ve toplumun askeri hizmet hakkındaki tutumu, onun askerlik mesleği hakkında bilgi sahibi olma ve bu mesleği seçme sürecinde etkili olmaktadır. Eğer bireyin yaşadığı çevre, askerlik mesleğine negatif bir bakış açısına sahipse veya askerlik hakkında bilgi verilmiyorsa, o kişi askerlik mesleğine yönlendirilmeme durumuyla karşılaşabilir. Özetle Morris Janowitz'un perspektifinden bakıldığında, askerlik öncesi deneyimlerden sivil yaşam deneyimlerinden askerlik mesleğine kişiler tarafından yönlendirilmeme durumu, bireyin sosyal yapısı ve toplumsal çevresiyle yakından ilişkilidir (Senter, 1982).

Bireyler genellikle toplumsal beklentilere uygun davranma eğilimindedirler. Ancak, bazı durumlarda bireyler toplumsal beklentilere karşı gelme veya onları dikkate almama eğiliminde olabilirler. Bu durum, sosyolojik olarak beklenti içinde olmama durumu olarak adlandırılır. Askerlik mesleği tercihinde, bireyin sosyal çevresi veya toplumun genel beklentileri, bireyi askerlik mesleğini tercih etmekten alıkoyabilir. Örneğin, bir bireyin ailesi veya çevresi, askerlik mesleğini düşük prestijli veya riskli bir meslek olarak görüyorsa, bu durum bireyin askerlik mesleğini tercih etmesini engellemektedir.

Buna karşılık, aynı durumu farklı bir bireyde görebiliriz; yani ailesi veya çevresi askerlik mesleğini onaylamıyor olabilir ancak birey, toplumsal beklentilere karşı gelerek askerlik mesleğini tercih edebilir. Pierre Bourdieu'ya göre, bireyler sosyal alanlarda farklılık gösteren sermaye türlerine sahiptir. Askerlik öncesi memur olma eğilimi, bireyin sosyal sermayesiyle ilişkilendirilebilir. Örneğin, aile kökeni, eğitim düzeyi ve sosyal çevresi gibi faktörler, bu eğilimi etkiler. Bourdieu'ya göre, bireylerin sahip olduğu sosyal sermaye, onların yaşamları boyunca izleyecekleri kariyer yolunu belirleyebilir (De Angelis ve Segal, 2012, s. 327).

Morris Janowitz ise, askeri personelin toplumdaki rolünü ve askeri hizmetin sosyal etkilerini vurgular. Ona göre, askerlik öncesi memur olma eğilimi, bireyin toplumsal rollerini ve toplumsal kurumlara katılımını etkileyebilir. Bu eğilim, askeri personelin toplum içindeki konumunu ve ilişkilerini şekillendirebilir (Harries-Jenkins, 1989, s. 16).

Samuel Huntington ise, askeri personelin toplumdaki rolünü ve askerlik öncesi meslek seçimini ulusal güvenlik açısından ele alır. Ona göre, askeri personelin memur olma

eğilimi, askeri gücün ve ulusal güvenliğin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Bu eğilim, askeri personelin motivasyonunu ve performansını etkileyebilir (Kramer, 1984, s. 49).

Bu bağlamda, askeri personelde askerlik öncesi memur olma eğiliminin değerlendirilmesi, bireylerin sosyal sermayesinden toplumsal rollerine ve ulusal güvenliğe kadar geniş bir perspektiften ele alınabilir. Bu eğilimin incelenmesi, askeri personelin motivasyonunu, performansını ve toplumdaki rolünü anlamamıza yardımcı olabilir. Araştırmada askerlik ve askerlik kavramına ilişkin katılımcılar ilk olarak polis ve askere özenme temasına işaret eden fikirler sunmuşlardır.

Askeri sosyoloji açısından, polis ve askere özenme fikri, toplumda askerlik ve polislik gibi güvenlik güçlerine duyulan saygı ve hayranlığın bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu durum, toplumda güvenlik güçlerine yönelik genel bir saygı ve itibarın olduğunu göstermektedir. Polis ve askere özenme, genellikle bu meslek gruplarına duyulan güven, disiplin ve fedakârlık gibi değerleri yansıtır. Bireyler, bu meslek gruplarını güçlü, disiplinli ve toplum için önemli olarak görebilirler. Bu nedenle, polis ve askere özenme, toplumun güvenlik ve düzen konularına verdiği önemi de yansıtmaktadır. Ancak, polis ve askere özenme fikri aynı zamanda meslekler arası rekabet ve statü farklılıklarına da işaret etmektedir. Bazı durumlarda, bu özenme fikri, askerlik ve polislik gibi meslekleri diğer mesleklerden üstün görmeye yol açmaktadır. Bu durum, toplumda meslekler arası ayrımcılığa ve çatışmaya neden olur. Bu bağlamda, askeri sosyoloji açısından polis ve askere özenme fikri, toplumun güvenlik güçlerine olan tutumunu ve değerlerini yansıtan önemli bir göstergedir. Bu fikrin incelenmesi, toplumun güvenlik güçlerine yönelik algısını ve güvenlik politikalarının toplum üzerindeki etkisini anlamak için önemlidir. Bu hayalin ve özenin arkasındaki motivasyonlar, sosyal ve kültürel faktörlerle şekillenir. Örneğin, aile kökeni, sosyal çevre, medya ve eğitim gibi faktörler, bireylerin askerlik mesleğine olan ilgisini etkilemektedir. Bu bağlamda, askerlik mesleğine duyulan hayranlık ve özen, toplumda askerlik mesleğinin değerlerini ve önemini yansıtır. Askeri üniforma da hala toplumumuzda güncelliğini koruyan eğilimlerdendir.

Çalışmada elde edildiği üzere, askeri sosyoloji açısından askeri üniformaya duyulan özen, genellikle askeri disiplin ve düzen gibi değerleri yansıtan bir sembol olarak

görülmektedir. Bu özen, toplumda askerlik mesleğine ve askeri kurumlara duyulan saygıyı ve hayranlığı yansıtır. Askeri üniformaya duyulan özen, genellikle toplumsal normların ve kültürel değerlerin bir yansıması olarak değerlendirilir. Ancak, askeri üniformaya duyulan özen aynı zamanda mesleki olmayan gruplar arasında askeri mesleğe duyulan ilgiyi de yansıtabilir. Bu durum, askeri mesleğin popüler kültürdeki yansımaları ve medyadaki temsilleriyle de ilişkilidir. Bu tür özen, askeri mesleğe yönelik romantize edilmiş bir algıya da işaret eder. Bu özenin incelenmesi, askeri mesleğin toplumsal ve kültürel dinamiklerini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda, asker olma hayali ve özen, bireylerin kimlik oluşturma sürecinde önemli bir role sahiptir. Askerlik mesleğine duyulan ilgi, bireylerin kendilerini ifade etme biçimlerinden biri olabilir ve sosyal statüleri üzerinde etkili olabilir. Bu nedenle, askerlik mesleğine olan hayal ve özen, bireylerin sosyal ve kültürel kimliklerini belirlemektedir.

Katılımcılara askerlik kavramına yönelik görüşleri sorulduğunda polis ve askere özenme, asker olma hayali, askerlik mesleğine saygı duyma, üniforma giymeye özenme, askerlik mesleğinin zor olduğunu düşünme, garanti meslek şeklinde altı tema altında incelenmiştir. Bireylerin askerlik mesleği öncesinde polis ve askere özenme davranışı, toplumun güvenlik ve düzenle ilgili beklentileriyle de bağlantılıdır. Bu mesleklerin özendirilmesi, genellikle toplumda yerleşik bir güç ve otorite sembolü olarak algılanmalarından kaynaklanır. Askerlik, savaşma yeteneği, disiplin ve vatanseverlik gibi değerlerle ilişkilendirilirken, polislik ise adalet, güvenlik ve suçla mücadele gibi kavramlarla ilişkilendirilir. Bu meslekler, toplumda saygı ve itibar görmeyi sağlayabilir ve bireylere toplumsal statü kazandırabileceği örüşü baskındır. Ancak, bu özendirme ve özenme durumu, mesleklerin gerçek pratikleri ve zorluklarıyla bazen çelişmektedir. Örneğin, askerlik ve polislik gibi mesleklerdeki fiziksel ve psikolojik zorluklar, genellikle dışarıdan görüldüğü kadar romantik veya kolay değildir. Bu mesleklerde çalışanlar, sıklıkla stres, travma ve tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Mesleğe saygı duyma ise, normlar ve kültürel faktörlerle yakından ilişkilidir. Askerlik, birçok kültürde vatanseverlik, hizmet etme ve koruma gibi değerlerle ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle, askerlik mesleği genellikle saygı ve takdirle karşılanmaktadır. Bu durumun sosyolojik olarak değerlendirilmesi, toplumun güçlü bir devlet geleneğine sahip olması veya askeri gücü önemseyen bir kültür yapısına sahip olmasıyla da alakalıdır. Bu tema aynı zamanda toplumsal cinsiyet rolleriyle de bağlantılıdır. Bazı toplumlarda, erkeklerin askerlik

mesleğine daha fazla ilgi göstermesi ve bu mesleği daha saygın bulması beklenirken, diğer toplumlarda kadınların da askerlik mesleğine ilgi göstermesi ve bu mesleği icra etmesi normal karşılanmaktadır (Hawks, 2015, s. 77). Bu noktada üniforma giymeye özenme de toplumsal cinsiyet rolleri ile bağlantılıdır. Bazı toplumlarda, erkeklerin askeri üniforma giymesi daha yaygınken, diğer toplumlarda kadınların da askeri üniforma giymesine daha fazla tolerans gösterilebilir. Bu durum, toplumdaki cinsiyet rollerinin ve normlarının nasıl şekillendiğini açıklamaktadır. Öte yandan askerlik mesleğinin garanti meslek olarak görülmesi, toplumdaki istikrar ve güvence arayışıyla ilişkilidir. Askerlik mesleği, bazı toplumlarda istikrarlı bir kariyer ve geçim kaynağı olarak görülmektedir (Dolman, 2000, s. 119). Bu nedenle, bazı bireyler için askerlik mesleği, diğer mesleklerden daha güvenli ve garantili bir seçenek olarak algırlar. Bu durumun sosyolojik olarak değerlendirilmesi, toplumdaki ekonomik ve sosyal koşulların meslek tercihlerini nasıl etkilediğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Özellikle belirsizlik ve ekonomik sıkıntıların yaşandığı dönemlerde, askerlik gibi garanti bir meslek seçeneği caziptir. Bu durum, toplumdaki güvence ve istikrar arayışının bir yansımasıdır. Ancak, askerlik mesleğinin "garanti meslek" olarak görülmesi, mesleğin gerçek pratikleri ve zorluklarıyla bazen çelişmektedir. Askerlik, fiziksel ve psikolojik açıdan zorlayıcı bir meslek olabilir ve riskler içerir. Bu nedenle, mesleği sadece istikrarlı bir iş olarak gören bireyler, mesleğin pratikleriyle karşılaştıklarında hayal kırıklığına uğrayabilirler.

Araştırmanın devamında emekli askeri personele askerlik mesleğine kabul edilmeleri ile birlikte yaşadıkları sorulmuş ve konu hakkında toplamda tarifsiz duygular yaşama, aile tarafından sevinçle karşılama, insanlar tarafından takdir edilme, aile bireyleri tarafından desteklenmemetemaları oluşturulmuştur. Bakıldığında bu temalardan ilk üçü birbiri ile oldukça benzer ve ilişkilidir. Ancak son temada askerlik mesleğinin desteklenmemesi durumu mevcuttur. Askerlik mesleğine kabul edildiğinde yaşanan "tarifsiz duygular", genellikle bireyin kişisel başarısı ve toplumsal kabulüyle ilişkilendirilir. Daha önce de üzerinde durulduğu gibi askerlik, birçok kültürde vatanseverlik, hizmet etme ve koruma gibi değerlerle ilişkilendirilir. Bu nedenle, askerlik mesleğine kabul edildiğinde bireyde gurur, onur meydana gelmektedir. Bu duygular toplumdaki askerlik algısını ve askerlik mesleğine verilen önemi de bizlere göstermektedir. Askerlik, genellikle toplumda saygın ve takdir edilen bir meslek olarak genellikle aile üyeleri ve toplum tarafından olumlu bir şekilde karşılanabilir. Aile tarafından sevinçle karşılanma, genellikle bireyin aile içindeki

konumunu ve aile değerlerini yansıtır (Westerman, 2021, s. 36). Aile üyeleri, bireyin başarısını ve toplumsal kabulünü paylaşarak kendilerini onurlu ve mutlu hissedebilirler. İnsanlar tarafından takdir edilme ise, genellikle toplumsal statü ve değerlilik duygusuna yakındır. Askerlik mesleğine kabul edilen bir birey, genellikle çevresindeki insanlar tarafından saygı ve takdirle karşılaşır ve bu durum, bireyin kendine olan güvenini artırır ve toplumda daha etkin bir rol oynamasına olanak tanır. Bu temalar aynı zamanda bir sonraki aile ilişkileri ile de bağlantılıdır. Askerlik mesleği ve aile ilişkileri kategorisi altında 3 kod oluşturulmuştur. Bunlar; ailede asker bireylerden etkilenme, aile bireylerinin desteklemesi, ailede milliyetçilik kavramının yoğun olma durumudur. Huntington'a göre, sivil-asker ilişkileri, askeri gücün sivil otoriteye bağlı olduğu ve demokratik süreçlerin egemen olduğu bir yapıyı ifade etmelidir. Onun perspektifi ile bir değerlendirme yaptığımızda; ailede daha önce askerlik yapmış bireylerin olması, askerlik mesleğine olan ilgiyi artırır. Bu durum, ailedeki asker geleneğinin ve askerlik kültürünün devam etmesine katkıda bulunur. Ancak, sivil-asker ilişkileri açısından, ailedeki bu etkileşimin askerlik mesleğinin sivil otoriteye bağlılığını nasıl etkilediği önemli bir soru işaretidir. Ailede asker geleneğinin aşırı vurgulanması, askeri kurumların demokratik denetime karşı dirençli olmasına yol açar. Ayrıca Ailenin desteği, bireyin askerlik mesleğine olan bağlılığını ve motivasyonunu artırır (Brooks ve ark., 2020, s. 4). Ancak, sivil-asker ilişkileri açısından, ailenin askeri kurumların demokratik denetime ve sivil otoriteye bağlılığını nasıl etkilediği önemlidir. Ailedeki destek, askeri kurumların sivil kontrol altında olmasını sağlayıcı olabileceği gibi, aşırı milliyetçi veya otoriter eğilimlerin güçlenmesine de yol açar. Askerlik mesleğine kabul edildiğinde aile bireyleri tarafından desteklenmeme teması ise genellikle toplumdaki askerlik algısı ve aile içi dinamiklerle ilgilidir. Bazı ailelerde, askerlik mesleği, riskli ve zorlayıcı bir meslek olarak görülebilir ve bu nedenle aile bireyleri tarafından desteklenmeyebilir. Bu durum toplumdaki askerlik algısını ve aile içi iletişimi anlamamıza yardımcı olabilir.

Askerlik, bazı kültürlerde vatanseverlik ve hizmet etme gibi değerlerle ilişkilendirilirken, diğer kültürlerde askerlik mesleği daha fazla risk ve tehlike içerdiği için tercih edilmemektedir. Aile bireyleri tarafından desteklenmeme durumu, genellikle aile içindeki güç ilişkilerini ve iletişimi yansıtır. Bu durum, aile bireylerinin bireyin meslek seçimine yönelik tutumlarına ve aile içindeki değerlere bağlı olarak da değişir. Ayrıca, aile bireyleri tarafından desteklenmeme durumu, toplumun askerlik mesleğine ve askerlik yapmaya

yönelik tutumlarını da yansıtır (Butt, 2022, s. 41). Ayrıca, Bourdieu'nun "kültürel sermaye" kavramı bu durumu açıklamada önemlidir. Kültürel sermaye, bireyin sahip olduğu eğitim, bilgi ve becerilerin yanı sıra, ait olduğu kültürün değerlerini ve normlarını da içerir. Askerlik mesleğine yönelik tutumlar da kültürel sermayeyle bağlantılı olabilir. Örneğin, bazı ailelerde askerlik mesleği, düşük statü ve riskli bir meslek olarak görülebilir ve bu nedenle desteklenmeyebilir. Ayrıca, Bourdieu'nun "sembolik şiddet" kavramı da bu durumu açıklamada kullanılabilir. Sembolik şiddet, toplumun bireylere dayattığı kültürel ve sosyal normlarla ilgilidir (Travis, 2019, s. 549). Askerlik mesleğine yönelik olumsuz tutumlar da toplumun belirlediği normlarla ilişkilendirilebilir. Örneğin, bazı toplumlarda askerlik mesleği, savaş ve çatışma ile ilişkilendirildiği için aileler tarafından desteklenmez (Coletta ve Crosbie, 2021, s., 16).

Katılımcıların askerlik mesleği ve okul ilişkileri değerlendirildiğinde de arkadaşlar ve öğretmen faktöründen etkilenme durumunun ortaya çıktığı görülmüştür. Askeri personelde askeri yaşama dair deneyimler, genellikle kişinin askerlik hizmeti sırasında ve sonrasında yaşadığı olaylar, edindiği tecrübeler ve bu deneyimlerin kişisel gelişimine etkilerini kapsamaktadır. Bu deneyimler, askeri personelin disiplin, liderlik, dayanıklılık, takım çalışması ve sorumluluk gibi askeri değerleri ve becerileri nasıl kazandığına ve uyguladığına dair önemli bir içgörü sağlamıştır. Askeri yaşama dair deneyimler, kişinin eğitim sürecinden, operasyonlara katılımına, liderlik pozisyonlarından, görevlerdeki başarı ve başarısızlıklarına kadar çeşitli yönleri içermektedir. Bu deneyimler, kişinin askeri kimliğini oluşturmaya, askeri değerlere bağlılığını güçlendirmesine ve askeri kültürle bütünleşmesine katkıda bulunmuştur. Ayrıca, askeri personelin askeri yaşama dair deneyimleri, stresle başa çıkma becerilerini, karar verme yeteneklerini, empati ve işbirliği becerilerini geliştirmesine ve kişisel olgunluğunu arttırmasına da yardımcı olmaktadır. Bu deneyimler aynı zamanda, askeri personelin sosyal ilişkilerini, aidiyet duygusunu ve mesleki motivasyonunu da etkilemektedir. Bu bağlamda askeri personelin askeri yaşama dair deneyimleri hem kişisel hem de mesleki açıdan önemli bir etkiye sahiptir ve askeri personelin kariyeri boyunca gelişimini ve performansını şekillendirmektedir.

Çalışmamızda elde edilen bulgular incelendiğinde askeri yaşamla birlikte değişen durumlar kategorisinde kişinin davranışları, kural içinde yaşamaya çalışma, insan

ilişkileri, spor yapma alışkanlıklarının olduğu bildirilmiştir. Askeri yaşam, disiplin ve hiyerarşi gibi belirgin özelliklere sahiptir. Bu nedenle, askeri ortama uyum sağlamak için bireyler genellikle daha disiplinli ve kurallara bağlı davranmaya yönelirler. Bu durum, bireyin kişisel davranışlarının toplumsal normlar ve kurallar tarafından nasıl şekillendirildiğini gösterir (Jeftić ve Đorđević, 2018, s. 114). Askeri yaşam, belirli kurallar ve prosedürlere sıkı sıkıya bağlı olan bir ortamı ifade eder. Bu nedenle, bireyler askeri yaşama uyum sağlamak için bu kurallara uymak zorundadırlar. Bu durum, toplumsal yapı ve düzenin bireyin yaşam tarzını nasıl etkilediğini gösterir. Ayrıca askeri yaşam, sıkı bir toplumsal yapı ve grup dinamiği üzerine kuruludur. Bu nedenle, bireyler genellikle daha yakın ilişkiler kurma eğilimindedirler. Askerlik süresince yaşanan ortak deneyimler ve zorluklar, bireyler arasında güçlü bağlar oluşturabilir. Spor yapma alışkanlıkları değerlendirildiğinde ise Askeri yaşam, fiziksel dayanıklılık ve sağlıklı yaşam üzerine önem veren bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, askeri personel genellikle düzenli olarak spor yaparlar. Bu durum, askeri kültürün fiziksel aktiviteye ve sağlıklı yaşam biçimine verdiği önemi gösterir. Askerlik mesleğine başlandığında bireylerin hissettikleri değerlendirildiğinde oluşturulan kodların zorunlulukların olması, zor bir meslek olması, hiyerarşik yapının olması, gurur verici bir meslek olması altında değerlendirildiği görülmüştür. Askerlik mesleğinin zor bir meslek olarak algılanması, genellikle askerlik hizmetinin fiziksel ve psikolojik açıdan zorlayıcı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum, askerlik hizmetinin bireyler üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkilerini yansıtır. Aynı zamanda, askerlik mesleğinin disiplin ve sorumluluk gerektiren yönlerini de vurgular.

Askerlik mesleğinin hiyerarşik bir yapıya sahip olması, askeri sosyoloji açısından önemlidir. Bu durum, askeri hizmetin disiplin ve düzen üzerine kurulu olduğunu gösterir. Hiyerarşik yapı, askerlik mesleğinde otorite ve emir-komuta ilişkilerinin nasıl işlediğini yansıtır. Askerlik mesleğinin gurur verici hissettirmesi ise öncesinde detaylı şekilde tartışılmıştı.

Bir sonraki değerlendirmede katılımcıların askerlik mesleğinin kendilerine disiplinli olma, düzen ve tertipli davranışlarda bulunma, çözümleme yeteneğine sahip olma, özgüven kazanma, sivil yaşamda asker gibi davranma, olaylar karşında sakin kalma, sağlıklı yaşam için spor yapma, yeni ülkeler görme fırsatı yakalamak katkılarında

bulundugunu bildirdikleri görülmüştür. Bunlara ek olarak sosyolojik olarak değerlendirildiğinde Pierre Bourdieu'ya göre askerlik mesleğinin başka bireysel katkılarının da olduğu görülmektedir. Askerlik, bireylerin toplumlarıyla daha derin bir bağ kurmalarına ve toplumsal kimliklerini güçlendirmelerine yardımcı olmaktadır. Askerlik deneyimi, bireylere ülkelerine ve topluluklarına karşı bir sorumluluk duygusu kazandırabilir ve bu da toplumsal bağlılığı artırır. Ayrıca askerlik, bireylerin dayanışma ve takım çalışması becerilerini geliştirebileceği bir ortam sunar. Askerlik sürecinde, bireyler genellikle birlikte çalışmak zorunda kalır ve bu da iş birliği ve dayanışma duygusunu güçlendirir. Diğer katkılar da yaşam becerileri kazandırılması ve iletişim ve liderlik becerilerinin kazandırılmasıdır. Askerlik, bireylere çeşitli yaşam becerileri kazandırır. Askerlik sürecinde, bireyler genellikle kendi kendilerine bakma, planlama yapma ve zorlu durumlarla başa çıkma becerilerini geliştirir.

Son olarak askerlik, bireylerin iletişim ve liderlik becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Askerlik sürecinde, bireyler genellikle farklı insanlarla iletişim kurmak zorunda kalır ve liderlik rolleri üstlenir, bu da iletişim ve liderlik becerilerini geliştirebilir. Askerlik mesleği sürecinde aile ilişkileri incelendiğinde de katılımcıların altı kod üzerinde durdukları görülmüştür ve bunlar; aile bireyleri tarafından mesleğe saygı duyulması, aile bireylerinin disiplinli davranışlarda bulunması, çocuklara rol model olma, aile bireylerinin başlarda askeri yaşam koşullarına alışamaması, görevlerden dolayı az görüşebilme, çocukların askeri alanlarda vakit geçirmesidir. Katılımcıların bildirmiş olduğu doneler son derece önemlidir. Öncelikle, askerlik mesleğinin doğası gereği uzun süreli ayrılıklara neden olması, aile bireyleri arasındaki duygusal bağları zayıflatabilir ve iletişimi olumsuz etkileyebilir. Askerlik görevi nedeniyle aile bireyleri arasında yaşanan uzun süreli ayrılıklar, aile içi ilişkilerin kopukluğa ve iletişim sorunlarına yol açar. Askerlik mesleğinin aile yaşamı üzerindeki bir diğer olumsuz etkisi ise, ailedeki rol dağılımını ve işbölümünü etkilemesidir. Askerlik görevi nedeniyle erkek bireyin uzun süreli olarak evden uzakta olması, aile içindeki iş bölümünde değişikliklere ve kadının daha fazla sorumluluk üstlenmesine neden olabilir. Bu durum, aile içindeki geleneksel rollerin değişmesine ve uyum sorunlarına neden olabilmektedir. Asker aileleri evlilik, ebeveynlik ve yaşam seyri gelişimi ile ilgili normatif stres etkenlerinin yanı sıra askeri kültüre özgü durumsal stres etkenleriyle de mücadele etmektedir. Bu nedenle, askeriyeyle ilgili bazı temel unsurların bağlam olarak gözden geçirilmesi son derece önemlidir.

Silahlı Kuvvetlerin misyonu savaşı caydırmak ve ulusun güvenliğini sağlamak olduğundan, dünya çapında hizmet üyelerinin varlığı gereklidir. Askeri personelin görevleri için eğitilmesine zaman ve kaynak yatırımı yapılır. Diğer pek çok mesleğin aksine, ailelerin hem istikrar hem de kriz zamanlarında işlev görmesine hazırlanmak için zaman ve kaynaklara da yatırım yapılır. Hazır olma durumu bir hazırlık durumunu yansıtırken bu hazırlıklı olma durumu içerisinde personelin ailesi de bulunmaktadır. Hazır aileler, potansiyel zorluklarla ilgili gerçekçi beklentilere sahip olarak, mevcut kaynaklar hakkında bilgi sahibi olarak ve ihtiyaç duyulduğunda kaynakları arama ve kullanma istekliliğiyle askeri yaşamın günlük zorlukları ve stres etkenleriyle başa çıkmaya hazır olanlardır. Askeri kültür ve tekdüzelik, takım çalışması, metanet, çalışkanlık ve düzenlilik gibi değerler, askerlerin davranış ve önceliklerinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Esprit de corps (yani yoldaşlık ve ortaklık duygusu) ve fedakârlık gibi toplumsal değerler askeri topluluklar içinde geliştirilir. Topluluk aynı zamanda amaç odaklı bir organizasyona ait olmayı deneyimleme ve başkalarına değer verme ve onlara yatırım yapma fırsatları da sağlar (Nielsen ve Liebert,2021, s. 135). Gelenekler, askeri aileleri daha geniş bir topluluk içinde farklılaştıran ve birbirine bağlayan askeri kültürün bir başka yönüdür. Bazı durumlarda, her günün başında ve sonunda askeri bir tesiste bayrağın indirilip kaldırılması gibi gelenekler, sembolik olarak toplumsal değerleri yansıtır (örneğin, ülkeyi ve onu savunurken hayatlarını kaybedenleri onurlandırmak için durmak).

Gelenekler aynı zamanda mevcut askeri personelin ve ailelerinin hayatlarını birbirlerine ve geçmiş nesillere bağlamaya da işaret etmektedir. Örneğin aileler tarafından da Türk Silahlı Kuvvetlerinin kuruluşu kutlanır. Kriz zamanlarında askerler çok az uyarıyla ve belirsiz sürelerle göreve çağrılabilirler.

Segal (1986, s. 21), ordunun üyelerinden beklentilerini tanımlamak için “açgözlü kurum” terimini kullanmıştır. Bu anlamda ordu, üyelerinden tam sadakat talep etmektedir. Geçici görevlendirmelerden eğitim görevlerine, konuşlandırmalardan refakatsiz görev turlarına kadar uzanan askeri görevler, aileler arasında fiziksel ayrılıkları zorunlu kılmaktadır. Bu ayrılma, bir ailenin yapısının, ailenin kontrol etmediği değişkenlere (örneğin, konuşlandırmanın zamanlaması) bağlı olarak değiştiği anlamına gelir. Böylece aile sistemi, sistem içinde fiziksel olarak kimlerin yer aldığına ilişkin değişimlere, yeniden

yapılanma ve kayıp deneyimlerine maruz kalır. Bu süreç toplu olarak konuşlandırma döngüsü olarak bilinir ve bu döngü ön konuşlandırma (yaklaşan bir konuşlandırmanın bildirimi), konuşlandırma (ayrılış ve ilk ay uzakta), sürdürme (uzun süreli uzakta kalma süresi), yeniden konuşlanma (bildirim ve eve dönüş garnizonuna hazırlık) aşamalarından oluşur (Huntington ve Janowitz, 1999, s. 137).

Aile rolleri değiştikçe ve aile, görevlendirme döngüsünün bir aşamasından diğerine geçişe psikolojik olarak uyum sağladıkça, bu döngü boyunca tüm aile sistemi etkilenir. Ayrılık dönemlerinde korku ve belirsizlik, büyük ölçüde birçok askeri konuşlandırmanın doğasında var olan ölümcül tehlike nedeniyle yaygın ailesel deneyimlerdir. Bir asker geri döndüğünde, aile, asker üyesinin geri dönüşüne psikolojik olarak uyum sağladığından ve onu aile rollerine yeniden entegre ettiğinden, daha fazla yeniden düzenleme ve ayarlama gerekir. Aileler için bu zorlukların ortasında dikkate değer olan şey, ordu mensuplarının nispeten genç bir işgücü olması, aynı zamanda gençlerle evlenmeleri ve sivil meslektaşlarına kıyasla daha fazla küçük çocuğa sahip olmalarıdır. Bu nüfusun bir diğer önemli özelliği de savaşa maruz kalan askeri personelin oranının yüksek olması ve bunun sonucunda travma sonrası stres, kaygı ve depresyon yaşama ihtimalinin artmasıdır (Coletta ve Crosbie, 2021, s. 16).

Bir Savunma Bakanlığı araştırmasında, daha önce konuşlandırılmış tüm hizmet üyelerinin %64'ü, en son konuşlandırılmalarının bir savaş bölgesine olduğunu bildirmiştir ve bu bireysel sorunlar aile sorunlarına dönüşmektedir. ABD Gazi İşleri Bakanlığı, Irak'a Özgürlük ve Kalıcı Özgürlük'te görev yapan gazilerin %11 ila %20'sinin, Körfez Savaşı gazilerinin %12'sinin ve Vietnam dönemi gazilerinin %15'inin travma sonrası stres bildirdiğini bildirmiştir (Owens, 2010, s. 6). Ayrıca aramayla ilgili damgalanma, genellikle asker mensuplarının ve bazı durumlarda ailelerinin ihtiyaç duyulan kaynak ve yardımı aramasını da engelleyen bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Damgalanma, zayıf görünmenin utancı ve yardım aramanın sonuçlarından duyulan korku da dahil olmak üzere birçok farklı faktörden kaynaklanmaktadır. Askerlerin neden yardım isteyip istemediklerini açıklayan mekanizmalar arasında, onların yaşamlarında mevcut olan gayri resmi desteklere olan güvenlerinin yanı sıra, ordu aracılığıyla kendilerine sunulan resmi destek sistemlerine olan güvenleri de yer almaktadır. Asker aileleri, düzenli geçişler

ve yeni görevler için yer deşiştirmeler de dahil olmak üzere, savaş ve barış zamanlarında askerlik hizmetiyle ilgili belirli taleplerle karşı karşıyadır (Callaghan ve ark., 2003, s. 37).

Hizmet dalı ve iş uzmanlığı gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak bir aile, her 2 ila 4 yılda bir, her biri fiziksel olarak yer değiştirmeyi ve içinde bulunabilecek yeni bir askeri ve sivil topluluğa uyum sağlamayı gerektiren sıklıkta bir taşınma yaşayabilir. Aile, birçok çocuk ve genç için merkezi bir destek kaynağıdır, ancak askeri yaşamın, okulların ve akran gruplarının nispeten sık aralıklarla değişmesiyle karakterize edilen geçişli doğası göz önüne alındığında, askeri çocuklar ve gençler için en istikrarlı destek sistemi olduğu varsayılmaktadır. Tüm askeri aileler, dereceleri önemli ölçüde değişkenlik gösterse de kendilerini çevreleyen askeri kültürden, bağlamdan ve taleplerden etkilenir. Örneğin, bazı aileler, özellikle de askeri görev yurt dışındaysa, askerleriyle birlikte yer değiştirmezler. Askeri personelin ailelerinin askeri kültüre katılımı, kısmen mevcut durumlarına (aktif veya değil), askeri tesise yakınlıklarına ve aktif görev ve konuşlanma geçmişlerine bağlı olarak da değişmektedir. Bir ailenin askeri yaşam tarzını ne kadar benimsediği konusunda da değişkenlik vardır. Bununla birlikte, askeri kültür ve bağlam tüm aile üyelerinin hayatındaki bir gerçekliktir ve etkili askeri personelin özel yaşamının düzenlenmesi, planlanması ve uygulanmasında önemli bir unsurdur. Aile hayatından sivil ilişkilere geçildiğinde ise katılımcıların kişiler tarafından saygı duyulma, mesafeli ilişkiler kurma, samimi ilişkiler kurma kodları üzerinde durdukları görölmüştür. Askeri hayattan sivil hayata geçiş, bireylerin yaşamlarında önemli bir dönüm noktası olabilir ve bu süreç genellikle kendini yeniden düzenleme gerektirir.

Askeri disiplin ve hiyerarşiye alışmış bir birey için sivil hayatın dinamikleri farklılık gösterebilir ve uyum sağlamak zor olabilir. Ayrıca, askeri disiplinden sivil yaşama geçiş, sosyal ilişkiler ve aile düzeni gibi kişisel alanlarda da değişiklikler getirmektedir. Bu nedenle, bireylerin sosyal çevreleriyle uyum sağlama ve aileleriyle ilişkilerini güçlendirme konusunda özel bir çaba göstermeleri gerekmektedir. Kendini yeniden düzenleme sürecinde, bireylerin psikolojik ve duygusal olarak desteklenmeleri de önemlidir. Askeri hayattan sivil hayata geçiş, kişinin kimlik ve değerlerini yeniden tanımlamasını gerektirebilir. Bu nedenle, psikolojik destek ve danışmanlık hizmetleri, bireyin bu süreci daha sağlıklı bir şekilde yönetmesine yardımcı olabilir (Grimell, 2017, s. 546-550). Bu noktada diyalojik benlik söz etmek mümkündür. Diyalojik benlik, bireyin

içinde bulunduğu farklı roller, kimlikler ve benlik durumları arasındaki sürekli bir diyalogu ifade eder. Örneğin, bir kişi aynı anda hem "çalışan" hem de "anne/baba" kimliklerini taşıyabilirler ve bu kimlikler arasında sürekli bir etkileşim ve dengede kalma durumu yaşanabilir. Bu durumda, kişi, farklı kimliklerini dengeleyerek ve uyum sağlayarak kendini tanımlar ve algılar (Collins, 2007, s. 106).

Diyalojik benlik kavramı, bireyin kimlik ve benlik algısının sabit olmadığını, zamanla değişebildiğini ve çeşitli durumlara göre farklılaşabileceğini vurgular. Bu bağlamda, insanların farklı benlik durumları arasında denge kurma ve uyum sağlama yeteneği önemlidir. Askeri personelde diyalojik benlik kavramı, askeri yaşamın ve sivil yaşamın getirdiği farklı kimlikler arasındaki dengeyi ve etkileşimi ifade eder. Askeri personel, askeri birimdeki disiplin, hiyerarşi ve görev bilinci gibi özellikleriyle tanımlanırken, aynı zamanda sivil yaşamda farklı kimliklerle de karşılaşabilirler. Diyalojik benlik, askeri personelin kendilerini sadece asker olarak değil, aynı zamanda bir eş, bir anne/baba, bir arkadaş ve bir birey olarak da tanımlamasını içerir. Bu durum, askeri personelin hem askeri hem de sivil kimliklerini dengelemesi ve uyum sağlaması gerektiği anlamına gelir. Askeri personelde diyalojik benlik, askeri hizmet sırasında edinilen değerlerin ve kimliklerin sivil yaşama nasıl yansıdığını da içerir (Burk, 2002, s. 14). Örneğin, bir askeri personel sivil hayata geçtiğinde, askeriyede kazandığı disiplin ve liderlik becerilerini sivil iş hayatında kullanırlar. Ancak aynı zamanda, sivil yaşamın daha serbest yapısıyla başa çıkmak ve farklı roller arasında denge kurmak da zor olabilmektedir. Diyalojik benlik kavramı, askeri personelin hem askeri hem de sivil kimliklerini anlamalarına ve dengelemelerine yardımcı olabilir. Bu sayede, askeri personel sivil yaşama geçişte daha sağlıklı bir uyum süreci yaşayabilir ve farklı kimlikler arasında daha sağlıklı bir denge kurabilir. Ek olarak özellikle operasyonel birimlerde görev yapan personel, zaman zaman acil durumlara müdahale etmek zorunda kaldıklarında bu durum iş-yaşam dengesini olumsuz etkiler. Erving Goffman'ın dramaturji kuramı, insanların yaşamlarını bir sahnede oynamış gibi düşünür ve askeri personelin sivil yaşamındaki rollerini ve bu rollerin çatışmalarını inceler. Goffman'a göre, askeri personelin sivil yaşamında yaşadığı stres, bu roller arasındaki dengeyi zorlayabilir ve toplumsal kimliklerini etkileyebilir. Michel Foucault ise disiplin ve gözetim kavramları üzerine çalışmalarıyla tanınır. Foucault'ya göre, askeri disiplin, bireyler üzerinde belirli bir kontrol mekanizması oluşturur ve bu

kontrol, sivil yaşama geçişte bireylerin özgürlüğünü ve kimliklerini sorgulamalarına neden olabilir (Brænder,2021, s. 189).

Pierre Bourdieu'ya göre ise askeri personelin sivil yaşamındaki başarısı, sahip oldukları ekonomik, kültürel ve sosyal sermayeye bağlıdır. Askeri stres faktörleri, bu sermayenin sivil yaşamdaki kullanımını etkileyebilir ve askeri personelin sosyal konumunu belirleyebilir. Tüm bu sonuçlar toplu bir şekilde değerlendirildiğinde Askeri personellerin iş-yaşam dengesini kurması, sosyolojik açıdan incelendiğinde çeşitli faktörlerin etkileşimini içeren karmaşık bir süreç olarak görülmesi olasıdır. Öncelikle, askeri personelin iş-yaşam dengesini kurması, askeri organizasyonun yapısı ve işleyişi ile doğrudan ilişkilidir. Bu süreci anlamak için askeri personelin iş ve sosyal yaşam arasındaki dengeyi nasıl sağladığına, bu dengeyi etkileyen faktörlere ve bu çalışmada olduğu gibi dengeyi kurma sürecindeki deneyimlerine bakmak önemlidir (Malik, 2021, s. 159).

Askeri personelde askeri yaşam sonrası deneyimler ise genellikle kişinin askerlik hizmetini tamamladıktan sonra yaşadığı hayatı ve bu süreçte karşılaştığı değişiklikleri içermektedir. Askerlik sonrası deneyimler, kişinin askeri hizmetten edindiği becerileri ve değerleri nasıl uyguladığına ve sivil hayata nasıl adapte olduğuna dair bir perspektif sunmaktadır. Askeri yaşam sonrası deneyimler, kişinin iş bulma sürecinden, meslek seçimine, eğitim alımına ve sosyal ilişkilerine kadar çeşitli alanlarda etkili olmaktadır. Bu deneyimler, askeri personelin sivil hayatta başarılı olma ve yeni bir kimlik geliştirme sürecini nasıl yönettiğini yansıtmaktadır. Ayrıca, askeri yaşam sonrası deneyimler, kişinin psikolojik ve duygusal uyum sürecini, iş memnuniyetini, aile ilişkilerini ve topluma entegrasyonunu da etkilemiştir.

Yapılan araştırmalarca bu süreçte, askeri personel genellikle askerlik sonrası stres bozukluğu gibi zorluklarla da karşılaşmış ve bu deneyimler, kişinin mental sağlığı üzerinde önemli bir rol oynamıştır. Bu bağlamda askeri personelin askeri yaşam sonrası deneyimleri, sivil hayata geçiş sürecindeki başarılarını ve zorluklarını yansıtan önemli bir faktördür. Bu deneyimler, askeri personelin sivil topluma entegrasyonunu, kariyer gelişimini ve genel yaşam kalitesini etkilemektedir. Çalışmada askeri yaşam sonrası deneyimler incelendiğinde daha kalabalık ağların oluşturulduğu görülmüştür. Burada değinilen il tema askeri yaşam sonrasında askerlik mesleğine karşı hissedilenlerdir. Bu

tema altında askeri yaşama dair özlem duyma, emeklilik kararının zor alınması, hiyerarşik ve disiplinli yapıyı özlemekodları oluşturulmuştur (Crosbie ve Kleykamp, 2018, s. 533). Öncelikle, askeri yaşamın özellikleri olan disiplin, hiyerarşi ve görev bilinci gibi unsurlar, askeri personelin kimlik ve benlik algısını derinlemesine etkiler. Bu unsurlar, personelin kişisel gelişimini ve sosyal ilişkilerini belirleyen önemli faktörler haline gelir. Dolayısıyla, emeklilik sonrası bu unsurları özleme, kişinin kimlik krizi yaşamasına ve emeklilik kararını zor almasına neden olur. Emeklilik sonrası askeri yaşama duyulan özlem, genellikle askeri personelin sosyal ağlarının ve kimliklerinin büyük bir kısmını oluşturan askeri topluluğun kaybıyla ilişkilendirilir. Askeri personel, emeklilik sonrası sivil topluma uyum sağlama ve yeni sosyal ilişkiler kurma sürecinde zorluklar yaşayabilmektedir. Bu durum, emeklilik sonrası askeri personelin psikolojik ve duygusal sağlığını da etkileyebilir (Atkins, 2023, s. 974). Kişi, emeklilik sonrası yaşamında kendini yalnız ve değersiz hissederse bu da depresyon ve diğer psikolojik sorunların ortaya çıkmasına neden olur. Bununla birlikte, emeklilik sonrası askeri yaşamı özleme ve hiyerarşik yapının özlenmesi, bireyin toplumsal kimliğinin ve statüsünün sorgulanmasıyla da ilişkilendirilebilir. Askeri personel, emeklilik sonrası toplumsal rollerini ve kimliklerini yeniden tanımlamak zorunda kalabilirler, bu da zor bir uyum süreci yaşamalarına neden olur. Askeri personel, askeri hayattan çıkıp sivil hayata adapte olmaya çalışırken, geçiş sürecinde çeşitli zorluklarla karşılaşır. Bu zorluklar arasında kimlik ve rol değişiklikleri, sosyal destek ağlarının değişmesi, iş-yaşam dengesinin kurulması gibi konular bulunmaktadır.

Bu süreç, bireyin kendi değerlerini, inançlarını ve yaşam amaçlarını gözden geçirmesini gerektirir. Pastoral psikoloji, bu geçiş sürecinde bireyin ruhsal sağlığını desteklemek için çeşitli yaklaşımlar sunmaktadır. Bu yaklaşımlar arasında manevi rehberlik, ruhsal destek gruplarına katılım, değerler temelli yaşam hedefleri belirleme gibi uygulamalar yer almaktadır. Bu sayede, askeri personel sivil hayata geçiş sürecinde kendilerini daha iyi anlayabilir, duygusal ve ruhsal açıdan desteklenebilirler (Binkley, 2016, s. 257; King, 2023, s. 977).

Çalışmada ulaşılan bir diğer sonuç; askeri personelin sivil yaşama geçiş kararında aile ile görüşerek emeklilik kararı alma, emeklilik yaşını doldurma, vücut yorgunluğunun etkili olduğu belirlenmiştir. Aile ile görüşerek emeklilik kararı alma süreci, bireyin sosyal

çevresiyle etkileşimini ve aile dinamiklerini yansıtır. Aile üyelerinin desteği ve görüşleri, bireyin emeklilik kararını etkiler. Ayrıca, aile içindeki beklentiler ve sosyal normlar da emeklilik kararını şekillendirir. Janowitz'a göre, askeri personelin emeklilik kararını alma sürecinde aile, önemli bir destek ve rehberlik kaynağıdır. Aile üyelerinin görüşleri, bireyin emeklilik kararını şekillendirebilir ve aile ile sağlıklı bir iletişim, emeklilik sonrası uyum sürecini olumlu yönde etkiler. Samuel P. Huntington ise askeri güç, stratejik planlama ve uluslararası ilişkiler konularında yaptığı çalışmalardan yapılacak çıkarımlara göre, emeklilik yaşını doldurma ve vücut yorgunluğunun etkileri, askeri personelin sivil yaşama geçiş sürecinde önemli rol oynar. Emeklilik yaşını doldurma, bireyin mesleki kimliğini ve toplumsal statüsünü yeniden tanımlamasını gerektirir (Allen, 2016, s. 115). Vücut yorgunluğunun etkileri ise bireyin fiziksel ve zihinsel sağlığını etkiler, bu da emeklilik sonrası yaşam kalitesini belirler. Emekli olduktan sonra birçok kişi, daha önce askerlik hizmetinde bulunduğu konumdan daha düşük statüdeki bir pozisyonu kabul etmek zorunda kalmaktadır. Yukarıya veya aşağıya doğru statü hareketliliği sadece birey için değil ailesi için de strese neden olabilir. Mesleğinde yükselen bir kocanın, karısına olan bakış açısının farklılaşmaması alışılmadık bir durum değildir çünkü karısı evlilikleri sırasındaki halini korur. Barnard' a göre aile dinamiklerindeki olasılıklar arasında; "Emeklilik sonra erkeğin kendisi aşağı doğru hareketlilikteki statü kaybına uğramasa bile ailesi mağdur olabilir. Adam karısı ve çocukları karşısında itibarını kaybedebilir (Yamaguchi ve Welch, 2005, s. 226).

Ona saygı duymayı bırakabilirler, hatta daha da kötüsü acımaya başlayabilirler." Aile üyeleri ayrıca öfkelerini, ağırlaştırıcı nesne olarak algıladıkları şeye yönlendirebilirler. Daha önce yapılan araştırmalarda emekli personel ve aileleriyle yapılan görüşmelerden, aile üyelerinin emeklinin içinde bulunduğu kötü duruma ilişkin algılarına ilişkin bazı bilgiler elde edilmiştir. İlginç bir şekilde, emekliye ailesinin ne ölçüde etkilendiği sorulduğunda, tıpkı bizim çalışmamızda da olduğu gibi çoğunlukla etkilenmediklerini yanıtı alınmıştır. Zaten bu konudaki duygusal çalkantılar sadece emekliler tarafından yaşanmaz, gerilimler tüm aile yapısına nüfuz edebilir ve tüm üyeler arasında çeşitli türde ve derecelerde tepkiler oluşmasına neden olabilir. Koca emeklilik konusunda kaygılanmaya başladıkça aile grubu da bunu yansıtacaktır (Golden, 2019, s. 398). Emeklinin askeri olmayan bir iş rolünde başarılı bir şekilde rekabet edebilme becerisi konusunda endişeler olabilir. Askeri kariyerin sağladığı varsayılan güvenlik kaybı

kaygıyı tetikleyebilir. Nispeten kapalı bir sosyal sistemden rollerin daha az spesifik olduğu bir sisteme geçiş sorun teşkil edebilir. Emeklilik sırasında kadın, menopozun başlaması ve bunun sonucunda benlik kavramının değişmesi nedeniyle daha savunmasız bir konumda olabilir. Aile üyelerinin yaşadığı kaygının yoğunluğu, gereken uyumla ilgili endişe ifadelerinden oldukça ciddi sakatlayıcı semptomlara kadar değişebilir. Kocanın askerlik hizmetinden emekli olması yaklaşımı veya gerçekliği, daha önce denenmiş ve kanıtlanmış başa çıkma mekanizmalarını bunaltabilmektedir. Ancak geçmişte başarılı başa çıkma teknikleri geliştirmiş olan bireylerin emeklilik nedeniyle bunalma olasılıkları muhtemelen daha az olacaktır. Emeklinin yanı sıra aile üyeleri de emeklilik sırasında semptomlara karşı savunmasızdır. Emeklilikte psikosomatik semptomlar mide-bağırsak sistemi veya kardiyovasküler sistem çevresinde yoğunlaşma eğilimindedir. Psikolojik belirtiler en sık kaygı, endişe, depresyon ve etkililiğin azalması gibi şikayetler şeklini almaktadır (Stoutenborough ve ark., 1998, s. 449). Bu semptomların çoğu, eşlerdeki jinekolojik problemler ve çocuklardaki davranışsal davranışlar da dahil olmak üzere, bakmakla yükümlü olunan kişilerde görülen semptomlara benzerdir. Emeklilik, duygusal dengenin bozulmasıyla sonuçlanan bir kriz zamanını temsil edebilir. Emeklilik kararını etkileyen iki tür faktör vardır: bireysel faktörlerle ilgili öngörücü faktörler ve organizasyonla ilgili bir dizi faktör. Bahsedilebilecek bireysel faktörler arasında kişinin kendi kişisel mali durumu bulunmaktadır. Emeklilik için birçok faydaya sahip olan çalışanların (büyük bireysel emeklilik, çalıştıkları kuruluşlardan gelen teşvikler, büyük kişisel tasarruflar, sosyal güvenlik sistemlerinden büyük emeklilik maaşları vb.) daha erken emekli olma olasılıkları daha yüksektir (Segal, 1978, s. 322; Burak, 2020, s. 16).

Sağlık, emeklilik kararını hızlandırabilecek başka bir endişe faktörü olabilir. Yaşlanmayla birlikte sağlıkla ilgili bazı sorunlar artabilir ve yaşlı çalışanları bu hususu dikkate almaya zorlayabilir. Yaş aynı zamanda mesleki emekliliğin de bir göstergesidir; çalışanların yaşı arttıkça emekli olma isteği güçlenmektedir. Organizasyonla ilgili faktörler söz konusu olduğunda, iş tatmini emekliliği büyük ölçüde etkileyebilir. Mesleki yaşamlarında yaptıkları görevlerden memnun olan çalışanların emeklilik kararını erteleme olasılıkları genellikle daha yüksektir. Dışsal ödüllerle karşılaştırıldığında içsel ödüller baskın olduğunda emekliliği düşünmeme şansı daha yüksektir. Emeklilik kararında örgütsel bağlılığın da önemli olduğu ve emeklilikle olumsuz yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Aynı zamanda, çalışanların aynı kurumda uzun süreli bir işi varsa

ve çalışma hayatlarında çok az değişiklik varsa, diğer çalışanlardan ortalama beş yıl önce emekli olma olasılıkları daha yüksek olacaktır. Ayrıca maaş notu yüksek olan çalışanlar daha çabuk emekli olma eğilimindedir. Bir kuruluş içindeki pozisyon aynı zamanda emekli olma kararıyla da ilişkilendirilebilir. Örneğin bir organizasyonda daha alt konumda bulunan çalışanların mesleki faaliyetlerinden daha çabuk çekilme eğilimi vardır. Aynı zamanda mesleki faaliyetlerle ilgili talepler mesleki olarak aktif kalma veya emekli olma kararını da etkileyebilmektedir (Feaver, 2003, s. 77).

İş sonuçları üzerinde düşük düzeyde kontrol ve yüksek çaba-ödül dengesizliği ile karakterize edilen stresli faaliyetlerin yaşlı çalışanların emekliliğini kolaylaştırma olasılığı daha yüksektir. İşle ilgili yoğun fiziksel taleplerin neden olduğu stres, emekli olma kararını kolaylaştırabilir; yoğun fiziksel aktivite yapan kişilerin emekli olma olasılığı daha yüksektir. Fiziksel olarak yoğun aktiviteleri sürdürmek için gerekli olan birçok fiziksel yetenek, ilerleyen yaşla birlikte azaldığından, yüksek fiziksel talepler ilerleyen yaşla birlikte sorun yaratabilmektedir. İş yerindeki hoş ve tatmin edici sosyal ilişkilerin emeklilik kararları üzerinde de etkisi olabilir. Etrafında dost canlısı, yardımsever, yaş ayrımı yapmayan çalışma arkadaşları bulunan yaşlı çalışanlar daha geç emekli oluyor, aynı zamanda emeklilik hakkında da daha az düşündükleri bilinmektedir (Finnerty, 2013, s. 16).

Çalışmamızda sivil yaşama geçişle birlikte askeri kuralları sürdürmeye çalışma, sivil kişilerin serbest yaşamları, sivil mekanlarda rahat hissetmeme, spor yapma alışkanlığının kaybolması zorluklarıyla karşılaşıldığı belirlenmiştir. Askeri personelin sivil yaşama geçişle birlikte askeri kuralları sürdürmeye çalışması, sosyal kimliklerini ve değer sistemlerini yeniden tanımlama ihtiyacından kaynaklanabilmektedir.

Askeri disiplin ve hiyerarşi gibi kuralların sivil yaşamda yer bulamaması, bireyin sosyal çevresiyle uyum sağlamasını zorlaştırır. Askeri personelin sivil hayata geçerken, askeri disiplin ve kurallarla sıkı bir şekilde özdeşleşmiş olmaları nedeniyle, bu kuralları sürdürme isteği doğal bir reflekstir. Bu durum, kişinin güvenli ve düzenli bir ortamı terk ederek belirsizlikle ve serbestlikle dolu bir yeni hayata geçerken yaşadığı belirsizlik duygusunu azaltmaya yöneliktir.

Ayrıca, askeri değerlerin kişinin kimliğinde önemli bir yer işgal etmesi, bu kuralların ve değerlerin sivil yaşama da entegre edilmesi gerektiği düşüncesini doğurmaktadır. Ancak, sivil yaşama geçiş sürecinde askeri kuralları sürdürme çabası, kişinin sosyal kimliğini ve değer sistemini yeniden tanımlama gerekliliğini de beraberinde getirir.

Sivil yaşamda geçerli olan farklı normlar, değerler ve kurallarla uyum sağlama gerekliliği, kişinin kimlik ve değerleri üzerinde bir değişim ve dönüşüm sürecine girmesine neden olabilmektedir. Bu süreçte, kişinin kendi değerleri ile toplumsal beklentiler arasında denge kurma ve uyum sağlama çabası önemli bir rol oynar.

Sivil kişilerin serbest yaşamlarıyla karşılaştırıldığında, askeri personelin sivil mekanlarda rahat hissetmeme durumu, askeri disiplinin ve denetimin alışılmış olmayan bir ortamda eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu durum, bireyin kendini kontrol etme ve çevresine uyum sağlama yeteneğini etkilemektedir.

Askeri yaşamda sıkı kurallar, hiyerarşi ve disiplin ön planda olduğu için, sivil yaşamdaki serbestlik ve esneklik askeri personeli rahatsız edebilir. Bu durum, kişinin kendini kontrol etme ve disiplin altına alma alışkanlıklarının sivil yaşamda da devam etmesiyle de ilgilidir.

Ayrıca, askeri personelin sivil mekanlarda rahat hissetmeme durumu, kişinin askeri kimliğini ve değerlerini sivil yaşamda yeterince ifade edememe veya anlaşılamama endişesiyle de bağlantılıdır. Askeri yaşamda kazanılan deneyimler, değerler ve bakış açıları sivil yaşamla tam olarak örtüşmeyebilir ve bu da kişinin kendini sivil mekanlarda yabancı hissetmesine neden olabilir. Spor yapma alışkanlığının kaybolması da askeri personelin sivil yaşama uyum sürecinde karşılaştığı zorluklardan biridir. Askeri personel, askeri hayatta genellikle düzenli ve disiplinli bir egzersiz programına sahiptir. Ancak sivil yaşama geçişte bu düzenin devam ettirilmesi veya yeni bir spor alışkanlığı edinilmesi zor olabilir. Bu zorluklar, askeri personelin sosyal ve psikolojik uyum sürecini etkileyebilir. Bu süreçte, bireyin sosyal destek ağlarından yararlanması, yeni sosyal ilişkiler kurması ve sivil yaşama uyum sağlaması önemlidir. Ayrıca, bireyin kendi değer ve ilgi alanlarına uygun aktiviteler bulması ve yeni bir yaşam tarzı geliştirmesi de uyum sürecini kolaylaştırabilmektedir.

Araştırmamızın bir diğer bulgusunda askeri yaşam sonrası devam eden alışkanlıkların; asker kişiliğinin devam etmesi, düzen ve tertipli olmayı sürdürme, sosyal tesislerin kullanımı, çözümleme yeteneğine sahip olmayı sürdürme, kişiler tarafından saygı görülmeyi sürdürme, erken kalkmayı sürdürmeolarak belirlendiği görülmüştür. Aslında bir önceki temada incelenen hemen her şey yine buraya da etki etmiştir. Emile Durkheim, toplumun bireyler üzerindeki etkisini vurgulayan görüşleriyle bilinmektedir. Durkheim'a göre, bireyler toplumun bir parçası olarak belirli bir sosyal kimlik ve rol edinirler. Askerlik gibi kurumsal yapılar, bireylerin sosyal kimlik ve rollerini belirlemede önemli bir etkiye sahip olabilir. Dolayısıyla, askeri personelin emeklilik sonrasında asker kişiliğinin devam etmesi, onların sosyal kimliklerinin derinlemesine köklendiği bir kurumsal yapıdan kaynaklanmaktadır. Diğer yandan, Erving Goffman'a göre, bireyler farklı sosyal rolleri benimseyerek çeşitli kimlikler oluştururlar. Askerlik, bireyin yaşamındaki önemli bir rol olabilmekte ve emeklilik sonrasında bile bu rolün etkisi devam edebilmektedir. Bu durum, askeri personelin emeklilik sonrasında da asker kimliğini sürdürmelerini açıklamaktadır (Janjua, 2021, s., 19). Ancak burada en önemli yorum elbette Pierre Bourdieu'ya göre değerlendirme yapmak olacaktır. Askere alınan bir birey, askerlik süresince edindiği alışkanlıklar, değerler ve davranış biçimleriyle habitusunu şekillendirir. Emeklilik sonrasında bile, bu habitus devam edebilir ve bireyin asker kişiliğini sürdürmesine katkıda bulunabilir. Askerlik sürecinde kazanılan disiplin, düzen ve hiyerarşi gibi değerler, bireyin habitusunu belirleyen unsurlar haline gelir. Bu değerler, emeklilik sonrasında da bireyin yaşam tarzını, tercihlerini ve bakış açısını etkilemeye devam edebilir. Örneğin, emeklilik sonrasında da düzenli bir yaşam düzeni sürdürme eğilimi, askerlikte edinilen disiplin anlayışının bir yansıması olabilir. Bununla birlikte, Bourdieu'nün habitus kavramı, bireylerin sosyal yapıya uyum sağlama ve sosyal konumlarını koruma eğilimlerini de açıklar (Lindsay, 2003, s. 67).

Askere alınan bir birey, askerlik süresince edindiği habitusu, emeklilik sonrasında da sürdürme eğiliminde olabilir çünkü bu habitus, bireyin asker kimliğini korumasına ve askeri değerlere bağlılığını sürdürmesine yardımcı olabilir.

Katılımcıların sivil yaşamın kişiye kattığı olumlu etkiler kategorisi altında ise rahat kararlar alabilme, boş zamanın artması, eskiye göre sosyalleşme, kurs ve etkinliklere katılma kodlarından bahsettikleri görülmüştür. Askeri personel, emeklilik sonrası sivil

yaşama geçtiklerinde karar alma süreçlerinde daha rahat olabilirler. Askeri yaşamda alıştıkları disiplin ve hiyerarşi, sivil yaşamda daha esnek bir karar alma sürecine adapte olmalarına yardımcı olmaktadır. Bu durum, bireylerin kendi hayatları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmalarını ve kendi tercihlerine göre hareket etmelerini sağlamaktadır. Askeri personelin emeklilik sonrası boş zamanlarının artması, psikolojik ve sosyal açıdan olumlu etkiler yaratabilir. Daha fazla boş zaman, bireylerin hobilerine, ilgi alanlarına ve kişisel gelişimlerine daha fazla zaman ayırabilmelerine olanak tanır. Bu durum, yaşam kalitesinin artmasına ve ruh sağlığının güçlenmesine katkıda bulunur. Askeri personel, emeklilik sonrasında sivil topluma daha fazla entegre olma fırsatı bulabilmektedirler. Askeri yaşamın getirdiği kısıtlamalar ve sıkı kurallar, bazen sosyal ilişkilerin sınırlı olmasına neden olur. Emeklilik sonrası ise, bu kısıtlamaların ortadan kalkmasıyla birlikte bireyler daha geniş bir sosyal çevreye katılabilirler. Bu durum, sosyal destek ağının genişlemesine ve sosyal ilişkilerin güçlenmesine yardımcı olmaktadır. Emeklilik sonrası sivil yaşamda kurslara ve etkinliklere katılma imkânı, bireylerin sürekli öğrenme ve kendini geliştirme isteğine cevap verebilir. Yeni beceriler öğrenmek ve yeni deneyimler yaşamak, bireylerin yaşamdan daha fazla keyif almasını ve kendilerini daha değerli hissetmelerini sağlar. Bu da genel olarak psikolojik iyilik hali üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır.

Askeri yaşam sonrası emekli personelin aile ilişkileri incelendiğinde ise aile bireylerinin disiplinli yaşamayı sürdürmesi, aile içinde baskın olmayı sürdürme, rol model olmayı sürdürme, aile bireylerinin esnek davranması kodlarının ön plana çıktığı görülmektedir. İş yaşamındaki değişiklikler incelendiğinde ise askeri disiplin ile işlerin takip edilmesi, düzenli ve tertipli çalışma, kişiler tarafından güvenilir olmaya devam etmenin bireylerce sürdürüldüğü bildirilmiştir. Askeri disiplin ile işlerin takip edilmesi, düzenli ve tertipli çalışma gibi özellikler, sosyal yapı ve kurumsal davranışların bir yansıması olarak görülmektedir. Toplumsal yapı, bireylerin belirli normlar ve değerler çerçevesinde davranmalarını sağlar. Bu normlar ve değerler, iş yaşamında da geçerlidir ve askeri personelin bu özellikleri sivil iş yaşamında da sürdürmelerine katkıda bulunmaktadır. Askeri personelin emeklilik sonrası iş yaşamında güvenilir olmaya devam etmeleri, sosyal kimlikleri ve toplumsal algılarıyla ilişkilidir. Askere alındıkları andan itibaren güvenilirlik ve sadakat gibi değerlere odaklanan askeri personel, emeklilik sonrasında da bu değerleri sürdürme eğiliminde olabilirler. Bu durum, toplum içindeki konumlarını ve

saygınlıklarını koruma isteğinden kaynaklanmaktadır. Toplum genelinde askeri disiplin, düzenli çalışma ve güvenilirlik gibi özellikler sıklıkla takdir edilir ve aranır. Bu nedenle, emeklilik sonrası iş yaşamında da bu özellikleri sürdüren askeri personel, toplumun olumlu algısını kazanabilirler. Bu durum, sosyal kimliklerinin ve değerlerinin sivil iş yaşamında da önemli olduğunu gösterir.

Pierre Bourdieu'nun habitus kavramı, emeklilik sonrası çalışma yaşamında da bireylerin askeri disiplini ve düzenli çalışma alışkanlıklarını devam ettirebileceklerini öne sürmektedir. Max Weber'in rasyonel olmayan davranışların sürdürülebilirliği üzerine çalışmaları da bu bağlamda değerlendirilebilir. Ayrıca, Erving Goffman'ın dramaturjik yaklaşımıyla, emeklilik sonrası çalışma yaşamında da bireylerin kişisel kimliklerini ve itibarlarını korumak için belirli roller üstlendikleri ve bunları sürdürdükleri gözlemlenebilir (Libel, 2020, s. 16). Emekliliğin ardından askeri personelin yine kendileri gibi asker arkadaşları ile ilişkiler incelendiğinde asker arkadaşlar ile zaman geçirmeye devam etme, ilişkilerin zamanla ortadan yok olması şeklinde birbirinden oldukça farklı iki görüş bildirmişlerdir. Emeklilik sonrası askeri personelin asker arkadaşları ile ilişkileri, sosyolojik açıdan ilginç bir konudur. Bu ilişkiler genellikle askeri disiplin, ortak deneyimler ve bağlılık üzerine kurulmuştur.

Bazı sosyologlar, emeklilik sonrası asker arkadaşları ile ilişkilerin devam etmesini, bu ilişkilerin zamanla zayıflayabileceğini ancak temel bağlılığın ve dayanışmanın devam edebileceğini savunurlarken, öte yandan, diğer sosyologlar, emeklilik sonrası bu ilişkilerin zamanla ortadan kalkabileceğini ve bireylerin yeni sosyal çevreler edinebileceğini öne sürebilirler. Bu konuda Max Weber'in sosyal ilişkiler ve toplumsal yapı üzerine yaptığı çalışmalar değerlendirilebilir. Weber'e göre, sosyal ilişkiler bireyler arasındaki güç ve otorite ilişkilerine dayanır ve belirli bir süreçten sonra değişmektedir. Ayrıca, Emile Durkheim'ın toplumsal bağlar ve toplumsal bütünleşme üzerine kuramı da emeklilik sonrası asker arkadaşları ile ilişkilerin şekillenmesinde önemlidir. Durkheim'a göre, toplumsal bütünleşme, bireylerin bir arada tutan normlar ve değerler üzerine kurulu olan toplumsal bağlar sayesinde sağlanır ve bu bağlar zamanla değişebilmektedir.

Çalışmamızda son olarak askeri yaşam sonrasında dostluk ilişkilerini incelediklerinde sivil kişilerle mesafeli ilişkileri sürdürme, asker arkadaşlarla olan samimiyeti sivillerle sürdürememe gibi negatif durumlar içerisinde olduklarını bildirmişlerdir. Askeri

personel, askerlik sürecinde güçlü bir grup bağlılığı ve asker kimliği geliştirmektedirler. Bu durum, emeklilik sonrasında da devam edebilir ve sivil kişilerle olan ilişkilerde mesafeli olmalarına neden olmaktadır. Asker arkadaşlarla olan samimiyetin sivillerle sürdürülememesi ise bu grup bağlılığının ve kimliğin sivil hayata entegrasyonunu zorlaştırır. Askeri personel, askerlik sürecinde öğrendikleri iletişim tarzını sivil hayata taşırlar. Bu durum, sivil kişilerle iletişimde bazı zorluklar yaşanmasına neden olabilmektedir. Ayrıca, asker arkadaşlarla olan samimiyetin sivillerle sürdürülememesi, iletişim engellerinin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Askerlik süreci, askeri personelde belirli bir psikolojik ve sosyal adaptasyonu teşvik etmektedir. Bu adaptasyon, emeklilik sonrasında sivil hayata uyum sağlama sürecini etkiler. Sivil kişilerle mesafeli ilişkilerin sürdürülmesi ve asker arkadaşlarla olan samimiyetin sivillerle sürdürülemediği durumu, bu adaptasyon sürecinin bir sonucudur.

Askerlik sürecinde öğrenilen toplumsal normlar ve değerler, emeklilik sonrasında da devam edebilir ve sivil hayatla çatışabilmektedir. Bu durum, sivil kişilerle mesafeli ilişkilerin sürdürülmesine ve asker arkadaşlarla olan samimiyetin sivillerle sürdürülemediği durumuna neden olabilir. Sonuç olarak, askeri sosyoloji bağlamında sivil kişilerle mesafeli ilişkilerin sürdürülmesi ve asker arkadaşlarla olan samimiyetin sivillerle sürdürülemediği gibi negatif durumlar, askeri personelin grup bağlılığı, iletişim tarzları, adaptasyon süreçleri ve toplumsal normlar ve değerler gibi faktörlerle şekillenen deneyimlerini yansıtmaktadır. Bu durumların anlaşılması, askeri personelin emeklilik sonrası sosyal entegrasyonunu ve uyumunu anlamak açısından önemlidir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bourdieu'nün sosyolojisinin temel kavramları: habitus, sermaye, alan, simgesel şiddet, tahakküm ve bedendir. Toplumsal olgular, gerçekliğin içindeki bilgi nesneleri olup, bu nesneleri anlamlandıran ise bireylerdir. Bourdieu'nün sosyolojisinde, bireylerin öznel anlamalarını göz ardı eden tüm teorilerden bir kopuş söz konusudur. Bu yaklaşımlardan hareketle bu tez kapsamında askeri sosyolojinin tarihsel gelişimi, daha önce bu alanda yapılmış çalışmalar -özellikle sivil-asker ilişkilerinin tarihsel süreç içerisindeki değişim boyutları- nedensellik bağı kurularak incelenmiştir.

Bu çalışmanın ana amacı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin temel kuvvet yapısını oluşturan Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ile sonradan İçişleri Bakanlığına bağlanmış Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığında çeşitli kademelerde görev alarak emekli olmuş subay, astsubay ve uzman çavuşların toplumsallaşma (sosyalizasyon) süreçleri, sivil yaşama geçişlerinde karşılaştıkları problemleri, asker ve sivil hayattaki kabul sorunlarını, askeri hayatta elde etmiş oldukları deneyimlerin sivil hayatta uygulama safhalarını, yaşadıkları sivil hayata dönüşüm süreci içerisinde aileleri ve arkadaş çevreleri ile olan ilişkilerini anlamaya ve açıklamaya yöneliktir.

Ayrıca bu çalışmada hiyerarşik düzeyde farklı askeri rütbelere haiz olan personelin sivil hayata uyumlarında yaşadıkları özgür deneyimler ve ikinci meslek hayatlarında karşılaştıkları güçlükler, alışmış oldukları hiyerarşik yapıdan kopuşun getirdiği olumlu-olumsuz etkiler birlikte incelenmiştir. Araştırmanın niteliksel kısmını oluşturan örneklem TSK'ne bağlı Kuvvet Komutanlıkları gözetilmeksizin (20 kişi) emekli subay, (20 kişi) emekli astsubay ve (10 kişi) emekli uzman çavuş (uzman erbaş) ile toplamda (50 kişi) emekli rütbeli personel ile yapılmıştır.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı bünyesinde faaliyet gösteren fakülte ve meslek yüksekokulları mezunu subay, astsubay ve uzman çavuşlar ile derinlemesine görüşme şeklinde yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar tartışma

bölümünde detaylı olarak değerlendirildiği için bu bölümde varılan çıkarımlara ve önerilere yer verilmiştir.

Bourdieu'nün sosyolojisi, sosyal dünyayı anlamak için özgün ve etkili bir çerçeve sunan temel kavramlarla doludur. Bu kavramlar arasında en önemlileri habitus, sermaye, alan, simgesel şiddet, tahakküm ve bedendir. Habitus, bireyin içselleştirdiği ve davranışlarını yönlendiren kültürel ve sosyal yapının bir ürünüdür. Bireyin düşünme biçimleri, duygusal tepkileri, alışkanlıkları ve davranışları üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Bourdieu'nün temel sosyolojik kavramları olan habitus, sermaye, alan, simgesel şiddet, tahakküm ve beden, toplumsal yapıları ve bireylerin bu yapılarla olan ilişkilerini açıklamada önemli bir teorik çerçeve sunar. Özellikle askeri sosyoloji ve sivil-asker ilişkilerinin tarihsel gelişimi gibi alanlar, Bourdieu'nün bu kavramları aracılığıyla anlamlandırmaktadır.

Habitus, sosyal çevreyle etkileşim içinde oluşturulur ve kişinin toplumsal yapı içindeki konumunu yansıtır. Sermaye, Bourdieu'nün analizlerinde çok katmanlı bir kavramdır. Ekonomik sermaye (para ve mal varlığı), kültürel sermaye (eğitim, bilgi, beceri), sembolik sermaye (saygınlık, prestij) ve sosyal sermaye (ağlar, ilişkiler) gibi farklı türleri vardır. Bu sermaye türleri, bireyin toplumsal alandaki konumunu belirlerken etkili olabilir. Alan, Bourdieu'nün çalışmalarında önemli bir kavramdır ve sosyal ilişkilerin yapıldığı belirli bir alana işaret eder. Bu alanlar, belirli kurallar, normlar ve değerlerle şekillenir ve içindeki aktörlerin davranışlarını belirler. Örneğin, sanat alanı veya eğitim alanı gibi. Sembolik şiddet, Bourdieu'nün dikkat çektiği önemli bir kavramdır. Kategorik olarak incelendiğinde ise ilk olarak askeri sosyolojide habitus, bireylerin toplumsal yaşamlarında edindikleri ve askerlik sürecinde pekişen davranış kalıplarını ve düşünce yapılarını ifade eder. Askerler, belirli bir disiplin ve hiyerarşi içinde hareket etmeyi öğrenirler. Askeri habitus, bireyin askerlik süresince kazandığı refleksler, değerler ve tutumlar aracılığıyla şekillenir. Bu habitus, askerlerin sivil yaşamdaki rollerine geçişlerini de etkiler, çünkü bireyler askeriyedeki alışkanlıklarını ve düşünce kalıplarını sivil yaşamda yeniden üretirler. Tezde, sivil-asker ilişkilerindeki değişimler, bu habitus kavramı çerçevesinde değerlendirilebilir. Askerler ve sivillerin tarihsel süreçte birbirlerine karşı tutumları, sosyal dünyada edindikleri habituslarla şekillenir. Bourdieu'nün sermaye kavramı ise bireylerin toplumsal hayatta sahip oldukları güç ve

kaynakları açıklamada kullanılır. Askerler, sadece ekonomik sermaye ile değil, aynı zamanda sosyal sermaye (asker arkadaşlıkları, askeri ağlar), kültürel sermaye (askeri eğitim ve bilgi) ve sembolik sermaye (askeriyede kazandıkları onur, saygı ve rütbeler) aracılığıyla toplumsal konumlarını güçlendirirler. Bu sermaye türleri, bireylerin askerlik sonrası toplumsal hayatta nasıl pozisyon aldıklarını ve sivil-asker ilişkilerindeki dönüşümleri nasıl yaşadıklarını anlamaya yardımcı olur. Tezde, sivil-asker ilişkilerinin sermaye boyutlarıyla ele alınması, bireylerin askeri deneyimlerini toplumsal hayatta nasıl sermayeye dönüştürdüklerini anlamamıza olanak tanımıştır.

Askeri sosyoloji, askerlik kurumunu toplumsal bir alan olarak değerlendirir. Alan, belirli kuralları, normları ve güç ilişkilerini barındıran toplumsal bir yapıdır. Askerlik kurumu, kendine özgü hiyerarşik düzeni ve kuralları olan bir alandır. Bourdieu'ye göre, bireyler bu alanın içinde belirli pozisyonlar alırlar ve bu pozisyonlar arasındaki ilişkiler, iktidar mücadelelerini içermektedir. Sivil-asker ilişkilerindeki tarihsel değişimler, bu alanın içindeki mücadeleler ve güç dengeleriyle açıklanabilir. Özellikle sivil otoriteler ile askerler arasındaki tarihsel çekişmeler, farklı toplumsal alanların güç dinamikleri olarak değerlendirilmektedir. İlaveten simgesel şiddet, bireylerin üzerinde zorlayıcı bir güç uygulanmadan, toplumsal düzeni kabullenmeleri sürecini ifade eder. Askeri yaşamda, disiplin ve hiyerarşi simgesel şiddetin bir türüdür. Bireyler, askeri hiyerarşi ve disiplin kurallarını sorgulamadan kabul ederler, çünkü bu düzen onlara doğal ve kaçınılmaz olarak sunulur. Askeri tahakküm ise, askeri kurumun bireyler üzerindeki fiziksel ve psikolojik baskı mekanizmaları aracılığıyla gerçekleşir. Sivil-asker ilişkilerindeki tarihsel süreçte, askerlerin sivil otorite üzerindeki etkisi tahakküm mekanizmalarıyla açıklanabilir. Askeri vesayet gibi olgular, askeri alanın sivil alan üzerinde kurduğu tahakkümün bir yansımasıdır. Son olarak Bourdieu'nün beden kavramı, askeri sosyolojide bireylerin fiziksel varlıklarının nasıl toplumsal birer sembol haline geldiğini anlamada kullanılır. Askeri eğitim, bireylerin bedenini şekillendirir ve disipline eder. Beden, askeri kimliğin bir parçası olarak toplumsal anlamlar taşır. Askerlerin fiziksel görünümü, disiplinli duruşları ve davranışları, askerlik kurumunun bedensel ifadeleri olarak görülebilir. Tezdeki askeri sosyolojinin tarihsel gelişimi, askerlerin bedenleri üzerinden nasıl bir sosyal kontrol ve disiplin mekanizmasının inşa edildiğiyle ilişkilendirilmiştir.

Samuel A. Stouffer, askeri sosyoloji alanında önemli bir figürdür ve özellikle II. Dünya Savaşı sırasında yaptığı araştırmalarla tanınır. Stouffer, askeri sosyolojiyi, askeri organizasyonları, askerlerin davranışlarını ve savaşın sosyal etkilerini inceleyen bir disiplin olarak tanımlamıştır. Stouffer'a göre, askeri organizasyonlar, askerlerin sosyal yapısını ve davranışlarını büyük ölçüde etkileyen belirli bir kültüre sahiptir. Bu kültür, askeri disiplin, hiyerarşi, sadakat ve dayanışma gibi değerleri içerir.

Stouffer, bu kültürün askerlerin motivasyonunu ve performansını nasıl etkilediğini araştırmıştır. Stouffer, ayrıca askeri sosyolojinin, savaşın sosyal etkilerini anlamak için önemli olduğunu vurgulamıştır. Savaş, toplumların ve bireylerin yaşamlarını derinden etkileyen bir olaydır ve Stouffer, savaşın sosyal, psikolojik ve ekonomik sonuçlarını inceleyerek bu etkileri anlamaya çalışmıştır. Stouffer'ın çalışmaları, askeri sosyolojinin askeri organizasyonları ve savaşın sosyal boyutlarını anlamak için önemli bir kaynak oluşturur. Onun araştırmaları, askeri sosyolojinin disiplin olarak gelişmesine katkıda bulunmuş ve bu alanda yapılan daha sonraki çalışmaları etkilemiştir.

Morris Janowitz ve Samuel P. Huntington, sivil-asker ilişkileri konusunda önemli çalışmalar yapmış iki önemli sosyolog ve politik bilimcidir. Morris Janowitz, sivil-asker ilişkilerini incelerken, askeri kurumun toplumdaki yerini ve askerlerin toplumdaki rolünü vurgulamıştır. Ona göre, sivil toplum ve askeri kurum arasındaki ilişki, demokratik bir toplum için önemlidir ve askeri kurumun demokratik denetim altında olması gerekmektedir. Janowitz'a göre, askeri kurumun toplum içindeki rolü ve etkisi, demokrasinin sağlığı açısından belirleyicidir.

Samuel P. Huntington ise, sivil-asker ilişkilerini daha çok siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler açısından ele almıştır. Huntington'a göre, askeri kurumun sivil otoriteye karşı bağımsızlığını koruması gerekmektedir çünkü bu, askeri kurumun etkinliği ve ulusal güvenliğin sağlanması için önemlidir. Huntington, askeri kurumun sivil otoriteye karşı bağımsızlığını korumasının, demokratik bir toplumda bile, bazı durumlarda gerektiğini savunmuştur.

Her iki düşünür de sivil-asker ilişkilerinin önemini vurgulamış ve askeri kurumun toplum içindeki rolünü ve sivil otoriteye karşı duruşunu önemli bir konu olarak ele almışlardır.

Bu düşünürlerin çalışmaları, sivil-asker ilişkileri konusundaki genel tartışmalara ve politika yapımına önemli katkılar sağlamıştır.

Askeri personel olma durumunun toplumsallaşma bağlamında değerlendirilmesi, bir bireyin askeri kurum içinde edindiği deneyimlerin ve kimliğin toplumsal süreçlerle nasıl etkileşimde olduğunu anlamayı gerektirir. Askeri personel olmak, bireyin toplum içindeki konumunu, kimliğini ve ilişkilerini şekillendirirken aynı zamanda askeri değerler, disiplin, hiyerarşi gibi kurumsal özellikleri benimsemesine ve içselleştirmesine yol açar.

Bir birey askeri personel olarak görev aldığı anda, askeri kurumun değerleri ve normları doğrultusunda davranmayı, disiplin altında çalışmayı ve kurumsal hiyerarşiyi kabul etmeyi öğrenir. Bu süreç, bireyin toplumsal kimliğinde ve ilişkilerinde değişikliklere neden olabilir. Örneğin, askeri personel olma durumu, bireyin aile ilişkilerini, arkadaş çevresini ve toplum içindeki konumunu etkilemektedir. Askeri personel olmanın toplumsal etkileri, bireyin toplum içindeki statüsüne ve algılanan kimliğine de yansır.

Toplum genelinde askeri personel, disiplinli, güvenilir ve görevine bağlı olarak algılanabilir. Ancak bazı durumlarda, askeri kimlik, bireyin toplum içindeki ilişkilerinde zorluklar yaratabilir veya ayrımcılığa maruz kalmasına neden olabilir. Bu bağlamda, askeri personel olma durumunun toplumsallaşma süreci üzerindeki etkileri, bireyin kimliğinin ve ilişkilerinin karmaşıklığını gösterir.

Askeri kurum içinde edinilen deneyimlerin, bireyin toplumsal kimliği ve ilişkileri üzerinde nasıl bir etki yarattığını anlamak, askeri personel olma durumunun toplumsal boyutunu daha iyi kavramaya yardımcı olacaktır.

Askeri personel olma durumu ve emeklilik sonrası durumun personel yaşamındaki etkileri incelendiğinde, bireyin askeri kurum içindeki deneyimlerinin ve emeklilik sonrası yaşadığı değişikliklerin toplumsal süreçlerle nasıl ilişkilendirilebileceğini anlaşılmasının mümkün olduğu görülmüştür. Askeri personel olma durumu, bireyin yaşamını çeşitli yönlerden etkiler. Askeri kurum içindeki disiplin, hiyerarşi ve kurumsal değerler, bireyin kimliğini ve ilişkilerini şekillendirir.

Emeklilik sonrası ise, bu kurumsal yapıdan ayrılmak ve sivil yaşama adapte olmak birey için önemli bir dönüşüm sürecini başlatır. Sosyolojik açıdan bakıldığında, askeri

personelin emeklilik sonrası durumu toplumsal bağlamda çeşitli etkiler doğurabilir. Öncelikle, emeklilik sonrası bireyin toplumdaki statüsü ve kimliği değişebilir. Askeri personel, emeklilik sonrası toplum içinde farklı bir konuma sahip olabilir ve bu durum sosyal ilişkilerini de etkiler. Ayrıca, emeklilik sonrası bireyin yaşamında anlam ve amaç değişiklikleri görülür.

Askeri personel olarak geçirilen aktif hizmet sürecinden sonra emeklilik, bireyin günlük rutinlerinden, sosyal ilişkilerinden ve kimlik algısından önemli ölçüde farklılık gösteren bir yaşam tarzına geçişi ifade eder. Bu durum, bireyin kendini yeniden tanımlamasını ve yaşamının yeni bir anlamını aramasını gerektirmektedir.

Emeklilik sonrası dönemde askeri personelin yaşadığı diğer bir önemli değişiklik ise ekonomik yönden olabilir. Emeklilik sonrası maaş ve sosyal haklara geçiş, bireyin ekonomik durumunda belirgin bir değişikliğe yol açabilir ve bu da sosyal yaşamını etkileyebilir. Bu bağlamda, askeri personel olma durumu ve emeklilik sonrası durumun personel yaşamındaki etkileri sosyolojik açıdan incelendiğinde, bireyin toplumsal kimliği, sosyal ilişkileri ve ekonomik durumu gibi çeşitli faktörlerin etkilendiği görülmektedir. Bu nedenle de emeklilik sonrası dönemin bireyin yaşamında önemli bir geçiş süreci olduğu ve bu sürecin sosyal boyutlarıyla ele alınması gerektiği söylenebilir.

Askeri personel olma ve emekli olma durumunun aile, iş yaşamı ve sosyal ilişkiler açısından sosyolojik olarak değerlendirilmesi, bireyin bu süreçlerde yaşadığı değişikliklerin toplumsal dinamiklerle nasıl ilişkili olduğunu anlamayı gerektirir. Askeri personel olma durumu, bireyin aile yaşamını etkiler.

Askeri personelin aile yaşamı, askeri kurumun disiplin ve hiyerarşisine bağlı olarak şekillenmektedir. Özellikle sık görev yerleri değişiklikleri, aile bireyleri arasında uzaklık ve uyum sorunlarına neden olur. Aynı zamanda, askeri personelin aileye olan bağlılığı ve aile içindeki rolleri de askeri kimlikleriyle şekillenir.

Emeklilik sonrası ise, askeri personelin aile içindeki rolü ve ilişkileri değişir. Emeklilik sonrası daha fazla zaman aileye ayırma fırsatı doğabilir, ancak aynı zamanda emeklilik sonrası yaşamın getirdiği değişiklikler aile içinde uyum sorunlarına da neden olur.

İş yaşamı açısından, askeri personel olma durumu ve emeklilik sonrası durumunun etkileri önemlidir. Askeri personel, iş yaşamında disiplin, kurumsal sadakat ve görev bilinci gibi değerleri öne çıkarır. Bu durum, sivil iş yaşamına geçişte uyum sorunlarına yol açar. Emeklilik sonrası ise, bireyin iş yaşamından çekilmesi ve boş zamanlarının nasıl değerlendirileceği gibi konular gündeme gelebilmektedir.

Sosyal ilişkiler açısından, askeri personel olma durumu ve emeklilik sonrası durumu da önemlidir. Askeri personel, askeri topluluk içinde geniş bir sosyal ağa sahip olabilir. Ancak emeklilik sonrası bu sosyal ağda değişiklikler olabilir ve birey yeni sosyal ilişkiler kurma ihtiyacı hissedebilir.

Sonuç olarak, askeri personel olma durumu ve emekli olma durumunun aile, iş yaşamı ve sosyal ilişkiler açısından sosyolojik olarak değerlendirilmesi, bireyin toplumsal kimliği, ilişkileri ve yaşam tarzındaki değişiklikleri anlamamıza yardımcı olabilir. Bu değerlendirme, askeri personelin ve emeklilerin sosyal entegrasyonunu ve toplumsal uyumunu anlamak için önemli bir pencere sağlar.

Son olarak çalışmamızda elde edilen sonuçlara göre askeri personelin subay, astsubay ya da uzman çavuş emeklisi ya da kara, hava ve deniz personeli olma durumlarına bağlı olarak anlamlı bir farklılığa değil, tam tersi ortak görüşlere sahip oldukları belirlenmiştir. Diğer demografik değişkenlerin etkileri de göz önüne alındığında yaşanan il, medeni durum gibi değişkenlerin de etkilerinin olmadığı görülmüştür.

Çalışmamızda elde edilen bulgular literatür ile uyumludur ve bu bulgulara yönelik olarak askeri personelin sosyal hayatında denge kurulabilmesi için çeşitli öneriler geliştirilmiştir:

- Yeni bir rutin oluşturmak: Emeklilik sonrası yeni bir rutin oluşturmak önemlidir. Aktif kalmak, hobiler edinmek veya gönüllü çalışmalar gibi faaliyetler bu süreci kolaylaştıracaktır. Emeklilik sonrası yeni hobiler edinmek veya ilgi alanlarına daha fazla zaman ayırmak, gün içinde yapılacak keyifli aktivitelerle yeni bir rutin oluşturulmasına yardımcı olacaktır. Egzersiz yapmak, yürüyüşe çıkmak, yoga veya taichi gibi aktiviteler, sağlıklı bir yaşam tarzı sürdürmek için önemlidir ve günlük rutinlerde yer alabilir. Günlük aktivitelerin planlanması ve belirli bir yapı oluşturmak,

günün daha verimli ve dengeli geçirilmesine de yardımcı olacaktır. Ayrıca Gönüllü çalışmalara katılmak, topluma katkıda bulunmanın yanı sıra yeni insanlarla tanışılmasına ve farklı deneyimler yaşanmasına olanak tanır.

- Sosyal ağları güçlendirmek: Emeklilik sonrası sosyal ağları güçlendirmek, eski meslektaşlarla iletişimi sürdürmek ve yeni sosyal ilişkiler kurmak önemlidir.
- Yenilikçi aktivitelere katılmak: Yenilikçi aktivitelere katılmak, yeni beceriler öğrenmek ve zihinsel olarak aktif kalmak, emeklilik sonrası dengeli bir sosyal hayat için faydalı olabilir. Emeklilik sonrasında sosyal ve kültürel aktivitelerle meşgul olmak, zamanı verimli bir şekilde değerlendirmek ve yeni hobiler edinmek de maddi planlamayı destekleyebilir. Bu şekilde, emeklilik sonrası dönemde maddi olarak rahat ve huzurlu bir yaşam sürdürmek mümkün olabilir.
- Fiziksel aktiviteler ve sağlıklı yaşam tarzı: Fiziksel aktiviteler ve sağlıklı yaşam tarzı benimsemek hem bedensel hem de zihinsel sağlığı korumaya yardımcı olacaktır.
- Maddi planlama: Emeklilik öncesi maddi planlama yapmak ve emeklilik sonrası gelirin nasıl kullanılacağı konusunda planlı olmak, mali stresi azaltacaktır. Öncelikle, emeklilik öncesi dönemde mali planlama ve tasarruf alışkanlıklarının geliştirilmesi önemlidir. Bu süreçte, bireylerin gelir ve giderlerini detaylı bir şekilde takip etmeleri, borçlarını azaltmaya yönelik adımlar atmaları ve tasarruf yapmaları gerekmektedir. Emeklilik sonrasında ise, düzenli bir gelirin sağlanması ve bu gelirin sürdürülebilirliği için çeşitli yollar düşünülebilir. Emeklilik maaşı, birikimler ve sosyal güvenlik gibi kaynaklar düşünülerek bütçe planlaması yapılabilir. Ayrıca, emeklilik sonrası ek gelir sağlayabilecek fırsatlar da değerlendirilebilir, örneğin, emeklilik sonrası çalışma imkanları veya yatırım yapma gibi seçenekler göz önünde bulundurulabilir. Bunların yanı sıra, emeklilik sonrasında sağlık ve yaşam kalitesini korumaya yönelik önlemler almak da önemlidir. Sağlık sigortası ve sağlık giderlerini karşılayacak bir plan yapmak, yaşam standartlarını korumak adına önemli adımlardır.
- Eğitim ve gelişim fırsatlarına yatırım yapmak: Emeklilik sonrası eğitim ve gelişim fırsatlarına yatırım yapmak, kişisel ve mesleki olarak kendini geliştirmek için fırsatlar sunabilir.
- Danışmanlık ve destek hizmetlerinden yararlanmak: Emeklilik sonrası danışmanlık ve destek hizmetlerinden yararlanmak, bu dönemi daha kolay atlarmaya yardımcı olabilir.

Bu öneriler, askeri personelin emeklilik sonrasında sosyal hayatla denge kurmalarına yardımcı olacaktır. Her bireyin ihtiyaçları farklı olduğundan, kişiselleştirilmiş bir planlama yapmak da önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akay, İ. (2006). *Sosyalleşme sürecinde kitle iletişim araçları* (Yayın no. 86983). [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Akın, M. H. (2011). *Toplumsallaşma Sözlüğü*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Akın, M. H. (2013). *Siyasallığın Toplumsal İnşası-Siyasal Toplumsallaşma*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Akova, S. (2016). “Consumption” Of Turkish Family Values Changed By Mass Communication Means The Theory Of Socialisation Revives In Kitchens Today. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(25), 287-302.
- Allen, C. D. (2016). Just War Reconsidered: Strategy, Ethics, and Theory. *Parameters*, 46(3), 113-115.
- Althusser, L. (2010). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* (4. b.). (A. Tümertekin, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Altunay, A. D. (2015). Bir sosyalleşme aracı olarak yeni medya. *Journal of Selçuk Communication*, 9(1). 410-428.
- Aslan, C. (2019). *Sosyolojiye Giriş Kavramlar ve Kullanımları* (5. b.). Adana: Karahan Kitabevi.
- Atak, H. (2017). Piaget ve Vygotsky’nin kuramlarında çocukların toplumsallaşma süreci. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(2), 163-176.
- Atkins, W. (2023). Who lost Afghanistan? Samuel Huntington and the decline of strategic thinking. *Armed Forces and Society*, 49(4), 965-981.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi* (2. b.). İstanbul: Atlas Yayın Dağıtım.
- Aydın, O. (2004). *Davranış Üzerine Sosyal Etkiler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web Ofset.

- Bauman, Z. (2010). *Sosyolojik Düşünmek* (7. b.). (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berger, P. L., ve Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi* (1. b.). (V. S. Öğütle, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Berns, R. M. (2015). Child, family, school, community: Socialization and support. *Cengage Learning*.
- Biber, A., ve Ertürk, K. Ö. (2013). Örgütsel Sosyalleşme ve Halkla İlişkiler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 181-189.
- Bilgin, V. (2009). *Bizi Kuşatan Toplum*. İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları.
- Binkley, J. (2016). Clausewitz and subjective civilian control: An analysis of Clausewitz's views on the role of the military advisor in the development of national policy. *Armed Forces and Society*, 42(2), 251-275.
- Bordens, K. S., ve Horowitz, I. A. (2001). *Social Psychology* (2. b.). New York: Psychology Press.
- Bourdieu, P. (2003). Participant Objectivation. *Journal Of The Royal Anthropological Institute*. 9(2). 281-294.
- Bourdieu, P. (2019). *Eril Tahakküm*. (B. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bourdieu, P., ve Wacquant, L. (2007). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. (N. Ökten, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Brænder, M. (2021). The Military Profession under Pressure. A. Roelsgaard Obling, & L. V. Tillberg (Dü) içinde, *Transformations of the military profession and professionalism in Scandinavia* (s. 187-207). Copenhagen: The Scandinavian Journal of Military Studies Press.
- Brooks, R., Robinson, M., ve Urban, H. (2020). Huntington, Janowitz, or none of the above? Conceptions of Professional norms by future army officers. *APSA Preprints*. 1-21.

- Brown, J. E., Saad-Lessler, J., ve Oakley, D. (2018). Retirement in America: Out of reach for working Americans. *Washington, DC: National Institute on Retirement Security*. 1-29.
- Bryan, S., ve Elliott, A. (2017). *Çağdaş Toplum Kuramından Portreler*. (B. Özkul, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bugental, D. B., ve Grusec, J. E. (2006). Socialization processes. N. Eisenberg, W. Damon, and R. M. Lerner (Dü.) içinde *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development*. (366-428). *John Wiley and Sons Inc*.
- Bukowski, W. M., Castellanos, M., Vitaro, F., ve Brendgen, M. (2015). Socialization and experiences with peers. J. E. Grusec and P. D. Hastings (Dü.) içinde *Handbook of socialization: Theory and research*. (228-250), *Handbook of socialization: Theory and research*, 228-250. New York: The Guilford Press.
- Burak, B. (2020). The Sui Generis Relationship Between Civilian and Military Elites. *Asian Journal of International Peace and Security (AJIPS)*, 4(2), 13-22.
- Burk, J. (2002). Theories of democratic civil-military relations. *Armed Forces and Society*, 29(1), 7-29.
- Butt, G. C. (2022). *Military Restrictions on Individual Rights: An Application of the Hunting Tonian and Janowitzian Perspectives*. [Master's thesis, Boston College]. 6, 5, 2023 tarihinde <https://dlib.bc.edu/islandora/object/bc-ir:109343> adresinden alındı.
- Caforio, G., ve Nuciari, M. (2006). *Handbook of the Sociology of the Military*. New York: Springer.
- Callaghan, J., Kernic, F., Callaghan, J., ve Kernic, F. (2003). The Military Profession—Institution versus Occupation. *Armed Forces and International Security: Global Trends and Issues*, 31-6.

- Candan, H., ve Işık, M. (2019). İdeolojik Devletin Siyasal Toplumsallaşma Aracı Olarak Okulun İşlevi: Kavramsal Bir Analiz. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(3), 567-585.
- Carreiras, H., Outhwaite, W., ve Turner, S. P. (2017). Military Sociology. *The Sage Handbook of Political Sociology*, 1030-1046.
- Castells, M. (2007). Communication, power and counter-power in the network society. *International Journal of Communication*, 1(1), 238-266.
- Cevizci, A. (2012). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Chen, X., Fu, R., ve Zhao, S. (2015). Culture and socialization. *Handbook of socialization: Theory and research*, 2, 451-471.
- Coletta, D., ve Crosbie, T. (2021). The virtues of military politics. *Armed Forces and Society*, 47(1), 3-24.
- Collins, B. J. (2007). The officer corps and profession: Time for a new model. *Joint Force Quarterly*, 45, 104-110.
- Cooley, C. H., Mead, G. H., Piaget, J., Kohlberg, L., ve Gilligan, C. (2010). Socialization. *Cooley Studied the Development of the Self, Coining the Term "the Looking-Glass Self"*, 2-39.
- Cooper, L., Caddick, N., Godier, L., Cooper, A., Fossey, M., ve Engward, H. (2017). A model of military to civilian transition: Bourdieu in action. *Journal of Military, Veteran and Family Health*, 3(2), 53-60.
- Coşgun, M. (2012). Gençlerin Kimlik Gelişimi ve Sosyalleşme Sürecine Televizyon Dizilerinin Etkisi. *Akademik Bakış Dergisi* (28), 1-21.
- Coştu, Y. (2009). Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(2), 117-140.
- Cox, G. R. (2015). *Sosyoloji İnsan ve Toplum* (1. b.). (V. Bilgin, E. Yazıcı, H. Arslan, Dü, ve B. Karakaş, Çev.) Ankara: A Kitap.

- Crabb, T. A., ve Segal, D. R. (2020). Military Sociology. In *Encyclopedia of Public Administration and Public Policy-5 Volume Set* (pp. 1-6). London: Routledge.
- Crisogen, D. T. (2016). Types of socialization and their importance in understanding the phenomena of socialization. *European Journal of Social Science Education and Research*, 3(1), 1-10.
- Crosbie, T., ve Kleykamp, M. (2018). Faultlines of the American military profession. *Armed Forces and Society*, 44(3), 521-543.
- Çakmak, B. (2012). *Yeni iletişim ortamlarının sosyalleşme üzerindeki etkileri* (Yayın no. 317268). [Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Çeğin, G. (2018). *Gündelik Hayat Sosyolojisi; Temalar, Sorunsallar ve Güzergahlar*. (A. Esgin, ve G. Çeğin, Dü) Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Darmon, M. (2023). *Socialization*. New Jersey: John Wiley and Sons.
- De Angelis, K., and Segal, D. R. (2012). Minorities in themilitary. *The Oxford handbook of military psychology*, 325-343.
- Demir, N. (2019). *Birey, Toplum, Bilim: Sosyoloji Temel Kavramlar* (8. b.). Ankara: Turhan Yayınevi.
- Doğanay, P. (2016). *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nda görev yapan Alman subayları* (Yayın no. 448407). [Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Dolman, E. C. (2000). Warand (the Democratic) Peace: Military Service, Citizenship, andthe International Environment. *Citizenship Studies*, 4(2), 117-147.
- Durango, L. M. M., Benavides, J. C., Castillo, G. D. A., ve Arrieta-López, M. (2022). Military Sociology: A Historical Perspective. *Journal of positive school psychology*, 4489-4495.

- Durmaz, S. H., ve Canatan, A. (2024). Emekli Subayların Emeklilik ve Yaşlılık Dönemine İlişkin Algıları. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 17(1), 21-32.
- Dursun, S., Bağdoğan, S. Y., ve Aytaç, S. (2021). *Sosyal Yaşamda Birey; Sosyal Psikolojiye Giriş* (1. b.). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Dursunoğlu, İ., ve Kömür, G. (2018). Siyasal Toplumsallaşma Sürecinde Kitle İletişim Araçları: Geleneksel Medyadan Sosyal Medyaya. *The Journal of Academic Social Science Studies*. (71), 405-418.
- Ergün, M. (1994). *Eğitim Sosyolojisine Giriş: Eğitim ve Toplum*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Feaver, P. D. (2003). *Armedservants: Agency, oversight, and civil-military relations*. Cambridge: Harvard University Press.
- Fichter, J. (2009). *Sosyoloji Nedir* (9.Baskı b.). (N. Çelebi, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Finnerty, S. P. (2013). *The Army Profession: A Narrative*. Monograph, School for Advanced Military Studies. Fort Leavenworth, KS : US Army Command and General Staff College.
- Franzoi, S. L. (2000). *Social Psychology* (2. b.). Boston: McGraw-Hill.
- Gade, P. A. (1991). Military service and the life-course perspective: A turning point for military personnel research. *Military Psychology*, 3(4), 187-199.
- Gecas, V. (2000). *Encyclopedia of Sociology* (2. b.). (E. F. Borgatta, ve R. J. Montgomery, Dü) New York: New York: Macmillan Reference.
- Gecas, V. (2017). *Contexts of socialization*. Social psychology. Routledge.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji* (1. b.). (C. Güzel, Dü.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A., and Sutton, P. W. (2018). *Sosyolojide Temel Kavramlar* (3. b.). (A. Egin, Çev.) Ankara: Phoenix Yayınevi.

- Goffman, E. (2017). *Kamusal Alanda İlişkiler; Toplu Yaşamın Mikro İncelemeleri* (1. b.). (M. F. Karakaya, Çev.) Ankara: Heretik Yayınları.
- Golden, J. R. (2019). The Future Demands of Military Professionalism: The Views of an Army Major. *The Changing World Of The American Military*. 395-411.
- Gökçe, B. (2013). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar* (4.Baskı b.). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Grimell, J. (2017). Self-reorganization in transition from military to civilian life: Maria's way. *Mental Health in Family Medicine*, 13, 544-553.
- Guhin, J., Calarco, J. M., ve Miller-Idriss, C. (2021). Whatever happened to socialization?. *Annual Review of Sociology*, 47(1), 109-129.
- Güleç, V. (2018). Aile İlişkilerinin Sosyal Medya ile Birlikte Çöküşü. *Yeni Medya Elektronik Dergi*, 2(1.), 105-120.
- Güler, A. (2021). *Sosyal Psikoloji El Kitabı* (1. b.). (E. Geçer, ve M. Serdar, Dü) Ankara: Grafiker Yayınları.
- Güven, S. (2017). *Toplumbilim* (2. b.). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Hahné, L. H. (2012). Military Habitus vs. Medical Habitus: The Complicated Relation between Military and Medical Officers. *Medical Corps of the Dutch Army*.
- Harries-Jenkins, G. (1989). The Education and Training of Military Elites. *The Educating of Armies*. London: Palgrave Macmillan UK.
- Hawks, A. (2015). *The Transition from the Military to Civilian Life: Becoming a Private Security Contractor after Military Service for US and UK Service Leavers* (PhD Thesis, King's College London). 6, 4, 2023 tarihinde <https://kclpure.kcl.ac.uk/portal/en/studentTheses/the-transition-from-the-military-to-civilian-life> adresinden alındı.
- Higate, P. R. (2001). Theorizing continuity: From military to civilian life. *Armed Forces and Society*, 27(3), 443-460.

- Higgins, G. E., Ricketts, M. L., Marcum, C. D., ve Mahoney, M. (2010). Primary socialization theory: An exploratory study of delinquent trajectories. *Criminal Justice Studies*, 23(2), 133-146.
- Howes, C., Droegge, K., ve Phillipsen, L. (2013). Contribution of peers to socialization in early childhood. In *Preschool and early childhood treatment directions*. Routledge.
- Hunter, J. C. (2013). *Durkheim'i Anlamak* (1. b.). (S. Akyüz, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Huntington, S. P. (2007). *Asker ve Devlet: Sivil Asker İlişkilerinin Kuram ve Siyaseti*. (K. U. Kızılaslan, Çev.) İstanbul: Salyangoz Yayınları.
- Huntington, S., ve Janowitz, M. (1999). Professional Military Education: From Student to Officer. *Preparing for Peace: Military Identity, Value Orientations, and Professional Military Education*, 135.
- Hurwitz, W. L. (2016). *İletişim Bilimlerine Toplumsal Yaklaşımlar* (1. b.). (A. Büyükaslan, Dü., ve M. Mol, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Janjua, B. (2021). Civil-military relations in Pakistan: Quest for an ideal balance. *Islamabad Policy Research Institute (IPRI) Journal*, 21(1), 1-26.
- Jeftić, Z., and Đorđević, I. (2018). Significance Of Huntington's Strategic Thought On Development Of Civil-Military Relations. *Asymmetry And Strategy*. 1(1). 25-44.
- Joksic, I., ve Rajakovic, V. (2020). Family as a factor of socialization and resocialization. *Law Theory and Prac.*, 37, 42.
- Jones, I. R., Leontowitsch, M., and Higgs, P. (2010). The experience of retirement in second modernity: generational habitus among retired senior managers. *Sociology*, 44(1), 103-120.
- Jourdain, A., ve Naulin, S. (2020). *Pierre Bourdieu'nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları*. (Ö. Elitez, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş* (13. b.). İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç., ve Cemalcılar, Z. (2019). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kahya, A. (2013). *Türkiye'de zorunlu askerlik hizmetinin erkeklerin sosyalleşme sürecindeki etkilerinin incelenmesi: Ankara merkez ve Sapanca'da nitel bir çalışma* (Yayın no. 358663). [Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Komutanlığı]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kaplan, Y., ve Çetinkaya, G. (2014). Spor Yoluyla Toplumsallaşma- Yeniden Toplumsallaşma Süreci. *International Journal of Science Culture and Sport*(2), 120-125.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi temelli sosyal hizmet araştırmaları dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kartal, S. (2005). İlköğretim Okulu Yönetici ve Öğretmenlerinin Örgütsel Sosyalleşmeleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 6(2), 99-112.
- Kınsün, A. (2016). Dini Gruplar Sosyolojisi. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8), 210-227.
- Kır, İ. (2006). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.
- Kırtepe, S. (2014). Sosyo-Kültürel Değişme ve Kitle İletişim Araçları. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2), 237-256.
- Kızılcılık, S. (2020). *Sosyoloji Tarihi 6; Pareto, Malinowski, Mead ve Park'ın Sosyal Teorileri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Kim, J. E., ve Moen, P. (2002). Retirement transitions, gender, and psychological well-being: A life-course, ecological model. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 57(3), P212-P222.
- Kim, M. S., ve Choi, S. O. (2003). Concept analysis of organizational socialization. *Journal of Korean Academy of Nursing Administration*, 9(1), 19-30.
- King, A. (2023). Cohesion, Combat Performance and Civil-Military Relations: Contextualizing "The Word of Command". *Armed Forces and Society*. 1(1). 1-20.
- Kirchner, M. J. (2018). Veteran as leader: The lived experience with US Army leader development. *Human Resource Development Quarterly*, 29(1), 67-85.
- Koştaş, M. (1987). Sosyalleşme. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29(1-4), 329-334.
- Köse, H. (2016). Bourdieu Düşüncesinde Tahakküm-İtaat İlişkisi ve Sosyo-Politik Beden. *Ankara Üniversitesi İlel Dergisi* (3(2)), 173-199.
- Kramer, M. N. (1984). Civil-military relations in the Warsaw Pact: the East European component. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 61(1), 45-66.
- Kuczynski, L., Parkin, C. M., ve Pitman, R. (2014). Socialization as dynamic process. *Handbook of socialization: Theory and research*, 135.
- Kurtkapan, H. (2019). Yaşlılar için bir sosyal sermaye kaynağı olarak emekli dernekleri: İstanbul örneği. *Muhakeme Dergisi*, 2(1), 72-82.
- Kuzmics, H. (2009). Concept for Validating the Theoretical Potential of Historical Sources. The Case of Analyzing Long-Term Changes in the Habsburg Military Habitus. *Historical Social Research/ Historische Sozial for schung*, 270-304.
- Kümbetoğlu, B. (2015). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma* (4. b.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

- Laanepere, T., ve Kasearu, K. (2021). Military and civilian field-related factors in Estonian reservists' military service readiness. *Armed Forces and Society*, 47(4), 690-709.
- Larson, L. R., Eastman, J. K., ve Bock, D. E. (2016). A multi-method exploration of the relationship between knowledge and risk: The impact on millennials' retirement investment decisions. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 24(1), 72-90.
- Layder, D. (2015). *Sosyolojik Araştırma Pratiği; Teori ve Sosyal Araştırmanın İlişkilendirilmesi* (2. b.). (S. Ünal, Çev.) Ankara: Heretik Yayınları.
- Lee, J., Shirmohammadi, M., Baumgartner, L. M., Oh, J., ve Han, S. J. (2019). Warriors in suits: A Bourdieusian perspective on the construction and practice of military masculinity of Korean men. *Gender, work and organization*, 26(10), 1467-1488.
- Libel, T. (2020). The Rise and Fall of the Study of the Military Profession: From the Sociology of the Military Profession to the Sociology of Security Expertise. *Rethinking Military Professionalism for the Changing Armed Forces*, 13-28.
- Lindsay, C. (2003). 2. Civil-Military Relations In The Us. *Armed Forces and International Security: Global Trends and Issues*, 5, 65.
- Locke, J. (2021). *Yönetim Üzerine İki İnceleme* (2. b.). (R. Elçi, Dü., ve Ö. Saruhanlıoğlu, Çev.) İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Maccoby, E. E. (2015). *Handbook of Socialization Theory and Research Newyork* (2. b.). (J. E. Grusec, and P. D. Hastings, Dü) London: Guildford Press.
- Macionis, J. J. (2013). *Sosyoloji*. (V. Akan, Dü.) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Mackintosh, C. (2006). Caring: the socialisation of pre-registration student nurses: a longitudinal qualitative descriptive study. *International Journal of Nursing Studies*(43), 953-962.

- Maguire, J. S., ve Matthews, J. (2010). Cultural intermediaries and the media. *Sociology Compass*, 4(7), 405-416.
- Malik, S. M. (2021). Professionalism in Military: The oretical and Practical Approaches. *Journal of Defense Resources Management (JoDRM)*, 12(2), 153-164.
- Martin, J. S. (2007). *Socialization: The Politics and History of a Psychological*, 1900-1970. Middletown: WesleyanUniversity.
- Marx, L. (2014). Making cinephiles: an ethnographic study of audience socialization. *Participations: journal of audience and reception studies*, 11(1), 88-98.
- Mauss, M. (2005). *Sosyoloji ve Antropoloji Claude-Levi Strauss'un Önsözüyle*. (Ö. Doğan, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Meissner, W. W. (1998). *To The Greater Glory: A Psychological Study of. Usa:* Marguette University Press.
- Młóźniak, I. (2016). Class Habitus, Gender, and Age: Preliminaries to the Investigation of the Social Roles Heldby “Seniors”. *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 12(4), 160-179.
- Mutlu, E. (2008). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Nalbant, Ş. (2016). "Korunmaya muhtaç çocuklarda çocuk evleri bakım modelinin toplumsallaşmaya ilişkin rolü: Kayseri örneği (Yayın no. 436814). [Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Newman, A., Goulding, A., ve Whitehead, C. (2013). How culturalcapital, habitus and class influence the responses of older adults to the field of contemporary visual art. *Poetics*, 41(5), 456-480.

- Nickerson, C. (2023). What is Secondary Socialization?. 5, 3. 2024 tarihinde <https://www.simplypsychology.org/secondary-socialisation.html> adresinden alındı.
- Nielsen, S. C., ve Liebert, H. (2021). The continuing relevance of Morris Janowitz's the Professional soldier for the education of officers. *Armed Forces and Society*, 47(4), 732-749.
- Obraztsov, I. V. (2019). The Institutionalization of Military Sociology. *Journal of Political and Military Sociology*, 46(1), 124-163.
- Owens, M. T. (2010). Civil–militaryrelations. *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*. 144-181.
- Ozankaya, Ö. (1995). *Temel Toplumbilim Terimleri Sözlüğü* (4. b.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Öztan, G. G. (2009). *Türkiye'de Çocukluğun Politik İnşası*. (Yayın no:270116). [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Park, R. E., ve Burgess, E. W. (2017). *Asimilasyon ve Sosyal Kontrol; Sosyoloji Bilimine Giriş II* (1. b.). (P. S. Kızılcı, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Parnaby, P., and Weston, C. (2020). Rethinking role residual: Retired police officers and the inertia of habitus. *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie*, 57(2), 223-242.
- Pedlar, D., Thompson, J. M., and Castro, C. A. (2019). Military-to-civilian transition theories and frameworks. *Military veteran reintegration*. 21-50.
- Pendlebury, J. (2019). Bourdieu in the military: the field of officer training in three air forces. *Processes and practices in military training and education, Helsinki, National Defence University Department of Leadership and Military Pedagogy*, 21-40.

- Portes, A. (2006). Institutions and development: A conceptual reanalysis. *Population and development review*, 32(2), 233-262.
- Powers, S. R., ve Myers, K. K. (2017). Vocational anticipatory socialization: Collegestudents' reports of encouraging/ discouraging sources and messages. *Journal of Career Development*, 44(5), 409-424.
- Quinlan, T. L. (2021). Field, capital and the policing habitus: Understanding Bourdieu through the NYPD's post-9/11 counter terrorism practices. *Criminology and Criminal Justice*, 21(2), 187-205.
- Ritzer, G. (2011). *Modern Sosyoloji Kuramları* (7. b.). (H. Hülür, Çev.) Ankara: DeKi Basım Yayım.
- Richards, K. A. R., Eberline, A. D., and Templin, T. J. (2016). Secondary Professional socialization through Professional organizations: An exploratory study. *Journal of Teaching in Physical Education*, 35(1), 70-75.
- Saad, L. (2016). *Three in 10 US workers foresee working past retirement age*. Gallup Poll. 11, 10, 2023 tarihinde <https://www.sec.gov/files/retirement-readiness-white-paper.pdf> adresinden alındı.
- Sampson, R. J., and Laub, J. H. (1996). Socio economic achievement in the life course of disadvantaged men: Military service as a turning point, circa 1940-1965. *American sociological review*, 347-367.
- Schnapper, D. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki* (1. b.). (A. Sönmezay, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Segal, D. R. (1978). Civil-military relations east and west. *Studies in Comparative Communism*, 310-324.
- Segal, M. W. (1986). The military and the family as greedy institutions. *Armed forces and society*, 13(1), 9-38.

- Senemoğlu, N. (2001). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya* (3. b.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Senter, M. E. S. (1982). *Civil-military Relations in the Mass Public: an Analysis of Interpersonal Civil-military Ties in Metropolitan Detroit*. University of Michigan. 15.01.2024 tarihinde <https://umich.edu/> adresinden alındı.
- Silva, E. B. (2016). Habitus: beyond sociology. *The Sociological Review*, 64(1), 73-92.
- Simmel, G. (1909). The Problem of Sociology. *The American Journal Of Sociology*, 15(3), 289-320.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve Kültür* (1. b.). (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Solmaz, A. (2017). *Toplumsallaşma sürecinde din eğitiminin medya algılaması ve medya kullanım alışkanlıkları üzerindeki rolü* (Yayın no. 471199). [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Stoutenborough, M. J., Or, R., Part, O., ve Proper, P. (1998). The Military Professional as an Apolitical Advisor. *Armed Forces and Society*, 24(3), 435-446.
- Suğur, S., ve Baran, A. G. (2017). *Sosyolojide Yakın Dönem Gelişmeler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Swartz, D. (2018). *Kültür ve İktidar*. (E. Gen, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Taştan, E. M. (2020). *Örgütsel Özdeşleşme ve Örgüte Bağlılık İlişkisi: İBB Örneği* (Yayın no. 649759). [Yüksek Lisans Tezi, İbn Haldun Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Tatar, H. C., ve Tatar, T. (2014). *Sosyalleşme Eğitim Sosyolojisi* (2. b.). (M. Ç. Özdemir ve A. S. Bingöl, Dü) Ankara: Pegem Akademi.
- Travis, D. S. (2019). Pursuing civilian control over the military. *Armed Forces and Society*, 45(3), 546-560.

- Türkkahraman, M. (2000). *Türkiye'de Siyasal Sosyalleşme ve Siyasal Sembolizm*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Türköz, Ş. (2016). Siyasal Toplumsallaşma Sürecinde Kitle İletişim Araçları ve Sosyal Medyanın Rolü. *Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences*, 18(1).
- Türküm, A. S. (2007). *Çağdaş Toplumda Çevre Sorunları ve Çevre Bilinci*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ulubey, Ö. (2008). Toplumsal Değişimin Sağlanmasında Eğitimin İşlevi: Emile Durkheim ve Ziya Gökalp'in Görüşlerinin Karşılıklı Olarak İncelenmesi (Yayın no. 227379). [Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Uysal, A. (2016). *Toplumsal Hareketler Sosyolojisi* (1. b.). İstanbul: Tezkire Yayıncılık.
- Uznienė, R. (2014). Media–Agents of socialization. *Regional Formation and Development Studies*, 8(3), 231-239.
- Ünsal, S. (2015). Sosyalleşmede Değişen Roller: Kitle İletişim Araçları ve İnfomal Eğitimin Artan Önemi. *Kesit Akademi Dergisi* (2), 59-72.
- Van de Walle, G. (2008). Durkheim and socialization. *Durkheimian studies*, 14(1), 35-58.
- Vatandaş, S. (2020). Sosyalleşme ve Sosyalleşmenin Sosyal Medya Mecralarındaki Anlamsal ve İşlevsel Dönüşümü. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(2), 813-832.
- Westerman, I. (2021). *Breaking the Mould of the Orthodox Approach to Security Sector Reform: A Case Study of Israel's Civil-Military Relationship*. 6, 11, 2023 tarihinde <https://dspace.lib.cranfield.ac.uk/items/80801364-57a1-4d25-977b-51d75a37180f> adresinden alındı.
- Williams, R. (2012). *Anahtar Sözcükler*. (S. Kılıç, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yamaguchi, N., and Welch, D. A. (2005). Soldiers, Civilians, and Scholars: Making Sense of the Relationship Between Civil-Military Relations and Foreign Policy. *Asian Perspective*, 213-232.

Yayla, A. (2008). *Siyasi Düşünce Sözlüğü* (4. b.). Ankara: Adres Yayınları.

Yıldız, Ö., ve Başpınar, A. (2022). Türkiye’de Subayların Emeklilik Sonrası Sivil Hayata Uyumunu1. *TESAM Akademi Dergisi*, 9(1), 263-287.

Yılmaz, N. (2013). Sosyalleşme Sürecinin Siyasallaşma Boyutu. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(19), 319-331.

Yücedağ, İ. (2016). “Habitus” Tan “Mutatlaştırma” Ya Toplumsalın İnşâsı. *Habitus Toplumbilim Dergisi*, (1), 137-160.

Zechner, M. (2017). Transnational habitus at the time of retirement. *Identities*, 24(5), 573-589.

EKLER

Ek-1 Derinlemesine Görüşme Formu

Merhaba,

Ben Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nden Tamer Üğlü. Türk Silahlı Kuvvetlerinden emekli askeri personelin emeklilik sonrası toplumsallaşma süreci hakkında bir araştırma yapmaktayım. Araştırma kapsamı içerisinde kesinlikle kimlik bilgilerinizin, kişisel bilgilerinizin kullanılmayacağı, hiçbir yerde paylaşılmayacağı konusunda emin olabilirsiniz. Rahat olmanız açısından dilerseniz isminizi görüşme sürecimizde paylaşmayabilirsiniz. Benimle görüşmeyi kabul ettiğiniz için teşekkür ediyorum. Araştırma kapsamında size bazı sorular yönelteceğim. Bu soruların herhangi bir doğru cevabı yok. Asıl olan sizin cevaplarınızdır. En doğrusunu siz anlatacaksınız, dolayısıyla ben buraya sizden öğrenmek üzere geldim. Bir sorunuz yoksa başlayalım mı? Size nasıl hitap etmemi istersiniz?

KİŞİSEL VE AİLE HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Cinsiyeti:

Yaş:

Medeni Durum:

Eğitim Durumu: Lise:

Çocuk sayısı ve eğitim durumları:

(Varsa) Mesleği:

Çalışma Durumu:

(Varsa) Sosyal Güvencesi:

GÖRÜŞME AKIŞI

Askeri Yaşam Öncesi;

1. Sivil yaşamda hayata karşı beklentileriniz ne yöndeydi?
2. Okul hayatınızda askerliğe bakış açınızı açıklayabilir misiniz?
3. Asker olmak düşüncesi sizde nasıl gelişti? Açıklayabilir misiniz?

4. Ailenizde ve çevrenizde daha önce asker şahıslar ile yaşadınız mı?
5. Askeri okula gitmenizi kim istedi?
6. Sivil yaşamdan askeri yaşama geçiş kararını nasıl aldınız?
7. Askerlik mesleğine kabul aldığınızda neler hissettiğinizi anlatır mısınız?

Askeri Yaşama Dair;

8. Askerlik mesleği ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
9. Askeri yaşama geçişinizle birlikte kendinizi nasıl hissettiniz?
10. Askerlik mesleğiniz süresince ailenizle olan ilişki düzeyiniz nasıldı?
11. Askeri yaşama uyum konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
12. Aile bireylerinizin askeri yaşama uyumu konusunda neler düşünüyorsunuz?
13. Askeri yaşamın size kattığı olumlu yanları nelerdir?
14. Askerlik mesleğinizin size kazandırdığı alışkanlıklar nelerdir?
15. Aile bireylerinizin askerlik mesleğine bakışı hakkında ne düşünüyorsunuz?
16. Aile bireylerinizin askeri yaşamdaki tecrübeleri hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
17. Askeri yaşamda sizi en çok etkileyen olay/olayların yaşamınızdaki etkisini açıkla mısınız?
18. Askerlik mesleği süresince sivil kişilerle olan ilişkileriniz nasıldı?
19. Askeri yaşamı özleyor musunuz?

Sivil Yaşama Dair;

20. Sivil yaşama geçiş kararını nasıl aldınız?
21. İlk sivil yaşama geçtiğinizde yaşadığınız zorluklardan bahseder misiniz?
22. Sizin ve aile bireylerinizin sivil yaşama uyumu konusunda ne düşünüyorsunuz?
23. Askeri yaşamda elde ettiğiniz tecrübelerinizi sivil yaşama uygulayabiliyor musunuz?
24. Askeri yaşam tarzını sivil yaşamda sürdürebiliyor musunuz?
25. Askeri yaşamdan ayrılmanız aile bireylerinizle sizin aranızda ne tür bir değişime neden oldu? Açıklar mısınız?
26. Asker kişilerle olan ilişkilerinizi sivil yaşamda da sürdürebiliyor musunuz?
27. Sivil yaşamın size kattığı olumlu yönleri nelerdir?
28. Askeri yaşamın iş yaşamınıza olan olumlu yönlerini değerlendirir misiniz?

29. Sivil yaşama geçişinizle birlikte askeri hastaneler, orduvleri, sosyal tesisler vb. kurumsal mekanlardaki sosyal ilişkilerinizi açıklayabilir misiniz?
30. Sivil yaşamdaki dostluk ilişkilerinizi değerlendirir misiniz?

Ek-2 Etik Kurul Kararı

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

Ek-3: “Türk Silahlı Kuvvetlerinden Emekli Askeri Personelin Emeklilik Sonrası Toplumsallaşma Süreci” Başlıklı Tez Çalışması Derinlemesine Görüşme Katılımcı Listesi

Kod u	Rütbes i	Cinsiyet	Yaş	Doğum Yeri	Eğitim	Mesleği	Medeni Durum	Çocuk Sahipliği	Emekli Olduğu Kuvvet Sınıfı	Görüşme Yeri	Görüşme Tarihi
S.1	Em. Tuğg.	Erkek	63	Kütahya Merkez	Lisans	Serbest Avukat	Evli	2 Çocuk	Kara Kuvvetleri Komutanlığı	İstanbul	27.11.2023
S.2	Em. Alb.	Erkek	60	Çankırı Orta	Lisans	Gayrimenkul Danışmanı	Evli	2 Çocuk	Kara Kuvvetleri Komutanlığı Piyade	Ankara	28.10.2023
S.3	Em. Alb.	Erkek	64	Antalya Merkez	Lisans	Emekli	Evli	2 Çocuk	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı	Kocaeli	21.10.2023
S.4	Em. Alb.	Erkek	60	Ankara Merkez	Yük. Lisans	Emekli	Bekar	-	Kara Kuvvetleri Komutanlığı Piyade	Ankara	28.10.2023
S.5	Em. Yb.	Erkek	59	Konya Taşkent	Lisans	Emekli	Evli	2 Çocuk	Kara Kuvvetleri Komutanlığı	İstanbul	24.10.2023
S.6	Em. Alb.	Erkek	63	Malatya Merkez	Yük. Lisans	Emekli	Evli	-	Kara Kuvvetleri Komutanlığı Piyade	İstanbul	24.10.2023
S.7	Em. Alb.	Erkek	64	İstanbul Beyoğlu	Lisans	Emekli	Evli	2 Çocuk	Jandarma Genel Komutanlığı	İstanbul	26.10.2023
S.8	Em. Alb.	Erkek	65	Ankara Yenimahalle	Lisans	Emekli	Evli	1 Çocuk	Hava Kuvvetleri Komutanlığı Ulaştırma	İzmir	04.11.2023

S.9	Em. Alb.	Erkek	63	Manisa Soma	Lisans	Serbest Meslek	Evli	2 Çocuk	Kara Kuvvetleri Komutanlığı	İzmir	05.11.2023
S.10	Em. Alb.	Erkek	62	Ankara Çankaya	Lisans	Site Yönetimi	Evli	1 Çocuk	Kara Kuvvetleri Komutanlığı	İstanbul	26.10.2023
S.11	Em. J. Bnb.	Erkek	64	Muğla Milas	Lisans	Serbest Meslek	Evli	2 Çocuk	Jandarma Genel Komutanlığı	İstanbul	01.11.2023
S.12	Em. Alb.	Emekli	62	Tekirdağ Çorlu	Lisans	Emekli	Evli	2 Çocuk	Kara Kuvvetleri Komutanlığı Levazım	İstanbul	01.11.2023
S.13	Em. Alb.	Erkek	68	İzmir Torbalı	Lisans	Emekli	Evli	2 Çocuk	Kara Kuvvetleri Komutanlığı	İstanbul	02.11.2023
S.14	Em. Alb.	Erkek	61	Ankara Mamak	Lisans	Emekli	Evli	-	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı	Kocaeli	21.10.2023
S.15	Em. Alb.	Erkek	55	Manisa Merkez	Lisans	Emekli	Evli	1 Çocuk	Kara Kuvvetleri Komutanlığı Ulaştırma	İstanbul	02.11.2023
S.16	Em. Yb.	Erkek	63	Trabzon Merkez	Lisans	Emekli	Evli	1 Çocuk	Kara Kuvvetleri Komutanlığı	İstanbul	07.11.2023
S.17	Em. Alb.	Erkek	65	Bursa Merkez	Lisans	Emekli	Evli	2 Çocuk	Hava Kuvvetleri Komutanlığı	İstanbul	07.11.2023
S.18	Em. Alb.	Erkek	61	Tokat Almus	Lisans	Emekli	Evli	1 Çocuk	Kara Kuvvetleri Komutanlığı İkmal	İstanbul	09.11.2023
S.19	Em. Alb.	Erkek	62	Aydın Merkez	Lisans	Emekli	Evli	1 Çocuk	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı	Kocaeli	22.10.2023
S.20	Em. Alb.	Erkek	58	Uşak Banaz	Lisans	Özel Güvenlik Amiri	Evli	2 Çocuk	Kara Kuvvetleri Komutanlığı Topçu	İzmir	04.11.2023
A.1	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	53	Elâzığ Merkez	Lisans	Gayrimenkul Danışmanı	Evli	1 Çocuk	Hava Kuvvetleri Komutanlığı Ulaştırma	Ankara	29.10.2023
A.2	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	64	Afyon Dinar	Ön Lisans	Noter Kâtibi	Evli	2 Çocuk	Hava Kuvvetleri Komutanlığı Uçak Bakım	İstanbul	09.11.2023

A.3	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	63	Çanakkale Yenice	Lisans	Gayrimenkul Danışmanı	Evli	1 Çocuk	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Denizaltı	İstanbul	11.11.2023
A.4	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	57	Balıkesir Bandırma	Lisans	Serbest Meslek/ Petshop	Evli	3 Çocuk	Hava Kuvvetleri Komutanlığı Hava Trafik	Ankara	29.10.2023
A.5	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	62	Kayseri Bünyan	Lisans	Serbest Meslek/ Kırtasiye	Evli	2 Çocuk	Hava Kuvvetleri Komutanlığı İkmal	İstanbul	12.11.2023
A.6	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	55	Balıkesir Bandırma	Ön Lisans	Gayrimenkul Danışmanı	Evli	2 Çocuk	Jandarma Genel Komutanlığı Asayî	İstanbul	17.11.2023
A.7	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	62	Ankara Merkez	Ön Lisans	Gayrimenkul Danışmanı	Evli	2 Çocuk	Hava Kuvvetleri Komutanlığı Piyade	İzmir	05.11.2023
A.8	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	58	Giresun Merkez	Lisans	Serbest Meslek	Evli	2 Çocuk	Hava Kuvvetleri Komutanlığı Ulaştırma	İzmir	04.11.2023
A.9	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	56	İzmir Konak	Lisans	Avukatlık Bürosu	Evli	2 Çocuk	Hava Kuvvetleri Komutanlığı Ulaştırma	İstanbul	18.11.2023
A.10	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	59	Samsun Vezirköprü	Lisans	Güvenlik Şirketi	Evli	2 Çocuk	Jandarma Genel Komutanlığı Asayiş	İstanbul	18.11.2023
A.11	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	59	Balıkesir Bandırma	Ön Lisans	Emekli	Evli	3 Çocuk	Kara Kuvvetleri Komutanlığı Levazım	İstanbul	24.11.2023

A.12	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	58	Balıkesir Gönen	Lisans	Gayrimenkul Danışmanı	Evli	2 Çocuk	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Muhabere	İstanbul	24.11.2023
A.13	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	60	Kars Kağızman	Ön Lisans	Serbest Meslek	Boşanmış	2 Çocuk	Kara Kuvvetleri Komutanlığı Personel	Ankara	25.11.2023
A.14	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	60	Samsun Ladik	Ön Lisans	Emekli	Evli	2 Çocuk	Hava Kuvvetleri Komutanlığı Hava Savunma	İzmir	18.11.2023
A.15	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	56	Eskişehir Sivrihisar	Lisans	Emekli	Evli	2 Çocuk	Hava Kuvvetleri Komutanlığı İkmal	İzmir	18.11.2023
A.16	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	58	Balıkesir Manyas	Ön Lisans	Emekli	Evli	2 Çocuk	Kara Kuvvetleri Komutanlığı Tankçı	Ankara	25.11.2023
A.17	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	57	Ankara Şereflikoçhisar	Lisans	Gayrimenkul Danışmanı	Evli	2 Çocuk	Kara Kuvvetleri Komutanlığı Ordu Donatım	Ankara	25.11.2023
A.18	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	77	Balıkesir Gönen	Ön Lisans	Emekli	Evli	2 Çocuk	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Denizaltı	İstanbul	25.10.2023
A.19	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	75	Denizli Merkez	Lise	Serbest Meslek Kırtasiye	Evli	2 Çocuk	Hava Kuvvetleri Komutanlığı Hava Savunma	İstanbul	25.10.2023
A.20	Em. Kd. Bçvş.	Erkek	60	Balıkesir Bandırma	Lisans	Emekli	Evli	2 Çocuk	Kara Kuvvetleri Komutanlığı	Ankara	26.11.2023
U.1	Uzm. J. VII.Kad. Çvş.	Erkek	56	Feke Adana	Lise	Özel Güvenlik Amiri	Boşanmış	2 Çocuk	Jandarma Genel Komutanlığı	Kayseri	30.10.2023
U.2	Hv.P.K d.Uzm. Çvş.	Erkek	56	İzmir Seferihisar	Lise	Emekli	Evli	1 Çocuk	Hava Kuvvetleri Komutanlığı	İzmir	19.11.2023
U.3	Hv.P.K d.Uzm. Çvş.	Erkek	58	Kütahya Merkez	Lisans	Serbest Meslek	Evli	2 Çocuk	Hava Kuvvetleri Komutanlığı	İzmir	19.11.2023
U.4	Hv.P.K d.Uzm. Çvş.	Erkek	55	Tokat Merkez	Ön Lisans	Güvenlik Şefi	Evli	3 Çocuk	Hava Kuvvetleri Komutanlığı	İstanbul	06.11.2023

U.5	Uzm. J. VII. Kad. Çvş.	Erkek	54	Edirne Merkez	Lisans	Servis Şoförü	Evli	2 Çocuk	Jandarma Genel Komutanlığı	Ankara	26.11.2023
U.6	Uzm. J.VII. Kad. Çvş.	Erkek	56	Ankara Polatlı	Ön Lisans	Özel Güvenlik Amiri	Evli	2 Çocuk	Jandarma Genel Komutanlığı	İstanbul	07.11.2023
U.7	P. Uzm. Çvş.	Erkek	59	Niğde Bor	Lise	Taksi Şoförü	Boşanmış	-	Kara Kuvvetleri Komutanlığı	İstanbul	09.11.2023
U.8	P. Uzm. Çvş.	Erkek	57	Kahramanma raş Merkez	Lisans	Tekel Büfesi İşletmecisi	Bekar	-	Kara Kuvvetleri Komutanlığı	İzmir	19.11.2023
U.9	Dz. P. Uz. Çvş.	Erkek	61	Çanakkale Biga	Ön Lisans	Şef Garson	Evli	1 Çocuk	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı	Ankara	26.11.2023
U.10	Dz. P. Uzm. Çvş.	Erkek	58	Sinop Merkez	Lise	Güvenlik Elemanı	Evli	1 Çocuk	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı	İstanbul	28.11.2023

ÖZ GEÇMİŞ

Tamer ÜĞLÜ

Eğitim

Derece	Yıl	Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı
Doktora	2024	Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı
Yüksek Lisans	2010	Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı
Lisans	2002	Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi Muhasebe Finansman Bölümü
Lisans	2022	Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü (Devam Ediyor)
Ön Lisans	2020	İstanbul Üniversitesi, AUZEF Sosyal Hizmetler
Ön Lisans	2017	Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Adalet
Ön Lisans	1999	Adnan Menderes Üniversitesi, Kuyucak Meslek Yüksekokulu Bilgisayarlı Muhasebe ve Vergi Uygulamaları
Lise	1996	Alparslan Lisesi

İş/İstihdam (Varsa)

Yıl	Görev
2023 -	Bilgisayar İşletmeni, Yıldız Teknik Üniversitesi
2018-2023	Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi
2004-2017	Astsubay, Jandarma Genel Komutanlığı

